

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

DOKTORSKÉ STUDIUM

2011 – 2016

DISERTAČNÍ PRÁCE

Libor Zikeš

**Posttraumatická intervenční péče
jako součást koncepce vzdělávání příslušníků
Hasičského záchranného sboru České republiky**

Praha 2016

Školitel: doc. PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

DOCTORAL STUDIES

2011 - 2016

DISSERTATION THESIS

Libor Zikeš

**Posttraumatic Intervention Care
As a Part of Education Concept within
Fire Rescue Service of the Czech Republic**

Prague 2016

The Dissertation Thesis Work Supervisor

doc. PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená disertační práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 30. března 2016

Libor Zikeš

Poděkování

Velmi rád bych touto cestou vyjádřil poděkování váženému panu doc. PhDr. Jaroslavu Veteškovi, Ph.D., především za cenné rady, připomínky a odbornou pomoc, kterými přispěl k vypracování této disertační práce.

Nemohu opomenout poděkovat svým kolegům, jmenovitě panu Ing. Františku Menclovi (řediteli Hasičského záchranného sboru KH kraje) a panu Mgr. Ondřeji Sezimovi (psychologovi HZS KH kraje), za podporu při studiu na vysoké škole a za poskytnutí technického zázemí při realizaci empirického šetření.

Anotace

Disertační práce se věnuje problematice psychologické služby, která bezesporu patří k nejvýznamnějším oblastem poradenské a preventivní péče poskytované příslušníkům Hasičského záchranného sboru České republiky. V teoretické části je charakterizován systém posttraumatické intervenční péče v kontextu celoživotního vzdělávání ve specifických podmínkách Integrovaného záchranného systému ČR, jehož cílem je zvyšovat kvalitu, efektivitu a profesionalitu. Práce se dále zabývá hodnocením stávající koncepce celoživotního vzdělávání hasičů a opatřeními, která mohou přispět k rozvoji HZS ČR. Teoretické poznatky a zkušenosti autora předložené disertační práce byly východisky pro realizaci empirického výzkumu, jehož cílem bylo zachytit významné změny v psychice hasiče způsobené vlivem traumatizujících událostí. Na základě zjištěných poznatků došlo k potvrzení významu existence profesionální psychologické služby hasičů a k potvrzení její nepostradatelné úlohy v připravované nové koncepci celoživotního vzdělávání příslušníků a zaměstnanců bezpečnostních sborů ČR. S využitím získaných poznatků z primárních zdrojů, zákonných norem a strategických dokumentů, ale i internetových stránek, byla navržena opatření a identifikovány směry, kterými by se měla ubírat psychologická služba HZS ČR.

Klíčové pojmy

Andragogika, bezpečnostní systém, celoživotní vzdělávání, integrovaný záchranný systém, intervenční tým, krizová situace, koordinace, mimořádná událost, posttraumatická intervenční péče, příslušník, trauma, traumatizující událost, psychická zátěž a stres, vzdělávání hasičů.

Annotation

Dissertation deals with an issue of psychological service which is without question one of the most important areas of counseling and preventive care provided to members of Fire Rescue Service of the Czech Republic. In the theoretical part, a system of posttraumatic intervention care is characterized in a context of lifelong learning in the specific conditions of the Integrated Rescue System of the Czech Republic, which aims to increase quality, efficiency and professionalism. The thesis further discusses an evaluation of contemporary concept of lifelong learning of firefighters and actions which can contribute to development of the Fire Rescue Service. Theoretical knowledge and experience of an author of this dissertation were the basis for a realization of an empirical research, which aimed to capture significant changes in a psyche of a firefighter, caused by traumatic events. Based on the research findings, we can confirm the importance of an existence of a professional psychological service for firefighters and also its indispensable role in the upcoming new concept of lifelong learning of members and employees of the Czech Security Forces. On the basis of the acquired findings from primary sources, laws and regulations and strategic documents as well as internet websites, the actions were proposed and directions were identified, which the psychological service of Fire Rescue Service of the Czech Republic should follow.

Key words

Andragogy, andragogical research, security andragogy, security system, lifelong learning, integrated rescue system, intervention team, crisis situation, coordination, extraordinary event, post-traumatic intervention care, member, trauma, traumatic event, psychical load and stress, education of firefighters.

OBSAH

I. TEORETICKÁ ČÁST

ÚVOD	9
1 ANALÝZA SOUČASNÉHO STAVU VE ZKOUMANÉ PROBLEMATICE	13
2 HASIČSKÝ ZÁCHRANNÝ SBOR JAKO HLAVNÍ KOORDINÁTOR INTEGROVANÉHO ZÁCHRANNÉHO SYSTÉMU ČESKÉ REPUBLIKY	27
2.1 Integrovaný záchranný systém ČR – cíle, poslání, aplikovaná terminologie	27
2.2 IZS jako součást Bezpečnostní politiky ČR	33
2.3 Postavení IZS v právním systému ČR	39
2.4 Složky IZS ČR, jejich kompetence a zapojení do záchranných a likvidačních prací	41
2.4.1 Hasičský záchranný sbor ČR v postavení hlavního koordinátora IZS ČR ..	45
2.4.2 Jednotky požární ochrany zařazené v plošném pokrytí kraje	53
2.4.3 Policie České republiky a její úloha v IZS ČR	59
2.4.4 Zdravotnická záchranná služba a její úloha v IZS ČR	62
2.4.5 Ostatní složky a jejich zapojení v IZS ČR	65
2.5 Řízení a koordinace složek IZS při společném zásahu	68
3 VZDĚLÁVÁNÍ V PODMÍNKÁCH HZS ČR JAKO SOUČÁST CELOŽIVOTNÍHO UČENÍ A VZDĚLÁVÁNÍ	70
3.1 Koncepce celoživotního učení a vzdělávání příslušníků HZS ČR	71
3.1.1 Vize a cíle vzdělávání v rámci HZS ČR	72
3.1.2 Systém vzdělávání HZS ČR	74
3.1.3 Institucionální zajištění vzdělávání	80
3.1.4 Procesy a strategické principy vzdělávání	83
3.2. Preventivně výchovná činnost v podmínkách HZS ČR	86
3.2.1 Charakteristika ostatních cílových skupin	89
3.2.2 Obsahové zaměření a formy preventivně výchovné činnosti	91
3.2.3 Strategické principy PVČ v kontextu celoživotního vzdělávání	99
4 PSYCHOLOGICKÁ SLUŽBA HZS ČR JAKO SOUČÁST NOVÉ KONCEPCE VZDĚLÁVÁNÍ	103
4.1 Náročnost profese hasiče záchranáře a jeho odolnost vůči zátěži	103
4.1.1 Způsobilost pro výkon náročné profese	105
4.1.2 Zásahová činnost a krizové situace u zásahu	109
4.1.3 Stres, jeho příznaky a projevy	118
4.1.4 Akutní a posttraumatická stresová porucha	124
4.1.5 Osobnost hasiče - záchranáře	132
4.1.6 Psychická odolnost hasiče – významný faktor osobnosti	141
4.1.7 Udržování a zvyšování psychické odolnosti, duševní hygiena	144

4.2 Psychologická služba HZS ČR	147
4.2.1 Koncepce psychologické služby	147
4.2.2 Hlavní úkoly (pilíře) psychologické služby	154
4.2.3 Náplň práce psychologických pracovišť	164
4.2.4 Etický kodex psychologa	166
4.2.5 Realizovaná šetření k psychologické službě v rámci HZS ČR	172

5 SYSTÉM POSKYTOVÁNÍ POSTTRAUMATICKÉ INTERVENČNÍ PÉČE

U HZS ČR	180
5.1 Poskytování posttraumatické intervenční péče v podmínkách HZS ČR.....	180
5.2 Tým posttraumatické péče („TPP“)	185
5.3 Techniky redukce pozásahového stresu (CISM)	191
5.4 Anonymní linka pomoci v krizi	197

II. EMPIRICKÁ ČÁST

6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	201
6.1 Předmět výzkumu	201
6.2 Cíl výzkumu a formulace výzkumných hypotéz.....	202
6.3 Metody sběru dat.....	203
6.4 Charakteristika výzkumného souboru	208
6.5 Interpretace výsledků	209
6.6 Shrnutí praktické části	222
7 NÁVRHY A OPATŘENÍ, VYUŽITÍ ZÍSKANÝCH POZNATKŮ V PRAXI	225
7.1 Současný stav	226
7.2 Návrhy dalšího vývoje psychologické služby	229
7.3 Opatření a jejich realizace	231
7.4 Výsledky práce a její aplikace v praxi	233
ZÁVĚR	235
RESUMÉ	240
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	244
SEZNAM ZKRATEK	254
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	255
SEZNAM PŘÍLOH	257
SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH	258

ÚVOD

Předložená disertační práce analyzuje činnost psychologické služby, jenž patří bezesporu k nejvýznamnějším oblastem preventivní péče poskytované příslušníkům Hasičského záchranného sboru České republiky. Systematicky vyhodnocuje stávající koncepci vzdělávání v oblasti psychologické služby a charakterizuje systém posttraumatické intervenční péče v kontextu celoživotního učení a vzdělávání v podmínkách Integrovaného záchranného systému ČR, jehož cílem je zvyšovat její kvalitu, efektivitu a pochopitelně také profesionalitu.

Právě koncept celoživotního učení se stal klíčovými východiskem předložené disertační práce. Úvahy o celoživotním vzdělávání a učení nejsou nové. „*Jejich vznik je však datován rozdílně.*“¹ Prvotní představy bezpochyby sahají do antiky a židovské kultury, nalézáme je ale i v neevropských kulturách a filozofiích. Obnoveny byly v renesanci, humanizmu a osvícenství. Určitý vrchol představuje dílo Jana Amose Komenského, který spojil filozofické představy s pedagogickým a didaktickým myšlením.²

Někteří současní teoretici vzdělávání vycházejí z přesvědčení, že vzdělávání a učení má hodnotu samo o sobě a nikoli jen hodnotu instrumentální (Celoživotní učení pro všechny, 1997 In Veteška, 2006). Zdůrazňují touhu po všeobecné dostupnosti vzdělávacích možností, bez ohledu na věk, pohlaví nebo profesi. „*Třetím společným prvkem je uznání významu neinstitutcionálního učení v různých prostředích, tedy bez závislosti na vzdělávacích institucích.*“³

Celoživotní učení je OECD chápáno jako pokračování uvědomělého učení po celou dobu života, na rozdíl od představy, že vzdělávání končí absolvováním školního vzdělávání v nějakém věku. Zdůrazňována je i filozofická podstata konceptu, tj. snaha o pochopení celoživotního učení jako postoje a životní hodnoty. Současné koncepční pojetí celoživotního učení se ustálilo v 90. letech 20. století. Politické strategie preferují realističtější cíle a uchopitelnější požadavky na rozvoj systému vzdělávání. Programy celoživotního učení se nově zaměřují na rozvoj lidských zdrojů, hlavně ve vztahu k hospodářským potřebám. Pozornost se upírá k problematice odborného vzdělávání a

¹ VETEŠKA, J. *Přehled andragogiky*. Praha: Portál, 2016. 320 s. ISBN 978-80-262-1026-9.

² VETEŠKA, J. (ed.). *Celoživotní učení pro všechny – výzva 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014a. 408 s. ISBN 978-80-7452-047-1.

³ VETEŠKA, J. *Přehled andragogiky*. Praha: Portál, 2016. 320 s. ISBN 978-80-262-1026-9.

přípravy a k uplatnění v pracovním životě. Tento pragmatický přístup je vytýkáán zejména humanisticky orientovaným myslitelům. Celoživotní učení zahrnuje všechny vzdělávací aktivity realizované v průběhu života. Tyto aktivity vedou ke zlepšení, znalostí, know-how, dovedností, kompetencí a/nebo kvalifikací a jsou realizovány z osobních, společenských či pracovních důvodů.⁴

Další signifikantní východisko disertační práce tvoří systematické vzdělávání a rozvoj zaměstnanců. Systematické podnikové vzdělávání představuje podle Koubka (2015) jeden z nejvýznamnějších nástrojů vzdělávání a rozvoje pracovníků. Zároveň plní čtyři hlavní úkoly personální práce: uspokojování požadavků pracovních míst na profesní kompetence a zařazování vhodných pracovníků na správné místo. Dále optimalizuje využívání pracovníků, formuje pracovní týmy, poskytuje sociální a profesní rozvoj a pěstuje zdravé pracovní vztahy. Do systému podnikového vzdělávání pracovníků patří vzdělávací aktivity, jakými jsou orientace, doškolování, přeškolování a rozvoj.⁵

Podnikové vzdělávání můžeme chápat jako souhrn edukačních aktivit, které zajišťuje organizace (podnik, firma). Cílem je podle Průchy a Vetešky (2014) doplnit (rozšířit, prohloubit či zvýšit) nebo změnit (rekvalifikovat) kvalifikaci pracovníků. V praxi podnikového vzdělávání je záměrem odstranit rozdíl mezi aktuální (subjektivní) kvalifikací pracovníků a požadavky, jež jsou na ně kladeny v rámci plnění pracovních činností. „*Současná teorie podnikového vzdělávání rozlišuje: 1. trénink, tedy výcvikové a vzdělávací akce, které jsou zaměřeny na získávání a rozvoj odborných a specifických kompetencí (znalostí a dovedností, ale i postojů a chování), a jsou nezbytné pro odpovídající očekávaný výkon a 2. rozvojové aktivity, zaměřené na budoucí požadavky trhu práce a možnosti uplatnění v podniku (rozvoj pracovníků a řízení jejich profesní kariéry). V reálném firemním prostředí se obě strategie kombinují. Systém podnikového vzdělávání je odrazem strategických a rozvojových cílů organizace.*“⁶

Realizace strategie vzdělávání a rozvoje pracovníků v organizaci je nezbytná pro existenci a rozvoj podniku. Vychází z teorie, že lidský kapitál je hlavním a jedinečným zdrojem organizace a zároveň tvoří významnou konkurenční výhodu. Cílem je snaha zabezpečit, aby „*organizace měla pro uspokojování svých současných a budoucích*

⁴ VETEŠKA, J. *Přehled andragogiky*. Praha: Portál, 2016. 320 s. ISBN 978-80-262-1026-9.

⁵ KOUBEK, J. *Řízení lidských zdrojů: základy moderní personalistiky*. 5., rozš. a dopl. vyd. Praha: Management Press, 2015. 399 s. ISBN 978-80-7261-288-8.

⁶ PRŮCHA, J. a VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. 320 s. ISBN 978-80-247-4748-4.

potřeb k dispozici správnou kvalitu lidí. Toho se dosahuje vytvářením promyšleného a komplexního rámce pro rozvíjení lidí“⁷.

„Kultura podnikového vzdělávání zlepšuje vzdělávání a učení se pracovníků a zároveň se stává prostředkem efektivity, produktivity a loajality. Pomáhá také k naplňování stanovených cílů a vizí organizace.“⁸ „Podnikové vzdělávání pracovníků patří mezi personální činnosti, které by mělo v ideálním případě rozvíjet specializované oddělení lidských zdrojů, u malých podniků pak majitel či jím pověřená osoba.“⁹

Cílem předložené práce bylo analyzovat psychologickou službu v podmínkách Hasičského záchranného sboru ČR, která je součástí připravované nové koncepce celoživotního vzdělávání příslušníků HZS ČR. Dále identifikovat problémy vzdělávání v oblasti psychosociální pomoci se zaměřením na zdokonalování systému posttraumatické intervenční péče poskytované účastníkům těžkých životních situací a mimořádných událostí, kterými jsou jednak spoluobčané, ale i samotní hasiči záchranáři, školení psychologové a ostatní interventi a poskytovatelé psychosociální pomoci. Nedílnou součástí autorovy práce je navrhnout nová opatření, vize a směry, kterými by se měla ubírat psychologická služba HZS ČR v jejím dalším vývoji.

Teoretické poznatky byly také využity v realizovaném empirickém šetření, jehož cílem bylo zachytit významné změny v psychice hasiče vlivem traumatizujících událostí, a na základě zjištěných výsledků jednak potvrdit význam a opodstatnění existence profesionální psychologické služby hasičů, ale také její nepostradatelnou úlohu v připravované nové koncepci celoživotního vzdělávání příslušníků a zaměstnanců Bezpečnostních sborů ČR.

S využitím získaných poznatků z odborných publikací a pramenů, zákonných norem a předpisů, ale i webových stránek, tato práce ve své závěrečné části navrhuje nová opatření a přibližuje směr, kterým by se měla ubírat psychologická služba HZS ČR v jejím budoucím vývoji.

Výstupy této disertační práce jsou určeny především psychologům, a to jako inspirační zdroj sloužící v rámci probíhající aplikace nové strategie Psychologické služby HZS ČR se zanesením do nové koncepce celoživotního vzdělávání složek

⁷ ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů. Nejnovější trendy a postupy*. 10. vyd. Praha: Grada, 2007. s. 443. ISBN 978-80-247-1407-3.

⁸ VETEŠKA, J. *Přehled andragogiky*. Praha: Portál, 2016. 320 s. ISBN 978-80-262-1026-9.

⁹ PRŮCHA, J. a VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. 320 s. ISBN 978-80-247-4748-4.

Integrovaného záchranného systému ČR. Některá zjištění využijí metodici, lektori dalšího vzdělávání a specialisté, kteří se podílejí na dalším vzdělávání a rozvoji pracovníků HZS ČR. Interpretované názory, náměty a její závěry lze také využít při osvětových, případně preventivně vzdělávacích akcích pro výjezdové hasiče, ostatní zaměstnance HZS ČR, v neposlední řadě i mezi odborníky pomáhajících profesí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ANALÝZA SOUČASNÉHO STAVU VE ZKOUMANÉ PROBLEMATICE

Hasičský záchranný sbor ČR je od samého prvopočátku vnímán jako hlavní koordinátor integrovaného záchranného systému ČR. V případě, že vznikne mimořádná událost nebo krizová situace, slučuje všechny jeho záchranné složky a následně zabezpečuje jejich koordinovaný postup při provádění záchranných a likvidačních prací. Hlavním posláním Hasičského záchranného sboru České republiky (dále jen „HZS ČR“), který je budován podle zásady nadřízenosti a podřízenosti, je chránit životy a zdraví občanů a jejich majetek před požáry, a to i jejich předcházením a poskytováním účinné pomoci při živelních pohromách, průmyslových haváriích, teroristických útocích a jiných mimořádných událostech.

„Kdo je však hasičský záchranný sbor“? Jsou to především lidé – hasiči záchranáři, velitelé zásahů, pracovníci operačních středisek a v neposlední řadě i řídicí pracovníci, kteří tyto náročné úkoly koordinují. Jsou to lidé, kteří jsou připraveni jít tam, odkud ostatní utíkají.

Náročnost profese hasiče záchranáře

Na otázku, jaká je náročnost výkonu profese hasiče – záchranáře lze jednoznačně odpovědět, že se jedná o práci výjimečnou, velmi namáhavou fyzicky a psychicky, která navíc vyžaduje mnoho pozitivních volných lidských vlastností tj. schopnost odolávat únavě, schopnost žít polovojenským způsobem života, snášet psychickou zátěž, vykazovat rozumný stupeň odvahy apod. Asi není zapotřebí zdůrazňovat, že tato práce obnáší mimořádně vysokou psychickou odolnost a fyzickou zdatnost.

Profese hasiče je náročné zaměstnání, které svými požadavky a nároky na člověka významně přesahuje rámec běžných zkušeností. Poměrně výstižně jej charakterizuje tvrzení: **„Hasiči-záchranáři jsou lidé, kteří spěchají do míst, odkud všichni ostatní utíkají.“**¹⁰ Ve většině případech se velmi často setkáváme s tou

¹⁰ ZIKEŠ, L. Psychologická služba Hasičského záchranného sboru ČR a její systém posttraumatické intervenční péče jako součást profesního vzdělávání hasičů. In VETEŠKA, J. a J. SALIVAROVÁ (eds.).

nejnáročnější činností, kterou je záchrana osob. Mnohdy bývá označována za krizovou situaci u zásahu, která velmi často vyvolá stavy (úzkost, stres, panika apod.), proti kterým by měl být každý záchranář odolný.

Následující kazuistiky pouze ve stručnosti přibližuje náročné situace, které musí hasič záchranář absolvovat a především zvládat:

První příklad:

„Snad nejhorší okamžik v době našeho zásahu, když jsme vyprošťovali mrtvé a zraněné z havarovaného autobusu, bylo zvonění mobilních telefonů. Zvonění, které se ozývalo z rakví, kam ukládali zaměstnanci pohřební služby ty, kteří nehodu nepřežili. Stále znovu proto, aby v telefonu uslyšeli hlas svého dítěte. Intenzivně jsem při tom myslel na své dospívající děti, které taky jezdí do Alp lyžovat. Kdykoli zavolám a oni ihned telefon nezvednou, přepadá mě panika a dělá se mi špatně od žaludku.“¹¹

Druhý příklad:

„Majitelka bytu si při povlékání váleudy přivřela ruku pod víko úložného prostoru tak nešťastně, že váleudu zatížila ještě svým tělem. Hasiči víko váleudy přizvedli i s mladou paní, a ta ruku bez problémů vytáhla. Žena nepotřebovala ani akutní zdravotnické ošetření.“¹²

Výše uvedené příklady ilustrují variabilitu, nepředvídatelnost, širí typového spektra zásahů, se kterými se hasiči ve své práci potkávají. Některé zásahy budou pravděpodobně vnímány jako abnormálně stresující, jiné svou banalitou mohou i pobavit.

Důležitou, nikoliv však stěžejní pracovní náplní hasiče zůstává i dnes hašení požárů. Dle Vykoukala se *„hasiči záchranáři významně podílejí na záchranných a likvidačních pracích při dopravních nehodách, haváriích spojených s únikem nebezpečných látek, technických zásazích, živelních pohromách, ale například i na zabezpečení úkolů souvisejících se zamezením šíření nebezpečných nákaz a nemocí*

Vzdělávání dospělých - Příležitosti a úskalí v globalizovaném světě. Praha: Educa Servise ve spolupráci s Univerzitou Jana Amose Komenského Praha, 2013. s. 374-387. ISBN 978-80-87306-12-3.

¹¹ SOTOLÁŘOVÁ, Marie. *Posttraumatický intervenční tým HZS ČR.* Interní materiály psychologické služby HZS ČR pro výcvik posttraumatických intervenčních týmů. Praha: MV GR HZS ČR, 2007. s. 20.

¹² KÚDELA, P., VAŠKO, F., MICHALÍČKOVÁ, I., a PAVLÍČKOVÁ, M. *Kuriózní zásahy hasičů.* Časopis 112, vyd. Praha: MV ČR – generální ředitelství HZS ČR, 2006, roč. 5, č. 12., s. 4.

*zvířat, ochranou obyvatelstva před možnými následky teroristických útoků nebo zvládnutím kalamitních stavů, způsobených mimořádně nepříznivým počasím“.*¹³

Dnešní hasič proto musí ovládat mimo jiné poskytování první pomoci, základy lezecké techniky, s vývojem automobilového průmyslu stoupají nároky na jeho technické znalosti a schopnosti apod..

V posledních desetiletích lidstvo čím dál více ohrožují **mimořádné události**¹⁴, na které musí být připraveno reagovat a v samé podstatě mohou být ničivější než jakákoliv živelní pohroma. S rozvojem průmyslu a celkového rozvoje hospodářství v průmyslových státech, s rozšiřováním chemického průmyslu, rozvoje a vývoje nových chemikálií vzniká i nebezpečí úniku nebezpečných látek do životního prostředí.

Obecně na mimořádné události můžeme nahlížet z různých hledisek. Například Chaloupka (1999, s. 160) **mimořádné události** rozděluje¹⁵ na:

- 1) **ŽIVELNÉ POHROMY** - povodně, zemětřesení, sesuvy půdy, velkoplošné požáry, epidemie, sněhové kalamity, vichřice, tornáda, krupobití, sopečné výbuchy apod.;
- 2) **ANTROPOGENNÍ HAVÁRIE** (způsobené činností člověka) – chemické, radiační, ropné, dopravní, železniční, letecké apod.;
- 3) **SPOLEČENSKÁ a SOCIÁLNÍ OHROŽENÍ** – teroristické útoky, sabotáže, zhářství apod..

S přihlédnutím do statistických údajů považuji za důležité zde uvést fakta, že během posledních 15 let se dramaticky zvýšil počet zásahů v české republice, a to z necelých 50 000 v roce 1993 na více jak 115 000 v roce 2007. „*Nejvyšší, pětinasobný nárůst zaznamenaly dopravní nehody*“¹⁶. Vyšší nároky si vyžádaly i přírodní katastrofy jako povodně v letech 1997 a 2002, v posledních letech likvidace následků vichřic a orkánů (např. Kyril, Ema) nebo likvidace ohnisek různých nákaz (např. slintavka a

¹³ VYKOUKAL, Jan. *Hasičský záchranný sbor České republiky*. 1. vyd. Praha: MV – Generální ředitelství HZS ČR, 2006. 25 s. ISSN 1213-7057.

¹⁴ **Mimořádná událost** - je škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, ale také jako havárie (většinou v důsledku činností člověka), které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací. (Šenovský, Adamec, 2004, s. 37-41).

¹⁵ CHALOUPKA, Jiří. Sborník přednášek z mezinárodní konference. In: *Požární ochrana 99. Zátěž hasičů a režim práce a odpočinku při ostrých zásazích*. Sborník Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství. Ostrava: Edice SPBI spektrum, 1999. s. 160. ISBN 80-86111-36-9.

¹⁶ VONÁSEK, V., LUKES, P. a kol. *Statistická ročenka 2008 - příloha*. Časopis 112, vyd. Praha: MV ČR – generální ředitelství HZS ČR, 2009, roč. 7, č. 3., s. 3-5.

kulhavka, nemoci šílených krav) nebo likvidace ohnisek ptačí chřipky a prasečí chřipky“.

Z výše uvedeného je zcela patrné, že na otázku: „**Jaká je náročnost výkonu profese hasiče – záchranáře?**“, lze jednoznačně odpovědět, že se „*jedná o práci výjimečnou, velmi namáhavou fyzicky a psychicky, která navíc vyžaduje mnoho pozitivních volných lidských vlastností tj. schopnost odolávat únavě, schopnost žít polovojským způsobem života, snášet psychickou zátěž, vykazovat rozumný stupeň odvahy apod.*“¹⁷.

Koncepce vzdělávání v podmínkách HZS ČR

Vzdělávání příslušníků a zaměstnanců HZS ČR probíhá **v kontextu komplexního systému**, jenž plně pokrývá obsah činností v působnosti HZS ČR a pružně reaguje na požadavky výkonu služby v jednotkách HZS ČR. Uvedený systém vzdělávání je rovněž zdrojem kvalitně připravených lidí pro plnění veškerých úkolů a činností v působnosti HZS.

Veškeré **cíle vzdělávání**, které **jsou koncepcí definovány**¹⁸, mají podstatný vliv na splnění veškerých vizí. Výsledkem vzdělávání by měl být příslušník nebo zaměstnanec, který je odborně připravený, vysoce motivovaný, ale také profesionál vybavený vysokým etickým standardem. S tímto posláním jsou vzdělávání a odborně vedeni všichni příslušníci a zaměstnanci HZS ČR.

Koncepce vymezuje následující **hlavní cíle**:

- **zajistit vzdělávání různých cílových skupin** v působnosti HZS ČR, a to ve všech oblastech i s ohledem na požadavky ve výkonu služby,
- zabezpečit **optimalizaci systému vzdělávání** v oblasti financování, v institucionálním zabezpečení a v řídicích procesech,
- dbát na **zvyšování kvality procesu vzdělávání**,
- zabezpečit **kontinuitu v rozvoji vzdělávacího systému** a přitom klást důraz na jeho pružnost dle požadavků potřebných pro výkonu služby,

¹⁷ ZIKEŠ, L. Psychologická služba Hasičského záchranného sboru ČR a její systém posttraumatické intervenční péče jako součást profesního vzdělávání hasičů. In VETEŠKA, J. a J. SALIVAROVÁ (eds.). *Vzdělávání dospělých - Příležitosti a úskalí v globalizovaném světě*. Praha: Educa Servise ve spolupráci s Univerzitou Jana Amose Komenského Praha, 2013. s. 374-387. ISBN 978-80-87306-12-3.

¹⁸ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Koncepce vzdělávání HZS ČR*. [online] [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/soubor/koncepce-vzdelavani-hzs-pdf.aspx>

- a průběžně zajišťovat **spokojenost** všech dotčených subjektů včetně **zvyšování motivačních faktorů**.

Hlavním posláním stávající koncepce celoživotního vzdělávání „*je definovat systém, který zajistí potřebnou odbornou úroveň příslušníků a zaměstnanců HZS ČR a zabezpečí jejich rozvoj v souladu s posláním HZS ČR, potřebami společnosti a novými poznatky v oblasti ochrany životů, zdraví a majetku po celou dobu jejich profesionální dráhy v HZS ČR*“¹⁹.

Tento systém je nastaven tak, aby byly naplněny především zákonné podmínky uložené Ministerstvu vnitra, jejichž podstatou je řídit odbornou přípravu, ale také usměrňovat s odborným přístupem výkon služby v jednotkách PO, tzn. i v jednotkách sborů dobrovolných hasičů a jednotkách HZS podniků.

Samotná **příprava nové koncepce vzdělávání HZS ČR** reaguje i časově na změny vzdělávání a školství v ČR a vychází z dokumentů Evropské rady. V souvislosti s evropskými dokumenty pak z Národního programu rozvoje vzdělávání, který byl schválen usnesením vlády České republiky č. 113 ze dne 7. února 2001. Při aplikaci těchto změn nesmí být opomíjeny nároky, které si současná společnost klade na každého jedince v průběhu jeho celého života.

I HZS ČR „*reflektuje tuto nutnost nepřetržitého vzdělávání a sebevzdělávání a všeobecný princip celoživotního učení musí uplatňovat analogicky ve svém resortním vzdělávacím systému s cílem umožnit svým příslušníkům a zaměstnancům po celý profesní život nezbytné zdokonalování ve své odbornosti a získávání potřebných specializací*“²⁰. Nová koncepce tím reflektuje obsah vládních dokumentů, které ovlivňují vzdělávání včetně „Strategického rámce udržitelného rozvoje České republiky“, schváleného Usnesením vlády ČR č. 37 ze dne 11. ledna 2010. Uvedený dokument určuje priority, jenž souvisejí s úkoly a činnostmi HZS ČR, na které je zapotřebí jeho zaměstnance a příslušníky průběžně připravovat.

Z výsledků provedené analýzy stávajícího systému vzdělávání a z praktických zkušeností s touto koncepcí lze definovat jeho silné, ale i slabé stránky. Současně je

¹⁹ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Koncepce vzdělávání HZS ČR*. [online] [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/soubor/koncepce-vzdelavani-hzs-pdf.aspx>

²⁰ Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. s. 15

možné vymezit potencionální úskalí a rizika, ale i naopak příležitosti pro rozvoj vzdělávacího systému v budoucím období.

Dle připravované nové koncepce lze analyzovat tyto „**silné stránky systému vzdělávání:**

- a) **Funkční systém kurzů k získání odborné způsobilosti, k prodloužení platnosti osvědčení o odborné způsobilosti, specializačních a doplňkových kurzů.**
- b) **Vybudovaný lektorský tým s praktickými pedagogickými zkušenostmi.**
- c) **Zavedený tým externích lektorů z praktického výkonu služby.**
- d) **Kvalitní vybavení vzdělávacích zařízení didaktickými pomůckami a technickými prostředky.**
- e) **Kvalitní sociální zázemí pro účastníky kurzů.**
- f) **Systém stáží lektorů v HZS krajů.**
- g) **Specializace vzdělávacích zařízení a jejich rozmístění.**
- h) **Možnost využití místních podmínek ve vzdělávacích zařízeních.**
- i) **Kontakty a možnosti spolupráce s pedagogy a zařízeními akademické sféry.**
- j) **Zavedený systém vzdělávání podle Pravidel vzdělávání zaměstnanců ve správních úřadech.“²¹**

Při sledování těchto jednotlivých procesů a faktorů majících vliv především na úspěšnost vzdělávání lze také identifikovat **slabá místa původního vzdělávacího systému**, která bude zapotřebí s přijetím této koncepce „*minimalizovat*“:

- a) **Nedostatečné propojení systému vzdělávání se systémem řízení lidských zdrojů se zaměřením na požadavky v oblasti vzdělávání.**
- b) **Systém plánování kurzů - ne zcela zavedený a odzkoušený systém elektronického přihlašování do kurzů a dosud nezavedený způsob zacházení se systémem ze strany jeho uživatelů**
- c) **Omezená možnost přijímat nový pedagogický personál se zkušenostmi z praktického výkonu služby**
- d) **Neúplnost metodické podpory pro lektory při zavádění nových vzdělávacích programů a absence kvalitních lektorských manuálů a studijní literatury k jednotlivým vzdělávacím programům**
- e) **Nezavedený systém přípravy a dalšího vzdělávání lektorů**

²¹ Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. s. 18

- f) **Nepropracovaná metodika hodnocení činnosti vzdělávacích zařízení (interní kontrola, inspekce)**
- g) **Nedostatečné propojování systému vzdělávání s praktickým výkonem služby - nesystémová zpětná vazba, chybějící metodika pro zjišťování zpětné vazby a pro využití získaných poznatků v procesu vzdělávání**
- h) **Rezervy v propojování oblasti vědy a výzkumu se vzdělávacím procesem**
- i) **Různorodost techniky a technických prostředků ve vzdělávacích zařízeních a v HZS krajů**
- j) **Nesystémové zásahy do tvorby vzdělávacích programů**
- k) **Nedostatečná aplikace analýzy vzdělávacích potřeb při vysílání příslušníků a zaměstnanců do vzdělávacích aktivit**
- l) **Nedostatečné podmínky pro organizování velkých vzdělávacích akcí**
- m) **Neúplná prezentace oblasti vzdělávání v HZS ČR na webu.**²²

Systém celoživotního vzdělávání příslušníků a zaměstnanců HZS ČR a vzdělávání ostatních cílových skupin podle této koncepce je tvořen a provozován jako otevřený systém, který bude vždy reagovat na požadavky společnosti a výkonu služby a umožní systém doplňovat o témata odborné přípravy aktuální v příslušném období.²³

Dle Zikeše tento přístup musí podpořit plnění úkolů v působnosti HZS ČR v odpovídající kvalitě a zároveň musí zvýšit variabilitu uplatnění zaměstnanců a příslušníků HZS ČR uvnitř celého resortu, a to nejen v případě kariérního růstu, ale také a v rámci aplikace organizačních změn v systemizacích mezi složkami Integrovaného záchranného systému ČR.

Psychologická služba jako součást koncepce vzdělávání v podmínkách HZS ČR

V současné době HZS ČR stojí jednoznačně před situací, ve které se jeho příslušníci musí vyrovnat s velmi různorodými požadavky kladenými na výkon jejich služby. Všechny tyto změny si vyžádaly nejenom řadu legislativních kroků, ale musí se

²² Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. s. 18

²³ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Koncepce vzdělávání HZS ČR*. [online] [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/soubor/koncepce-vzdelavani-hzs-pdf.aspx>

zákonitě projevit též v novém přístupu k výcviku a ke vzdělávání příslušníků a občanských zaměstnanců HZS ČR, neboť kvalita zásahů a úroveň vystupování příslušníků a zaměstnanců HZS ČR jsou přímo úměrné úrovni systému jejich odborné přípravy. Neustále měnící se systém vzdělávání v HZS ČR si vyžádal přehodnocení dosavadní Koncepce vzdělávání v požární ochraně, kterou je třeba nahradit novou koncepcí, jež bude odpovídat současným a předpokládaným budoucím potřebám výkonu služby v HZS ČR.²⁴

Jednou z oblastí, která zcela určitě patří k těm nejdůležitějším, je Psychologická služba HZS ČR a její systém poskytování posttraumatické intervenční péče. Tato služba byla v Hasičském záchranném sboru ČR nově zavedena s již s nástupem nového tisíciletí, jejímž úkolem bylo a je i nadále zajišťovat kvalitní péči o hasiče, a to především v oblasti psychologické pomoci. Přitom Armáda ČR i Policie ČR zřídily psychologickou službou již před několika lety s výsledkem, že její zavedení přineslo velice pozitivní výsledky.

K budování psychologické služby HZS ČR vedlo mnoho důvodů. Nelze je zde beze zbytku vyjmenovat, a proto za všechny Dohnal (2010, s. 15) uvádí čtyři²⁵, které k jejímu vzniku přispěly značnou měrou:

- 1) **Výsledky výzkumu** katedry vojenské hygieny Vojenské lékařské akademie J. E. Turkyňě v Hradci Králové pod vedením doc. MUDr. J. Chaloupky, CSc., který se zabýval problematikou „*Rizikové faktory metabolických onemocnění hromadného výskytu u příslušníků HZS*“ (1996) a „*Hodnocení zdravotního stavu příslušníků HZS*“ (1999).;
- 2) Dalším nezpochybnitelným faktem je **stále se zvyšující náročnost profese hasiče**, což lze dokladovat z kvantitativní a kvalitativní analýzy každoročně zpracovávaných statistických přehledů (např. povodně, záchranné a likvidační práce hasičů Jihočeského kraje po havárii autobusu, která si vyžádala 19 mrtvých a 34 zraněných apod.);
- 3) Vzniku přispělo i **znění zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů**, který v § 15 stanovuje podmínku zjišťování osobnostní

²⁴ Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. 37 s.

²⁵ DOHNAL, David. *Aktualizace koncepce psychologické služby HZS ČR pro roky 2010 - 2014*. 1 vyd. Praha: Psychologická služba MV – GŘ HZS ČR, 2009. 27 s.

způsobilosti u uchazeče o službu u HZS ČR;

- 4) A v neposlední řadě i **anketní šetření mezi veliteli stanic** HZS ČR, které potřebnost psychologické služby jednoznačně potvrdilo.

Po schválení původní koncepce psychologické služby generálním ředitelem HZS ČR byla s jejím nástupem v roce 2003 přenesena kompetence na ředitele HZS krajů s cílem, zabezpečit její realizaci odborníky obeznámenými s veškerými specifickými činnostmi a podmínkami služby příslušníků HZS ČR.

Hlavní úkoly byly zakotveny do třech pilířů²⁶, které musí psychologická služba HZS ČR plnit a zajišťovat:

- **1. pilíř – podklady pro výkon služby a personální práci** (ověřování osobnostní způsobilosti, psychodiagnostická vyšetření pro obsazování specializovaných funkcí, vyšetření v rámci výběrových řízení, ostatní odborná vyšetření, apod.),
- **2. pilíř – péči o příslušníky** (psychologická pomoc, preventivní osvěta = prevence, poradenství poskytované zaměstnancům a jejich rodinným příslušníkům, posttraumatická péče apod.),
- **3. pilíř – pomoc obětem mimořádných událostí** (psychosociální pomoc poskytnutá osobám postiženým mimořádnou událostí, duševní podpora, zprostředkování navazujících služeb apod.).

Sotolářová (2003) dále uvádí, že úkoly zastřešené 1. pilířem jsou uskutečňovány v laboratorních podmínkách, dále pak úkoly 2. a 3. pilíře jsou plněny v terénu, popřípadě ambulantně.

Na přelomu let 2008/2009 proběhla mezi příslušníky HZS ČR anketa zaměřená na potřeby a požadavky hasičů směrem k psychologické službě. Cílem anketního šetření bylo zmapovat psychologickou službu HZS ČR, a to jak její doposud nastavenou koncepci hodnotí samotní příslušníci HZS ČR. Dotazy byly formulovány ve čtyřech následujících oblastech²⁷:

²⁶ SOTOLÁŘOVÁ, Marie. Sborník přednášek z mezinárodní konference. In: *Požární ochrana 2003. Psychologická služba HZS ČR*. Sborník Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství. Ostrava: Edice SPBI spektrum, 2003. s. 411-412. ISBN 80-86634-17-5.

²⁷ *Koncepce psychologické služby Hasičského záchranného sboru České republiky*. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2002. 6 s.

1. **Oblast pořizování podkladů pro personální práci.**
2. **Oblast posttraumatické péče.**
3. **Oblast vzdělávání.**
4. **Oblast informací o psychologické službě a důvěra psychologa.**

Podle Zikeše dotazníky odevzdalo celkem 2873 dotázaných respondentů (příslušníků a zaměstnanců Generálního ředitelství HZS ČR a HZS krajů), z toho 742 denních a 2131 směnových. Odevzdané písemné odpovědi byly podrobeny prvotní kvantitativní i kvalitativní analýze.

*Po provedené analýze a následném vyhodnocení veškerých odpovědí vyplynula nezbytnost vytvořit novou koncepci **celoživotního vzdělávání příslušníků HZS ČR**, jejíž součástí je i zvyšování kvalifikace v oblasti psychologické služby, a to především v podobě zvyšování odolnosti zasahujících hasičů vůči zátěži. Nelze opomenout ani profesní vzdělávání psychologů, kteří jsou velmi často vystaveni právě těm nejtěžším událostem, při kterých zabezpečují neodkladnou psychosociální pomoc, ale i garantují profesionalitu této pomáhající profese²⁸.*

Ve světě byl proveden výzkum, který srovnával počet stresových faktorů u různých povolání. „U hasičů bylo objeveno více než sto stresových faktorů“²⁹. Proto je velmi obtížné u této profese **zdlávání stresu**. Hlavním krokem ke zmírnění takovýchto situací je uvědomění si přítomnosti stresu a v co nejkratší době se vymanit z působení stresorů. „*Důležité je tělesné a duševní zdraví hasiče, rovněž perfektní znalost své profese a možností, které jim dává trénovanost a technika. Dále pak napomáhá správná životospráva, aktivní odpočinek, nekuřáctví, přiměřená hmotnost atd. Všechny tyto faktory a aktivity napomáhají k rychlejšímu odbourávání stresu*“³⁰.

Každý výjezdový hasič traumatizovaný mimořádnou událostí s následnými tělesnými a psychickými problémy má nárok na poskytnutí posttraumatické intervenční péče, a to jak individuálními metodami, tak i psychologickým ošetřením v rámci skupiny. Tuto péči poskytují odborně školení psychologové HZS krajů v celé České republice.

²⁸ ZIKEŠ, L. Psychologická služba Hasičského záchranného sboru ČR a její systém posttraumatické intervenční péče jako součást profesního vzdělávání hasičů. In VETEŠKA, J. a J. SALIVAROVÁ (eds.). *Vzdělávání dospělých - Příležitosti a úskali v globalizovaném světě*. Praha: Educa Servise ve spolupráci s Univerzitou Jana Amose Komenského Praha, 2013. s. 374-387. ISBN 978-80-87306-12-3.

²⁹ DOHNAL, David. *Aktualizace koncepce psychologické služby HZS ČR pro roky 2010 - 2014*. 1 vyd. Praha: Psychologická služba MV – GŘ HZS ČR, 2009. s. 8.

³⁰ BAŠTECKÁ, B. a kol. *Terénní krizová práce – Psychosociální intervenční týmy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. s. 42. ISBN 80-247-0708-X.

Systém posttraumatické intervenční péče jako součást profesního vzdělávání hasičů

Den ode dne patří k průvodním jevům současného života větší pravděpodobnost vzniku extrémních situací, které mohou náhle a svévolně narušit každodenní koloběh. Takové situace jsou obecně označovány jako „**krizové situace**“³¹. Psychologický výzkum těchto událostí přinesl mimo jiné zajímavý poznatek, kdy nebezpečné situace přesahující rámec běžné a subjektivně pochopitelné zkušenosti mohou silně traumatizovat všechny osoby v ohnisku děje. I u členů profesionálních týmů se mohou objevit následné tělesné či psychické potíže. Ačkoliv jsou na tyto situace odborně i mentálně připravováni, může se u nich rozvinout specifický syndrom označovaný jako „**posttraumatická stresová porucha**“³².

Tímto objevem byla odstartována diskuse o prevenci posttraumatických potíží u zvláště ohrožených profesí. K nim samozřejmě patří i Hasičský záchranný sbor České republiky, jehož systém psychosociální pomoci je poskytován nejen samotným záchranářům, ale i obětem MU v podobě posttraumatické intervenční péče.

Již od samého počátku vzniku psychologické služby u HZS ČR bylo prioritním úkolem zabezpečit profesionální první pomoc v oblasti poskytování posttraumatické intervenční péče. Tato skutečnost byla zohledněna v zákoně č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve kterém je „*psychologická služba zahrnuta mezi podmínky řádného a bezpečného výkonu služby a povinnosti v oblasti péče o příslušníky*“³³.

U Hasičského záchranného sboru ČR se **psychologickou péčí** rozumí zejména³⁴:

1. **posttraumatická péče hasičům** ve formě první psychosociální pomoci,

³¹ **Krizová situace** - zpožděná nebo protahovaná odezva na stresovou událost nebo na situaci (krátce nebo dlouhotrvající) neobvykle hrozivého či katastrofického rázu, která pravděpodobně téměř u každého vyvolá pronikavou tíseň (Špatenková, 2004, s. 39).

³² **Posttraumatická stresová porucha** - zpožděná nebo protahovaná odezva na stresovou událost nebo na situaci (krátce nebo dlouhotrvající) neobvykle hrozivého či katastrofického rázu, která pravděpodobně téměř u každého vyvolá pronikavou tíseň (Světová zdravotnická organizace, 1992, s. 133).

³³ VYMĚTAL, Štěpán. *Poskytování psychosociální pomoci v mimořádných situacích*. Časopis 112, vyd. Praha: MV ČR – generální ředitelství HZS ČR, 2007, roč. 6, č. 2., s. 13-16.

³⁴ ZIKEŠ, L. Psychologická služba Hasičského záchranného sboru ČR a její systém posttraumatické intervenční péče jako součást profesního vzdělávání hasičů. In VETEŠKA, J. a J. SALIVAROVÁ (eds.). *Vzdělávání dospělých - Příležitosti a úskalí v globalizovaném světě*. Praha: Educa Servise ve spolupráci s Univerzitou Jana Amose Komenského Praha, 2013. s. 374-387. ISBN 978-80-87306-12-3.

2. přímé poskytování psychosociální pomoci všem zasaženým osobám,
3. koordinace psychosociální pomoci v situacích, které vyžadují povolání dalších SaP psychosociální péče v rámci IZS.

Dle interního předpisu generálního ředitele HZS ČR (Pokyn č. 30, 2008, str. 1) „**Posttraumatická intervenční péče**“ = péče poskytnutá příslušníkovi HZS ČR, který v souvislosti s plněním služebních úkolů prožil traumatizující událost, která může negativně ovlivnit jeho další výkon služby, dále pak účastníkovi kritické události, který má zjevné projevy stresové reakce. „Cílem je redukovat tzv. náraz kritické události a poskytovat péči k omezení negativních dopadů na psychiku zasaženého i možnosti vzniku posttraumatické stresové poruchy“³⁵.

„**Posttraumatickou péčí** vyplývající z nastaveného systému pomoci **zajišťují členové intervenčních týmů** zřízených u jednotlivých HZS krajů a na GŘ HZS ČR. Jejich prvořadým úkolem je provést v přímé časové souvislosti s traumatizující událostí bezodkladnou primární pomoc a v případě potřeby v následujících dnech a týdnech zabezpečit následnou péči záchranáři včetně seznámení s možnostmi dlouhodobé pomoci prostřednictvím dalších odborníků. V současné době je v této oblasti odborně proškolená bezmála stovka interventů – hasičů, hasičských psychologů, jenž jsou ochotni poskytovat kvalifikovanou pomoc těm, kteří prožili nadlimitní zátěž. **Interventi fungují v rámci decentralizovaných psychologických intervenčních týmů**, které spadají pod jednotlivá krajská ředitelství HZS. Úkolem členů intervenčního týmu je provést v přímé časové souvislosti s traumatizující událostí bezodkladnou primární pomoc a v případě potřeby v následujících dnech a týdnech následnou péči příslušníkovi HZS ČR a seznámit jej s možnostmi dlouhodobé pomoci prostřednictvím dalších odborníků.“³⁶

„**Zajištění a poskytnutí první psychické pomoci, intervence na místě a následná psychosociální pomoc** se ukazují jako důležitá součást činností prováděných v rámci likvidace mimořádné či kritické události. Tato opatření přispívají nejen k zajištění pořádku během záchranných prací, ale také v zachování psychického

³⁵ BAŠTECKÁ, B. a kol. *Terénní krizová práce – Psychosociální intervenční týmy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. s. 42. ISBN 80-247-0708-X.

³⁶ ZIKEŠ, L. Psychologická služba Hasičského záchranného sboru ČR a její systém posttraumatické intervenční péče jako součást profesního vzdělávání hasičů. In VETEŠKA, J. a J. SALIVAROVÁ (eds.). *Vzdělávání dospělých - Příležitosti a úskalí v globalizovaném světě*. Praha: Educa Servise ve spolupráci s Univerzitou Jana Amose Komenského Praha, 2013. s. 374-387. ISBN 978-80-87306-12-3.

zdraví občanů, v neposlední řadě samotných záchranářů.³⁷ Zasaženým pomáhají vyrovnat se s utrpenými ztrátami, které mnohdy změnilly celý jejich další život. Psychosociální pomoc také podporuje nalezení původní psychické rovnováhy jedinců i celého společenství. Zasaženými jsou nejen přímí účastníci neštěstí, ale také jejich příbuzní, blízcí a sekundárně také pracovníci složek, kteří se podílejí na záchranných a likvidačních pracích.

Management bezpečnostních sborů (policie a hasičů), zdravotnických zařízení a dalších dotčených organizací si uvědomuje nezbytnost péče o psychickou pohodu svých zaměstnanců. Proto zavádí do praxe programy na bázi „**Critical Incident Stress Management**“³⁸ (dále jen „CISM“), což je „systém řízení stresu, zejména při kritických událostech“. U vzniku tohoto modelu zacházení se stresem v kritických situacích stojí americký autor Jeffrey T. Mitchell.

Fungují zde „**CISM týmy**“, ve kterých pracují dva typy profesionálů, „**odborníci na duševní zdraví**“ (psychologové, psychiatři, lékaři, sociální pracovníci a duchovní) a „**vyškolení kolegiální poradci**“ (tzv. „**peerové**“) – kolegové z personálu poskytujících podporu. Oba uvedené typy profesionálů pracující v týmech CISM procházejí speciálním tréninkem. Současně je jim poskytován průběžný výcvik a pořádají se pravidelná setkání za účelem zdokonalování vědomostí a praktických dovedností.³⁹

Dle Sotolářové (2003) **hlavním cílem** CISM skupin je **pomáhat lidem**, kteří prožívají negativní následky stresu poté, co byli vystaveni kritické události. Dále pak **připravit záchranáře**, aby uměli zvládat stres, který se vztahuje k jejich profesi.

Baštecká rozlišuje „**následující opatření CISM**“:

- 1. Individuální krizová intervence**
- 2. Demobilizace**
- 3. Defusing**
- 4. Debriefing**⁴⁰

³⁷ BAŠTECKÁ, B. a kol. *Terénní krizová práce – Psychosociální intervenční týmy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. s. 42. ISBN 80-247-0708-X.

³⁸ „**Critical Incident Stress Management**“ („CISM“) - je proces orientovaný na prevenci, který má povahu diskuse, podpory, strukturovaného setkání a vzdělávání (informování) ohledně stresu. Nejedná se o terapii, psychoterapii, poradenství nebo jakoukoliv psychologickou léčbu“ (Mitchell, 1997).

³⁹ SOTOLÁŘOVÁ, Marie. Sborník přednášek z mezinárodní konference. In: *Požární ochrana 2003. Psychologická služba HZS ČR*. Sborník Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství. Ostrava: Edice SPBI spektrum, 2003. s. 411-412. ISBN 80-86634-17-5.

⁴⁰ BAŠTECKÁ, B. a kol. *Terénní krizová práce – Psychosociální intervenční týmy*. 1. vyd. Grada Publishing, 2005. s. 255-257.

Výše uvedené techniky vyplývající z opatření CISM jsou velice podrobně popsány v páté kapitole této disertační práce.

Shrnutí

Na poskytnutí posttraumatické péče má skutečně nárok každý zaměstnanec a příslušník Hasičského záchranného sboru ČR, potažmo i zaměstnanec dalších základních složek IZS ČR a členů složek pomáhajících profesí. Je a mělo by být i nadále zákonnou povinností zaměstnavatele tuto péči poskytnout. Je už pak na osobní volbě jedince, zda ji využije či nikoliv. Proto by měl být v našich profesionálních týmech celý vějíř možností, na koho se v případě potřeby obrátit. Každý z členů týmu je připraven a povinen péči poskytnout, i kdyby to mělo být pouze formou zprostředkování kontaktu na externího odborníka.

Tvorba, zavedení a využívání systému posttraumatické péče v bezpečnostních sborech předpokládá změnu postojů v hodnocení prožitků záchranářů spojených s výkonem služby. Základním posláním této péče je nejen prevence a osvěta mezi řadovými hasiči, ale i vedoucími pracovníky této instituce pod heslem „**Péče o personál se vždy vyplatí!**“

Dle mého názoru **je třeba i nadále pracovat na zdokonalování systému poskytované posttraumatické intervenční péče**, jenž zahrnuje vše, co souvisí s možnými následky na psychologicky traumatizující stresovou událost. Jako nutnost vidím **vytvořit koncepci celoživotnímu vzdělávání psychologů a jejich asistentů**, která by vycházela z koncepce vzdělávání psychologů bezpečnostních sborů. Vždyť samotná zásahová činnost psychologů a asistentů psychologa HZS ČR patří z hlediska důsledků na psychiku k těm nejnáročnějším. Psycholog je povolán do výkonu služby převážně v případech s fatálními následky, kde se setkává s lidským utrpením. Z těchto poznatků jednoznačně vychází i potřeba **zahrnout do vzdělávání také činnost supervizní včetně péče o dlouhodobou psychickou stabilitu psychologů a jejich asistentů**. Péče o psychology by měla zabránit jejich vyhoření a odchodům od HZS ČR.

2 HASIČSKÝ ZÁCHRANNÝ SBOR JAKO HLAVNÍ KOORDINÁTOR INTEGROVANÉHO ZÁCHRANNÉHO SYSTÉMU ČESKÉ REPUBLIKY

Lidská společnost se od nepaměti musí v zájmu ochrany své existence vypořádávat s různými zvláštními a mimořádnými událostmi, které ovlivňovali a stále v podstatné míře ovlivňují jednání a chování lidského jedince a celé společnosti. Tyto události ohrožují nejen lidské životy a zdraví spoluobčanů, ale také hmotné a kulturní statky, životní prostředí, přinejmenším narušují i společenské, technologické a přírodní systémy. Je třeba připomenout, že mimořádné situace vznikají v lokálním rozsahu, ale velmi často zasahují i v podstatně širším nadregionálním měřítku. Tato skutečnost vyvolává u společnosti potřebu ochrany základních hodnot a reakce na mimořádné události. Společnost v závislosti na stupni vnímání těchto faktů a na stupni svého vývoje čelila a stále čelí následkům mimořádných událostí. Negativním následkům se snažila předcházet, odvracet je nebo alespoň snižovat a zmírňovat.

Ve vztahu k bezpečné společnosti je nezbytné tyto situace řešit a zabezpečit připravenost obyvatelstva pro ochranu, obranu a zvládání krizových situací. Jedním ze základních systémových pilířů spolupráce při přípravě a řešení mimořádných událostí je v České republice Integrovaný záchranný systém ČR.

2.1 Integrovaný záchranný systém ČR – cíle, poslání, aplikovaná terminologie

Integrovaný záchranný systém ČR (dále jen „IZS“) je určen pro koordinaci při přípravě a provádění záchranných a likvidačních prací při mimořádných událostech (havárie, živelních pohromy, pandemie, teroristické útoky aj.). Je tak naplňováno ústavní právo občana na pomoc při ohrožení zdraví nebo života. IZS vznikl z potřeby každodenní činnosti hasičů a záchranářů, zejména při řešení složitých havárií, nehod a živelných pohrom, kdy je zapotřebí koordinovat společnou činnost všech těch, kteří mohou svými dostupnými silami a prostředky, rovněž kompetencemi nebo jiným způsobem přispět k provedení záchrany života a zdraví osob, zvířat, majetku nebo životního prostředí. Jedná se o důmyslný systém spolupráce a koordinace záchranných složek, orgánů SS a samosprávy, právnických a fyzických osob při zabezpečování záchranných a likvidačních prací, a to tak, aby “ nebyl nikdo opomenut, kdo pomoc poskytnout může a také vzájemně si z nich nikdo nepřekážel“. To je

zejména v náročném období řízení mimořádných událostí velice nesnadný úkol, který musí mít svá jasně daná pravidla.

IZS je definován jako „*efektivní systém vazeb, pravidel spolupráce a koordinace záchranných a bezpečnostních složek, orgánů státní správy a samosprávy, fyzických a právnických osob při společném provádění záchranných a likvidačních prací a přípravě na mimořádné události*“⁴¹. Podle zákona 239/2000 Sb., o IZS, „*se rozumí integrovaným záchranným systémem koordinovaný postup jeho složek při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných a likvidačních prací. Integrovaný záchranný systém se použije v přípravě na vznik mimořádné události a při potřebě provádět současně záchranné a likvidační práce dvěma anebo více složkami integrovaného záchranného systému.*“⁴²

Integrovaný záchranný systém oficiálně vznikl v roce 2000, na základě zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému, ve znění pozdějších předpisů. *"Jeho základy však byly položeny již v roce 1993. Integrovaný záchranný systém vznikl jako potřeba každodenní spolupráce hasičů, zdravotníků, policie a dalších složek při řešení mimořádných událostí (požárů, havárií, dopravních nehod, atd.). Vždy, když bylo nutné spolupracovat při řešení větší události, vždy byl zájem spolupracovat a využívat to, s kým se spolupracuje, pro dosažení rychlé a účinné záchrany nebo likvidace mimořádné události. Spolupráce na místě zásahu uvedených složek v nějaké formě existovala vždy. Avšak odlišná pracovní náplň i pravomoci jednotlivých složek zakládaly a zakládají nutnost určité koordinace postupů.*"⁴³

IZS lze rovněž charakterizovat **jako prostředek součinnosti územních orgánů veřejné správy a složek při provádění záchranných a likvidačních prací**, kdy působnosti stanovené krajskému úřadu nebo obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností (ORP) podle zvláštního zákona jsou výkonem státní správy v přenesené působnosti.⁴⁴

Jak bylo uvedeno výše, **IZS není institucí, úřadem, sborem, sdružením ani právnickou osobou** (IZS tedy nemá statutární orgán na žádné úrovni). Označení

⁴¹ HANUŠKA, Z., SKALSKÁ, K., a DUBSKÝ, M.: *Integrovaný záchranný systém a požární ochrana*. 1. vyd. Praha: MV – GŘ HZS ČR, 2010. 44 s. ISBN 978-80-86640-59-4.

⁴² Zákon č. 239/2000 Sb. *o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů*. Sbírka zákonů, částka 73/2000, strana 3461

⁴³ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Integrovaný záchranný systém*. [online] [cit. 2015-12-06]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/integrovaný-zachranný-systém.aspx>

⁴⁴ HORÁK, R. a kol. *Průvodce krizovým řízením pro veřejnou správu*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2004. 408 s. ISBN 80-7201-471-4.

integrované a řízené spolupráce je skutečně pojato jako systém práce s nástroji spolupráce a modelovými postupy součinnosti (velení, typové činnostmi) a je součástí systému pro zajištění vnitřní bezpečnosti státu. Jedná se o systém smluvních ujednání podle předpisy stanovenými pravidly. Výjimkou a určitou formu institucionalizace IZS jsou operační a informační střediska, která jsou dispečerským způsobem organizovaná a nejmodernější technologií vybavená zařízení pro příjem a vyhodnocení tísňových volání na jednotné evropské číslo tísňového volání 112. Tato centra mají své zaměstnance a technické vybavení a jsou součástí hasičských záchranných sborů krajů (HZS krajů), které je personálně a materiálně zabezpečují.

IZS ČR je tedy založen na principu integrace (zapojení) toho:

- Kdo je ze zákona povinen provádět záchranné a likvidační práce.
- Kdo pomoc poskytnout může.
- Kdo pomoc poskytnout chce (osobní pomoc poskytnutá dobrovolně).

Protože názvosloví v IZS a krizovém řízení je do značné míry specifické, je třeba jasně vysvětlit obecně ne příliš známé a méně používané pojmy. Pro úplnost a snazší orientaci v této problematice jsou zde uvedeny i některé termíny publikované v „*související odborné literatuře*“:

- **Vnitřní bezpečnost státu** – *stav, kdy jsou na nejnižší možnou míru eliminovány hrozby ohrožující stát a jeho zájmy zevnitř a kdy je tento stát k eliminaci stávajících i potenciálních vnitřních hrozeb efektivně vybaven a k ní ochoten. Je to rovněž souhrn vnitřních bezpečnostních podmínek a legislativních norem a opatření, kterými stát zajišťuje demokracii, ekonomickou prosperitu a bezpečnost občanů, a jimiž stanoví a prosazuje normy morálky a společenského vědomí.*
- **Bezpečnostní rada kraje** – *bezpečnostní rada kraje je koordinačním orgánem pro přípravu na krizové situace. Předsedou bezpečnostní rady kraje je hejtman kraje, v Praze primátor hlavního města Prahy, který jmenuje členy bezpečnostní rady kraje.*
- **Bezpečnostní rada obce** – *bezpečnostní rada obce určené podle § 15 odst. 4 písm. a) zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů, je koordinačním orgánem pro přípravu na krizové situace. Předsedou bezpečnostní rady obce určené je starosta příslušné obce, který jmenuje členy bezpečnostní rady obce.*

- **Dohoda o poskytnutí věcné nebo osobní pomoci při záchranných a likvidačních pracích** – zvláštní druh písemné příkazní smlouvy, v níž se příkazník zavazuje poskytnout pomoc při záchranných a likvidačních pracích, aniž by se příkazce zavazoval k pravidelným platbám, jestliže nenastala potřeba pomoci.
- **Dohoda o plánované pomoci na vyžádání** – předem písemně dohodnutý způsob pomoci ostatními složkami integrovaného záchranného systému (IZS) obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, krajskému úřadu, Ministerstvu vnitra nebo základním složkám IZS při provádění záchranných a likvidačních prací.
- **Informační systém krizového řízení** – informační systémy, které orgány krizového řízení využívají při plánování krizových opatření a při řešení krizových situací.
- **Integrovaný záchranný systém** – koordinovaný postup složek IZS při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných a likvidačních prací. Koordinací postupu složek IZS při společném zásahu se rozumí koordinace záchranných a likvidačních prací včetně řízení jejich součinnosti.
- **Havarijní plán kraje** – soubor plánovaných opatření k provádění záchranných a likvidačních prací na území kraje.
- **Krizová situace** – je mimořádná událost, v jejímž důsledku se vyhláší stav nebezpečí, nouzový stav, stav ohrožení státu nebo válečný stav. Jsou při ní ohroženy důležité hodnoty, zájmy či statky státu a jeho občanů a hrozící nebezpečí nelze odvrátit a způsobené škody odstranit běžnou činností orgánů veřejné moci, ozbrojených sil a ozbrojených bezpečnostních sborů, záchranných sborů, havarijních a jiných služeb a právnických a fyzických osob.
- **Krizové řízení** – souhrn řídicích činností věcně příslušných orgánů zaměřených na analýzu a vyhodnocení bezpečnostních rizik, plánování, organizování, realizaci a kontrolu činností prováděných v souvislosti s řešením krizové situace.
- **Krizový plán** – soubor dokumentů obsahující popis a analýzu hrozeb a souhrn krizových opatření a postupů, které ministerstva, jiné správní úřady a orgány územní samosprávy zpracovávají k zajištění připravenosti na řešení krizových

situací v dané působnosti dle zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů.

- **Krizový štáb kraje** – krizový štáb kraje zřizuje hejtman kraje, v Praze primátor hlavního města Prahy jako svůj pracovní orgán k řešení krizových situací.
- **Krizový štáb ministerstev a jiných správních úřadů** – ministerstva a jiné správní úřady zřizují krizový štáb jako pracovní orgán k řešení krizových situací. Jeho složení a úkoly určí ministr nebo vedoucí správního úřadu.
- **Krizový štáb obce** – krizový štáb obce určené podle § 15 odst. 4 písm. a) zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů, zřizuje starosta příslušné obce jako svůj pracovní orgán k řešení krizových situací.
- **Likvidační práce** – činnosti k odstranění následků způsobených mimořádnou událostí, přičemž následky se rozumí účinky (dopady) a rizika působící na osoby, zvířata, věci a životní prostředí.
- **Mimořádná situace** – situace vzniklá v určitém prostředí v důsledku hrozby vzniku nebo důsledku působení mimořádné události, která je řešena obvyklým způsobem složkami integrovaného záchranného systému, bezpečnostního systému, systému ochrany ekonomiky, obrany apod. a příslušnými orgány za použití jejich běžných oprávnění, postupů a na úrovni běžné spolupráce bez vyhlášení krizových stavů.
- **Mimořádná událost** – škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činnostmi člověka, přírodními vlivy, a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací.
- **Obnovovací (asanační) práce** - se považují činnosti spočívající v revitalizaci životního prostředí a činnosti směřující k únosné obnově životního prostředí, společenského života a materiálních hodnot. Obecně jde o činnosti směřující k obnově území, které neodstraňují riziko ohrožení života a životního prostředí a nemají charakter záchranných a likvidačních prací (bezprostředních opatření).
- **Ochrana obyvatelstva** – plnění úkolů civilní ochrany při ozbrojeném konfliktu i mimo něj, zejména varování, vyzoomění, evakuace, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva a další opatření k zabezpečení ochrany jeho života, zdraví a majetku.

- **Orgány krizového řízení** – orgány (vláda ČR, ministerstva a ostatní správní úřady, Česká národní banka, orgány krajů, obcí a určené orgány s územní působností), které ve prospěch svého zřizovatele zabezpečují analýzu a vyhodnocení možných ohrožení jeho bezpečnosti, plánování, organizování, realizaci a kontrolu činností prováděných v souvislosti s přípravnými opatřeními a řešením krizových situací.
- **Osobní pomoc** - činnost nebo služba při provádění záchranných a likvidačních prací a při cvičení na výzvu velitele zásahu, hejtmana kraje nebo starosty obce. Osobní pomocí se rozumí i pomoc poskytnutá dobrovolně bez výzvy, ale se souhlasem nebo s vědomím velitele zásahu, hejtmana kraje nebo starosty obce.
- **Ostatní složky IZS** – zákonem stanovené subjekty, které lze využít k záchranným a likvidačním pracím na základě dohody o plánované pomoci na vyžádání.
- **Poplachový plán IZS kraje** – dokument vydaný formou nařízení kraje pro povolávání pomoci vybraných sil a prostředků složek IZS a při strategické koordinaci záchranných a likvidačních prací na úrovni kraje.
- **Pracovní povinnost** – povinnost fyzických osob vykonávat po nezbytně nutnou dobu určené práce, které jsou nutné pro řešení krizové situace a které jsou tyto osoby povinny konat v místě určeném orgánem krizového řízení, a podle potřeb pro řešení krizové situace i nad rámec pracovní doby stanovené v pracovněprávních předpisech.
- **Pracovní výpomoc** – povinnost fyzických osob vykonávat jednorázové a mimořádné úkoly nezbytné pro řešení krizové situace, které jsou povinny konat v místě určeném orgánem krizového řízení, a podle potřeb pro řešení krizové situace i nad rámec pracovní doby stanovené v pracovněprávních předpisech.
- **Stupeň poplachu IZS** – předurčení potřeby sil a prostředků pro záchranné a likvidační práce v závislosti na rozsahu a druhu mimořádné události a úrovni koordinace složek při společném zásahu.
- **Věcná pomoc** – je poskytnutí věcných prostředků při provádění záchranných a likvidačních prací a při cvičení na výzvu velitele zásahu, hejtmana kraje nebo starosty obce. Věcnou pomocí se rozumí též pomoc poskytnutá dobrovolně bez

výzvy, ale se souhlasem nebo s vědomím velitele zásahu, hejtmána kraje nebo starosty obce.

- **Záchranné práce**⁴⁵ – činnosti k odvrácení nebo omezení bezprostředního působení rizik vzniklých mimořádnou událostí, zejména ve vztahu k ohrožení života, zdraví, majetku nebo životního prostředí, a vedoucí k přerušení jejich příčin.
- **Zvláštní skutečnosti** – informace v oblasti krizového řízení, které by v případě zneužití mohly vést k ohrožení života, zdraví, majetku, životního prostředí nebo podnikatelského zájmu právnické osoby nebo fyzické osoby vykonávající podnikatelskou činnost podle zvláštních právních předpisů.⁴⁶

2.2 Integrovaný záchranný systém ČR jako součást bezpečnostní politiky státu

K zajištění základních funkcí státu, k ochraně demokratických hodnot a k zabezpečení lidských a občanských práv slouží České republice její bezpečnostní systém, jehož cílem je prosazování a ochrana životních, strategických a dalších důležitých zájmů státu, ale také zajištění adekvátní a efektivní reakce na bezpečnostní hrozby a rizika.

Bezpečnostní systém ČR „je institucionálním nástrojem pro zajišťování bezpečnosti státu, jehož základní funkcí je integrovat, koordinovat a řídit jednotlivé složky a pružně reagovat na vzniklé hrozby“⁴⁷. Funkční bezpečnostní systém představuje nejen nástroj pro účinné zvládnutí krizových situací vojenského a

⁴⁵ **Záchranné práce mají prioritu před prováděním nebo zabezpečováním likvidačních a obnovovacích (asanačních) prací.** V případě nutné volby priorit v záchranných pracích, je vždy prioritou záchrana životů osob a zdraví osob, dále je v pravomoci velitele zásahu složek IZS rozhodnout o pořadí záchranných prací směřovaných k ochraně životního prostředí, majetku a zvířat.

⁴⁶ Čerpáno z **krizové legislativy** (Zák. č. 239/2000 Sb., Zák. č. 240/2000 Sb., Vyhl. MV č. 328/2001), z **WWW zdrojů** (Ministerstvo vnitra ČR, Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR) a **monografie**:

HANUŠKA, Z., SKALSKÁ, K., a DUBSKÝ, M.: *Integrovaný záchranný systém a požární ochrana*. 1. vyd. Praha: MV – GŘ HZS ČR, 2010. 44 s. ISBN 978-80-86640-59-4.

Kolektiv autorů. *Bezpečnostní strategie České republiky 2015*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2015. 24 s. ISBN 978-80-7441-005-5.

KOUČKÁ, M., VESELÝ, B. *Krizové řízení v oblasti obrany státu*. 1. vyd. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2009. 55 s. ISBN 978-80-86640-69-3.

VÍŠEK, Jiří. *Organizace záchranných činností v České republice*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha. 2012. 173 s. ISBN 978-80-7452-028-0.

⁴⁷ Ministerstvo vnitra ČR. *Bezpečnostní systém státu*. [online] [cit. 10. 8. 2015]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-system-statu.aspx>.

nevojenského charakteru, ale zajišťuje i prevenci a přípravu na možné krizové situace, jejich včasnou identifikaci a varování. Je vytvořen jako **system komplexní**, který zajišťuje bezpečnost ČR ve vzájemné propojenosti roviny politické (vnitřní a zahraniční), vojenské, vnitřně-bezpečnostní, oblasti ochrany obyvatelstva, hospodářské, finanční, legislativní a sociální.

Je zcela zřejmé, že všechny procedury a činnosti bezpečnostního systému by měly probíhat v souladu s platnými právními normami, musí být dostatečně transparentní a podléhající kontrole. Aby byl tento systém funkční a dokonalý, je nutná koordinovaná příprava rozhodujících procesů, činností a koordinovaný postup všech příslušných orgánů a institucí na všech úrovních státní správy a samosprávy. Ovšem vzhledem k měnícím se podmínkám bezpečnostního prostředí musí být tento systém **dostatečně flexibilní a centralizovaný**, tj. řízený státem, aby byl zajištěn jednotný a koordinovaný postup na všech jeho úrovních. Všechny vnitřní mechanismy bezpečnostního systému musí umožňovat rychlý a koordinovaný přechod z běžného stavu do krizové situace.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že **bezpečnostní systém ČR je institucionálním nástrojem** pro zajištění bezpečnosti státu, prosazení a udržení životních, strategických a dalších významných zájmů státu a pro tvorbu a realizaci bezpečnostní politiky. Je úzce propojen s orgány NATO a EU a schopný spolupráce s mezinárodními organizacemi (OSN). Bezpečnostní systém vytvářejí prvky zákonodárné, výkonné a soudní moci, územní samosprávy, ale i právnické a fyzické osoby.⁴⁸

Zajišťování bezpečnosti ČR se uskutečňuje ve **čtyřech pilířích**⁴⁹:

- **Oblast vnitřní bezpečnosti** – ochrana demokratických základů státu, zabezpečení vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku v ČR.
- **Oblast ochrany obyvatelstva** – zabezpečení ochrany obyvatelstva žijícího na území ČR, tj. jejich životů, zdraví a majetkových hodnot při mimořádných událostech a krizových situacích.
- **Oblast zahraniční politiky** – prosazování zájmů ČR v zahraničí, přičemž je snahou upevňování postavení ČR v mezinárodním společenství zejména aktivním působením v bilaterálních a multilaterálních vztazích.

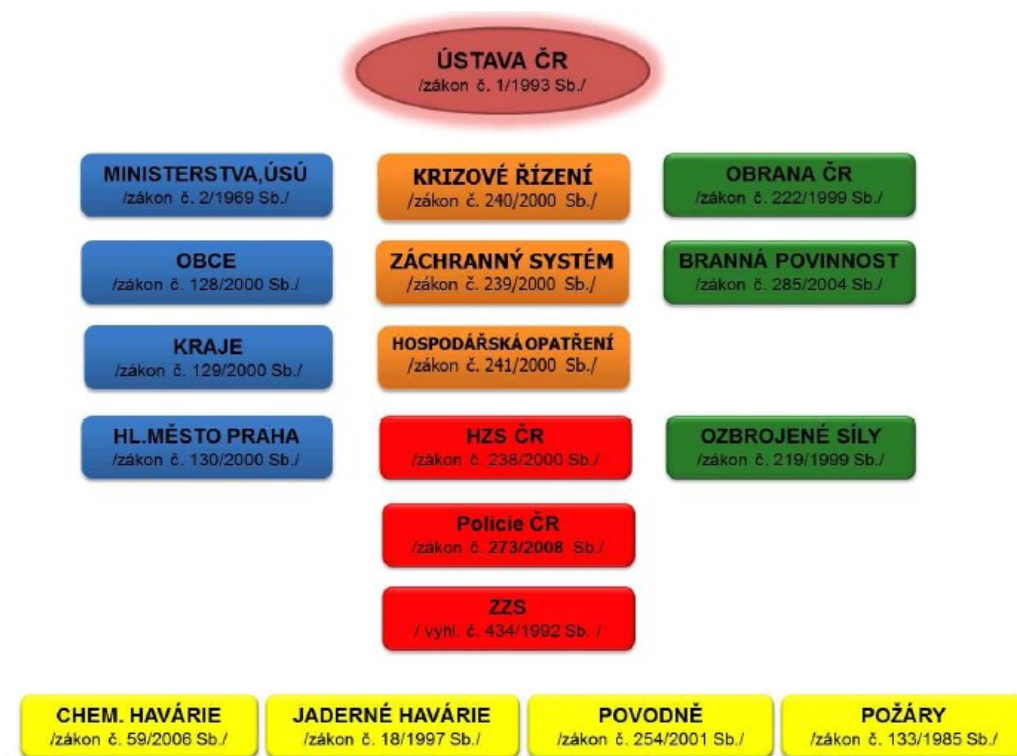
⁴⁸ HORÁK, R. a kol. *Průvodce krizovým řízením pro veřejnou správu*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2004. 408 s. ISBN 80-7201-471-4.

⁴⁹ Ministerstvo vnitra ČR. *Bezpečnostní systém státu*. [online] [cit. 10. 8. 2015]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-system-statu.aspx>.

- **Oblast obranné politiky** - zajišťování svrchovanosti, územní celistvosti, principů demokracie a právního státu, ochrany života obyvatel a jejich majetku před vnějším ohrožením ČR.

Zajišťování bezpečnosti nemůže být pouze záležitostí složek, které jsou k tomu výslovně určeny, ale svým právně stanoveným podílem k němu přispívají jak státní orgány a orgány územní samosprávy, tak i právnické a fyzické osoby. Základ takto nastaveného systému je především v legislativním vymezení působností a vzájemných vazeb jednotlivých složek (Obrázek 1).

Obrázek 1: Právní aspekty bezpečnosti

Vysvětlivky zkratk: ÚSÚ - ústřední správní úřady
 HZS - Hasičský záchranný sbor
 ZZS - Zdravotnická záchranná služba

Zdroj: ⁵⁰

Tzv. „**průřezovým základem**“ pro zjišťování bezpečnosti je finanční a hospodářská politika, oblast přírodních zdrojů a kritické infrastruktury. Hospodářská

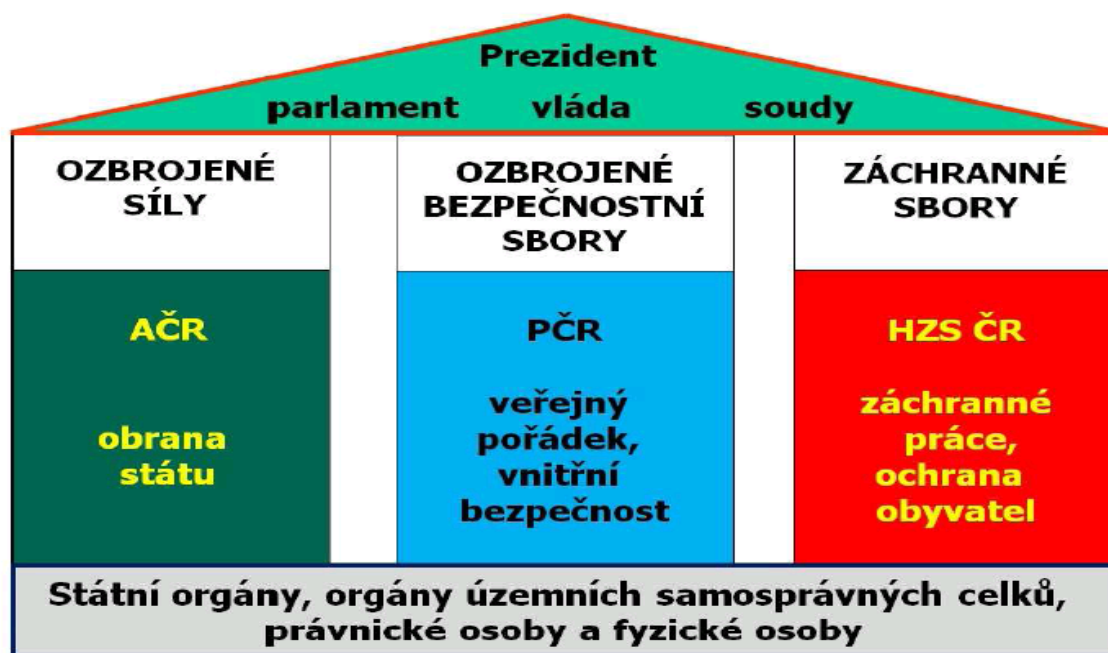
⁵⁰ SOUČEK, V., et al. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek a vybrané kapitoly krizového řízení: modul G. 1.* vyd. Praha: MV - GRHZS ČR, 2009, s. 14. ISBN: 978-80-86640-68-6.

politika vytváří podmínky pro zajišťování bezpečnosti státu, eliminuje existující a potenciální bezpečnostní rizika v ekonomice země a ve vnějších ekonomických vztazích. Dalším jejím cílem je i minimalizace závislosti ekonomiky ČR na dodávkách z hospodářsky nebo politicky nestabilních zemí.

Odpovědnost za zajištění bezpečnosti státu mají složky zákonodárné, výkonné, ozbrojené a soudní. Tento systém je koncipován tak, aby každá z jeho součástí byla schopna samostatně realizovat zákonem stanovené úkoly. **Za funkčnost komplexního působení celého bezpečnostního systému odpovídá vláda ČR, jako vrcholný orgán výkonné moci.**

Bezpečnostní systém ČR je tvořen prvky disponujícími funkčními kompetencemi stanovenými příslušnými zákony. Jednotlivé prvky vytvářejí hierarchickou strukturu (Obrázek 2), jsou centrálně řízeny a koordinovány, případně na jednotlivých úrovních působí samostatně v rozsahu své působnosti.

Obrázek 2: Bezpečnostní systém ČR

Vysvětlivky: AČR - Armáda ČR
PČR - Policie ČR
HZS ČR - Hasičský záchranný sbor ČR

Zdroj: ⁵¹

⁵¹ Ministerstvo vnitra ČR. *Bezpečnostní systém státu*. [online] [cit. 10. 8. 2015]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-system-statu.aspx>.

Základem úspěšného fungování bezpečnostního systému je včasná a koordinovaná příprava rozhodujících činností a příslušných řídicích a výkonných bezpečnostních orgánů na všech úrovních státní správy a samosprávy.

Pro bezpečnostní systém je však klíčové, aby byly jeho prvky schopny za všech situací stabilně reagovat a fungovat, a aby dokázal maximálně absorbovat rizikový potenciál bezpečnostního prostředí, popř. se úspěšně vyrovnával se zvládáním mimořádných událostí či krizových situací. Vnitřní mechanismy systému musí umožňovat rychlý a koordinovaný přechod z běžného stavu do krizové situace.

Charakter všech soudobých bezpečnostních hrozeb vyžaduje nový přístup k bezpečnosti kombinující nevojenské a vojenské nástroje. **Důraz je kladen na prevenci a předcházení krizí** - připravenost včas a efektivně reagovat na hrozby. Celkové posilování odolnosti společnosti vůči bezpečnostním hrozbám a úspěšné prosazování bezpečnostních zájmů vyžaduje větší míru zapojení občanů, právnických a fyzických osob a orgánů veřejné správy do zajištění bezpečnosti.

Mezi současné bezpečnostní hrozby podle Bezpečnostní strategie ČR patří (únor, 2015)⁵²:

- terorismus,
- šíření zbraní hromadného ničení a jejich nosičů,
- kybernetické útoky,
- nestabilita a regionální konflikty v euroatlantickém prostoru a jeho okolí,
- negativní aspekty mezinárodní migrace,
- organizovaný zločin a korupce,
- ohrožení funkčnosti kritické infrastruktury,
- přerušení dodávek strategických surovin anebo energie,
- a pohromy přírodního a antropogenního původu a jiné mimořádné události.

Z této strategie také vyplývá, že Bezpečnostní systém ČR je nastaven tak, aby byl schopen řešit krizové situace a jiné závažné situace související se zajišťováním obrany ČR před vnějším napadením, při plnění spojeneckých závazků v zahraničí nebo při účasti ozbrojených sil ČR v mezinárodních operacích na obnovení a udržení míru („vojenské krizové situace“), ale také všechny ostatní druhy krizových situací na území

⁵² Kolektiv autorů. *Bezpečnostní strategie České republiky 2015*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2015. 24 s. ISBN 978-80-7441-005-5.

ČR („nevojenské krizové situace“). V dohledné budoucnosti lze vyloučit i možnost rozsáhlého přímého vojenského útoku proti území ČR i území jejích spojenců. V důsledku souběžného a vzájemně se podporujícího působení řady negativních trendů se však v posledním období zhoršila bezpečnostní situace na globální úrovni, což má následky i pro bezpečnost v euroatlantickém prostoru. Původci hrozeb a rizik jsou stále častěji nestátní aktéři (teroristické organizace, radikální náboženská, sektářská a extremistická hnutí a skupiny), kteří vytvářejí účelová spojení mezi sebou či s totalitními, diktátorskými a ideologicky nesnášenlivými režimy.

Obtížné předvídání hrozeb a možnost jejich rychlého šíření vyžadují kvalitnější a účinnější analýzy a prostředky a systémy včasného varování. Prioritní zájmy ČR mohou ohrozit například rozsáhlé úniky strategicky důležitých informací či zásahy do informačních systémů státních institucí nebo podniků a společností, které zajišťují základní funkce společnosti a státu. Znepokojení vyvolávají i důsledky globálních klimatických změn způsobené vlivem lidské činnosti vytvářejí hrozby v podobě rozsáhlých živelních pohrom, které zejména v posledních letech postihly i ČR (např. povodně 1997, 1998, 2002, 2006, 2009 a 2010). Veškerá vývojová tendence ukazuje, že četnost a rozsah těchto hrozeb a s nimi spojených rizik se neustále zvyšuje. Kromě „nových hrozeb“ globálního charakteru však přetrvávají mnohé „hrozby tradiční“ – korupce, organizovaný zločin, obchod se zbraněmi, hrozba technologických havárií atd.⁵³

Současné bezpečnostní prostředí, prolínání vnitřních a vnějších bezpečnostních hrozeb a rostoucí vliv nestátních aktérů se schopností ohrozit zájmy států a bezpečnost obyvatel, zvyšuje nároky na připravenost státu včasně a efektivně reagovat na nenadálé hrozby. Komplexní přístup všech složek bezpečnostního systému, efektivní využití civilních i vojenských schopností v národním i mezinárodním měřítku, bude hrát stále významnější roli při prevenci, potlačování a eliminaci identifikovaných hrozeb. Pro přijímání adekvátních a včasných rozhodnutí a efektivitu řízení je nepostradatelný dostatek kvalitních informací a údajů. Za shromažďování potřebných informací jsou v rozsahu své působnosti zodpovědné zpravodajské služby. Množství potřebných informací je shromažďováno i na úrovni ministerstev, dalších ústředních orgánů státní správy, ale i v rámci výkonných složek bezpečnostního

⁵³ Kolektiv autorů. *Bezpečnostní strategie České republiky 2015*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2015. 24 s. ISBN 978-80-7441-005-5.

systemu (Armáda ČR, Hasičský záchranný sbor ČR, Policie ČR, atd.) a na úrovni samospráv.

Funkční bezpečnostní systém musí být schopen rizika a hrozby nejen efektivně a včas vyhodnocovat, ale také jim předcházet či maximálně snížit jejich důsledky.

2.3 Postavení IZS v právním systému ČR

Právní úprava oblasti IZS vychází přímo z některých ustanovení Ústavy ČR a Listiny, resp. z **ústavního zákona č. 110/1998 Sb.**, o bezpečnosti České republiky. Působnost v oblasti IZS je **kompetenčním zákonem č. 2/1969 Sb.**⁵⁴, svěřena Ministerstvu vnitra, které je tak gestorem právní úpravy IZS. Celá oblast IZS je zastřešena zákonem o IZS a jeho dvěma prováděcími vyhláškami a prováděcím nařízením vlády.

Právní úprava oblasti IZS vznikla společně s krizovým zákonem č. 240/2000 Sb. a zákonem o hospodářských opatřeních pro krizové stavy č. 241/2000 Sb.. Tyto tři zákony jsou vzájemně propojeny značným množstvím odkazů a souvislostí.

Základním právním předpisem pro IZS je zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon ve své působnosti řeší oprávnění, působnost a povinnosti všech subjektů⁵⁵, které přicházejí do styku s přípravou na mimořádné události a při záchranných a likvidačních pracích a při ochraně obyvatelstva. Pravidla stanovená zákonem o IZS jsou platná i v případech, kdy je vyhlášen některý z tzv. „krizových stavů“⁵⁶ na území postiženém mimořádnou událostí nebo na celou ČR a platí i za válečného stavu. Zákon o IZS se naopak nevztahuje ani na předcházení mimořádných událostí, tzn. prevenci vzniku takových událostí, nebo na činnosti spojené s obnovou území postiženého mimořádnou událostí. K řešení značného počtu mimořádných událostí, k jejichž vyřešení postačuje jedna věcně příslušná složka samostatně, se aplikují (speciální) zákony, které mají v takových případech přednost. Zákon o IZS je využíván v těch případech, kdy je k provádění záchranných a likvidačních prací nutná současná spolupráce dvou a více subjektů.

⁵⁴ Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR (kompetenční zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1969, částka 0016. [online] [cit. 8. 11. 2015]. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=31338&nr=2~2F1969&rpp=15#local-content>

⁵⁵ Práva a povinnosti státních orgánů a orgánů územních samosprávních celků, právnických a fyzických osob.

⁵⁶ Viz. krizové stavy - **stav nebezpečí, nouzový stav, stav ohrožení státu, válečný stav.**

Dalšími podstatnými právními předpisy jsou vyhlášky⁵⁷:

- **Vyhláška č. 328/2001 Sb., o některých podrobnostech integrovaného záchranného systému**, ve znění pozdějších předpisů. Vyhláška o IZS se mimo jiné zabývá zejména koordinací záchranných a likvidačních prací, činností operačních středisek IZS a dokumentací IZS. Vyhláška je dále rozhodujícím předpisem pro územní havarijní plánování a pro vnější havarijní plány jaderných elektráren.
- **Vyhláška č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva**. Tato vyhláška je zaměřena výhradně na oblast ochrany obyvatelstva, definuje činnosti jako je evakuace, varování, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva⁵⁸.
- **Nařízení vlády č. 463/2000 Sb., o stanovení pravidel zapojování do mezinárodních záchranných operací, poskytování a přijímání humanitární pomoci a náhrad výdajů vynakládaných právními osobami a podnikajícími fyzickými osobami na ochranu obyvatelstva**, ve znění pozdějších předpisů. Nařízení vlády je zaměřeno a využíváno především na poskytování humanitární pomoci a záchranné práce v zahraničí, které je prováděno záchrannými týmy z ČR.

Dalšími právními předpisy upravujícími oblast IZS jsou **nařízení krajů**, které stanovují **požární poplachový plán kraje**. Zmocnění k vydávání těchto nařízení obsahuje **zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů**. Nedílnou součástí požárních poplachových plánů krajů jsou, na základě nařízení vlády č. 172/2001 Sb., **poplachové plány IZS krajů**.

Oblast IZS je rovněž upravena **směrnicemi a metodikami** publikovanými ve Věstníku vlády pro orgány krajů a obcí:

- **Směrnice Ministerstva vnitra ze dne 8. října 2004 č.j.: PO-365/IZS-2004**, kterou se stanoví jednotná pravidla organizačního uspořádání krizového štábu kraje a obce, jeho uvedení do pohotovosti, vedení dokumentace a některé další podrobnosti. Směrnice stanoví, mimo jiné, vzory žádostí orgánů veřejné správy

⁵⁷ HANUŠKA, Z., SKALSKÁ, K., a DUBSKÝ, M.: *Integrovaný záchranný systém a požární ochrana*. 1. vyd. Praha: MV – GŘ HZS ČR, 2010. 44 s. ISBN 978-80-86640-59-4.

⁵⁸ Komentář k jednotlivým opatřením ochrany obyvatelstva lze nalézt např.: KAVAN, Š. *Ochrana obyvatelstva I*. VŠERS, České Budějovice, 2011.

o pomoc v případě mimořádných událostí doporučovanou struktury krizových štábů apod..

- **Metodická pomůcka Ministerstva vnitra č. j.: PO – 1590/IZS – 2003 ze dne 30. června 2003**, kterou se doporučují zásady pro jednotné rozlišování a vymezení preventivních, záchranných, likvidačních a obnovovacích (asanačních) prací spojených s předcházením, řešením a odstraněním následků mimořádných událostí. Metodika byla zpracovaná z potřeby usnadnit úkoly veřejné správy spojené s ekonomickými aspekty přípravy a vykonávání záchranných a likvidačních prací.

Tato poměrně složitá konstrukce je zvolena proto, že zákon o IZS neobsahuje žádná zmocnění pro vydávání právních předpisů krajů nebo obcí.

2.4 Složky IZS ČR, jejich kompetence a zapojení do záchranných a likvidačních prací

Základním předpokladem IZS je *„integrovat možnosti každého, kdo by při provádění záchranných a likvidačních prací měl být zapojen s ohledem na síly a prostředky nebo kompetence, kterými může přispět k řešení následků mimořádné události“*⁵⁹.

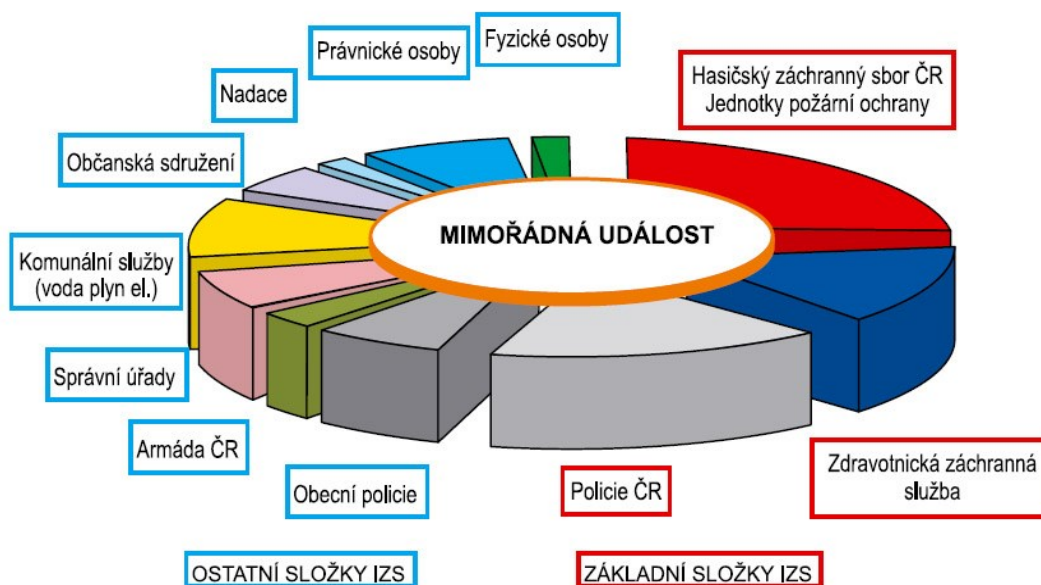
Při zapojení do záchranných a likvidačních prací rozlišujeme v závislosti na jejich působení v rámci IZS tyto složky (Graf 1):

- **Základní složky IZS**
- **Ostatní složky IZS**

Základní složky integrovaného záchranného systému dle Hanušky *„zajišťují nepřetržitou pohotovost pro příjem ohlášení vzniku mimořádné události, její vyhodnocení (odhad ohrožení vyplývající z mimořádné události a odhad potřebných sil a prostředků) a neodkladný zásah v místě mimořádné události. Za tímto účelem rozmísťují své síly a prostředky po celém území České republiky“*.

⁵⁹HANUŠKA, Z., SKALSKÁ, K., a DUBSKÝ, M.: *Integrovaný záchranný systém a požární ochrana*. 1. vyd. Praha: MV – GŘ HZS ČR, 2010. s.7. ISBN 978-80-86640-59-4.

Graf 1: Vyjádření účasti jednotlivých složek IZS v místě MU

Zdroj: ⁶⁰

Základními složkami⁶¹ integrovaného záchranného systému jsou:

- **Hasičský záchranný sbor České republiky,**
- **jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje,**
- **Zdravotnická záchranná služba,**
- **a Policie České republiky.**

A tyto dle zákona o IZS⁶² jsou:

- **schopny rychle a nepřetržitě zasahovat,**
- **mají celoplošnou působnost na území celého státu,**
- **a obsluhují telefonní linku tísňového volání (tísňová telefonní čísla 150, 155, 158 a 112).**

Pokud má obec zřízenou jednotku sboru dobrovolných hasičů, která je začleněna do **plošného pokrytí kraje⁶³**, je tato jednotka základní složkou IZS.

⁶⁰ SOUČEK, V., et al. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek a vybrané kapitoly krizového řízení: modul G. 1.* vyd. Praha: MV - GRHZS ČR, 2009, s. 14. ISBN: 978-80-86640-68-6.

⁶¹ Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů. Sbírká zákonů, částka 73/2000, strana 3461

⁶² § 4 odst. 1 písm. a) zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů.

Podle charakteru a závažnosti mimořádné události jsou základním složkám k dispozici ostatní složky. Pokud základní složky na krizovou situaci nestačí (např. nedostatek personálu, techniky, odborné pomoci atd.), povolají na pomoc ostatní složky integrovaného záchranného systému. Jejich pomoc je vázána na **dohody o plánované pomoci na vyžádání**⁶⁴.

Ostatními složkami IZS jsou dle téhož zákona⁶⁵:

- vyčleněné síly a prostředky ozbrojených sil (**Armáda ČR**),
- ostatní ozbrojené bezpečnostní sbory (**např. Obecní police**),
- ostatní záchranné sbory (**Báňská záchranná služba**),
- orgány ochrany veřejného zdraví (**např. hygienická stanice**),
- havarijní, pohotovostní, odborné a jiné služby (**komunální služby**),
- zařízení civilní ochrany (**sklady CO, kryty CO**),
- neziskové organizace a sdružení občanů (**Horská služba, Vodní záchranná služba, Speleologická záchranná služba apod.**).

V době **krizových stavů**⁶⁶ se považují za ostatní složky integrovaného záchranného systému rovněž odborná a specializovaná zdravotnická zařízení, které jsou na úrovni fakulturních nemocnic a poskytují specializovanou péči obyvatelstvu.

Působením základních a ostatních složek v IZS není nikterak dotčeno jejich postavení a úkoly specifikované zvláštními právními předpisy. Tyto složky jsou při zásahové činnosti povinny se řídit jak příkazy a nařízeními velitele zásahu, tak i pokyny a nařízení starostů obcí s rozšířenou působností, hejtmanů, v Praze primátora hlavního města Prahy nebo Ministerstva vnitra, jsou-li zapojeny do koordinace záchranných a likvidačních prací. Jakákoliv složka zařazená v příslušném poplachovém plánu IZS kraje je vždy povinna při poskytování pomoci kraji jinému o této skutečnosti pokaždé informovat své místně příslušné krajské operační a informační středisko IZS⁶⁷.

Při řešení a provádění záchranných a likvidačních prací za krizových stavů (**nouzového stavu, stavu ohrožení státu nebo válečného stavu**) se všechny složky IZS řídí nařízeními a pokyny Ministerstva vnitra. Za stavu nebezpečí se složky

⁶³ **Plošné pokrytí kraje** – vydává se jako **nařízení kraje** ve smyslu zákona o požární ochraně (zák. č. 133/1985 Sb.)

⁶⁴ **Dohoda o plánované pomoci na vyžádání** – předem a písemně dohodnutý způsob spolupráce

⁶⁵ § 4 odst. 2 zákona č. 239/2000 Sb., *o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů*.

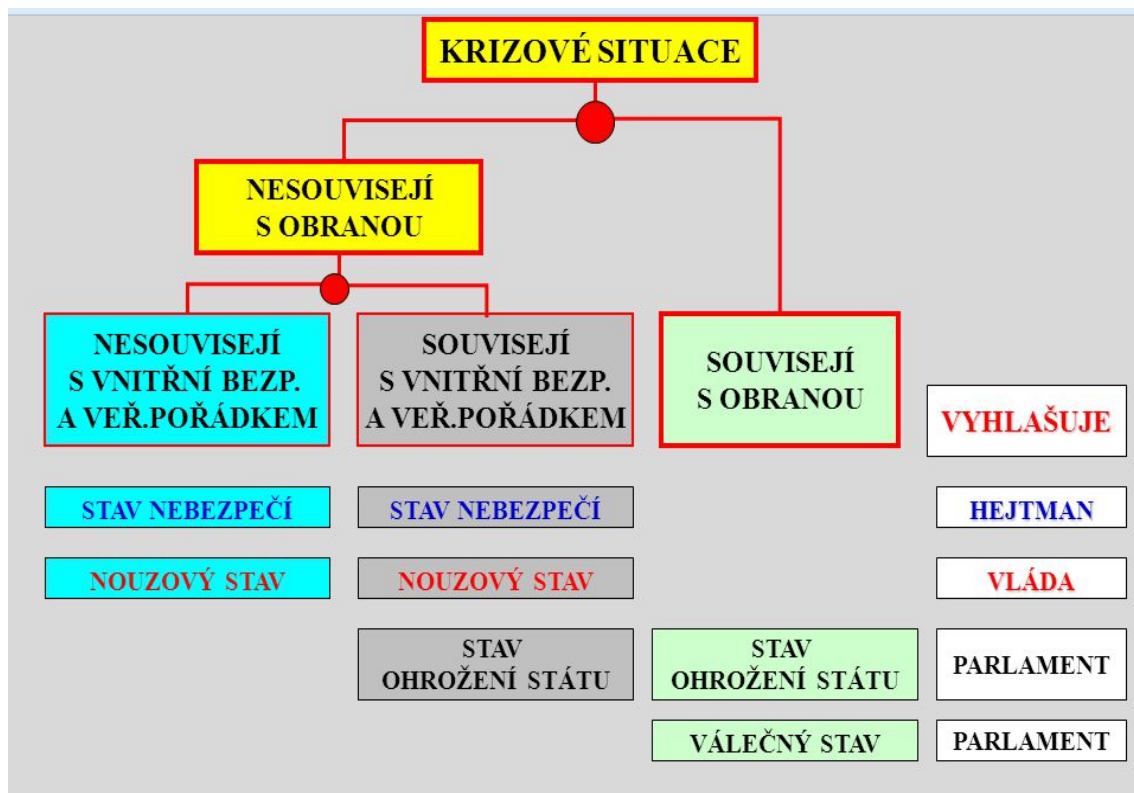
⁶⁶ **Krizový stav** - je situace, při níž je vyhlášen stav nebezpečí, nouzový stav nebo stav ohrožení státu.

⁶⁷ ŠENOVSKÝ, M., ADAMEC, V., HRUŠKA, Z.: *Integrovaný záchranný systém a požární ochrana*. 2. vyd. Ostrava: SPBI, 2007. 160 s. ISBN 978-80-7385-007-4.

integrovaného záchraného systému na území příslušného kraje řídí pokyny toho, kdo stav nebezpečí vyhlásil, a to podle zvláštního právního předpisu.

Samotná odpovědnost a kompetence při vyhlášení krizových stavů za krizových situací je vyjádřena v následujícím obrázku (Obrázek 3).

Obrázek 3: Krizové situace a krizové stavy

Zdroj: ⁶⁸

Rámec, v němž jsou konkrétní bezpečnostní opatření realizována, stejně jako kompetence a povinnosti jednotlivých složek IZS, je dán příslušnými zákonnými normami. Všechny procedury pak být dostatečně transparentní, podléhat veřejné kontrole a být v souladu s platnými standardy v oblasti ochrany lidských práv a svobod.

⁶⁸ SOUČEK, V., et al. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek a vybrané kapitoly krizového řízení: modul G. 1.* vyd. Praha: MV - GRHZS ČR, 2009, s. 62. ISBN: 978-80-86640-68-6.

2.4.1 Hasičský záchranný sbor ČR v postavení hlavního koordinátora IZS

Hasičský záchranný sbor ČR (dále jen „HZS“) „je hlavním koordinátorem a páteří integrovaného záchranného systému⁶⁹“. V praxi to znamená, že pokud zasahuje na místě mimořádné události více složek IZS, velitelem zásahu se stává zpravidla hasič, který kromě plnění svých úkolů i řídí součinnost zúčastněných složek a koordinuje záchranné a likvidační práce.

Obrázek 4: Znak Hasičského záchranného sboru ČR

Zdroj: ⁷⁰

MOTO:

„Jedním ze základních úkolů Hasičského záchranného sboru ČR je předcházet možnému ohrožení životů, zdraví a majetku občanů. Je potřeba působit preventivně, protože pokud jsou občané informováni a dostatečně poučeni, pokud vědí, co jim hrozí a jak mají v případě krize jednat, tak se významně zmírňují i případné negativní následky a usnadňuje se řešení jakékoliv mimořádné události, ať se již jedná o požár, dopravní nehodu či teroristický útok.“ ⁷¹

Generální ředitel HZS ČR genmjr. Ing. Miroslav Štěpán.

⁶⁹ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Integrovaný záchranný systém: Hasičský záchranný sbor České republiky*. [online] [cit. 11. 6. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/integrovaný-zachranny-system.aspx>.

⁷⁰ Ministerstvo vnitra ČR. *Integrovaný záchranný systém*. [online] [cit. 12. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/znaky-loga-ke-stazeni.aspx>.

⁷¹ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Základní poslání Hasičského záchranného sboru ČR*. [online] [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/zakladni-poslani-hasickeho-zachrannejo-sboru-cr.aspx>.

HZS ČR zřízený podle ustanovení zákona se člení na generální ředitelství HZS ČR, které je organizační součástí Ministerstva vnitra, a dále pak v souladu s územně správním členěním republiky na 14 hasičských záchranných sborů krajů⁷² a Záchranný útvar HZS ČR v Hlučíně. Součástí Hasičského záchranného sboru ČR jsou také vzdělávací, technická a účelová zařízení: čtyři Odborná učiliště požární ochrany (ve Frýdku-Místku, Brně, Chomutově a Borovanech), dále pak Institut ochrany obyvatelstva Lázně Bohdaneč, Technický ústav požární ochrany Praha, Opravárenský závod Olomouc a Základna logistiky Olomouc. V jeho čele stojí generální ředitel, kterého jmenuje do funkce a odvolává ministr vnitra České republiky.

Základním posláním Hasičského záchranného sboru České republiky (dále jen „HZS“) je *„chránit životy a zdraví obyvatel a majetek před požáry a poskytovat účinnou pomoc při mimořádných událostech“*⁷³.

Mezi **hlavní úkoly**, které plní HZS, patří například hašení požárů a poskytování pomoci při živelních pohromách a jiných mimořádných událostech. Může poskytovat odborné, pohotovostní a další služby nebo práce za úplatu za předpokladu, že se jedná o práce související se základní náplní jejich činností a že nedojde k ohrožení jejich akceschopnosti.

Hasičský záchranný sbor ČR **hraje v současnosti stěžejní roli i v přípravách státu na zvláštní a mimořádné události**. Od roku 2001, se sloučením HZS ČR a Hlavního úřadu CO, zaštiťuje i oblast ochrany obyvatelstva zrovna tak, jak je tomu i v některých dalších evropských zemích.

Postavení HZS ČR v právním systému

Poslanecká sněmovna České republiky přijala v roce 2000 řadu zákonů tvořících účelovou, komplexně a harmonicky uspořádanou právní regulaci státní správy pro zabezpečení úkolů státu při ochraně života a zdraví občanů, majetkových hodnot a životního prostředí v rámci právního řádu České republiky.

Nová komplexní právní úprava tvoří soubor právních předpisů v návaznosti na Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o Bezpečnosti České republiky, který jako základní úkol státu ukládá ochranu života a zdraví občanů, majetkových hodnot a životního

⁷² viz. příloha A – Organizační schéma Hasičského záchranného sboru České republiky

⁷³ § 1 odst. 1 Zákona č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů.

prostředí. Komplex zákonů má klíčový význam v oblasti krizové legislativy, která nebyla právním řádem České republiky dosud řešena. Komplex těchto zákonů, které nabýly účinnosti dnem 1.1.2001, tvoří zejména:

- **Zákon č. 237/2000 Sb.**, kterým se mění zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů.
- **Zákon č. 238/2000 Sb.**, o Hasičském záchranném sboru ČR a o změně některých zákonů.
- **Zákon č. 239/2000 Sb.**, o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů.
- **Zákon č. 240/2000 Sb.**, o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon).
- **Zákon č. 241/2000 Sb.**, o hospodářských opatřeních pro krizové stavy a o změně některých souvisejících zákonů.

dále pak zákon, který upravuje pracovní právní vztah příslušníků HZS ČR, a to:

- **Zákon č. 361/2003 Sb.** o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů.

K příkladně citovaným zákonům se dále vztahuje řada podzákoných právních norem – prováděcích předpisů, které jsou na základě zákonného zmocnění a v jeho rámci vydávány výkonnou mocí, tedy vládou České republiky, ve formě nařízení vlády, nebo správními orgány, příslušnými ministerstvy a jinými ústředními úřady státní správy České republiky ve formě vyhlášek, z nichž dále v textu uvedu ty nejdůležitější ve vztahu k zvolenému téma práce.

Nařízení vlády:

- **Nařízení vlády č. 462/2000 Sb.**, k provedení § 27 odst. 8 a § 28 odst. 5 zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění nařízení vlády 36/2003 Sb.
- **Nařízení vlády č. 172/2001 Sb.**, k provedení zákona o požární ochraně, ve znění nařízení vlády č. 498/2002 Sb.
- **Nařízení vlády č. 506/2004 Sb.**, kterým se stanoví způsob přípravy na služební zkoušku, obsah služební zkoušky, její průběh, hodnocení a ukončení,

ve znění nařízení vlády č. 698/2004 Sb., nařízení vlády č. 517/2005 Sb. a nařízení vlády č. 218/2008 Sb.

Vyhlášky:

- **Vyhláška č. 246/2001 Sb.**, o stanovení podmínek požární bezpečnosti a výkonu státního požárního dozoru (vyhláška o požární prevenci).
- **Vyhláška č. 247/2001 Sb.**, o organizaci a činnosti jednotek požární ochrany, ve znění vyhlášky č. 226/2005 Sb.
- **Vyhláška č. 324/2001 Sb.**, kterou se stanoví požadavky na fyzickou a zdravotní způsobilost příslušníků Hasičského záchranného sboru České republiky a postup při udělování ozdravného pobytu.
- **Vyhláška č. 328/2001 Sb.**, o některých podrobnostech zabezpečení integrovaného záchranného systému, ve znění vyhlášky č. 429/2003 Sb.
- **Vyhláška č. 487/2004 Sb.**, o osobnostní způsobilosti, která je předpokladem pro výkon služby v bezpečnostním sboru, ve znění vyhlášky č. 658/2004 Sb., vyhlášky č. 468/2005 Sb. a vyhlášky č. 199/2008 Sb.
- **Vyhláška č. 393/2006 Sb.**, o zdravotní způsobilosti, ve znění vyhlášky č. 407/2008 Sb.
- **a další.**

Zákonem o HZS ČR došlo ke změně působnosti v tom, že HZS okresů jsou nahrazeny HZS krajů. Samotný výkon státní správy je pak zabezpečován přímo hasičskými záchrannými sbory krajů, jenž jsou organizačními složkami státu jako samostatně hospodařící účetní jednotky. Příslušníci HZS ČR jsou nově ve služebním poměru, tedy v obdobném pracovně právním vztahu jako příslušníci Policie ČR.

Generální ředitelství HZS ČR:

- V čele stojí generální ředitel, jehož jmenuje a odvolává ministr vnitra.
- Generální ředitelství řídí HZS krajů, které jsou organizačními složkami státu a účetními jednotkami. Veškeré jejich příjmy a výdaje jsou součástí rozpočtové kapitoly MV.

- Součástí GŘ HZS ČR jsou také vzdělávací, technická a účelová zařízení: **Školní a výcvikové zařízení HZS ČR** (ve Frýdku-Místku, Brně a Borovanech), **Institut ochrany obyvatelstva Lázně Bohdaneč**, **Technický ústav požární ochrany Praha**, **Opráveňský závod Olomouc** a **Základna logistiky Olomouc**.

Hasičské záchranné sbory krajů:

- V čele je ředitel HZS kraje. Krajského ředitele jmenuje a odvolává na návrh generálního ředitele ministr po projednání s hejtmanem kraje a v hlavním městě Praze po projednání s primátorem hlavního města Prahy.
- Hasičské záchranné sbory krajů se člení na **územní odbory** (zpravidla bývalé HZS okresů), které vykonávají na území okresů správní a organizační činnosti jménem HZS kraje (jsou pouze organizačním článkem – nemají právní subjektivitu).

SOŠ PO a VOŠ PO ve Frýdku-Místku:

- Posláním školy, založené v roce 1967, je **vzdělávání v oboru požární ochrany**.
- Nejvyšší formou vzdělávání je studium ve vyšší odborné škole zakončené absolutoriem a získáním titulu DiS..
- Součástí činnosti školy jsou různé typy **vzdělávacích programů a odborných kurzů pro příslušníky HZS ČR**.

Úloha HZS ČR v Integrovaném záchranném systému ČR

Jak již bylo autorem definováno, HZS ČR je hlavním koordinátorem a páteří IZS. V praxi to například znamená, že pokud zasahuje na místě události více složek IZS, tak většinou velí předurčený příslušník HZS ČR, který součinnost složek řídí a koordinuje tak záchranné a likvidační práce. Operační a informační středisko IZS (dále jen „OPIS“), kterým je OPIS HZS ČR, povolává a následně nasazuje veškeré potřebné síly a prostředky složek IZS, a to v konkrétních lokalitách dle tzv. „Poplachového plánu“. V případě strategické úrovně je pak IZS koordinován krizovými (tj. obce, kraje a Ministerstvo vnitra).

„Dle zákona o IZS má velitel zásahu při provádění záchranných a likvidačních prací rozsáhlé pravomoci. Může například zakázat nebo omezit vstup osob na místo

*zásahu, nařídit evakuaci osob nebo stanovit jiná dočasná omezení k ochraně života, zdraví, majetku a životního prostředí. Velitel zásahu je rovněž ze zákona oprávněn vyzvat právnické a fyzické osoby k poskytnutí osobní nebo věcné pomoci. Firmy a občané mají ze zákona povinnost tuto žádost o pomoc při řešení mimořádné události vyslyšet*⁷⁴.

Z toho je patrné, že IZS představuje výhradně koordinaci postupu jeho základních a ostatních složek, tudíž nesmí zasahovat do jejich postavení a úkolů. Jedná se pouze o stanovení a vymezení pravidel pro společný zásah složek, které po ukončení záchranných a likvidačních prací se vrací na své základny a dále vykonávají svoji základní činnost.

Dle Hanušky „**Hasičské záchranné sbory krajů plní v oblasti IZS tyto úkoly:**

- *usměřují IZS na úrovni kraje,*
- *zpracovávají poplachový plán IZS kraje,*
- *řídí výstavbu a provoz informačních a komunikačních sítí IZS,*
- *pořádají školení,*
- *plní úkoly operačního a informačního střediska*⁷⁵.

Kroupa a Říha definují HZS ČR tak, že „v rámci IZS plní následující úkoly:

- *stanovuje zásady pro společnou činnost jednotek požární ochrany a složek IZS při mimořádných událostech (dále jen "MU") v rámci strategického a taktického řízení záchranných a likvidačních prací v IZS,*
- *zpracovává taktiku jednotek požární ochrany pro hašení požárů a záchranné práce, organizuje a řídí výkon služby příslušníků HZS ČR v operačním řízení a v jednotkách požární ochrany,*
- *koordinuje a vytváří podmínky pro zapojení složek IZS při záchranných a likvidačních pracích, vyhodnocuje jejich činnost na republikové úrovni,*
- *připravuje celorepubliková a mezinárodní cvičení složek IZS, spolupracuje na programech odborné přípravy vedoucích složek IZS,*
- *zpracovává návrhy na materiální a finanční zabezpečení koordinace složek IZS,*

⁷⁴ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Integrovaný záchranný systém: Hasičský záchranný sbor České republiky*. [cit. 25. 12. 2014]. Přístup z: <http://www.hzscr.cz/clanek/integrovaný-zachranny-system.aspx>.

⁷⁵ HANUŠKA, Z., SKALSKÁ, K., a DUBSKÝ, M.: *Integrovaný záchranný systém a požární ochrana*. 1. vyd. Praha: MV – GŘ HZS ČR, 2010. s. 25. ISBN 978-80-86640-59-4.

- *organizuje a kontroluje výkon služby v operačním řízení jednotek požární ochrany,*
- *sleduje a vyhodnocuje dokumentaci o zásazích jednotek požární ochrany a v IZS⁷⁶.*

Příslušník HZS ČR

Příslušníkem Hasičského záchranného sboru může být jen státní občan České republiky, který je **bezúhonný a zdravotně způsobilý⁷⁷**, dosáhl požadovaného stupně vzdělání a dovršil věku 18 let. Každý příslušník je povinen, vedle povinností vyplývajících z jeho **služebního poměru**, plnit důsledně a přesně úkoly, rozkazy a pokyny svých nadřízených, prohlubovat své odborné znalosti a udržovat si potřebnou fyzickou zdatnost. Dále je povinen dodržovat zásady služební zdvořilosti, neboť příslušníci nosí služební stejnokroj s hodnostním označením.

Hasičský záchranný sbor České republiky nabízí možnost uplatnění:

- **v poměru služebním**, který upravuje zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. Jsou zde zastoupeny funkce profesionálních hasičů a záchranářů, ať už v přímém či nepřímém výkonu služby.
- **v poměru pracovním**, který upravuje zákoník práce. Zpravidla jde o pracovní místa administrativního charakteru, patří sem i servisní údržba, programátoři, technici a některé další specializace.

Jednou z podmínek vstupu do služebního poměru je složení „**služební přísahy příslušníků HZS ČR**“:

„Slibuji, že budu chránit životy a zdraví obyvatel a majetek před požáry a jinými mimořádnými událostmi, a to i s nasazením vlastního života. Při plnění svých povinností se budu řídit Ústavou, zákony a dalšími právními předpisy, důsledně plnit rozkazy a pokyny svých nadřízených a při svém jednání budu mít na zřeteli obecný zájem.“⁷⁸

⁷⁶ KROUPA, M. a M. ŘÍHA. *Integrovaný záchranný systém*. 4. vyd. Praha: Armex Publishing, s. r. o., 2011, s. 74. ISBN: 978-80-87451-01-4.

⁷⁷ §§ 13 a 14 zákona č. 361/2003 Sb. o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů ve znění pozdějších předpisů

⁷⁸ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Obecné informace o zaměstnání u HZS ČR – Jak se stát hasičem?*. [online] [cit. 22. 8. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/obecné-informace-o-zamestnani-u-hzs-cr.aspx>.

Základní podmínky pro přijetí do služebního poměru, které musí uchazeč splňovat, lze v krátkosti shrnout do 11-ti bodů:

- je **starší 18-ti let**
- na základě **písemné žádosti o přijetí** do služebního poměru
- úspěšné absolvování **výběrového řízení**
- **vzdělání** – úplné střední nebo úplné střední odborné
- **bezúhonnost** – prokazováno výpisem z rejstříku trestů
- **způsobilost k právním úkonům**
- **fyzická způsobilost** – prokazováno fyzickými testy (odvíjí se od pohlaví, funkce a věku)
- **osobnostní způsobilost** – prokazováno psychodiagnostickým vyšetřením
- **zdravotní způsobilost** – prokazováno komplexní lékařskou prohlídkou
- **není členem žádné politické strany nebo jakéhokoliv politického hnutí**
- **nevykonává jinou výdělečnou činnost** a nesmí být členem kontrolních a řídicích orgánů právnických osob (podnikatelská činnost).

Služební poměr je s nově přijatým příslušníkem uzavírán vždy na dobu určitou v trvání tří let. Na dobu neurčitou ve služebním poměru se zařadí příslušník až po uplynutí služebního poměru na dobu určitou, a to za podmínek, že úspěšně absolvoval služební zkoušku a také na základě závěrů ze služebního hodnocení, kde by měl příslušník dosahovat minimálně dobrých výsledků ve výkonu služby.

Samotný **výkon služby** probíhá v „*organizačním řízení*“ a v „*operačním řízení*“. **Organizačním řízením** se rozumí veškerá činnost, jejímž cílem je dosáhnout stálé technické, organizační, ale i odborné způsobilosti SaP požární ochrany vedoucích k naplnění úkolů jednotek požární ochrany. Sem spadá odborná a fyzická způsobilost hasičů (školení, výcvik), údržba požární techniky a ostatních technických prostředků PO apod.. Oproti tomu **operačním řízením** se zase rozumí činnost, jenž začíná okamžikem od přijetí zprávy o vzniku události a končí až návratem SaP na místo stálé dislokace, tj. na základnu. Sem patří i výjezd jednotky, jízda na místo zásahu, provádění záchranných a likvidačních prací, tedy vše, co souvisí se zásahovou činností.

Doba služby je u příslušníků rozvržena rovnoměrně (pro „denní směnu“, která má týdenní pracovní dobu 37,5 hodiny) a nerovnoměrně (pro „směnu“ výjezdových hasičů) a je organizována v souladu s platnými právními předpisy.

Nepřetržitý výkon služby je organizován na 3 směny, které jsou označovány A, B, C. Směna zabezpečuje stálou připravenost (akceschopnost) jednotky HZS kraje po dobu 24 hodin. Příslušníci jsou ve výkonu v cyklech 24 hodin směna a 48 hodin mezisměnové volno. Vlastní střídání sloužících směn probíhá v 7.00 hodin ráno. Směna zahrnuje 16 hodin výkonu služby a 8 hodin pohotovosti (nařízené) v místě výkonu služby. Do této nařízené pohotovosti se započítávají i přestávky na jídlo a odpočinek. V rámci této služby vyjíždějí hasiči ke každému případu do dvou minut od jeho nahlášení.

Při mimořádné události velkého rozsahu, jako jsou např. povodně a jiné dlouhotrvající zásahy, se samozřejmě nedodrží výše zmíněných 48 hodin mezisměnového volna. V lepším případě se přechází na opačný režim, tj. 48 hodin služba a 24 hodin odpočinek. Taková služba vykazuje extrémní fyzickou a psychickou zátěž hasiče, na kterou musí navazovat nezbytná regenerace fyzických i psychických sil.

Již z tohoto úvodního seznámení je patrné, že práce u Hasičského záchranného sboru je nesmírně náročná, zejména v oblasti teoretické připravenosti a praktické vycvičenosti příslušníků. To vše se odráží v požadavcích na zdravotní, fyzickou, odbornou a v neposlední řadě i psychickou způsobilost. Je toho opravdu mnoho, co vše musí hasiči vědět, znát a chápat ve vzájemné souvislosti. Ani systém řízení nemusí být vždy naprosto standardní. V rámci postavení a struktury Hasičského záchranného sboru mohou nastat situace, které by v jiné civilní formě organizace nastat nemohly.

2.4.2 Jednotky požární ochrany zařazené v plošném pokrytí kraje

Jednotkou požární ochrany (dále jen „jednotka PO“) se rozumí **„organizovaný systém tvořený odborně vyškolenými osobami (hasiči), požární technikou (automobily) a věcnými prostředky požární ochrany (výbava automobilů, agregáty, apod.)“**⁷⁹.

„Základním posláním jednotek PO je chránit životy a zdraví obyvatel a majetek před požáry a poskytovat účinnou pomoc při mimořádných událostech, které

⁷⁹ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Jednotky požární ochrany*. [online] [cit. 12. 9. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/jednotky-po-961839.aspx>

ohrožují život a zdraví obyvatel, majetek nebo životní prostředí a které vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací.“⁸⁰

Jednotky PO působí buď v organizačním řízení, nebo v operačním řízení.

Organizačním řízením se rozumí „činnost k dosažení stálé organizační, technické a odborné způsobilosti sil a prostředků požární ochrany k plnění úkolů jednotek PO. Tímto se rozumí činnost související s udržováním a zvyšováním odborné a fyzické způsobilosti hasičů (školení, výcvik), údržbou požární techniky a dalších prostředků požární ochrany, apod.“⁸¹.

Operačním řízením se rozumí „činnost od přijetí zprávy o vzniku požáru nebo jiné mimořádné události až po návrat sil a prostředků na místo stálé dislokace. Do těchto činností se zahrnuje výjezd jednotky PO, jízda na místo zásahu, provádění záchranných, resp. likvidačních, prací, apod.“⁸².

Personální zajištění

Dle zákona č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, se hasiči v jednotkách požární ochrany (dále jen „JPO“) dělí do čet, družstev, družstev o zmenšeném početním stavu, příp. skupin. Členění je následující:

- **Četa** je složena ze 2 až 3 družstev, příp. skupin.
- **Družstvo** je složeno z velitele a dalších pěti hasičů (tedy 1+5).
- **Družstvo o zmenšeném početním stavu** se sestává z velitele a dalších 3 hasičů (tedy 1+3).
- **Skupinu** tvoří velitel skupiny a jeden až dva hasiči.

V případě, že se jednotka sestává z hasičů dvou druhů JPO nebo hasičů nejméně jedné JPO a osob z dalších složek IZS nebo hasičů nejméně jedné JPO a osob poskytujících osobní a věcnou pomoc, označujeme tuto jednotku **odřadem**.

⁸⁰ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Jednotky požární ochrany*. [online] [cit. 12. 9. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/jednotky-po-961839.aspx>

⁸¹ HANUŠKA, Z., SKALSKÁ, K., a DUBSKÝ, M.: *Integrovaný záchranný systém a požární ochrana*. 1. vyd. Praha: MV – GŘ HZS ČR, 2010. s. 15. ISBN 978-80-86640-59-4.

⁸² tamtéž

Druhy jednotek požární ochrany

Jednotky požární ochrany (Tabulka 1) rozlišujeme podle svého zřizovatele a to dle následujícího rozdělení:

- a) **jednotka hasičského záchranného sboru kraje**, která je zastoupena příslušníky HZS sloužících na stanicích HZS příslušného kraje,
- b) **jednotka hasičského záchranného sboru podniku**, která je zastoupena zaměstnanci právnických nebo podnikajících fyzických osob, jenž vykonávají tuto činnost jako své povolání (zaměstnání),
- c) **jednotka sboru dobrovolných hasičů obce** složená z fyzických osob, které tuto činnost vykonávají výhradně dobrovolně, a to ve svém volném čase,
- d) **jednotka dobrovolného hasičského záchranného sboru podniku**, která je složena ze zaměstnanců právnických nebo podnikajících fyzických osob, jenž nevykonávají tuto činnost jako své povolání (zaměstnání),
- e) a **členové vojenské hasičské jednotky** (útvaru), která je zastoupena z vojáků nebo občanských zaměstnanců armády, kdy tato má obdobné postavení jako jednotka hasičského záchranného sboru podniku

Pro účely plošného pokrytí se dle Víška jednotky člení do následujících kategorií⁸³:

- a) **Jednotky s územní působností** (tj. zasahující i mimo území svého zřizovatele):
 - 1) **JPO I** - jednotka Hasičského záchranného sboru ČR, zajišťující výjezd jednoho až tří družstev o zmenšeném početním stavu (1+3), družstev (1+5) nebo jejich kombinaci. Tato jednotka poskytuje pomoc obcím speciální a ostatní technikou v území své působnosti. V místě dislokace plní úkoly místní jednotky PO.
 - 2) **JPO II/1** - jednotka sboru dobrovolných hasičů obce kategorie JPO II, která zabezpečuje výjezd družstva o zmenšeném početním stavu a zřizuje se zpravidla ve vybrané obci s počtem obyvatel nad 1000.
 - 3) **JPO II/2** - jednotka sboru dobrovolných hasičů obce kategorie JPO II, která zabezpečuje výjezd dvou družstev o zmenšeném početním stavu a zřizuje se zpravidla ve vybrané obci s počtem obyvatel nad 1000.

⁸³ VÍŠEK, Jiří. *Organizace záchranných činností v České republice*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha. 2012. 173 s. ISBN 978-80-7452-028-0.

- 4) **JPO III/1** – jednotka sboru dobrovolných hasičů obce kategorie JPO III, která zabezpečuje výjezd družstva o zmenšeném početním stavu a zřizuje se zpravidla ve vybrané obci s počtem obyvatel nad 1000.
 - 5) **JPO III/2** - jednotka sboru dobrovolných hasičů obce kategorie JPO III, která zabezpečuje výjezd dvou družstev o zmenšeném početním stavu a zřizuje se zpravidla ve vybrané obci s počtem obyvatel nad 1000.
- b) **Jednotky s místní působností** (tj. zasahující pouze na území svého zřizovatele, i když po dohodě za určitých podmínek mohou být tyto jednotky využívány pro zásahovou činnost mimo určený hasební obvod):
- 1) **JPO IV** - jednotka hasičského záchranného sboru podniku zřizovaná právnickou nebo fyzickou podnikající osobou; poskytuje speciální techniku na výzvu OPS HZS ČR zpravidla na základě písemné dohody.
 - 2) **JPO V** - jednotka sboru dobrovolných hasičů obce kategorie JPO V, která zabezpečuje výjezd družstva o zmenšeném početním stavu.
 - 3) **JPO VI** - jednotky PO nezařazené do plošného pokrytí. Nezařazená jednotka sboru dobrovolných hasičů obce má základní početní stav jako jednotka kategorie JPO V. Nezařazené jednotky PO se zpravidla zařazují do druhého a vyššího stupně poplachu v poplachových plánech.⁸⁴

Tabulka 1: Druhy jednotek PO zařazených do plošného pokrytí kraje

Kategorie JPO	
JPO I	Jednotka HZS kraje složená z profesionálních hasičů
JPO II	Jednotka SDH obce, členové vykonávají službu jako svoje hlavní nebo vedlejší zaměstnání
JPO III	Jednotka SDH obce s členy, kteří vykonávají službu dobrovolně
JPO IV	Jednotka HZS podniku
JPO V	Jednotka SDH obce, členové vykonávají službu v jednotce PO dobrovolně
JPO VI	Jednotka SDH podniku

Zdroj: vlastní

⁸⁴ Hasičského záchranného sboru Libereckého kraje. *Jednotky PO*. [online] [cit. 12. 10. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/hzs-libereckeho-kraje-menu-jednotky-pozarni-ochrany-jednotky-po-jednotky-po.aspx>

Operační hodnota a plošné pokrytí jednotkami PO

Každý druh JPO má svou **operační hodnotu**, která vypovídá o schopnosti JPO provádět činnost při zdolávání požárů a záchranných pracích při živelních pohromách a jiných MU a při ochraně obyvatelstva. Tuto operační hodnotu JPO (Tabulka 2) tvoří doba výjezdu po vyhlášení poplachu (časový úsek od vyhlášení poplachu pro určené SaP po výjezd z místa jejich dislokace) a **územní působnost** (optimální vzdálenost pro dojezd JPO k místu zásahu vyjádřená dobou jízdy v minutách, která vymezuje teritorium jejího standardního působení = hasební obvod).

Tabulka 2: Operační hodnota JPO dle kritérií

Kategorie JPO	JPO I	JPO II	JPO III	JPO IV	JPO V	JPO VI
Doba výjezdu (min)	2	5	10	2	10	10
Územní působnost (min)	20	10	10	není	není	není

Zdroj: vlastní

Organizační struktura, vybavení a dislokace JPO (plošné pokrytí) musí zabezpečovat potřebné množství sil a prostředků, odpovídající **stupni nebezpečí území obce** (Tabulka 3), přičemž obcí se v tomto případě rozumí katastrální území v obci. Stupeň nebezpečí obce se stanovuje podle hodnoty **celkového kritéria K_c** vypočteného součtem hodnot kritéria počtu obyvatel trvale bydlících v katastrálním území obce K_o , kritéria charakteru území K_{ui} zohledňujícího vybrané místní zvláštnosti a kritéria zásahů K_z závislého na průměrném počtu požárních zásahů jednotek v posuzovaném katastrálním území obce během posledních pěti let.

Tabulka 3: Hodnoty stupně nebezpečí katastrálního území obce

Stupeň nebezpečí území obce	Hodnota K_c
I A	25 a více
I B	21 až 24
II A	16 až 20
II B	11 až 15
III A	6 až 10
III B	3 až 5
IV	do 2

Zdroj: vlastní

Veškeré jednotky požární ochrany jsou ve znění zákona o požární ochraně rozmístěny tak, aby zajistily tzv. **plošné pokrytí** (Tabulka 4) na území celé České republiky. Předurčenými jednotkami jsou jednotky HZS krajů a JDH obcí s místní a územní působností. Do plošného pokrytí jsou zahrnuty i jednotky HZS podniků, ale vždy za předpokladu, že je to se souhlasem vedení podniku, a to na základě příslušného smluvního aktu. Systém plošného pokrytí zaručuje, že počet JPO zabezpečujících zásahy na jednotlivých katastrálních územích je tzv. „optimalizován“. Ovšem je třeba zdůraznit, že tento princip poskytnutí pomoci JPO není na celém území stejný, ale vychází ze závislosti na vyhodnoceném nebezpečí jednotlivých katastrálních území.

Tabulka 4: Přehled plošného pokrytí jednotkami požární ochrany

Stupeň nebezpečí území obce		Počet jednotek PO a doba jejich dojezdu
I	A	2 JPO do 7 min, další 1 JPO do 10 min
	B	1 JPO do 7 min, další 2 JPO do 10 min
II	A	2 JPO do 10 min, další JPO do 15 min
	B	1 JPO do 10 min, další 2 JPO do 15 min
III	A	2 JPO do 15 min a další 1 JPO do 20 min
	B	1 JPO do 15 min a další 2 JPO do 20 min
IV	A	1 JPO do 20 min a další 1 JPO do 25 min

Zdroj: vlastní

Systém poskytnutí pomoci JPO je organizován tak, aby k ní došlo v době od **7 minut do 20 minut**, a to vždy od okamžiku vyhlášení poplachu předurčeným jednotkám PO podle výše uvedené tabulky. „*Vyšší počet obyvatel, historická zástavba, rekreační oblasti, průmyslové oblasti či dopravní uzly zvyšují pravděpodobnost vzniku požárů či jiných mimořádných událostí. S ohledem na odlišnost těchto rizik je nutno i odlišně zabezpečit dané katastrální území obce.*“⁸⁵

Určení doby dojezdu JPO a stanovení minimálního množství sil a prostředků JPO vychází vždy ze **statistik** zásahové činnosti jednotek, jejich **operační hodnoty**, **standardů**, které jsou časté i v jiných evropských zemích a ze **společensky přijatelné míry rizika** výjezdové činnosti JPO. "*Přitom určení maximální doby dojezdu JPO*

⁸⁵ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Jednotky požární ochrany*. [online] [cit. 12. 9. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/jednotky-po-961839.asp>

vychází zejména z pravděpodobnosti záchrany lidského života a průměrné plochy požáru v závislosti na době dojezdu jednotek požární ochrany a dále z ekonomické únosnosti negativních následků způsobených mimořádnou událostí⁸⁶.

2.4.3 Policie České republiky a její úloha v IZS ČR

Policie České republiky (dále jen „PČR“) je zřízena zákonem č. 283/1991 Sb. jako jednotný ozbrojený bezpečnostní sbor České republiky. V rámci vymezeného zákona⁸⁷ je jejím úkolem „chránit bezpečnost osob a majetku, chránit veřejný pořádek a předcházet trestné činnosti. Plní rovněž úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, předpisy Evropských společenství a mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu České republiky“⁸⁸

Obrázek 5: Znak Policie České republiky

Zdroj: ⁸⁹

Policie tedy plní úkoly ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti, ale také další úkoly v rozsahu a způsobem odpovídajícím dotčeným právním předpisům. Při řešení svěřených úkolů a povinností policie postupuje také podle Parlamentem ratifikovaných, schválených a vyhlášených mezinárodních smluv, jimiž je ČR vázána.

⁸⁶ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Jednotky požární ochrany*. [online] [cit. 12. 9. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/jednotky-po-961839.asp>

⁸⁷ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

⁸⁸ Policie České republiky. *Služba veřejnosti a prestižní povolání*. [online] [cit. 12. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/o-nas-policie-ceske-republiky-policie-ceske-republiky.aspx>

⁸⁹ Ministerstvo vnitra ČR. *Integrovaný záchranný systém*. [online] [cit. 12. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/znaky-loga-ke-stazeni.aspx>

Policie, shodně jako Hasičský záchranný sbor ČR, je podřízena Ministerstvu vnitra. **Organizačně je PČR členěna na:**

- **Policejní prezidium České republiky,**
- **útvary policie s celorepublikovou působností,**
- **a útvary policie s územně vymezenou působností.**

Jednotlivé útvary policie zřizuje ministr vnitra na návrh policejního prezidenta. „*Policejní prezidium ČR řídí činnost policie při plnění úkolů dle zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému. V čele Policejního prezidia ČR stojí policejní prezident, který je představeným všech policistů. Jmenuje ho a odvolává ministr vnitra se souhlasem vlády ČR*“⁹⁰.

Zákon o PČR rovněž zřizuje **14 krajských ředitelství PČR**, jejichž územní obvody se shodují s územními obvody 14 krajů České republiky. V těchto krajích působí následující **policejní služby**⁹¹:

- **služba pořádkové policie,**
- **služba kriminální policie a vyšetřování,**
- **služba dopravní policie,**
- **služba správních činností,**
- **ochranná služba,**
- **služba cizinecké a pohraniční policie,**
- **služba rychlého nasazení,**
- **služba železniční policie**
- **a letecká služba.**

Policie ČR dle určujících zákonných norem **plní především tyto úkoly:**

- a) *„chrání bezpečnost osob a majetku,*
- b) *spolupůsobí při zajišťování veřejného pořádku, a byl-li porušen, činí opatření k jeho obnovení,*
- c) *vede boj proti terorismu,*
- d) *odhaluje trestné činy a zjišťuje jejich pachatele,*
- e) *koná vyšetřování o trestných činech,*

⁹⁰ Policie České republiky. *Služba veřejnosti a prestižní povolání*. [online] [cit. 12. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/o-nas-policie-ceske-republiky-policie-ceske-republiky.aspx>

⁹¹ VÍŠEK, Jiří. *Organizace záchranných činností v České republice*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha. 2012. s. 81. ISBN 978-80-7452-028-0.

- f) *zajišťuje ochranu státních hranic ve vymezeném rozsahu,*
- g) *zajišťuje ochranu ústavních činitelů České republiky a bezpečnost chráněných osob, kterým je při jejich pobytu na území České republiky poskytována osobní ochrana podle mezinárodních dohod,*
- h) *zajišťuje ochranu zastupitelských úřadů, ochranu sídelních objektů Parlamentu, pokud zákon nestanoví jinak, prezidenta republiky, Ústavního soudu, ministerstva zahraničních věcí, ministerstva vnitra a dalších objektů zvláštního významu pro vnitřní pořádek a bezpečnost, které určí vláda na návrh ministra vnitra; rovněž zajišťuje ochranu objektů, pro které taková ochrana vyplývá z mezinárodní dohody, kterou je ČR vázána,*
- i) *dohlíží na bezpečnost a plynulost silničního provozu a spolupůsobí při jeho řízení,*
- j) *odhaluje přestupky,*
- k) *projednává přestupky, pokud tak stanoví zvláštní zákon,*
- l) *vede evidence a statistiky potřebné pro plnění svých úkolů,*
- m) *vyhlašuje celostátní pátrání; přitom je oprávněna zveřejňovat údaje nezbytné k identifikaci hledaných osob,*
- n) *na základě vyzoomění orgány Vězeňské služby České republiky provádí úkony související s bezprostředním pronásledováním osob, které uprchly z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody,*
- o) *zadržuje svěřence s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou, kteří jsou na útěku, a spolupůsobí při jejich vyhledávání,*
- p) *zajišťuje pohotovostní ochranu jaderných zařízení, která určí vláda České republiky, a podílí se na fyzické ochraně jaderného materiálu při jeho přepravě podle zvláštního zákona,*
- q) *kontroluje doklady o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla podle zvláštního právního předpisu⁹².*

V současné době se policie rovněž podílí na plnění úkolů státní správy, pokud tak stanoví zvláštní zákon. Zejména na úseku správy zbraní a střeliva, ale také v oblasti vybraných správních deliktů. Řada tzv. „správních agend“ přešla v průběhu reformy veřejné správy od Policie ČR na pověřené úřady územní samosprávy. Jedná

⁹² dle Zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

se například o agendy cestovních dokladů, občanských a řidičských průkazů, přestupků apod..

Již několikrát bylo autorem zmíněno, že PČR se začleňuje mezi základní složky IZS. Na tomto úseku plní následující úkoly:

- Při zvláštních a mimořádných událostech se nepodílí přímo na záchranných a likvidačních pracích, ale její podíl je spatřován především v přípravě a **zajištění podmínek pro záchranné a likvidační práce**, jenž jsou řešeny ostatními předurčenými složkami IZS.
- V případě vzniku rozsáhlých dopravních nehod, průmyslových havárií, ale také živelních pohrom a katastrof, jsou jako **podpora záchranných akcí využívány zásahové jednotky pořádkové policie**.
- Čím dál častěji je do záchranných akcí zapojována **letecká služba**, v posledních letech i **potápěčské a kynologické složky**, které jsou vázány příslušnými smluvními akty.
- Dále pak je třeba připomenout, některé **vybrané činnosti Policie ČR**, vztahující se k provádění záchranných a likvidačních prací, jsou upřesněny v tzv. „**Typových činnostech složek IZS**“⁹³. Zde je stanoven rozsah činností, podmínky a kompetence při společném zásahu složek IZS ČR.

2.4.4 Zdravotnická záchranná služba a její úloha v IZS ČR

Zdravotnická záchranná služba (dále jen „ZZS“), která se dnes čím dál častěji konfrontuje v odborné terminologii mezi tzv. „Poskytovateli zdravotnické záchranné služby“, je další neméně důležitou základní složkou IZS ČR. Ovšem na rozdíl od ostatních základních složek její pracovníci nejsou ve služebním poměru, ale jsou zaměstnanci.

ZZS je zdravotnickým zařízením a její úkoly a povinnosti jsou definovány zákonem č. 374/2011 Sb., o zdravotnické záchranné službě a prováděcí vyhlášky č. 240/2012 Sb.. Jejím „*hlavním úkolem je zajištění odborné, organizované a nepřetržitě dostupné přednemocniční neodkladné péče*“⁹⁴.

⁹³ Kol. autorů. *Katalog typových činností složek IZS ČR*. 1. vyd. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2007. 351 s. ISBN 978-80-7385-028-9.

⁹⁴ Poskyvatelé zdravotnické záchranné služby. *Zdravotnická záchranná služba*. [online] [cit. 12. 12. 2015]. Dostupné z: http://www.zachrannaslužba.cz/zakony/240_2012.pdf

Obrázek 6: Znak Zdravotnické záchranné služby

Zdroj: ⁹⁵

System ZZZ je organizován tak, aby jakákoliv posádka byla schopna poskytnout první pomoc přímo na místě u pacienta nejpozději do 15 minut od přijetí oznámení o události. Operační středisko ZZZ při zvláštních a mimořádných událostech řídí činnost výjezdových posádek/skupin, svolává předurčené zaměstnance, udržuje stálé spojení a organizuje okamžitý výjezd potřebných sil a prostředků.

Samotná **koncepce ZZZ** vychází z nutnosti zajistit funkční a provázaný systém poskytnutí přednemocniční neodkladné péče (dále jen „PNP“). Podstatou PNP je péče o postiženého na místě vzniku zranění či úrazu, příp. vzniku náhlého onemocnění. Zahrnuje i jejich přepravu k dalšímu odbornému ošetření až po předání do zdravotnického zařízení poskytovaných při stavech, které jsou dle Víška (2012):

- a) *„bezprostředně ohrožují život postiženého,*
- b) *mohou vést prohlubováním chorobných změn k náhlé smrti,*
- c) *způsobí bez rychlého poskytnutí odborné první pomoci trvalé chorobné změny,*
- d) *působí náhlé utrpení a náhlou bolest,*
- e) *působí změny chování a jednání postiženého, ohrožují jeho samotného nebo jeho okolí⁹⁶.*

⁹⁵ Ministerstvo vnitra ČR. *Integrovaný záchranný systém*. [online] [cit. 12. 12. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/znaky-loga-ke-stazeni.aspx>.

⁹⁶ VÍŠEK, Jiří. *Organizace záchranných činností v České republice*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha. 2012. s. 81. ISBN 978-80-7452-028-0.

Zřizovateli ZZS jsou v ČR kraje a hl. m. Praha, které ji v rámci svých územních celků také financují a zajišťují veškerý provoz. ZZS zabezpečuje tzv. „neustálou pohotovost“ pro příjem tzv. tísňových volání (telefonní linka 155), jejich vyhodnocení a neodkladný zásah v místě události. Organizační struktura ZZS se v jednotlivých krajích zpravidla liší. V základě je však tvořena řídicím úsekem (ředitelstvím), krajským zdravotnickým operačním střediskem, střediskem letecké záchranné služby a územními odděleními s výjezdovými stanovišti předurčených posádek.

Přednemocniční péči zajišťují **výjezdové skupiny**⁹⁷:

- **RZP (rychlá zdravotnická pomoc)**, která se skládá z dvoučlenné posádky – řidiče a zdravotnického záchranáře, zasahují u lehčích případů,
- **RLP (rychlá lékařská pomoc)**, tvořena tříčlennou posádkou – řidič, zdravotní sestra (záchranář) a lékař, zasahují u život ohrožujících stavů,
- **LZS (letecká záchranná služba)**, která je zastoupena pilotem, zdravotní sestrou (záchranářem), lékařem ve vrtulníku, zasahují u nejtěžších případů s potřebou co nejrychlejšího transportu,
- a **rychlá lékařská pomoc v setkávacím systému** - řidič a lékař zasahují v malém autě a mohou přivolat dodatečně druhé velké auto (**rendez-vous systém**).

Dle Víška (2012) patří mezi **základní úkoly ZZS**⁹⁸ zejména nepřetržité zabezpečení, organizace a řízení prostřednictvím jednotného spojového systému, dále například:

- a) adekvátní a kvalifikovaný příjem, zpracování a vyhodnocení tísňových volání, v neposlední řadě i určení nejvhodnějšího způsobu poskytnutí PNP,
- b) poskytování či zajištění PNP na místě vzniku zranění nebo náhlého onemocnění, při přepravě postižené osoby a její předání do zdravotnického zařízení za účelem poskytnutí zdravotní péče při životu ohrožujících stavech,
- c) dopravu zraněných, vážně nemocných a nemohoucích, ale také rodiček mezi zdravotnickými zařízeními za podmínek PNP,

⁹⁷ SMETANA M., KRATOCHVÍLOVÁ, D. *Integrovaný záchranný systém a jeho složky*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007, str. 28 a 30. ISBN 978-80-7368-337-5.

⁹⁸ VÍŠEK, Jiří. *Organizace záchranných činností v České republice*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha. 2012. s. 75. ISBN 978-80-7452-028-0.

- d) dopravu v souvislosti s plněním zvláštních úkolů v transplantačním programu,
- e) dopravu zraněných a vážně nemocných ze zahraničí do ČR v podmínkách PNP,
- f) PNP při likvidaci následků vyplývajících z hromadných neštěstí a jiných živelných katastrof,
- g) koordinaci součinnosti s lékaři specialisty, praktickými lékaři a lékaři žurnálními a s lékařskou službou první pomoci,
- h) rychlou přepravou specialistů a odborníků k zajištění neodkladné péče do zdravot. zařízení, která jimi nedisponují, dále rychlou přepravou léků, krve a jejích derivátů, jiných biologických materiálů, které jsou nezbytně potřebné k poskytování neodkladné péče, jež byla zahájena,
- i) ale také zajišťovat součinnost s HZS krajů, jejich operačními a informačními středisky, které plní současně fci operačních středisek IZS.

„Celý systém ZZS je koncipován na principu návaznosti a doplňování možností jednotlivých úrovní poskytujících PNP a na principu plošného pokrytí celého území ČR do 15 minut. Toto je označováno jako základní úroveň poskytnutí pomoci v nouzi v resortu zdravotnictví.“⁹⁹

2.4.5 Ostatní složky a jejich zapojení v IZS ČR

Vedle základních složek IZS se podílejí na řešení zvláštních a mimořádných událostí také ostatní složky IZS, který poskytují součinnost při záchranných a likvidačních pracích formou tzv. „plánovanou pomocí na vyžádání“. Ve své podstatě se jedná o smluvní akt, kterým se zavazuje daný subjekt (právnícká osoba) ke spolupráci, jež spočívá v poskytnutí pomoci obecnímu úřadu ORP, krajskému úřadu, ministerstvu anebo některé ze základních složek IZS ČR.

Ostatními složkami IZS jsou dle zákona č. 239/2000 Sb., o IZS:

- 1) „vyčleněné síly a prostředky ozbrojených sil,**
- 2) ostatní ozbrojené bezpečnostní sbory,**
- 3) ostatní záchranné sbory,**
- 4) orgány ochrany veřejného zdraví,**

⁹⁹ HANUŠKA, Z., SKALSKÁ, K., a DUBSKÝ, M.: *Integrovaný záchranný systém a požární ochrana*. 1. vyd. Praha: MV – GŘ HZS ČR, 2010. s.7. ISBN 978-80-86640-59-4.

- 5) **havarijní, pohotovostní, odborné a jiné služby,**
- 6) **zařízení civilní ochrany**
- 7) **a neziskové organizace a sdružení občanů, která lze využít k záchranným a likvidačním pracím.**¹⁰⁰

Ad. 1) **Vyčleněné síly a prostředky ozbrojených sil** - jsou především síly a prostředky Armády ČR (dále jen „AČR“), které se využívají k posílení základních složek IZS při likvidaci následků zvláštních a mimořádné události, a to v případech, kdy vzniklou situaci nemohou základní složky IZS zvládnout. Prvořadým úkolem AČR je ochrana osob a majetku, eliminovat a odstraňovat následky MÚ, velkých havárií, ekologických a jiných přírodních katastrof, ba dokonce i následků teroristických útoků, kterých rok od roku v Evropských zemích přibývá.

Ad. 2) **Ostatními ozbrojenými bezpečnostní sbory** – jedná se např. o Justiční stráž, která zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudu a jiných místech spadajících do kompetence Ministerstva spravedlnosti. Dále pak Vězeňská stráž, která střeží a předvádí osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, střeží objekty vězeňské služby a zajišťuje pořádek a kázeň ve věznicích. Do této skupiny spadá i Vojenská policie, Celní stráž a zpravodajské služby.

Ad. 3) **Ostatní záchranné sbory** – sem řadíme Báňskou záchrannou službu, která přispívá svojí činností k záchraně lidských životů a majetku při haváriích v podzemí. Dalšími záchrannými sbory jsou např. Svaz záchranných brigád kynologů, Horská služba ČR, Skalní záchranná služba chráněné krajinné oblasti Broumovsko, Vodní záchranná služba, Speleologická záchranná služba České speleologické společnosti a další.

Ad. 4) **Orgány ochrany veřejného zdraví** jsou především ministerstva (zdravotnictví, obrany, vnitra), dále pak krajské hygienické stanice a jejich územní pracoviště dislokovaná v ORP, která mají právo nařizovat, organizovat, řídit a provádět opatření vedoucí k předcházení vzniku a zamezení různých infekčních nemocí.

Ad. 5) **Havarijní služby, pohotovostní služby, odborné a jiné služby** – jedná se o služby havarijní a poruchové v oblasti energetiky, vodárenství a plynárenství. Tyto zpravidla poskytují odbornou pomoc při likvidačních pracích. Dále pak Technické služby obcí mohou přispět zemními, demoličními a sanačními službami.

¹⁰⁰ dle Zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů.

Ad. 6) **Zařízením civilní ochrany** – jedná se o zařízení v kompetenci právnických osob a podnikajících fyzických osob, ale i obcí, která jsou využívána pro plnění úkolů CO při řešení zvláštních a mimořádných událostí. Tato spolupráce spočívá v zajištění nouzového přežití, nouzového zásobování obyvatelstva pitnou vodou, součinností při evakuaci, organizování humanitární pomoci, vyprošťování osob, apod.

Je třeba zdůraznit, že právě obce jsou dle zákona o IZS při zřizování zařízení CO povinny využít nejprve jednotky Sboru dobrovolných hasičů, jíž jsou zřizovateli. Tyto jednotky plní dle zákona o požární ochraně také úkoly v oblasti ochrany obyvatelstva. Personál zařízení CO tvoří zaměstnanci organizací a v neposlední řadě i občané obcí.

Ad. 7) **Neziskové organizace a sdružení občanů**, jejichž pomoci lze využít jsou např. Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska, Česká hasičská jednota a Moravská hasičská jednota. V oblasti humanitární, sociální a zdravotní pak Český červený kříž, který působí na území celé ČR.

V době vyhlášení krizových stavů se stávají ostatními složkami IZS ČR také **Odborná zdravotnická zařízení na úrovni fakultních nemocnic**, která plní úkoly v souvislosti s poskytováním specializované péče obyvatelstvu. Jedná se např. o fakultní nemocnice (Hradec Králové, Motol, Bohunice, Bulovka) a nemocnice v Olomouci, Ostravě a další.

Z přehledu grafického vyjádření v úvodní části této kapitoly je zcela patrné, v jakém zastoupení se na likvidaci mimořádných událostí podílejí jednotlivé složky IZS ČR. Z grafu je zcela patrné, že činnost základních složek, zejména Hasičského záchranného sboru ČR a jednotek požární ochrany, početně převládá. Právě z tohoto důvodu byl od samého začátku hasičský záchranný sbor ČR vnímán, jako vůdčí složka a právě proto byl v legislativě zanesen jako hlavní koordinátor a páteř celého integrovaného systému. V případě vzniku zvláštní či mimořádné události anebo při vyhlášení krizového stavu právě on slučuje všechny záchranné složky a následně zabezpečuje jejich koordinovaný postup při zvládnutí záchranných a likvidačních prací. V rámci plnění jednotlivých úkolů v souvislosti s přípravou a řešením MU pak spolupracuje s ostatními složkami IZS, ale také se správními úřady a jinými státními orgány, právnickými a fyzickými osobami, orgány samosprávy, v neposlední řadě i dalšími neziskovými organizacemi a sdruženími občanů.

2.5 Řízení a koordinace složek IZS při společném zásahu

„Proces realizovaný příslušnými orgány složek IZS, který při uplatnění řídicích funkcí a užití dostupných zdrojů sil a prostředků (dále jen „SaP“) složek IZS vede ke zvládnutí vzniklé mimořádné události, se nazývá koordinací záchranných a likvidačních prací.“¹⁰¹ Vlastní koordinaci složek IZS vnímáme jako koordinaci záchranných, likvidačních a někdy i asanačních prací, a to včetně součinnostního řízení při společném zásahu složek IZS.

Sám Víšek uvádí, že koordinaci složek odpovídají následující činnosti:

- **posouzení a vyhodnocení druhu a rozsahu MU** a jejím následkem vyvolaných ohrožení při zajištění stálého organizovaného průzkumu (tj. úvodního, průběžného a závěrečného),
- **uzavření místa zásahu/události a zamezení vstupu nepovolaných osob** na místo zásahu/události,
- prioritně **záchrana bezprostředně ohrožených osob**, dále pak **zvířat** nebo **majetku**, popř. zajištění jejich evakuace,
- následně **poskytnutí neodkladné zdravotní péče** všem zraněným a MU zasaženým osobám,
- také **přijetí veškerých opatření při ochraně životů a zdraví záchranářů a osob** v operujících složkách a záchranných týmech,

a v souvislosti s vlastním zásahem pak v:

- **přerušování samotné příčiny vzniku ohrožení** vyvolaných MU, která spočívá např. v zamezení úniku nebezpečné látky, v provizorní opravě poškozené armatury apod.,
- **omezení ohrožení vyvolaného MU** (např. hašení požárů, ochlazování konstrukcí, ohraničením uniklých NL) a **stabilizace situace v místě zásahu/události** (např. odstranění staveb a porostů, zabezpečení terénních úprav apod.)
- **přijetí adekvátních opatření**: (neustálý průzkum a analýza situace, informování a varování obyvatelstva ve směru šíření NL, zajištění evakuace ohroženého obyvatelstva, třídění a následné ošetření zraněných osob, poskytnutí první pomoci zraněným, které nelze bezprostředně evakuovat,

¹⁰¹ VÍŠEK, Jiří. *Organizace záchranných činností v České republice*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha. 2012. s. 115. ISBN 978-80-7452-028-0.

zamezení volného pohybu osob a regulace dopravy u zásahu a v jeho okolí, střežení majetku evakuovaných osob apod.),

také v:

- **poskytnutí potřebné humanitární pomoci** mimořádnou událostí postiženým osobám,
- **předávání či zprostředkování nezbytně nutných informací** blízkým a příbuzným osobám,
- **zabezpečení komunikace se sdělovacími prostředky** při poskytování nezbytných informací o mimořádné události a řešení souvisejících záchranných prací
- **zdokumentování údajů a skutečností souvisejících se zásahem** (podklady pro vyšetřovatele příčin, dokumentace pro orgány činné v trestním řízení apod.), a **zdokumentování záchranných a likvidačních prací**, které obsahují přehled o nasazení veškerých SaP, včetně časového sledu prováděných činností potřebných pro zprávu velitele zásahu.

Úrovně řízení při koordinaci složek IZS

Koordinace veškerých záchranných, likvidačních a příp. asanačních prací při společném zásahu složek IZS probíhá ve třech úrovních řízení:

- a) **taktická** – veškerá činnost, jenž spadá do kompetence **velitele zásahu** a probíhá v místě zásahu operujících složek IZS,
- b) **operační** – probíhající na úrovni **operačních a informačních středisek** zasahujících složek (dále jen „OPIS“), přičemž OPIS HZS kraje má úlohu operačního a informačního střediska IZS,
- c) **strategické** – spočívá v zapojení dalších koordinačních orgánů, jako např. **starosta ORP, hejtman kraje (primátor) a Ministerstvo vnitra.**, a to za předpokladu, že velitel zásahu o jejich koordinaci požádá. Ke svému rozhodování mohou využít svůj „krizový štáb“ (KŠ ORP, KŠ kraje, Ústřední KŠ). Tento způsob koordinace nevyžaduje přítomnost činitele v místě zásahu, kdy činnost může vykonávat zprostředkovaně prostřednictvím OPIS).

Taktická a operační úroveň řízení probíhají vždy, strategická až za předpokladu, že to vyžadují okolnosti, jako např. rozsah MU při odpovídajícím vyhlášeném stupni poplachu IZS.

3 VZDĚLÁVÁNÍ V PODMÍNKÁCH HZS ČR JAKO SOUČÁST CELOŽIVOTNÍHO UČENÍ A VZDĚLÁVÁNÍ

Jak již bylo v autorově práci několikrát zmíněno, hlavním posláním Hasičského záchranného sboru České republiky je „**chránit životy a zdraví obyvatel a majetek před požáry a poskytovat účinnou pomoc při mimořádných událostech.**“¹⁰²

Se začátkem nového tisíciletí se spektrum zásahových činností v působnosti HZS ČR začalo měnit a rozšiřovat. Obrovský boom nastal s rozvojem průmyslových a komunikačních technologií, dále pak s nárůstem v dopravě, energetice, nespolehlivost lidského faktoru, zásahy člověka do životního prostředí a zejména extrémní projevy počasí způsobily, že skladba zásahů se postupně začala měnit od primárních činností spojených s likvidací požárů, a to výrazně ve prospěch zásahů technických při řešení následků dopravních nehod, živelných pohrom nebo v případě dalších mimořádných událostí a krizových situací.

Po 1. lednu 2001 dochází k dalšímu významnému rozšíření činnosti HZS ČR o problematiku krizového řízení, ochrany obyvatelstva a civilní a nouzové připravenosti, po převzetí kompetencí Ministerstva obrany v oblasti CO do působnosti Ministerstva vnitra. Na významu nabývá a svým rozsahem se mění i **preventivní požární ochrana**, která rozšiřuje své kompetence do stále většího počtu stavebních, technických a jiných oborů a velmi často je **propojována s oborem zkušebnictví a vědeckým výzkumem.**

Dnes Hasičský záchranný sbor ČR je postaven před situací, kdy se jeho příslušníci musí umět vyrovnat s velmi různorodými požadavky, které jsou kladeny na výkon jejich náročné služby. Veškeré uvedené změny si neustále vyžadují nejenom řadu legislativních úprav, ale zákonitě se projevují v **nových přístupech ve výcviku a ve vzdělávání** příslušníků a občanských zaměstnanců HZS ČR, neboť kvalita záchrannářské činnosti a úroveň vystupování vyškolených záchrannářů odpovídá úrovni systému jejich profesní odborné přípravy.

Tak jako v jiných resortech, tak i v podmínkách HZS ČR si systém vzdělávání musel vyžádat přehodnocení stávající Koncepce vzdělávání v PO, kterou je zapotřebí nahradit koncepcí novou. Ta by měla odpovídat novodobým potřebám výkonu služby

¹⁰² Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Základní poslání Hasičského záchranného sboru ČR.* [online] [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/zakladni-poslani-hasickeho-zachrannejo-sboru-cr.aspx>.

v rámci celého HZS ČR. Nedílnou součástí aktualizace této koncepce vzdělávání je i oblast psychologické služby HZS ČR a jejího systému posttraumatické intervenční péče, na kterou se autor práce detailněji zaměřuje.

3.1 Koncepce celoživotního učení a vzdělávání příslušníků HZS ČR

Hlavním posláním stávající koncepce celoživotního vzdělávání „*je definovat systém, který zajistí potřebnou odbornou úroveň příslušníků a zaměstnanců HZS ČR a zabezpečí jejich rozvoj v souladu s posláním HZS ČR, potřebami společnosti a novými poznatky v oblasti ochrany životů, zdraví a majetku po celou dobu jejich profesionální dráhy v HZS ČR*“¹⁰³.

Tento systém je nastaven tak, aby byly naplněny především zákonné podmínky uložené Ministerstvu vnitra, jejichž podstatou je řídit odbornou přípravu, ale také usměrňovat s odborným přístupem výkon služby v jednotkách PO, tzn. i v jednotkách sborů dobrovolných hasičů a jednotkách HZS podniků.

Samotná **příprava nové koncepce vzdělávání HZS ČR** reaguje i časově na změny vzdělávání a školství v ČR a vychází z dokumentů Evropské rady. V souvislosti s evropskými dokumenty pak z Národního programu rozvoje vzdělávání, který byl schválen usnesením vlády České republiky č. 113 ze dne 7. února 2001. Při aplikaci těchto změn nesmí být opomíjeny nároky, které si současná společnost klade na každého jedince v průběhu jeho celého života.

I HZS ČR „*reflektuje tuto nutnost nepřetržitého vzdělávání a sebevzdělávání a všeobecný princip celoživotního učení musí uplatňovat analogicky ve svém resortním vzdělávacím systému s cílem umožnit svým příslušníkům a zaměstnancům po celý profesní život nezbytné zdokonalování ve své odbornosti a získávání potřebných specializací*“¹⁰⁴. Nová koncepce tím reflektuje obsah vládních dokumentů, které ovlivňují vzdělávání včetně „Strategického rámce udržitelného rozvoje České republiky“, schváleného Usnesením vlády ČR č. 37 ze dne 11. ledna 2010. Uvedený dokument určuje priority, jenž souvisejí s úkoly a činnostmi HZS ČR, na které je zapotřebí jeho zaměstnance a příslušníky průběžně připravovat.

¹⁰³ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Koncepce vzdělávání HZS ČR*. [online] [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/soubor/koncepce-vzdelavani-hzs-pdf.aspx>

¹⁰⁴ Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. s. 15

Systém celoživotního vzdělávání příslušníků a zaměstnanců HZS ČR a vzdělávání ostatních cílových skupin podle této koncepce „je tvořen a provozován jako otevřený systém, který bude vždy reagovat na požadavky společnosti a výkonu služby a umožní systém doplňovat o témata odborné přípravy aktuální v příslušném období“¹⁰⁵. Tento přístup podpoří kvalitní plnění úkolů v působnosti HZS ČR a zároveň pomůže zvýšit variabilitu uplatnění příslušníků a zaměstnanců HZS ČR v rámci resortu pro případy kariérního růstu a pro případy organizačních změn.

Výše uvedená koncepce stanovuje cíle vzdělávání a jednotlivé úkoly definuje na období do roku 2016 s výhledem až do roku 2020. Po celou dobu její realizace musí být všechny postupy průběžně sledovány a podrobovány kontrolním mechanismům a ověřování. Jednotlivé kroky pak budou postupně upravovány s ohledem na požadavky potřebné pro výkon služby, a to s **cílem dosáhnout maximální efektivity** při vynakládání finančních prostředků vyčleněných pro oblast profesního vzdělávání v HZS ČR.

3.1.1 Vize a cíle vzdělávání v rámci HZS ČR

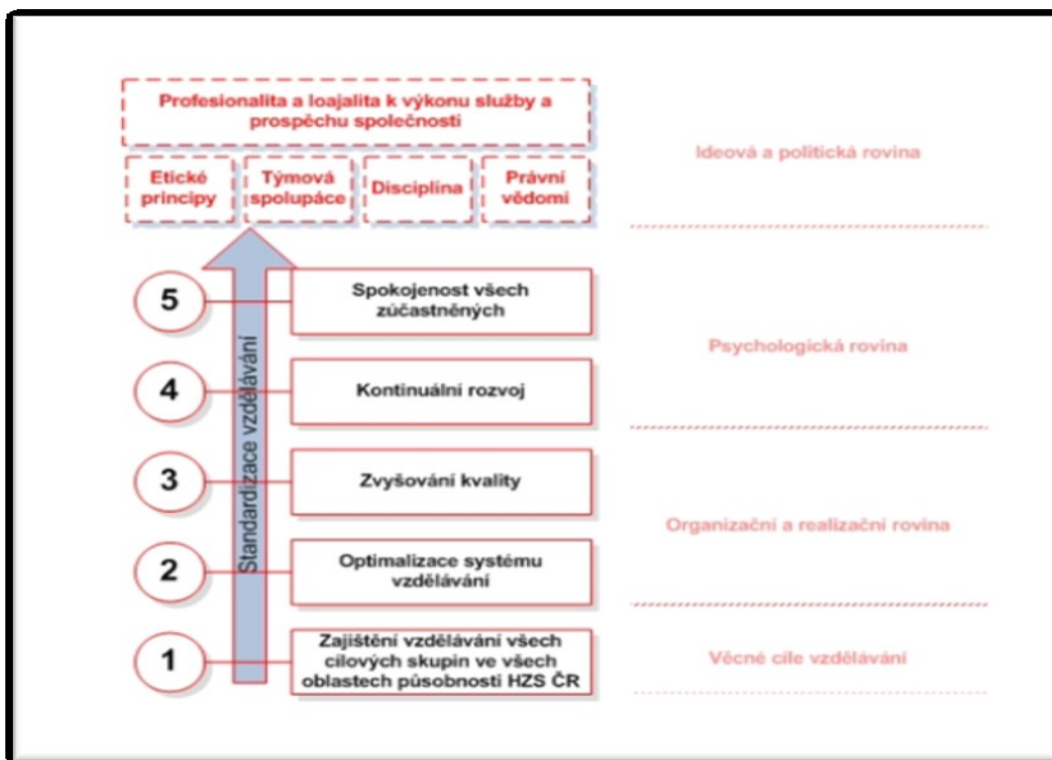
Vzdělávání příslušníků a zaměstnanců HZS ČR probíhá v kontextu komplexního systému, jenž plně pokrývá obsah činností v působnosti HZS ČR a pružně reaguje na požadavky výkonu služby v jednotkách HZS ČR. Uvedený systém vzdělávání je rovněž zdrojem kvalitně připravených lidí pro plnění veškerých úkolů a činností v působnosti HZS.

Musí být rovněž vnímán tak, **aby naplňoval veškeré vzdělávací potřeby** a požadavky příslušníků a zaměstnanců HZS ČR a **působil současně jako motivačně-stabilizační prvek**. Současně potvrzuje, že kvalitní péče o vzdělávání a prohlubování kvalifikace příslušníků a zaměstnanců HZS ČR, ale i zajištěním možnosti jejich dalšího kariérního růstu a naplňováním veškerých vzdělávacích potřeb pozitivně přispěje k jejich identifikaci se službou v HZS ČR a v neposlední řadě se odrazí i v kvalitě plnění stanovených úkolů. S tímto přístupem bude dosaženo nejen zvýšení samotné prestiže HZS ČR jako zaměstnavatele, ale také bude pozitivně ovlivněna **stabilizace hasičských specialistů**, jenž jsou pro každou instituci citlivým a cenným lidským potenciálem, rovnocenným s finančním či věcným kapitálem.

¹⁰⁵ Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. s. 5.

Veškeré **cíle vzdělávání**, které **jsou koncepcí definovány**¹⁰⁶, mají podstatný vliv na splnění veškerých vizí. Výsledkem vzdělávání by měl být příslušník nebo zaměstnanec, který je odborně připravený, vysoce motivovaný, ale také profesionál vybavený vysokým etickým standardem. S tímto posláním jsou vzdělávání a odborně vedeni všichni příslušníci a zaměstnanci HZS ČR.

Graf 2: Hlavní cíle a vize koncepcí vzdělávání HZS ČR

Zdroj: ¹⁰⁷

Koncepce vymezuje následující **hlavní cíle**:

- **zajistit vzdělávání různých cílových skupin** v působnosti HZS ČR, a to ve všech oblastech i s ohledem na požadavky ve výkonu služby,
- zabezpečit **optimalizaci systému vzdělávání** v oblasti financování, v institucionálním zabezpečení a v řídicích procesech,
- dbát na **zvyšování kvality procesu vzdělávání**,
- zabezpečit **kontinuitu v rozvoji vzdělávacího systému** a přitom klást důraz na jeho pružnost dle požadavků potřebných pro výkonu služby,

¹⁰⁶ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Koncepce vzdělávání HZS ČR*. [online] [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/soubor/koncepce-vzdelavani-hzs-pdf.aspx>

¹⁰⁷ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Koncepce vzdělávání HZS ČR*. [online] [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/soubor/koncepce-vzdelavani-hzs-pdf.aspx>

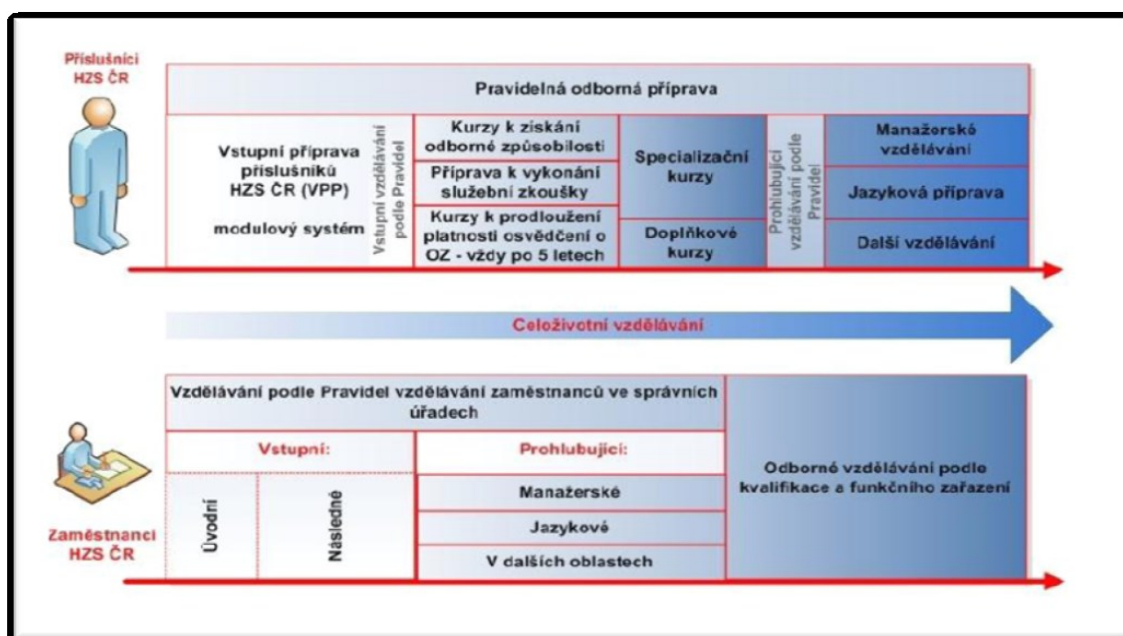
- a průběžně zajišťovat **spokojenost** všech dotčených subjektů včetně **zvyšování motivačních faktorů**.

Za účelem splnění vizí a cílů vzdělávání (Graf 2) je velmi důležité, aby systém nezprostředkoval pouze dovednosti a znalosti pro splnění dílčích úkolů v praxi, ale aby byl zaměřen i na etickou a ideovou oblast. Rovněž by měl podporovat identifikaci s hodnotami a rozvíjet postoje, které jsou důležité z hlediska výkonu služby v rámci HZS ČR. Tento fakt je velmi významný zejména na začátku kariéry příslušníka i zaměstnance HZS ČR. V rámci celoživotního vzdělávacího procesu by neměla být opomíjena podpora rozvoje právního vědomí, smyslu pro disciplínu a pro týmovou práci.

3.1.2 Systém vzdělávání HZS ČR

Základy vzdělávacího systému příslušníků a zaměstnanců HZS ČR byly vytvořeny již v předchozích letech a tento systém lze na nich budovat a rozvíjet i nadále. Jeho jednotlivé součásti, které je i nadále potřeba zachovat a rozvíjet, jsou autorem znázorněny graficky (Graf 3).

Graf 3: Systém vzdělávání HZS ČR v kontextu celoživotního vzdělávání

Zdroj: ¹⁰⁸

¹⁰⁸ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Koncepce vzdělávání HZS ČR*. [online] [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/soubor/koncepce-vzdelavani-hzs-pdf.aspx>

Dnešní vzdělávací systém v rámci HZS ČR v sobě zahrnuje:

a) vzdělávání pro získání požadovaného stupně vzdělání a zaměření vzdělání

- v resortních zařízeních
- v mimoresortních zařízeních

b) odbornou přípravu resortní a prohlubující vzdělávání

- příprava za účelem získání odborné způsobilosti a prodloužení platnosti osvědčení o odborné způsobilosti
- kurzy specializační
- kurzy doplňkové
- služební zkouška zahrnující přípravu a její vykonání
- odborná příprava pravidelná
- a vzdělávání dle usnesení vlády č. 1542/2005, kterým byla schválena „Pravidla vzdělávání zaměstnanců ve správních úřadech“¹⁰⁹.

Proto, aby byl vzdělávací systém funkční, je důležité, aby byly nastaveny všechny **procesy**¹¹⁰ a zohledněny veškeré faktory, které limitují úspěšnost celého systému. Dle nové koncepce jsou „rozděleny do tří úrovní:

- *řídící procesy, které jsou organizovány na úrovni managementu,*
- *procesy na realizační úrovni, které jsou nezbytné pro zajištění bezproblémového fungování vzdělávání,*
- *podpůrné procesy, tzn. procesy, které poskytují zásadní informace o dosažených výsledcích vzdělávání a pomáhají zvyšovat kvalitu vzdělávání“¹¹¹.*

Vzdělávání příslušníků HZS ČR

Ve smyslu zákona o požární ochraně „*vykonávají příslušníci HZS ČR své funkce s požadovanou odbornou způsobilostí na služební místo, na které jsou ustanoveni*“¹¹². Platnost osvědčení o odborné způsobilosti (dále jen „OOZ“) je na

¹⁰⁹ Usnesení vlády České republiky č. 1542 ze dne 30. listopadu 2005, o Pravidlech vzdělávání zaměstnanců ve správních úřadech.

¹¹⁰ viz. příloha S - Procesy v systému vzdělávání HZS ČR

¹¹¹ Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. s. 15

¹¹² Zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně ve znění pozdějších předpisů, v úplném znění zákona č. 67/2001 Sb.

základě prováděcí vyhlášky výše uvedeného zákona omezena na dobu 5-ti let. „Platnost osvědčení o odborné způsobilosti je nezbytné prodloužit vždy na další pětileté období. K získání odborné způsobilosti nebo prodloužení platnosti osvědčení o odborné způsobilosti je příslušník povinen zúčastňovat se v předepsaném rozsahu odborné přípravy, která je stanovena pro jeho odborné zaměření – profilaci“¹¹³. Příslušník HZS ČR získává odbornou způsobilost ve Vstupní přípravě příslušníků HZS ČR, a to ukončením tzv. „profiláčního modulu“ a v neposlední řadě i řádným složením závěrečné zkoušky.

1) KURZY K ZÍSKÁNÍ ODBORNÉ ZPŮSOBILOSTI

a) Vstupní příprava příslušníků:

Příslušník, který nově nastoupil k HZS ČR, musí v co nejkratší době po přijetí do služebního poměru absolvovat tzv. „vstupní přípravu příslušníků HZS ČR“ (dále „VPP“). Za posledních 10 let prošly tyto kurzy mnoha úpravami a odvíjely se především od výsledků ověřování těchto kurzů v samotné praxi. V prvním kole byla VPP zaměřena na jednotlivé cílové skupiny v rámci HZS ČR:

- pro příslušníky, kteří jsou zařazeni na úseku IZS,
- pro příslušníky úseku požární prevence, ochrany obyvatelstva a civilní nouzové připravenosti,
- a pro příslušníky a zaměstnance, kteří jsou zařazeni na úseku administrativy.

Ovšem časem se ukázalo, že tento systém je nedostačující a proto byl připraven nový, tzv. „modulový systém“ VPP, který se zabýval jak potřebami všech příslušníků HZS ČR se všeobecným zaměřením, tak i jejich následnou profilaci do různých oblastí, v nichž budou vykonávat službu.

„Modulový systém VPP byl připraven jako systém otevřený, který umožní i do budoucna tvořit v případě potřeby nové profiláčnické moduly dle požadavků výkonu služby“¹¹⁴. VPP HZS ČR je rozčleněna do 4 modulů (Příloha T)

¹¹³ Vyhláška Ministerstva vnitra č. 247/1996 Sb., o organizaci a činnosti jednotek požární ochrany, kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 133/1985 Sb. o Požární ochraně.

¹¹⁴ Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. s. 11

Ti příslušníci, kterým umožněno získat odbornou způsobilost v rámci svého služebního zařazení ve VPP, musejí absolvovat vzdělávací program stanovený pro jejich služební zařazení sbírkou interních aktů řízení GŘ HZS ČR.

b) Vzdělávací programy k získání odborné způsobilosti:

Samotný systém vzdělávacích programů, který je určen k získání odborné způsobilosti, je v současnosti vytvořen. Je vněm celkem realizováno 16 vzdělávacích programů určených k získání odborné způsobilosti (z toho 6 ve VPP) a dalších 16 kurzů, které jsou směřovány k prodloužení platnosti OoZ. Je však třeba zmínit tu skutečnost, že uvedený systém stále plně nekoresponduje se současnými potřebami a požadavky HZS krajů, protože není optimalizován především obsah jednotlivých vzdělávacích programů potřebných pro získání odborné způsobilosti, jenž nelze získat v profilačních modulech VPP. Skutečností je, že ve VPP mohou příslušníci získat obsáhlejší informace oproti tomu, jak bylo zakotveno v původní základní odborné přípravě/nástupním odborném výcviku. K tomu je ještě důležité odstranit veškerou duplicitu v současném systému vzdělávacích programů se systémem předchozím.

Přehled veškerých kurzů potřebných k získání odborné způsobilosti a prodloužení platnosti OoZ autor uvádí v příloze¹¹⁵.

2) SPECIALIZAČNÍ KURZY

Kurzy specializační kurzy jsou určeny k získání užší specializace, jenž je potřebná pro výkon speciálních činností. Nabídka těchto kurzů je zveřejněna formou **Katalogu specializačních, doplňkových a jiných kurzů**¹¹⁶. Uvedený katalog musí být pravidelně aktualizován, a to dle požadavků a potřeb veškerých odborností uvnitř HZS ČR.

3) DOPLŇKOVÉ KURZY

Kurzy doplňkové, které jsou zaměřeny na doplňování ostatních nezbytných znalostí, vědomostí, dovedností a také návyků potřebných pro výkon práce či činnosti odpovídající vybranému služebnímu (pracovnímu) místu. Ve zmiňovaných kurzech absolvent nezískává žádnou specializaci a ani odbornou způsobilost.

¹¹⁵ viz. příloha U – Přehled kurzů k získání odborné způsobilosti v rámci HZS ČR

¹¹⁶ Čj. MV-4283-1/PO-2010 – Katalog specializačních, doplňkových a jiných kurzů

4) PŘÍPRAVA NA VYKONÁNÍ SLUŽEBNÍ ZKOUŠKY

Vykonání služební zkoušky a samotná příprava na ní musí probíhat v souladu s právními předpisy, normami a sbírkami interních aktů řízení HZS ČR. Autorem definovaný systém vzdělávání příslušníků HZS ČR musí být organizován, metodicky řízen a v neposlední i řádně koordinován. Tento úkol je svěřen oddělení vzdělávání se sídlem na MV – GR HZS ČR.

5) PRAVIDELNÁ ODBORNÁ PŘÍPRAVA

Pravidelná odborná příprava má v celoživotním vzdělávání příslušníků HZS ČR nezastupitelnou úlohu. Ta opět probíhá v souladu s právními předpisy, normami a sbírkami interních aktů řízení HZS ČR. Obsah této odborné přípravy je pravidelně aktualizován, a to v závislosti na požadavcích výkonu služby, jenž se stále mění.

Vzdělávání zaměstnanců a příslušníků HZS ČR

Samotné vzdělávání zaměstnanců a příslušníků **probíhá podle „Pravidel vzdělávání zaměstnanců ve správních úřadech“¹¹⁷**. Tato pravidla určují obsah a rozsah vzdělávání tak, aby byl v souladu potřebami celé státní správy v ČR. *„Toto vzdělávání má za úkol zajistit univerzální kvalifikaci zaměstnance státní správy a jeho využitelnost ve všech resortech. Jednotlivé složky tohoto vzdělávání však nerespektují dostatečně specifika Hasičského záchranného sboru České republiky“¹¹⁸*.

Vzdělávání, které je zabezpečováno podle výše uvedených pravidel, je směřováno jak k zaměstnancům, tak i příslušníkům HZS ČR. Svoji úlohu zde hraje i spolupráce s personálním odborem MV a dalšími externími dodavateli. Tento způsob vzdělávání je zaměřen především na specifické potřeby zaměstnanců a příslušníků. Patří sem např. jazyková příprava, zvyšování počítačové gramotnosti, finanční, právní, mzdová a daňová problematika, oblast mediální komunikace a další. Ovšem je třeba podotknout, že absenci v systému vzdělávání podle Pravidel vzdělávání zaměstnanců ve správních úřadech má manažerské vzdělávání. Tato oblast není bohužel ani v současnosti systematicky řešena, proto by měla být zanesena v budoucím vývoji systému vzdělávání mezi priority.

¹¹⁷ Usnesení vlády České republiky č. 1542 ze dne 30. listopadu 2005, o Pravidlech vzdělávání zaměstnanců ve správních úřadech.

¹¹⁸ Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. s. 11

Vzdělávání ostatních cílových skupin

Jednou z kompetencí Ministerstva vnitra je povinnost organizovat a řídit odbornou přípravu příslušníků a členů JPO. *„Tato povinnost zahrnuje organizaci odborné přípravy pro zaměstnance podniků zařazené v jednotkách HZS podniků, velitele, strojníky a techniky speciálních služeb ostatních jednotek požární ochrany, kteří v souladu s § 72 odst. 1 zákona o požární ochraně mohou své funkce vykonávat pouze s požadovanou odbornou způsobilostí. MV-GŘ HZS ČR plní tyto úkoly v oblasti odborné přípravy zaměstnanců HZS podniků a členů jednotek SDH v určeném rozsahu“¹¹⁹.*

Zaměstnanci, kteří jsou jmenováni do vybraných funkcí v jednotkách HZS podniků a členové, jenž vykonávající službu v jednotkách PO SDH obcí a podniků v zaměstnaneckém poměru dle zákoníku práce, musejí absolvovat odbornou přípravu za účelem získání odborné způsobilosti přímo ve vzdělávacích zařízeních MV-GŘ HZS ČR.

Základní odbornou přípravu k získání odborné způsobilosti pro výkon funkcí hasič a starší hasič absolvují ve vzdělávacím programu Nástupní odborný výcvik (dále jen „NOV“).

Vzdělávací programy k získání odborné způsobilosti požadované pro výkon ostatních funkcí absolvují rovněž ve vzdělávacích zařízeních MV-GŘ HZS ČR, a to společně s příslušníky HZS ČR.

„Každý člen jednotky SDH se musí zúčastnit základní odborné přípravy nejméně v rozsahu 40 vyučovacích hodin do jednoho roku od zařazení do jednotky. Členové dobrovolných jednotek PO vykonávající službu v jednotce dobrovolně jsou povinni se zúčastňovat v určeném rozsahu pravidelné odborné přípravy, kterou organizují velitelé dobrovolných jednotek PO. Pravidelná odborná příprava probíhá v kalendářním roce v minimálním rozsahu 40 hodin. U jednotek SDH obce kategorie JPO II se doporučuje minimálně 40 % pravidelné odborné přípravy členů jednotky SDH vykonávat ve spolupráci s HZS kraje na stanicích HZS kraje.“¹²⁰

¹¹⁹ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Koncepce vzdělávání HZS ČR*. [online] [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/soubor/koncepce-vzdelavani-hzs-pdf.aspx>

¹²⁰ Pokyn č. 3 generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR ze dne 27.1.2014, *k odborné přípravě a odborné způsobilosti jednotek SDH obcí a jednotek SDH podniků*. Sbírnka interních aktů řízení, částka 3/2014. s. 5.

Způsobilost k získání a prodloužení platnosti samotného osvědčení o odborné způsobilosti potřebného pro výkon služby ve funkcích hasič a starší hasič musejí absolvovat v rámci pravidelné odborné přípravy, která je organizována v jednotce; u ostatních odborností získávají způsobilost v zařízení MV-GŘ HZS ČR ve specializovaném vzdělávacím programu, to i za účelem prodloužení platnosti osvědčení o odborné způsobilosti pro funkci, kterou hasič zastává.

HZS ČR na základě legislativních norem zajišťuje vzdělávání v mimoresortních subjektech, a to v oblastech integrovaného systému, ochrany obyvatelstva a krizového řízení. Veškeré aktivity vůči těmto subjektům není součástí této koncepce. Tyto činnosti jsou řešeny zpravidla **samostatnými koncepcemi**¹²¹, jež zpracovávají příslušné útvary MV-GŘ HZS ČR, „např.:

- **Koncepce vzdělávání v oblasti krizového řízení**
- **Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020**
- **Koncepce požární prevence v České republice**
- **Koncepce chemické služby HZS ČR**
- **Koncepce psychologické služby a další.**¹²²

3.1.3 Institucionální zajištění vzdělávání v rámci HZS ČR

Za účelem získání stupně vzdělávání a zaměření vzdělání v oblasti požární ochrany v ČR zabezpečují tuto akademickou činnost následující rezortní i mimorezortní školy:

a) Střední vzdělání s maturitní zkouškou:

- **RESORTNÍ:**

Střední odborná škola požární ochrany a Vyšší odborná škola požární ochrany ve Frýdku-Místku (SOŠ PO a VOŠ PO)

Posláním školy je nabídnout absolventům střední vzdělání ukončené maturitní zkouškou. Škola získala akreditaci ve vzdělávacím programu **Požární ochrana**, a to ve 3 různých formách studia – formě prezenční (denní), formě dálková a formě nástavbového studia. Studium prezenční a dálkové je celkově

¹²¹ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Koncepce vzdělávání HZS ČR*. [online] [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/soubor/koncepce-vzdelavani-hzs-pdf.aspx>

¹²² Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. s. 12

čtyřleté oproti nástavbovému studiu, které je pouze tříleté. „SOŠ PO ve Frýdku-Místku byla dosud jedinou střední odbornou školou v České republice, která poskytovala střední vzdělání s maturitní zkouškou v oboru vzdělání Požární ochrana. Toto vzdělání získává na SOŠ PO ve Frýdku-Místku každoročně průměrně 27 absolventů. K HZS ČR nastupuje cca. 80 % absolventů školy. Část absolventů se uplatní v hasičských záchranných sborech podniků nebo ve sborech dobrovolných hasičů obcí nebo podniků. Zbytkovou kapacitu nad rámec vzdělávání v režimu denního prezenčního studia mládeže a dálkového studia na SOŠ PO ve Frýdku-Místku využívá SOŠ PO a VOŠ PO ve Frýdku-Místku k organizování rezortního vzdělávání v kurzech k získání odborné způsobilosti, k prodloužení platnosti osvědčení o odborné způsobilosti, speciální jazykové přípravy pro příslušníky zařazené na operačních střediscích, doplňkových a jiných kurzů dle aktuálních požadavků výkonu služby“¹²³.

- **MIMORESORTNÍ:**

Ministerstvo vnitra - GŘ HZS ČR (dále jen MV-GŘ HZS ČR) a jednotlivá ředitelství HZS krajů uzavřely smlouvy (dohody o spolupráci), jejich cílem je příprava žáků v oboru „**Strojník požární techniky**“. Vzdělávání je zajišťováno ve čtyřech mimorezortních středních odborných školách:

- SOŠ a SOU Dubno (Příbram),
- SOŠ a SOU Kladno,
- SŠ techniky a služeb Karviná,
- ISŠ energetická a stavební, jako příspěvková organizace Chomutov.

V rozsahu stanoveném příslušnými pedagogickými směrnici a dokumenty se HZS ČR ve výše uvedeném oboru podílí na specializovaném výcviku budoucích maturantů. Touto aktivitou je zajištěna kvalita ve vzdělání absolventů, aby jejich další uplatnění bylo adekvátní potřebám služby v HZS ČR. „Tyto školy ročně opouští v průměru kolem 100 absolventů oboru, kteří jsou připraveni pro uplatnění v odbornosti strojník v HZS ČR“¹²⁴.

¹²³ Ministerstvo vnitra ČR. *Střední odborná škola PO a Vyšší odborná škola PO ve Frýdku-Místku*. [online] [cit. 2014-10-25]. Dostupné z: <https://www.sospoim.cz/cz/informace-o-skole/zakladni-informace.php>

¹²⁴ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Resortní a mimoresortní vzdělávání*. [online] [cit. 22. 6. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/portal-hasici-vzdelavani.aspx>

b) Vyšší odborné vzdělání ukončené absolutoriem:

Resortní škola: Vyšší odborná škola požární ochrany ve Frýdku-Místku

Jedná se o jedinou vyšší odbornou školu v ČR, která poskytuje vyšší odborné vzdělání, zaměřené na PO a záchranářství v programu „**Prevence rizik a záchranářství**“, jenž byl několikrát úspěšně akreditován. Škola garantuje přípravu odborníků realizujících se zejména v podmínkách HZS ČR. Vyšší odborné vzdělání s dosaženým titulem diplomovaný specialista (DiS.) absolvuje každoročně v průměru 27 specialistů, což vyplývá ze statistik, které škola každoročně zveřejňuje.

c) Vysokoškolské vzdělání:

Pro zajištění vysokoškolsky vzdělaných specialistů a odborníků v oblasti PO byl v průběhu roku 1999 na MV-GŘ HZS ČR zpracován „Ověřovací studijní program pro odbornou způsobilost na úseku PO“, který byl určen pro vysokoškolské studium (dále jen „**ověřovací program**“). Tento „*specifikuje požadavky HZS ČR na vysokoškolsky připraveného odborníka, který po ukončení studia splňuje požadavky pro získání osvědčení o odborné způsobilosti k výkonu služby v HZS ČR, HZS podniků a jednotek sborů dobrovolných hasičů obcí nebo podniků (dále jen J SDH)*“¹²⁵. Bezpečnostní rada státu v roce 2007 schválila svým usnesením „*Společné minimum pro potřeby vzdělávání odborníků v oblasti bezpečnosti*“¹²⁶ (dále jen „**společné minimum**“), jehož prvořadým cílem je především účelně usměrňovat přípravu odborníků, a to v oblasti bezpečnosti a tím zvýšit jejich další uplatnění v bezpečnostních sborech ČR. Minimem definované okruhy odpovídají požadavkům výkonu služby, především se zaměřením na oblasti ochrany obyvatelstva, krizového řízení a CNP v HZS ČR.

Subjekty, které v dosavadním vzdělávacím systému působili jako výcviková a vzdělávací střediska příslušníků a zaměstnanců HZS ČR, HZS podniků a částečně i členů jednotek SDH, byly dislokovány na sedmi místech po celé ČR. Přitom původní odborná učiliště požární ochrany (dále jen „OUPO“) byla dnem 1. 1. 2011 sloučena do jednoho zařízení – **Školní a výcvikové zařízení HZS ČR**.

¹²⁵ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Koncepce vzdělávání HZS ČR*. [online] [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/soubor/koncepce-vzdelavani-hzs-pdf.aspx>

¹²⁶ Usnesení Bezpečnostní rady státu České republiky č. 32 ze dne 3. července 2007, kterým se vydává „*Společné minimum pro potřeby vzdělávání odborníků v oblasti bezpečnosti*“.

Dnes je vzdělávání organizováno v následujících vzdělávacích institucích:

- na **SOŠ PO a VOŠ PO ve Frýdku-Místku**
- ve **Školním a výcvikovém zařízení HZS ČR** (zahrnuje střediska Brno, Borovany a Frýdek-Místek)
- v **Institutu ochrany obyvatelstva v Lázních Bohdaneč**
- a v **Záchranném útvaru HZS ČR** (dále jen „ZÚ HZS ČR“).

Kapacitní možnosti výše uvedených vzdělávacích zařízení jsou stále nedostačující. V posledních letech pokrývají výhradně požadavky na vzdělávání příslušníků HZS ČR, až následně umožní vzdělávání zaměstnancům HZS podniků a členů jednotek SDH.

Je však třeba zmínit i tu skutečnost, a to že ve vymezené míře se na zajišťování úkolů souvisejících se vzděláváním podílejí i školící a vzdělávací, technická a účelová zařízení HZS krajů, které jsou jejich zřizovateli. V královéhradeckém kraji se jedná např. o Učiliště požární ochrany ve Velkém Poříčí, které je součástí zdejšího sídla Územního odboru Náchod, HZS KH kraje.

3.1.4 Procesy a strategické principy vzdělávání

Je zcela patrné, že současný stav vzdělávacího systému HZS ČR vyvolává potřebu úprav s cílem směřujícím ke zvyšování jeho kvality a optimalizace. Veškeré jeho úpravy by měly probíhat co nejefektivněji, především za podmínek účelného vynaložení finančních prostředků. Samotným úpravám systému vzdělávání vždy musí předcházet příprava podmínek, jen tak docílíme požadovaných výsledků odpovídajících plánům vlastní realizace.

Vzdělávání lze charakterizovat **dvěma základními strategickými principy**¹²⁷:

a) Propojení oblasti řízení lidských zdrojů s oblastí vzdělávání

„Obsah vzdělávání příslušníků a zaměstnanců HZS ČR musí harmonizovat se strategickými cíli HZS ČR vymezenými legislativními dokumenty, interními předpisy a koncepcemi přijatými pro jednotlivé oblasti v působnosti HZS ČR“¹²⁸. Právě z uvedených skutečností je nezbytné řešit propojenost systému vzdělávání se

¹²⁷ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Koncepce vzdělávání HZS ČR*. [online] [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/soubor/koncepce-vzdelavani-hzs-pdf.aspx>

¹²⁸ Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. s. 17

systémem řízení lidských zdrojů. Vzdělávání musí být přesně definováno a musí odpovídat požadavkům na vzdělávání a přípravu zaměstnanců a příslušníků, a to s ohledem na jejich pracovní a služební zařazení. Je rovněž důležité organizovat vzdělávání tak, aby se přihlíželo k plánům osobního rozvoje zaměstnanců a příslušníků. Nesmí být opomíjena i ta skutečnost, kdy při plánování vzdělávání je velice důležité zabezpečit nepřetržité sledování požadavků služebních funkcionářů HZS ČR. V návaznosti na to bude vzdělávání realizováno důsledně, a to na základě analýzy **vzdělávacích potřeb**, které musí být pravidelně sledovány, vyhodnocovány a v návaznosti na to i využívány k další aktualizaci systému vzdělávání.

Je třeba uvést, že k výhodám uvedeného přístupu, který je založen na propojení personální práce v oblastech řízení lidských zdrojů a vzdělávání, je rovněž vytyčení neoptimálnějších podmínek pro přípravu vlastních lidských zdrojů, se kterými se v budoucnu počítá do řídicích pozic v rámci HZS ČR.

„Realizace této koncepce počítá s vyváženou působností všech subjektů zapojených do systému vzdělávání, jejichž činnost je ovlivňována vzájemnými vazbami a úsilím společně naplnit vizi vzdělávání.“¹²⁹

b) Filozofie vzdělávání: komplexní odborná příprava a profilace příslušníků a zaměstnanců HZS ČR

Vzdělávací systém musí být v celém spektru nastaven tak, aby zaměstnancům a příslušníkům HZS ČR od začátku jejich kariéry nabízel nezbytnou komplexní odbornou přípravu, a to za účelem získání a následně udržování odborných kompetencí. To platí jak pro dlouhodobě plánovaný výkon služby v jedné funkci, tak i pro případy dalšího kariérního růstu (postupu), resp. další změny v služebním / pracovním zařazení.

„Z hlediska filosofie systému vzdělávání je tedy nutné, aby každý nový příslušník a zaměstnanec v úvodu získal nezbytné komplexní informace a poznatky o HZS ČR jako o bezpečnostním sboru, seznámil se s organizační strukturou a s působností HZS ČR jako celku i s působností jeho jednotlivých složek a chápal svůj vlastní podíl na působnosti celku.“¹³⁰ Na veškeré tyto všeobecné informační podněty musí

¹²⁹ Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. s. 18

¹³⁰ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Koncepce vzdělávání HZS ČR*. [online] [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/soubor/koncepce-vzdelavani-hzs-pdf.aspx>

navazovat odborná příprava, která je úzce zaměřena na profilaci příslušníků a zaměstnanců HZS ČR, přičemž musí odpovídat jejich zařazení v systemizaci, případně specializaci pro vykonávání speciálních úkolů a dalších činností.

Prvořadým cílem tohoto přístupu je zajistit efektivitu v odborné přípravě, a to přechodem od informací všeobecných až k informacím odborným. Tzn. připravit a zaškolit ve vzdělávacím systému odborníka (specialistu) a v návaznosti na to podpořit identifikaci příslušníků a zaměstnanců s organizací (HZS), a to za přisvojení jim etických principů se všemi dopady na činnosti a úkoly, které jsou pro HZS ČR závazné.

Z výsledků provedené analýzy stávajícího systému vzdělávání a z praktických zkušeností s touto koncepcí lze definovat jeho silné, ale i slabé stránky. Současně je možné vymezit potencionální úskalí a rizika, ale i naopak příležitosti pro rozvoj vzdělávacího systému v budoucím období.

Dle připravované nové koncepce lze analyzovat tyto „**silné stránky systému vzdělávání**“:

- j) **Funkční systém kurzů k získání odborné způsobilosti, k prodloužení platnosti osvědčení o odborné způsobilosti, specializačních a doplňkových kurzů.**
- k) **Vybudovaný lektorský tým s praktickými pedagogickými zkušenostmi.**
- l) **Zavedený tým externích lektorů z praktického výkonu služby.**
- m) **Kvalitní vybavení vzdělávacích zařízení didaktickými pomůckami a technickými prostředky.**
- n) **Kvalitní sociální zázemí pro účastníky kurzů.**
- o) **Systém stáží lektorů v HZS krajů.**
- p) **Specializace vzdělávacích zařízení a jejich rozmístění.**
- q) **Možnost využití místních podmínek ve vzdělávacích zařízeních.**
- r) **Kontakty a možnosti spolupráce s pedagogy a zařízeními akademické sféry.**
- j) **Zavedený systém vzdělávání podle Pravidel vzdělávání zaměstnanců ve správních úřadech.**¹³¹

¹³¹ Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. s. 18

Při sledování těchto jednotlivých procesů a faktorů majících vliv především na úspěšnost vzdělávání lze také identifikovat **slabá místa původního vzdělávacího systému**, která bude zapotřebí s přijetím této koncepce „minimalizovat“:

- a) **Nedostatečné propojení systému vzdělávání se systémem řízení lidských zdrojů se zaměřením na požadavky v oblasti vzdělávání.**
- b) **Systém plánování kurzů - ne zcela zavedený a odzkoušený systém elektronického přihlašování do kurzů a dosud nezavedený způsob zacházení se systémem ze strany jeho uživatelů**
- c) **Omezená možnost přijímat nový pedagogický personál se zkušenostmi z praktického výkonu služby**
- d) **Neúplnost metodické podpory pro lektory při zavádění nových vzdělávacích programů a absence kvalitních lektorských manuálů a studijní literatury k jednotlivým vzdělávacím programům**
- e) **Nezavedený systém přípravy a dalšího vzdělávání lektorů**
- f) **Nepropracovaná metodika hodnocení činnosti vzdělávacích zařízení (interní kontrola, inspekce)**
- g) **Nedostatečné propojování systému vzdělávání s praktickým výkonem služby - nesystémová zpětná vazba, chybějící metodika pro zjišťování zpětné vazby a pro využití získaných poznatků v procesu vzdělávání**
- h) **Rezervy v propojování oblasti vědy a výzkumu se vzdělávacím procesem**
- i) **Různorodost techniky a technických prostředků ve vzdělávacích zařízeních a v HZS krajů**
- j) **Nesystémové zásahy do tvorby vzdělávacích programů**
- k) **Nedostatečná aplikace analýzy vzdělávacích potřeb při vysílání příslušníků a zaměstnanců do vzdělávacích aktivit**
- l) **Nedostatečné podmínky pro organizování velkých vzdělávacích akcí**
- m) **Neúplná prezentace oblasti vzdělávání v HZS ČR na webu.**¹³²

¹³² Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. s. 18

3.2 Preventivně výchovná činnost v podmínkách HZS

Další důležitou součástí koncepce vzdělávání v podmínkách HZS ČR je i preventivně výchovná činnost (dále jen „PVČ“), která je nedílnou součástí oblasti požární prevence. Obsahově je zaměřena na poskytování informací různým cílovým skupinám populace s interpretací obecných zásad ochrany před vznikem požárů, ale také v přípravě, chování a pomoci při účinném řešení mimořádných událostí. Proto je její význam stále aktuální a se změnami společnosti se neustále zvyšuje.

Zikeš uvádí, že „*preventivně výchovná činnost HZS ČR navazuje na bohatou tradici, o kterou se zasloužili již v dávné historii dobrovolné požární sbory měst a obcí, kdy byly připravovány a nasazovány nejen při požárech, ale také k záchranným akcím při krizových situacích různého druhu*“¹³³. V době první republiky, především s nástupem fašistického režimu v sousedním Německu, bylo signálem k zapojení dobrovolných spolků k provádění osvěty a opatření pro zmírnění následků případného válečného konfliktu na civilním obyvatelstvu. Zvrat v dobrovolnosti nastává až s přijetím **zákona o branné výchově**¹³⁴ (Národní shromáždění 1937). Podle tohoto zákona „*Účelem branné výchovy je pěstovati v obyvatelstvu Československé republiky podle jeho věku, vzdělání a povolání (zaměstnání) ony mravní vlastnosti, tělesnou zdatnost, znalosti a dovednosti, jichž je třeba k obraně státu.*“ (Národní shromáždění 1937, s. 1).

Jednotlivými složkami branné výchovy podle tohoto zákona byly:

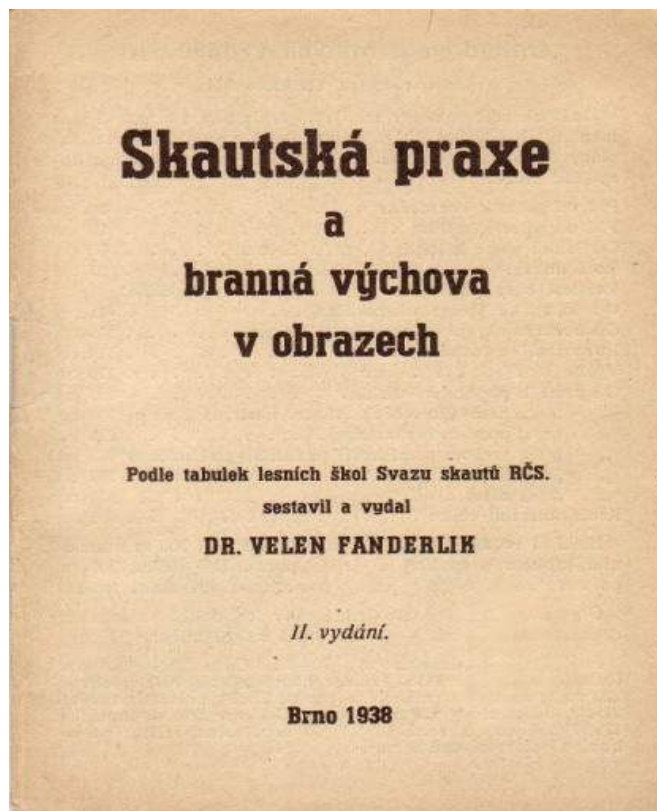
- 1) **branná průprava** mravní, nauková a tělesná;
- 2) **výcvik v pomocných a ochranných službách**, zejména také výcvik v úkolech civilní protiletectvé ochrany;
- 3) **branný výcvik**.

Zákon velice podrobně definoval i povinnosti ve výcviku v rámci stanovených kategorií dospělého obyvatelstva v jednotlivých složkách a vymezoval rovněž úkoly a intervence u příslušných povinných orgánů v této oblasti.

¹³³ ZIKEŠ, L. Preventivně výchovná hasičského záchranného sboru ČR v kontextu vzdělávání různých cílových skupin obyvatelstva. In VETEŠKA, J. (ed.). *Celoživotní učení pro všechny – výzva 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. s. 392-407. ISBN 978-80-7452-047-1.

¹³⁴ zákon č. 184/1937 Sb., o branné výchově

Obrázek 7: Jedna z prvních příruček o branné výchově (Brno 1938)

Zdroj: ¹³⁵

Po druhé světové válce se osvěta mezi obyvatelstvem stala součástí propagace v bývalém Československu. Požární ochrana dostala své místo právě **v přípravě občanů k civilní obraně** v samostatném odborném zaměstnání organizovaném pravidelně každý rok pro určitou část obyvatelstva. S touto povinnou přípravou obyvatel organizovaly požární sbory nespočet **propagačních akcí**¹³⁶ pro veřejnost, školy, školky a odborné instruktáže pro různé zájmové skupiny. Na těchto akcích se podílely jak dobrovolné požární jednotky, tak i jednotky profesionálů, které byly postupně ustavovány od roku 1975.

Jednou z mnoha forem předávání informací obyvatelstvu byla i výuka v oblasti ochrany člověka na základních školách a středních školách, která prošla mnoha

¹³⁵ *Výuka problematiky ochrany člověka za mimořádných událostí na školách – od historie k současnému stavu.* [online] [cit. 2013-10-15]. Dostupné z WWW: <http://www.hzscr.cz/clanek/historie-a-soucasnost.aspx>

¹³⁶ „**Propagační akce**“ - jednalo se především o dny otevřených dveří požárních stanic, exkurze na požárních stanicích, ukázkové akce na činnosti požárních sborů při různých příležitostech – prvomájovými oslavami počínaje až námětovými cvičeními konče.

změnami. Starší generace jistě pamatují, kdy v letech 1973 –1991 byla na všech školách povinná výuka předmětu „**branná výchova**“¹³⁷. Ale nastalo také období, kdy po zrušení tohoto předmětu se na školách samotné problematice ochrany člověka za mimořádných událostí a první pomoci nevěnovala žádná pozornost. Až po revolučním roce 1989 dochází ke změnám. Problematiku civilní ochrany, resp. ochrany obyvatelstva do roku 1989 řešil stát. Ovšem v následujících letech, v důsledku velkých společenských změn, byl přenesen velký podíl odpovědnosti za ochranu na každého člověka. „*Občané mají právo na pomoc státu, ale mají také povinnost a spoluodpovědnost za svoji ochranu*“¹³⁸. O to víc vstupovala v popředí potřeba připravit spoluobčany na přípravu a zvládnutí mimořádných událostí. Jako neefektivnější se přímo nabízela příprava na základních a středních školách.

K systémovému řešení PVČ v rámci HZS ČR byl vydán v roce 2011 Pokyn generálního ředitele Hasičského záchranného sboru České republiky k realizaci preventivně výchovné činnosti u HZS ČR, který stanovuje funkce koordinátorů PVČ, aby byl zabezpečen jednotný postup při realizaci této záslužné činnosti.¹³⁹

3.2.1 Charakteristika cílových skupin

Informace, které jsou obyvatelstvu postupně předávány, je potřeba specifikovat, jelikož se jejich obsah liší dle věku, potřeb, možností apod. Proto je nutné obyvatelstvo rozdělit do určitých cílových skupin. HZS ČR se zaměřuje především na níže uvedené **cílové skupiny**¹⁴⁰, jak uvádí Zikeš:

1) DOSPĚLÉ OBYVATELSTVO

Dospělé obyvatelstvo je nejpočetnější skupinou, kterou lze dále dělit dle okruhu zájmů. Při předávání informací narážíme na řadu úskalí, které ovlivňují různé vedlejší faktory:

¹³⁷ „**Branná výchova**“ se stává povinnou s přijetím zákona č. 73/1973 Sb., o branné výchově a byla zrušena až s přijetím zákona č. 217/1991 Sb., o zrušení zákona o branné výchově

¹³⁸ *Výuka problematiky ochrany člověka za mimořádných událostí na školách – od historie k současnému stavu.* [online] [cit. 2013-10-25]. Dostupné z WWW: <http://www.hzscr.cz/clanek/historie-a-soucasnost.aspx>

¹³⁹ ZIKEŠ, L. Kvalita vzdělávání v terciárním sektoru ve vztahu k preventivně výchovné činnosti HZS ČR. In BENEŠ, M. (ed.). *Kvalita ve vzdělávání dospělých 2013.*

¹⁴⁰ ZIKEŠ, L. Preventivně výchovná činnost jako součást bezpečnostní strategie ČR v podmínkách HZS ČR. In KOLEKTIV AUTORŮ (eds.). *Možnosti řešení bezpečnosti na úrovni měst a obcí.* Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. s. 101-118. ISBN 978-80-7452-043-3.

- **občanům bezprostředně nehrozí žádné nebezpečí** – informace považují za zbytečné,
- **neprojevují o tento druh informací velký zájem** – příčiny jsou různé, např. přesycení jinými každodenními informacemi, osobními problémy, nedostatek času, člověk není schopen vnímat všechny podněty, které na něho působí, proto vždy provádí jejich výběr, ptá se např.: „K čemu mu bude osvojená informace, když mi žádná mimořádná událost nehrozí?“ apod..

Z výše uvedeného důvodu HZS ČR realizuje nebo se podílí na přípravě mnoha programů a projektů, které se svým charakterem doplňují.

2) SENIOŘI

Skupina, jenž má vzrůstající podíl ve společnosti, vyžadující specifický přístup. Výhodou je, že o problematiku ochrany obyvatelstva jeví velký zájem. Pro seniory jsou pořádány ze strany vybraných HZS krajů přednášky, které jsou blízké jejich potřebám a prostředí, v němž se pohybují. Je však třeba připomenout i tu skutečnost, že na těchto aktivitách se hasiči podílejí společně s Policií ČR, kdy záměr spočívá v propojení tématu s oblastí prevence kriminality.

3) CIZINCI

Cizinci v České republice mají v oblasti vzdělávání stejná práva a povinnosti jako občané České republiky. Pro tuto cílovou skupinu byla v anglickém jazyce zpracována příručka s názvem „**Pro případ ohrožení**“ (existuje i v české verzi), která byla následně distribuována na všechna zastupitelství (příručka je na internetu upravena i v německé a francouzské verzi).

Současně byly upraveny dva **projekty**¹⁴¹ k využití pro tuto cílovou skupinu:

- projekt „**Bezpečné cestování**“ – částečně anglický jazyk,
- projekt „**Vaše cesty k bezpečí**“ – upraven do angličtiny a němčiny.

4) POSTIŽENÍ

Uvedená skupina je vysoce specifická, kdy je přístup volen dle druhu postižení (**nevidomí, neslyšící, tělesně postižení a duševně postižení**).

¹⁴¹ Ministerstvo vnitra ČR. *Hasičský záchranný sbor ČR – preventivně výchovná činnost*. [online] [cit. 2013-10-25]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/preventivne-vychovna-cinnost-hasickeho-zachranneho-sboru.aspx>

Projekty pro tuto skupinu obyvatelstva se rozbíhají zejména v posledních letech. HZS ČR při předávání informací úzce spolupracuje s konkrétními sdruženími a pro postižené občany pořádá besedy, instruktáže a přednášky.

5) DĚTI A ŠKOLNÍ MLÁDEŽ

Jedná se o cílovou skupinu, která je **nejlépe ovlivnitelná**, výchova a vzdělávání je pro tuto skupinu řešena v rámci výuky na základních a středních školách. V průběhu výuky je možné obsah a rozsah předávaných informací přesně přizpůsobit příslušnému věku. Školní výuka umožňuje opakování, což vede k utvrzování informací (testy, hry, projekty, praktická činnost). Při výuce je dále možné využívat i další formy sdělování informací (médiá, internet, ukázky, dny otevřených dveří, besedy, projekty apod.). Současně je tato skupina připravována při mimoškolních činnostech v rámci různých zájmových kroužků, nebo v rámci občanských sdružení (např. kroužek „mladý hasič“ apod.).¹⁴²

Pro dosažení dobrých výsledků je nutné neustále opakování, utvrzování informací (testy, hry, projekty, praktická činnost), systematicčnost, kontrola. Všechny tyto možnosti umožňuje pouze vzdělávací systém. Z tohoto důvodu se HZS ČR zaměřuje především na výuku ochrany člověka za mimořádných událostí na základních a středních školách.

3.2.2 Obsahové zaměření a formy preventivně výchovné činnosti

Obsah a formy preventivně výchovné činnosti na úsecích požární ochrany a ochrany obyvatelstva vychází ze současných **legislativních norem**¹⁴³ a z potřeby dosažení znalostí a dovedností obyvatelstva v přípravě a pomoci při předcházení a řešení veškerých mimořádných událostí.

Ministerstvo vnitra - generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky (dále jen „MV-GŘ HZS ČR“) stále a velice aktivně usiluje o zajištění maximální informovanosti všech cílových skupin obyvatelstva o potencionálních mimořádných událostech a v návaznosti na to o správných postupech, jak se v případě

¹⁴² ZIKEŠ, L. Preventivně výchovná činnost jako součást bezpečnostní strategie ČR v podmínkách HZS ČR. In KOLEKTIV AUTORŮ (eds.). *Možnosti řešení bezpečnosti na úrovni měst a obcí*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. s. 101-118. ISBN 978-80-7452-043-3.

¹⁴³ §§ 24, 26, 29 a 75 **zákona č. 133/1985 Sb., o požární ochraně**, ve znění pozdějších předpisů; §§ 7, 10, 23 a 25 **zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému** a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů; §§ 15, 21 a 31 **zákona č. 240/200 Sb., o krizovém řízení** a změně některých zákonů, ve znění zákona č. 320/2002 Sb.,

ohrožení zachovat. Z tohoto důvodu vyvíjí řadu aktivit a intervencí, kterými přímo působí na obyvatelstvo, nebo se snaží podporovat dle svých možností alespoň jeho přípravu. Dle Zikeše (2014, s. 397) jde především o snahu podporovat výuku předmětné problematiky na všech školách, ať již tvorbou tzv. „**edukativních projektů**“¹⁴⁴, nebo zaváděním dalších aktivit zaměřených na přípravu obyvatelstva, a to na regionální (místní) ba i dokonce centrální úrovni.

1) **PODPORA VÝUKY NA ZÁKLADNÍCH A STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH**

*Na základě experimentu na základních a středních školách vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“) v roce 1999 pokyn¹⁴⁵ k začlenění tématiky ochrany člověka za mimořádných situací do vzdělávacích programů, který byl v roce 2003 aktualizován v součinnosti s Ministerstvem vnitra a nahrazen novým pokynem¹⁴⁶, na jehož základě se do učebních osnov pro základní, střední a vyšší odborné školy a učebních dokumentů pro speciální školy zařazuje tématika „**Ochrany člověka za mimořádných událostí**“ v rozsahu nejméně 6 vyučovacích hodin ročně v každém ročníku, a to na základě rozhodnutí ředitele samostatně, nebo v rámci souvisejících předmětů podle platných učebních dokumentů¹⁴⁷.*

Obsah výuky je dle Martínka (2003, s. 78) zaměřen na:

- **ochranu osob před živelnými pohromami** s učením nezbytných dovedností (jak se chovat při povodni, požáru, velkých sesuvech půdy, zemětřesení, lavinovém nebezpečí, sopečných výbuších a atmosférických poruchách),
- **ochranu osob před následky úniku nebezpečných látek do životního prostředí** s učením nezbytných dovedností (např. improvizovaná ochrana proti přítomnosti chemických, biologických a radioaktivních, látek),
- **ochranu osob před následky použití nebo anonymních hrozbách použití nebezpečných látek nebo výbušnin** (jak se zachovat při nálezů či obdržení podezřelé zásilky či předmětu).

¹⁴⁴ „**edukativní projekty**“ – výchovně vzdělávací programy a projekty určené různým cílovým skupinám

¹⁴⁵ pokyn MŠMT k začlenění tématiky ochrany člověka za mimořádných situací do vzdělávacích programů (č.j. 34776/98-22 ze dne 4. května 1999)

¹⁴⁶ pokyn MŠMT (č. j. 12 050/03-22 ze dne 4. března 2003)

¹⁴⁷ MARTÍNEK, B. a kol. autorů. *Ochrana člověka za mimořádných událostí*. 2. vyd. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2003. s. 78. ISBN 80-86640-08-6.

V roce 2004 MŠMT uvedlo a schválilo **nové principy**¹⁴⁸, které byly určeny ke vzdělávání žáků ve věku od 3 do 19 let. Oblast ochrany člověka za mimořádných událostí se následně stala součástí rámcových vzdělávacích programů aplikovaných na základních školách, gymnáziích a středních odborných školách. Od 1. září 2007 začaly postupně podle nových osnov vyučovat všechny ZŠ v ČR v 1. až 6. ročnících, a to s velice pozitivním ohlasem.

Začátkem roku 2014 byly nově schváleny tzv. „**Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání**“¹⁴⁹ (dále jen „RVP ZV“). Sám Zikeš uvádí, že programy jsou do škol zavedeny od roku 2013/2014, což znamená, že „*nejen školy musejí umět reagovat na změnu úpravou svých školních vzdělávacích programů, ale zejména učitelé se musí naučit zvládnout konkrétní realizaci ve vyučovacím procesu*“¹⁵⁰. Do programů jsou postupně zapracována témata dopravní výchovy, dále pak oblast ochrany člověka za nejběžnějších rizik a mimořádných událostí. Ke zkvalitnění PVČ by mělo přispět i vytvoření **Programu výchovy a vzdělávání obyvatelstva k jeho bezpečnosti a ochraně při mimořádných událostech a krizových situacích**, viz. úkol č. 8 z Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020 (2008, s. 15).

2) PROJEKTY NA PODPORU VÝUKY

Projekty na podporu výuky jsou určeny různým cílovým skupinám a jsou zastoupeny téměř ve všech krajích ČR.

„Zikeš sám představuje jako nejrozšířenější projekty (2014, s. 397):

- **Projekt „HASÍK CZ“**¹⁵¹ - *jedná se o předávání informací dětem základních škol formou besed z oblasti ochrany obyvatelstva a požární ochrany v souladu se stanoveným obsahovým zaměřením. Tyto informace předává určená dvojice aktivistů, která prošla kurzy instruktorů pořádanými o.s. Citadela Bruntál.*

¹⁴⁸ zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴⁹ *Výuka problematiky ochrany člověka za mimořádných událostí na školách – od historie k současnému stavu.* [online] [cit. 2013-10-15]. Dostupné z WWW: <http://www.hzscr.cz/clanek/historie-a-soucasnost.aspx>

¹⁵⁰ ZIKEŠ, L. Preventivně výchovná hasičského záchranného sboru ČR v kontextu vzdělávání různých cílových skupin obyvatelstva. In VETEŠKA, J. (ed.). *Celoživotní učení pro všechny – výzva 21. století.* Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. s. 392-407. ISBN 978-80-7452-047-1.

¹⁵¹ dostupné na <http://www.hasik.cz/citadela/stanovy.html>

- **Projekty asociace „ZÁCHRANNÝ KRUH“¹⁵²** - jedná se o **bezpečnostní internetový portál**. Cílem je **zvýšení úrovně vzdělanosti a připravenosti obyvatelstva** (zejména dětí a mládeže) v oblasti rizik mimořádných událostí i krizových situací, zefektivnění postupů složek IZS a zvýšení prevence a přípravy obyvatelstva k sebeochraně a vzájemné pomoci. Současně je partnerem v **dílčích projektech**¹⁵³:
 - a) **Projekt - „Bezpečnostní portál“** – účinný nástroj edukace první pomoci dětí a mládeže a jejich rodičů a pedagogů.
 - b) **Projekt „Internetový bezpečnostní portál“** – vzdělávací, informační, komunikační a evaluační nástroj pro život, v rámci kterého byl rozšířen bezpečnostní portál www.zachranny-kruh.cz na celostátní úroveň a byly vytvořeny nebo rozšířeny zejména publikační a zpravodajský systém.
 - c) **Projekt – „Chraň svůj svět, chraň svůj život“** je zaměřen na aktivity ve vztahu ke školám a školským zařízením, dětem a mládeži.
 - d) **Projekt „Rizika silniční a železniční dopravy“**, jehož výstupem je Interaktivní multimediální příručka dopravní výchovy.
- **Projekt „CENTRUM PRO BEZPEČNÝ STÁT“¹⁵⁴** - cílem projektu je **zlepšit informovanost občanů** o tom, co dělat v krizových situacích. V rámci projektu byla vydána, za odborné spolupráce MV-GŘ HZS ČR, odborné gesce Policejního prezidia ČR a Katedry urgentní medicíny a medicíny katastrof Institutu postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví, účelová publikace¹⁵⁵ „**Co dělat v případě mimořádné události**“.
- **Projekt „BEZPEČNÉ CESTOVÁNÍ“¹⁵⁶** - cílem projektu je **zlepšit informovanost občanů** o tom, jak se chovat v případě ohrožení nebo jak zvládat krizovou situaci. Probíhá formou vyvěšením „informačních letáků“ v prostředcích hromadné přepravy osob (Obrázek 8).
- **Projekt „VAŠE CESTY K BEZPEČÍ ANEB CHYTRÉ BLONDÝNKY RADÍ“¹⁵⁷** - obsahuje **33 témat jak správně postupovat při běžných druzích ohrožení**,

¹⁵² dostupné na <http://www.zachranny-kruh.cz/o-nas/>

¹⁵³ dostupné na <http://www.zachranny-kruh.cz/nase-projekty/>

¹⁵⁴ dostupné na <http://www.ochranaobyvatel.cz/vyzkum/>

¹⁵⁵ Kol. autorů. *Kapesní průvodce krizovými situacemi doma i v zahraničí*. 5. vyd. Praha: Centrum pro bezpečný stát, 2012. 91 s.

¹⁵⁶ dostupné na <http://www.hzscr.cz/clanek/kampan-bezpecne-cestovani-715823.aspx>

¹⁵⁷ dostupné na http://www.firebrno.cz/uploads/blondynky/brozurka_blondynky_2010.pdf

vč. ohrožení bezpečnosti osob a majetku v důsledku kriminality (projekt HZS, PČR a Diecézní charity Brno v rámci Jihomoravského kraje).

Obrázek 8: Informační leták „Bezpečné cestování“

Zdroj: ¹⁵⁸

- **Projekt „ŠTĚSTÍ PŘEJE PŘIPRAVENÝM“¹⁵⁹** - seriál krátkých videoklipů jak se chovat v nebezpečných situacích (projekt IOO Lázně Bohdaneč).¹⁶⁰

3) PORTÁLY PRO INFORMOVÁNÍ VEŘEJNOSTI

Nedílnou součástí propagace činnosti HZS ČR a jeho preventivního působení ve vztahu k široké veřejnosti, a to i za spolupráce s dalšími institucemi, je i poskytování informací prostřednictvím internetových stránek, které jsou spolehlivým zdrojem aktuálních informací o požární prevenci, ale i návodem a pomocníkem v hledání odpovědí týkajících se oblasti ochrany obyvatelstva.

¹⁵⁸ *Výuka problematiky ochrany člověka za mimořádných událostí na školách – od historie k současnému stavu.* [online] [cit. 2013-10-15]. Dostupné z WWW: <http://www.hzscr.cz/clanek/historie-a-soucasnost.aspx>

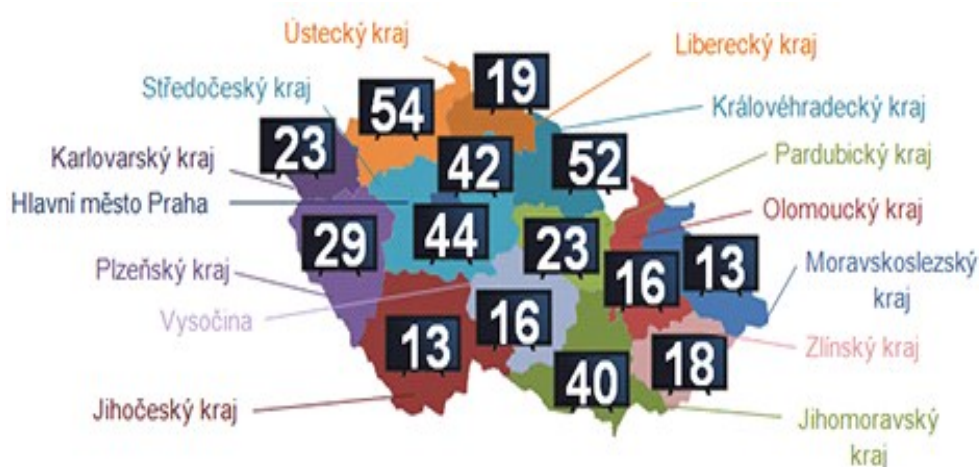
¹⁵⁹ dostupné na http://www.ioolb.cz/video_stesti.php

¹⁶⁰ ZIKES, L. Preventivně výchovná hasičského záchranného sboru ČR v kontextu vzdělávání různých cílových skupin obyvatelstva. In VETEŠKA, J. (ed.). *Celoživotní učení pro všechny – výzva 21. století.* Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. s. 392-407. ISBN 978-80-7452-047-1.

„Zikeš uvádí jako **nejznámější portály**¹⁶¹ např.:

- **www.prevence-info.cz** – Web, který si klade za cíl být pomocníkem v oblasti informační, metodické, legislativní a kontaktní. Seznamuje s terminologií, legislativou, výsledky výzkumů a představuje organizace a instituce od celorepublikové až po místní úroveň, které prevenci realizují. Je financován a garantován MŠMT ČR.
- **www.sik.cz** – Cílem projektu ŠIK (Obrázek 9) je oslovit co nejširší skupinu mladých lidí prostřednictvím video spotů, které mají preventivní, osvětově-vzdělávací a informační charakter. Usiluje o realizaci efektivní prevence rizikového chování na ZŠ a SŠ, a to ve spolupráci s dalšími státními i nestátními organizacemi. MV-GŘ HZS ČR funguje jako odborný garant projektu „Rady a doporučení hasičů při varování ČHMÚ“.

Obrázek 9: Početní zastoupení ZŠ a SŠ v jednotlivých krajích, které jsou zapojeny do projektu „ŠIK“

Zdroj: ¹⁶²

- **www.radyvnouzi.cz** – Portál, který přibližuje občanům jak se chovat v nejrůznějších krizových situacích.

¹⁶¹ dostupné na <http://www.hzscr.cz/clanek/preventivne-vychovna-cinnost-hasickeho-zachranneho-sboru.aspx>

¹⁶² *Výuka problematiky ochrany člověka za mimořádných událostí na školách – od historie k současnému stavu.* [online] [cit. 2013-10-15]. Dostupné z WWW: <http://www.hzscr.cz/clanek/historie-a-soucasnost.aspx>

- **www.naseprevence.cz** – *Je pomocníkem v hledání odpovědí na otázky týkající se požární ochrany a ochrany obyvatelstva. Je zde možno nalézt mnoho užitečných rad a návodů jak zvládat běžné i mimořádné životní situace. V jednotlivých sekcích jsou představeny celorepublikové projekty věnované záchranářům, pedagogům, dětem i veřejnosti.*
- **www.ochranaobyvatel.cz** – *Portál, jenž přináší nové moderní způsoby výuky a vzdělávání studentům vysokých škol. Portál vytvořilo občanské sdružení „Centrum pro bezpečný stát“¹⁶³, které se stalo partnerem projektu "Elektronická skripta".*
- **www.krizovakarta.cz** – *Unikátní způsob žádosti o laickou pomoc formou jasných instrukcí a se všemi potřebnými informacemi.¹⁶⁴*

4) VZDĚLÁVACÍ PUBLIKACE

Další významnou formou PVČ je i činnost ediční. Do této oblasti patří vydávání vlastních periodik (např. do konce roku 2003 časopis „150-HOŘÍ“ a od roku 2004 časopis „112“), neperiodických odborných tiskovin (např. různé jednorázové odborné publikace typu metodických příruček, učebních textů, služebních pomůcek), vydávání různých preventivně zaměřených informačních materiálů, letáků apod.

*„Mezi nejčastěji využívané tiskoviny můžeme uvést tyto **vydané příručky a odborné publikace:***

- *Příručka pro učitele základních a speciálních škol „**Výchova dětí v oblasti požární ochrany**“¹⁶⁵ včetně doprovodných filmů.*
- *Příručka pro učitele středních škol „**Výchova a prevence v oblasti požární ochrany**“¹⁶⁶ včetně doprovodných filmů.*
- *Publikace „**POŽÁRNÍ OCHRANA - příručka pro podnikatele**“¹⁶⁷ vznikla zejména pro potřeby podnikatelů, ale může být přínosem široké veřejnosti,*

¹⁶³ dostupné na <http://www.ochranaobyvatel.cz/vyzkum/>

¹⁶⁴ ZIKEŠ, L. Kvalita vzdělávání v terciárním sektoru ve vztahu k preventivně výchovné činnosti HZS ČR. In BENEŠ, M. (ed.). *Kvalita ve vzdělávání dospělých 2013.*

¹⁶⁵ MIKULKA, B., MIKULKA, Š. a PIŇOS, M. *Výchova dětí v oblasti požární ochrany.* 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2003. 182 s. ISBN 80-86640-21-3.

¹⁶⁶ MIKULKA, B., MIKULKA, Š. a PIŇOS, M. *Výchova a prevence v oblasti požární ochrany.* 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2005. 175 s. ISBN 80-86640-35-3.

kteřá se zajímá o to, jak předcházet požárům. Příručka nabízí nejen teoretické informace a právní předpisy požární ochrany, ale obsahuje také praktické rady a návody, jak zajistit požární bezpečnost ve své firmě.

- Publikace „**Doma bezpečně**“¹⁶⁸ je určena pro širokou veřejnost. Jsou v ní uvedena doporučení nejen pro orgány bytových družstev a společenství vlastníků, ale i pro vlastníky a obyvatele bytových i rodinných domů. Má napomoci orientovat se ve spleti právních a technických předpisů, srozumitelně a stručně upozornit na možná rizika a nebezpečí spojená s „bydlením“. Upozorňuje na nejčastější chyby, kterých se každý občas dopouští, byť v dobré víře nebo z neznalosti, ale které mohou mít tragické důsledky.¹⁶⁹

5) DALŠÍ FORMY PVČ

HZS ČR se kromě aktivit zaměřených na výchovu a vzdělávání vybraných cílových skupin v oblasti požární prevence a ochrany obyvatelstva dále podílí na různých aktivitách, které jsou zahrnuty mezi úkoly HZS ČR jako jedna z dalších forem PVČ. Jedná se o činnosti spojené s propagací požární ochrany, ukázkami požární techniky a záchranářských činností, které jsou realizovány nejčastěji ve spolupráci s orgány obcí, ale i různými zájmovými sdruženími a složkami IZS.

„Jsou to např.:

- **dny otevřených dveří na stanicích HZS ČR (určených široké veřejnosti),**
- **výroční dny (např. svátek svatého Floriána, patrona hasičů) a oslavy založení sborů a jednotek požární ochrany,**
- **výstavy a ukázky záchranářské techniky při příležitosti svátků (např. Mezinárodní den dětí),**
- **besedy profesionálních hasičů v předškolních a školních zařízeních**

¹⁶⁷ JENERÁLOVÁ, B. a kol. autorů. *Požární ochrana – Příručka pro podnikatele*. 1. vyd. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2004. 149 s. ISBN 80-86640-31-0.

¹⁶⁸ RÁŽOVÁ, L. a RÁŽ, Z. *Doma bezpečně*. 1. vyd. Praha: Česká asociace hasičských důstojníků, 2008. 41 s.

¹⁶⁹ ZIKES, L. Preventivně výchovná hasičského záchraného sboru ČR v kontextu vzdělávání různých cílových skupin obyvatelstva. In VETEŠKA, J. (ed.). *Celoživotní učení pro všechny – výzva 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. s. 392-407. ISBN 978-80-7452-047-1.

- **soutěže** za účasti veřejnosti v oblasti požárního sportu, výtvarné (malířské, modelářské), literární (básničky, krátké příběhy), znalostní a dovednostní (za použití věcných prostředků požární ochrany), sportovní aj..
- **poradenská činnost** určená odborné i široké veřejnosti, a to v oblasti požární ochrany, požární prevence, krizového řízení, ochrany obyvatelstva a civilního nouzového plánování, ale také v oblasti integrovaného záchranného systému apod..
- **vystupování v médiích**, tj. nejčastěji v regionálních televizích a rozhlasových stanicích s pořady zaměřenými převážně na výchovu a vzdělávání,
- **účast na průzkumech veřejného mínění a zveřejňování jejich výsledků**,
- **taktická a prověřovací cvičení** s cílem zapojit veřejnost do nácviku chování v krizových situacích,
- **propagační materiály** s tematikou požární ochrany určené dětem (pexeso, omalovánky, skládky, samolepky) a dospělým (naučné letáky),
- **a prezentační akce ve spolupráci ze složkami IZS** (např. Mezinárodní den první pomoci apod.).¹⁷⁰

Je zapotřebí připomenout, že většina z výše uvedených aktivit, popularizujících nejen požární ochranu, ale i ochranu obyvatelstva, je realizována z převážné části dobrovolně a mnohdy i ve volném čase. Ovšem je třeba zdůraznit, že kvalita a úroveň této záslužné preventivně výchovné činnosti závisí nejen na odborných znalostech jejich aktérů (tj. lektorů, instruktorů či samotných výjezdových hasičů), ale v neposlední řadě i na přístupu vedoucích pracovníků a služebních funkcionářů jednotlivých ředitelství HZS krajů.

3.2.3 Strategické principy PVC v kontextu celoživotního vzdělávání

S nárůstem spektra záchranných činností v rámci HZS ČR a s rostoucími požadavky kladenými na jeho zaměstnance je zapotřebí reagovat na zvyšování kvality ve výcviku a vzdělávání hasičů, ale i ostatních cílových skupin obyvatelstva. Tomu

¹⁷⁰ ZIKEŠ, L. Kvalita vzdělávání v terciárním sektoru ve vztahu k preventivně výchovné činnosti HZS ČR. In BENEŠ, M. (ed.). *Kvalita ve vzdělávání dospělých 2013*.

odpovídá realizace dílčích úkolů vyplývajících z **nové koncepce vzdělávání**¹⁷¹, jenž časově reaguje na změny v oblasti českého školství a vzdělávání. Samotná koncepce vychází ze závazných dokumentů Evropské rady a v této souvislosti pak z **Národního programu rozvoje vzdělávání**¹⁷². Již při aplikaci těchto změn byly brány v zřetel i nároky, které si klade dnešní společnost na jednotlivce, a to v průběhu jeho celého života. Tyto požadavky a nároky opodstatňují význam celoživotního získávání nových znalostí a zkušeností jednotlivcem, který musí adekvátně reagovat na všechny proměnné ve svém osobním, ale i profesním životě. Proto systém celoživotního vzdělávání příslušníků a zaměstnanců HZS ČR a tendence vzdělávání různých skupin obyvatelstva dle této koncepce „*je tvořen a provozován jako otevřený systém, který bude vždy reagovat na požadavky společnosti a výkonu služby a umožní systém doplňovat o témata odborné přípravy aktuální v příslušném období.*“¹⁷³

I zaměření PVČ se mění, a to postupně a rovněž v závislosti na společenských potřebách, kdy reaguje, jednak na možná rizika, ale také na legislativní změny a změny v technologickém pokroku. Tento posun lze zaznamenat i v pojetí prevence v důležitých **strategických dokumentech**¹⁷⁴, které přijala ve svých usneseních vláda ČR.

S přípravou nové koncepce je pak zapotřebí sbírat i nadále nové zkušenosti vycházejí z dosavadní praxe a tyto následně realizovat, nejlépe v podobě nových úkolů a opatření. „*Mezi tyto patří např.:*

- **Stanovení jednotného celorepublikového systému řízení, realizace a vyhodnocování preventivně výchovné činnosti.**
- **Implementace PVČ do zákonných norem – především zákona 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů a vyhlášky 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva.**
- **Zavedení výuky ochrany člověka za mimořádných událostí ve všech typech škol v odpovídajícím obsahu a rozsahu.**

¹⁷¹ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Koncepce vzdělávání HZS ČR*. [online] [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/soubor/koncepce-vzdelavani-hzs-pdf.aspx>

¹⁷² usnesením vlády ČR č. 113 ze dne 7. února 2001

¹⁷³ Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. s. 10

¹⁷⁴ „Bezpečnostní strategie ČR“ (usnesení vlády ČR č. 665 dne 8 září 2011) a „Národní strategie bezpečnosti silničního provozu na období 2011 – 2020“ (usnesení vlády č. 599 ze dne 10. srpna 2011)

- **Rozšíření PVČ pro osoby zdravotně a tělesně handicapované, pro seniory a cizince pobývající na našem území.**
- **Vytvoření systému přípravy odborníků pro realizaci PVČ.**¹⁷⁵

Plnění těchto uvedených bodů je však podmíněno kooperací všech zainteresovaných subjektů, které jednotlivé úkoly realizují, nebo se na PVČ alespoň částečně podílejí, a to i v otázkách finančních a personálních.

Obrázek 10: Představen projekt „HASÍK CZ“¹⁷⁶

Zdroj: ¹⁷⁷

Jak Zikeš (2014, s. 405) uvádí, *oblast preventivně výchovné činnosti v podmínkách HZS ČR a její cílené a všestranné zaměření na různé skupiny obyvatelstva má i v dnešní době stále důležitější význam. I přesto, že její původní zaměření bylo koncipováno výhradně na ochranu obyvatelstva, až s přijetím nové*

¹⁷⁵ ZIKEŠ, L. Preventivně výchovná hasičského záchranného sboru ČR v kontextu vzdělávání různých cílových skupin obyvatelstva. In VETEŠKA, J. (ed.). *Celoživotní učení pro všechny – výzva 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. s. 392-407. ISBN 978-80-7452-047-1.

¹⁷⁶ Projekt „HASÍK CZ“ je určen dětem základních škol a je založen na principu předávání informací z oblasti požární ochrany a ochrany obyvatelstva formou „besedy“

¹⁷⁷ *Výuka problematiky ochrany člověka za mimořádných událostí na školách – od historie k současnému stavu.* [online] [cit. 2013-10-15]. Dostupné z WWW: <http://www.hzscr.cz/clanek/historie-a-soucasnost.aspx>

koncepce vzdělávání v HZS ČR byla tato oblast rozšířena o mnoho dalších projektů a programů se zaměřením na více cílových skupin. Nebylo však přistoupeno k výraznějšímu sjednocení této činnosti v rámci celého HZS ČR, proto si jednotlivé kraje realizovaly své projekty relativně nezávisle. V rámci sledovaného období bylo uskutečněno několik celostátních akcí, které byly přijaty s poměrně velkým ohlasem, a to nejen ze strany veřejnosti. Výrazným úspěchem byl další rozvoj PVČ ve školách. Např. projekt „HASÍK CZ“¹⁷⁸ (Obrazová příloha 10) se postupně rozšiřuje do celé republiky. V rámci akcí vyhlášených MV-GŘ HZS ČR se podařilo uskutečnit i několik projektů zaměřených např. na prevenci požárů v domácnostech apod..

„Důležitou roli při zabezpečování PVČ zde sehrává i připravenost příslušníků HZS ČR, kteří se na její realizaci jakkoliv podílejí. Náročná samostatná příprava na vystoupení před veřejností, následná bezprostřední zpětná vazba, zejména ze strany odborné veřejnosti, potřeba okamžité reakce na kladené otázky a celá řada dalších souvislostí (utváření veřejného mínění o odborné úrovni příslušníků HZS ČR nevyjímaje), to vše nepochybně působí na zvyšování odborné úrovně a připravenosti a pozitivně se projevuje při všech dalších činnostech na úseku požární prevence.“¹⁷⁹

V každém případě zaměření PVČ se musí i nadále měnit a přizpůsobovat v závislosti na potřebách společnosti, kdy bude reagovat jednak na potencionální rizika, ale také na legislativní změny a na změny v technologickém pokroku. Hlavním cílem a současně posláním, ke kterému PVČ musí i nadále směřovat, je cílené a všestranné vzdělávání všech skupin obyvatelstva, tak aby dokázalo předcházet mimořádným událostem a v případě vzniku mimořádné události na ně adekvátně zareagovat.

¹⁷⁸ <http://www.hasik.cz/citadela/stanovy.html>

¹⁷⁹ ZIKES, L. Kvalita vzdělávání v terciárním sektoru ve vztahu k preventivně výchovné činnosti HZS ČR. In BENEŠ, M. (ed.). *Kvalita ve vzdělávání dospělých 2013*.

4 PSYCHOLOGICKÁ SLUŽBA HZS ČR JAKO SOUČÁST NOVÉ KONCEPCE VZDĚLÁVÁNÍ

Jak již bylo autorem zmíněno v úvodní kapitole, Hasičský záchranný sbor ČR je postaven před situací, kdy se jeho příslušníci musí umět vyrovnat s velmi různorodými požadavky, které jsou kladeny na výkon jejich náročné služby. Veškeré uvedené změny si neustále vyžadují nejenom řadu legislativních úprav, ale zákonitě se projevují v nových přístupech ve výcviku a ve vzdělávání příslušníků a občanských zaměstnanců HZS ČR, neboť kvalita záchranné činnosti a úroveň vystupování vyškolených záchranářů odpovídá úrovni systému jejich profesní odborné přípravy. *„Neustále mění se systém vzdělávání v HZS ČR si neustále vyžaduje přehodnocování dosavadní „Koncepte vzdělávání v požární ochraně“, kterou je třeba nahradit novou koncepcí, jež bude odpovídat současným a předpokládaným budoucím potřebám výkonu služby v HZS ČR“¹⁸⁰.*

Jednou z oblastí, která zcela určitě patří k těm nejdůležitějším, je „Psychologická služba HZS ČR“ a její „Systém poskytování posttraumatické intervenční péče“. Tato služba byla v Hasičském záchranném sboru ČR nově zavedena s již s nástupem nového tisíciletí, jejímž úkolem bylo a je i nadále zajišťovat kvalitní péči o hasiče, a to především v oblasti psychologické pomoci.

4.1 Náročnost profese hasiče záchranáře a jeho odolnost vůči zátěži

Profese hasiče záchranáře je velmi náročné zaměstnání, které svými požadavky a nároky na člověka významně přesahuje rámec běžných zkušeností. Zcela výstižně jej charakterizuje tvrzení:

„Hasiči-záchranáři jsou lidé, kteří spěchají do míst, odkud všichni ostatní utíkají.“¹⁸¹

Důležitou, nikoliv však stěžejní pracovní náplní hasiče zůstává i dnes hašení požárů. Krom toho se hasiči záchranáři významně podílejí na „***záchranných a***

¹⁸⁰ Kol. autorů. *Koncepte vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. 37 s.

¹⁸¹ ZIKÉŠ, L. Psychologická služba Hasičského záchranného sboru ČR a její systém posttraumatické intervenční péče jako součást profesního vzdělávání hasičů. In VETEŠKA, J. a J. SALIVAROVÁ (eds.). *Vzdělávání dospělých - Příležitosti a úskalí v globalizovaném světě*. Praha: Educa Servise ve spolupráci s Univerzitou Jana Amose Komenského Praha, 2013. s. 374-387. ISBN 978-80-87306-12-3.

likvidačních pracích při dopravních nehodách, haváriích spojených s únikem nebezpečných látek, technických zásazích, živelních pohromách, ale například i na zabezpečení úkolů souvisejících se zamezením šíření nebezpečných nákaz a nemocí zvířat, ochranou obyvatelstva před možnými následky teroristických útoků nebo zvládnutím kalamitních stavů, způsobených mimořádně nepříznivým počasím“.¹⁸²

Dnešní záchranář proto musí ovládat mimo jiné poskytování první pomoci, znát základy lezecké techniky a s vývojem automobilového průmyslu stoupají i nároky na jeho technické znalosti a schopnosti apod.

S přihlédnutím do statistických údajů považuji za důležité zde uvést fakta, že během posledních 20 let se dramaticky zvýšil počet zásahů, a to z necelých 50 000 v roce 1993 na více jak 115 000 v roce 2007. „Nejvyšší, pětinasobný nárůst zaznamenaly dopravní nehody.“¹⁸³ Vyšší nároky si vyžádaly i přírodní katastrofy jako povodně v letech 1997 a 2002, „v posledních letech likvidace následků vichřic a orkánů (např. Kyril, Ema) nebo likvidace ohnisek různých nákaz (např. slintavka a kulhavka, nemoci šílených krav) nebo likvidace ohnisek ptačí chřipky a prasečí chřipky“¹⁸⁴.

Z výše uvedeného je zcela patrné, že na otázku: „**Jaká je náročnost výkonu profese hasiče – záchranáře?**“, lze jednoznačně odpovědět, že se „jedná o práci výjimečnou, velmi namáhavou fyzicky a psychicky, která navíc vyžaduje mnoho pozitivních volných lidských vlastností tj. schopnost odolávat únavě, schopnost žít polovojským způsobem života, snášet psychickou zátěž, vykazovat rozumný stupeň odvahy apod.“¹⁸⁵.

Vzhledem k náročnosti profese hasiče-záchranáře je od roku 2002 do struktury a fungování HZS ČR systematicky zaváděna psychologická služba, která např. u Policie ČR fungovala již několik let. Tato služba je budována na principech prevence a

¹⁸² VYKOUKAL, Jan. *Hasičský záchranný sbor České republiky*. 1. vyd. Praha: MV – Generální ředitelství HZS ČR, 2006. s. 9.

¹⁸³ VONÁSEK, V., LUKEŠ, P. a kol. *Statistická ročenka 2008 - příloha*. Časopis 112, vyd. Praha: MV ČR – generální ředitelství HZS ČR, 2009, roč. 7, č. 3., s. 3-5.

¹⁸⁴ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

¹⁸⁵ ZIKÉŠ, L. Psychologická služba Hasičského záchranného sboru ČR a její systém posttraumatické intervenční péče jako součást profesního vzdělávání hasičů. In VETEŠKA, J. a J. SALIVAROVÁ (eds.). *Vzdělávání dospělých - Příležitosti a úskalí v globalizovaném světě*. Praha: Educa Servise ve spolupráci s Univerzitou Jana Amose Komenského Praha, 2013. s. 374-387. ISBN 978-80-87306-12-3.

pomoci nejen hasičům a jejich rodinným příslušníkům, ale i obětem mimořádných událostí.

4.1.1 Způsobilost pro výkon náročné profese

Povolání profesionálního hasiče – záchranáře je oprávněně považováno za velmi rizikové zaměstnání. Každý hasič musí být schopen vykonávat **rozmanité a fyzicky extrémně namáhavé činnosti** při řešení „*různých mimořádných událostí*“.¹⁸⁶

Není zapotřebí zdůrazňovat, že tato práce obnáší mimořádně vysokou psychickou odolnost a fyzickou zdatnost kladenou na samotného záchranáře. Na rozdíl od převážné většiny ostatních fyzicky náročných zaměstnání je na hasičích vyžadována schopnost vykonávat práci jak převážně statickou (použití hydraulických nůžek, držení proudnice atd.), tak i dynamickou. Vysoké požadavky jsou kladeny i na dobrou svalovou koordinaci spolu se schopností rychlé orientace v prostoru (obratnost) a manuální zručnost. Tyto a veškeré další vlastnosti získává každý hasič již v průběhu nástupního odborného výcviku a následně je prohlubuje v odborných a vzdělávacích kurzech při získávání odborné způsobilosti.

Aby mohl každý záchranář toto náročné povolání a do jisté míry i životní poslání vykonávat skutečně na profesionální úrovni, je nezbytné vyžadovat jeho „*zdravotní zdatnost, fyzickou způsobilost a v neposlední řadě klást i důraz na zvyšování odborné způsobilosti a psychické odolnosti*“.¹⁸⁷

Zdravotní a fyzická způsobilost

Příslušníci Hasičského záchranného sboru ČR jsou povinni si udržovat a zdokonalovat fyzickou zdatnost a tuto prokazovat zkouškou fyzické způsobilosti. Za tímto účelem provádějí v každé směně tělesnou přípravu, jejímž cílem je udržení jejich fyzické zdatnosti, rozvoj rychlosti, vytrvalosti, síly a pohybových vlastností odpovídajících charakteru činnosti při zásahu jednotek požární ochrany.

Tělesná příprava příslušníků s nerovnoměrně rozvrženou pracovní dobou služby (tj. směnových příslušníků) se provádí v rozsahu minimálně 2 hodiny v každé

¹⁸⁶ **Obrazová příloha** - obrázky č.: 1a) požár chalupy, 1b) požár zemědělského objektu; 2a) dopravní nehoda, 2b) požár osobního vozidla; 3a) zásah na nebezpečnou látku, 3b) utonulá osoba; 4a) vyproštění mrtvých osob, 4b) ohořelé lidské tělo; 5a) záchrana zvířat, 5b) likvidace následků po povodni; 6a) havárie s velkým počtem zraněných, 6b) železniční dopravní nehoda;

¹⁸⁷ § 15 zákona č. 361/2003 Sb. o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů ve znění pozdějších předpisů

směně, pokud není nahrazena činností související se zásahovou činností. Tato tělesná příprava zahrnuje všeobecnou a speciální tělesnou přípravu.

„Podle místních podmínek se do všeobecné tělesné přípravy zařazují:

- **běh** (krátké i vytrvalostní tratě),
- **míčové hry** (kopaná, sálová kopaná, nohejbal, volejbal atd.),
- **tenis a stolní tenis,**
- **posilování,**
- **plavání,**
- **a v neposlední řadě nácvik disciplín ke zkouškám fyzické způsobilosti.**¹⁸⁸

Mezi speciální tělesnou přípravou lze řadit disciplíny požárního sportu a také cviky s prvky hasičské, lezecké, potápěčské a záchranářské činnosti včetně práce na vodě.

Činnosti, které hasiči vykonávají pro záchranu lidských životů a majetku vyžadují mimořádně vysokou psychickou odolnost a fyzickou zdatnost. Je vyžadována schopnost vykonávat práci jak statickou, tak dynamickou, kdy značné požadavky jsou kladeny i na dobrou svalovou koordinaci spolu se schopností rychlé orientace v prostoru a manuální zručnost. Tyto individuální vlastnosti je důležité zjišťovat u kandidátů nováčků, kteří se o hasičské zaměstnání ucházejí. Nezbytné je také provádět kontrolní testy fyzické zdatnosti u všech členů zásahových družstev.

Zkoušky fyzické způsobilosti se konají pravidelně každoročně s možností opravného termínu s ohledem na aktuální zdravotní stav příslušníků. Jednotlivé testy se provádí před zkušební komisí, přičemž testy musí být provedeny během jednoho dne s výjimkou plavání, v libovolném pořadí. Konkrétní disciplínu v jednotlivých testech si volí zkušený příslušník. Na základě výsledků testování mohou být jednotliví příslušníci upozorněni na nutnost individuálního zvyšování fyzické zdatnosti, potřebu úpravy stravovacích návyků a případně i na začínající závažné onemocnění, které při pravidelných lékařských prohlídkách ještě nebylo rozpoznáno.

¹⁸⁸ Pokyn č. 50 generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR ze dne 30.12.2008, kterým se stanovují „Požadavky na tělesnou zdatnost občana při přijímacím řízení do služebního poměru a požadavky na tělesnou zdatnost příslušníky HZS ČR pro výkon služby a dále organizace zkoušek tělesné zdatnosti a tělesné přípravy“. Sbírnka interních aktů řízení, částka 70/2008. s. 7.

Velmi dobrá zdravotní a fyzická způsobilost je jedním ze základních předpokladů kvalitního výkonu povolání hasiče – záchranáře. Příznivě zde působí už pozitivní výběr osob při nástupu do zaměstnání. Ve většině případech se záchranářem stává člověk, který k tomu má kromě jiných předpokladů i dobrou fyzickou kondici a je ochoten si ji soustavně udržovat a zvyšovat.

Odborná způsobilost

S ukončením školy nekončí vzdělávací proces, což pro hasiče platí stejně tak jako pro ostatní.¹⁸⁹ Potřeby a požadavky služby nutí příslušníky, aby si prohlubovali a rozšiřovali své vzdělávání, doplňovali kvalifikaci a další specializaci.

„Vzdělávání v oblasti požární ochrany zajišťuje získání:

- a) odborné způsobilosti a její pravidelné ověření po pěti letech u**
 - příslušníka Hasičského záchranného sboru České republiky,
 - velitelů, strojníků, techniků speciálních služeb ostatních druhů jednotek PO,
 - členů jednotek sboru dobrovolných hasičů obcí, vykonávajících výkon služby v jednotce jako svoje zaměstnání.
- b) oprávnění hasičů k obsluze vybraných prostředků požární ochrany nebo ke speciálním činnostem,**
- c) odborné způsobilosti fyzických osob k výkonu činností u právnických a podnikajících fyzických osob provádějících činnost nebo vlastníci objekty se zvýšeným požárním nebezpečím,**
- d) kvalifikace v oboru požární ochrana**
 - úplného středního odborného,
 - bakalářského,
 - magisterského,
- e) základní vědecké hodnoty v oboru požární ochrana.“¹⁹⁰**

Zikeš (2013, s. 78) uvádí, že současný vzdělávací systém v požární ochraně patří strukturou i kvalitou k předním na světě a nevznikl by bez široké profesionalizace

¹⁸⁹ PRŮCHA, Jan a WALTEROVÁ, Eliška. *Budeme celý život žáky ?* Rok 2000. Praha: Mladá fronta, 1983. s. 15.

¹⁹⁰ §§ 32-40 vyhlášky MV č. 247/1996 Sb., o organizaci a činnosti jednotek požární ochrany, kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 133/1985 Sb. o Požární ochraně

v jednotkách požární ochrany a náročných požadavků v oblasti technické, stavební a organizační prevence vzniku požárů.¹⁹¹

Důvodem těchto náročných požadavků na odbornou způsobilost příslušníků jednotek PO je i fakt, že ze zákona o požární ochraně používají při požáru nebo provádění záchranných prací složitou techniku, pohybují se v prostředí řady rizik a mají oprávnění vyžadovat osobní a věcnou pomoc, vstup na nemovitosti, ale také při společném zásahu koordinovat složky integrovaného záchranného systému. Neodborným rozhodováním by velitelé jednotek mohli ohrozit životy a zdraví podřízených hasičů i zachraňovaných osob, což je samozřejmě nepřijatelné.

Osobnostní (duševní) způsobilost

Profese hasiče přináší řadu situací, které by většina z civilistů označila za velmi náročné, po psychické stránce velmi namáhavé, často až traumatizující. Již před přijetím do služebního poměru uchazeči musí projít speciálním psychodiagnostickým vyšetřením a splnit tak již nastavená kritéria osobnostní způsobilosti.

Pro výkon povolání hasiče jsou jmenovány některé osobnostní charakteristiky, které jsou předpokladem pro výkon služby v bezpečnostním sboru.

*„Předpokládané **osobnostní charakteristiky**:*

- a) intelektově v pásmu průměru nebo vyšším,*
- b) emočně stabilní,*
- c) psychosociálně vyzrálý,*
- d) odolný vůči psychické zátěži,*
- e) s žádoucí motivací, postoji a hodnotami,*
- f) bez nedostačivosti v oblasti volných procesů,*
- g) bez nedostačivosti v oblasti poznávacích procesů,*
- h) bez nedostačivosti v oblasti autoregulace,*
- i) bez znaků nežádoucí agresivity a*
- j) bez psychopatologické symptomatiky.“¹⁹²*

Uvedené osobní charakteristiky jsou zjišťovány nejenom při přijímání do sboru, ale také při aspiraci na místo v jiném bezpečnostním sboru, pokud to je zvlášť

¹⁹¹ ZIKÉŠ, L. Kvalita vzdělávání v terciárním sektoru ve vztahu k preventivně výchovné činnosti HZS ČR. In BENEŠ, M. (ed.). *Kvalita ve vzdělávání dospělých 2013*.

¹⁹² § 1 vyhlášky MV č. 487/2004 Sb., o osobnostní způsobilosti, která je předpokladem pro výkon služby v bezpečnostním sboru

stanoveno pro určitou specifickou funkci nebo pokud se vyskytnou pochybnosti o tom, že dotyčný člen uvedené podmínky stále ještě splňuje.

Je také třeba uvést tu skutečnost, že hasiči prochází tzv. **periodickými prohlídkami**¹⁹³, které obsahují základní vyšetření, vyšetření zaměřené na psychosomatická onemocnění, orientační zhodnocení individuální odezvy na psychickou pracovní zátěž (subjektivní hodnocení psychické zátěže při práci, subjektivní pocity únavy před a po práci, hodnocení psychického stavu pracovníka).

Hasičem záchranářem by se nepochybně měly stávat především silné osobnosti s dobrou schopností týmové spolupráce, se smyslem pro disciplínu a odpovědnost. Pro povolání hasiče neexistuje však jediná ideální forma osobnosti a v praxi se také v řadách HZS ČR projevují mezi jednotlivými členy v jejich osobnostních rysech mnohé odlišnosti. Tomu by také měl odpovídat individuální přístup psychologů poskytujících hasičům pomoc při zvládnání následků stresových pracovních situací.

4.1.2 Zásahová činnost a krizové situace u zásahu

V následující kapitole autor blíže specifikuje jednotlivé činnosti, se kterými se dnes a denně setkávají hasiči – záchranáři při zdolávání zvláštních a mimořádných událostí. Ve většině případů se velmi často setkáváme s tou nejnáročnější činností, kterou je záchrana osob. Mnohdy bývá právem označována za krizovou situaci u zásahu, která velmi často vyvolá stavy (úzkost, stres, panika apod.), proti kterým by měl být každý záchranář odolný.

V následujících kazuistikách pouze autor ve stručnosti přibližuje náročné situace, které musí hasič záchranář absolvovat a především zvládat:

První příklad:

„Snad nejhorší okamžik v době našeho zásahu, když jsme vyprošťovali mrtvé a zraněné z havarovaného autobusu, bylo zvonění mobilních telefonů. Zvonění, které se ozývalo z rakví, kam ukládali zaměstnanci pohřební služby ty, kteří nehodu nepřežili. Stále znovu proto, aby v telefonu uslyšeli hlas svého dítěte. Intenzivně jsem při tom myslel na své dospívající děti, které taky jezdí do

¹⁹³ § 3 vyhlášky MV č. 393/2006 Sb., o zdravotní způsobilosti, kterou se provádí ustanovení § 15 zákona č. 361/2003 Sb. o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů

Alp lyžovat. Kdykoli zavolám a oni ihned telefon nezvednou, přepadá mě panika a dělá se mi špatně od žaludku.¹⁹⁴

Druhý příklad:

„Majitelka bytu si při povlékání váleudy přivřela ruku pod víko úložného prostoru tak nešťastně, že váleudu zatížila ještě svým tělem. Hasiči víko váleudy přizvedli i s mladou paní, a ta ruku bez problémů vytáhla. Žena nepotřebovala ani akutní zdravotnické ošetření.¹⁹⁵

Tyto příklady ilustrují variabilitu, nepředvídatelnost, šíří typového spektra zásahů, se kterými se hasiči ve své práci setkávají. Některé typy událostí budou pravděpodobně vnímány jako abnormálně stresující, jiné svou banalitou mohou i pobavit. V této části autor přibližuje okolnosti, které zvyšují psychickou zátěž hasiče-záchranáře. V žádném případě si neklade za cíl shrnout všechny stresory a zátěžové situace, snaží se pouze upozornit na některé z nich, se kterými se naši záchranáři setkávají velmi často.

Mimořádné události a krizové situace

V běžném životě nás potkává nespočet drobných událostí, které považujeme za mimořádné. Na jedné straně může jít o události příjemné, jako např. první polibek, úspěšné ukončení školy, narození dítěte apod., ale na druhé straně nás mohou potkat události méně příjemné, jako např. dopravní nehoda nebo nepříjemné zranění. Potkávají nás také závažné události, jako například živelní pohromy, ropné havárie či havárie s únikem nebezpečných látek, které vážně ohrožují zdraví a životy většího počtu lidí a způsobují velké škody na materiálních hodnotách. Těmto závažným událostem říkáme události "mimořádné", které mohou ohrožit, ohrožují nebo již ohrozily větší počet obyvatel nebo životní prostředí.

V posledních desetiletích lidstvo čím dál více ohrožují mimořádné události, na které musí být připraveno reagovat a v samé podstatě mohou být ničivější než jakákoliv živelní pohroma. S rozvojem průmyslu a celkového rozvoje hospodářství v průmyslových státech, s rozšiřováním chemického průmyslu, rozvoje a vývoje nových chemikálií vzniká i nebezpečí úniku nebezpečných látek do životního prostředí.

¹⁹⁴ SOTOLÁŘOVÁ, Marie. *Posttraumatický intervenční tým HZS ČR*. Interní materiály psychologické služby HZS ČR pro výcvik posttraumatických intervenčních týmů. Praha: MV GR HZS ČR, 2007. s. 20.

¹⁹⁵ KÚDELA, P., VAŠKO, F., MICHALÍČKOVÁ, I., a PAVLÍČKOVÁ, M. *Kuriózní zásahy hasičů*. Časopis 112, vyd. Praha: MV ČR – generální ředitelství HZS ČR, 2006, roč. 5, č. 12., s. 4.

„Mimořádná událost je škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, ale také jako havárie (většinou v důsledku činností člověka), které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací“¹⁹⁶

Definice mimořádné události je rovněž zakotvena v zákoně o IZS, kde „mimořádnou událostí se rozumí škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy, a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací.“¹⁹⁷

Mimořádné události můžeme dělit na¹⁹⁸:

1) Živelné pohromy:	2) Havárie:	3) Ostatní události:
a) povodeň	a) chemické havárie	a) teroristický čin
b) zemětřesení	b) radiační havárie	b) sabotáž
c) velký sesuv půdy	c) ropná havárie	c) žhářství
d) sopečný výbuch	d) dopravní nehoda	
e) orkán, tornádo	e) zřícení domu	
f) extrémní chlad a teplo		
g) pád meteoritu		
h) velký lesní požár		

Mimořádná situace = situace, která vzniká v důsledku hrozící nebo nastalé mimořádné události. Mimořádná situace může být z hlediska svého trvání:

- 1) **krátkodobá** (dny až týdny)
- 2) **střednědobá** (měsíce až roky)
- 3) **dlouhodobá** (roky až desítky let)

Časový faktor v tomto případě obsahuje rovněž dobu nutnou k obnově základních funkcí postiženého objektu či území, ne však dobu nutnou k obnově do původního stavu. Každý územní celek má k zajištění své vlastní existence určité zdroje, kdy část těchto zdrojů je předurčena rovněž pro řešení mimořádné události.

¹⁹⁶ ŠENOVSKEÝ, M. a ADAMEC, V. *Základy krizového managementu*. 2. vyd. Ostrava: Edice SPBI spektrum, 2004. s. 37-41.

¹⁹⁷ § 2 písm. b) zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů.

¹⁹⁸ CHALOUPKA, Jiří. Sborník přednášek z mezinárodní konference. In: *Požární ochrana 99. Zátěž hasičů a režim práce a odpočinku při ostrých zásazích*. Sborník Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství. Ostrava: Edice SPBI spektrum, 1999. s. 160.

Krizová situace = je taková situace, kdy mimořádná událost (situace) může nabýt takových rozměrů, že předurčené zdroje postiženého územního celku k jejich řešení nestačí. Jsou to např.:

- dlouhodobá inverzní situace
- povodně velkého rozsahu
- jiné živelné pohromy velkého rozsahu (např. rozsáhlé lesní požáry, sněhové kalamity, vichřice, sesuvy půdy, zemětřesení apod.)
- epidemie – hromadná nákaza osob
- radiační havárie
- havárie s nebezpečnými látkami a chemickými přípravky
- jiné technické a technologické havárie – požáry, exploze, destrukce
- narušení dodávek potravin, pitné vody, energií, léčiv,
- apod.¹⁹⁹

Krizové situace lze rozdělit z hlediska indikace podnětů do čtyř základních skupin:

- 1) na základě **přírodních klimatických jevů** – tyto jsou plně stochastické
- 2) **společenská agrese** – např. terorismus
- 3) **krizové poruchy systému** – technické prostředky fungují na bázi technologie (Temelín, Spolana)
- 4) **společenskopolitické** - tyto jsou vyvolány buď vojenskou, nebo politickou, nebo ekonomickou situací.

„Pokud neštěstí nebo mimořádná událost zasáhne skupinu nebo větší celky obyvatelstva, mluvíme o **hromadných neštěstích a katastrofách**. Tyto lze z pohledu velikosti charakterizovat jako:

- „**hromadná neštěstí omezená**“ – mimořádná událost postihující nejvíce 10 zraněných nebo zasažených, z nichž minimálně jeden je v kritickém stavu. Traumatologické týmy nejsou aktivované.
- „**hromadná neštěstí rozsáhlá**“ – mimořádná událost, která má za následek náhlý vznik většího počtu než deseti zraněných nebo zasažených. Počet

¹⁹⁹ MEZNÍKOVÁ, Marie. *Psychologie chování člověka za mimořádných situací*. Referát na konferenci požární ochrany „Červený kohout 2007“ [online] [cit. 20. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.lipa.unas.cz/index.php?stranka=clanky/chovani-cloveka-za-mimoradnych-situaci>

zasažených však nepřekračuje číslo 50. Jsou však aktivované poplachové, havarijní a traumatologické plány.

- **„katastrofy“** – *náhle vzniklé mimořádné události velkého rozsahu, které mají za následek více než padesát postižených bez rozdílu počtu mrtvých, těžce či lehce zraněných. Při katastrofě je nedostatek času na rozhodování a řízení záchranných prací i nedostatek personálů a prostředků.*²⁰⁰

Katastrofy lze také klasifikovat jako:

a) přírodně klimatické katastrofy – (oheň, voda, země, vzduch):

- **zemětřesení a jeho následky** (požáry, sesuvy aj.)
- **sopečná činnost a její následky** (bahnotok, sopečné povodně a žhavá sopečná mračna)
- **pohyby vodstva a zeminy** (povodně, sesuvy půdy aj.)
- **povětrnostní vlivy** (větrné smrště, sucha, mrazy, přívalové deště aj.)

b) katastrofy sociálně-ekonomické – způsobené činností člověka:

- **válečný konflikt a mimořádné situace vojensko-politického charakteru v době míru** (terorismus, migrační vlny aj.)
- **civilizační katastrofy** (dopravní a průmyslové havárie, havárie v oblasti vodních staveb, jedovatých plynů, velké požáry aj.)

Důležitým prvkem v systému ochrany člověka před následky mimořádných událostí (resp. krizových situací) je důkladná prevence. Avšak ani ta vždy nedokáže jejich vzniku a šíření zabránit. Proto jsou zřizovány záchranné systémy (např. IZS ČR, Bezpečnostní systém ČR apod.) a vytvářeny další nástroje. Na tomto principu je vytvořen nejen integrovaný záchranný systém, ale i systém krizového řízení ČR s příslušnou legislativou, který je vnímán celosvětově jako velice efektivní.

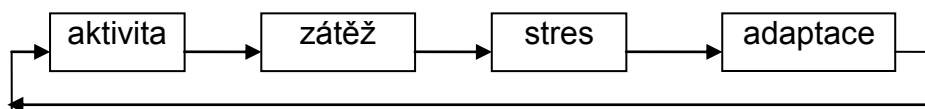
Aniž si to mnohdy uvědomujeme, připravený profesionál, v našem případě i hasič-záchranář, dokáže reálněji posoudit vzniklou situaci a učinit taková opatření, kterými zamezí šíření a zmírní následky MU. „*Při provádění záchrany je třeba vždy postupovat rychle, energicky, ale zároveň s rozvahou*“, uvádí Zikeš (2014, s. 38).

²⁰⁰ BAŠTECKÁ, B. a kol. *Terénní krizová práce – Psychosociální intervenční týmy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. s. 13-16.

Zátěžové situace z pohledu hasiče

Zvládání kterékoliv životní zátěžové situace je pro každého jedince náročné. Každý jednotlivec je osobnostně vybaven jinak, takže zpracování zátěžové situace je značně individuální. Zátěžové situace dělíme podle intenzity (např. konflikt x úmrtí), podle časového hlediska (dlouhodobé – dlouhotrvající zásahy x aktuální – výrazná traumatizující situace) a charakteru (druh mimořádné události).²⁰¹

Výkonnost hasiče je úzce spojena s problematikou zátěže včetně zátěže psychické. „Člověka chápeme v souvislosti působení řetězce aktivit, tzn. **základních prvků stimulů a odezvy**:

- **Aktivita** - jakákoliv činnost člověka (záchranáře) vyvolávající zátěž organismu.
- **Zátěž** - zatížení člověka (záchranáře) vyvolávající stresovou odezvu organismu (psychofyzilogické změny).
- **Stres** - stresová odezva organismu vyvolávající adaptační syndrom přizpůsobení nové zátěžové situaci.
- **Adaptace** - přizpůsobení se nové zátěžové situaci (kvalita - kvantita) vyvolávající odezvu vyrovnání, tj. přijetí nové úrovně aktivity (čerpání rezerv)²⁰²

Je-li výše uvedený řetězec aktivit přerušen, tak nepřizpůsobením se nové zátěžové situaci musí zákonitě dojít k tzv. „**syndromu psychofyzilogického vyčerpání (tzv. únavový syndrom)**“. Pokud se ovšem dokáže záchranář adaptovat na novou požadovanou úroveň aktivity, pak již nebezpečí psych. vyčerpání nehrozí.

„Při zátěžové odezvě organismu rozlišujeme:

- a) projevy** - bezprostřední, akutní, krátce trvající reakce vznikající v situaci, která klade zvýšené nároky na hasiče a jeho organismus (např. vzestup

²⁰¹ SOBEK, Marek. Psycho-fyzilogická zátěž hasiče. VŠB-TU. *Požární ochrana 2002*. 1.vyd. Ostrava: Edice SPBI, 2002. s. 320.

²⁰² Kol. autorů. *Metodické listy*. 1 vyd. Praha: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství v Ostravě, 2001. s. 67.

srdeční frekvence, krevního tlaku či jiných fyziologických parametrů, termoregulační reakce v horkém prostředí, při přehřátí),

b) účinky - dlouhodobé vlivy zátěžových situací na organismus, tj. důsledky chronicky se opakujících zátěží vyvolávající změnu zdravotního stavu.²⁰³

Potenciální stresové situace vždy vyplývají z fyzického prostředí, z pracovní činnosti i z psychosociální oblasti. Zikeš uvádí (2010, s. 44), že „právě při výkonu práce hasičů-záchranářů, kteří se podílejí na řešení a odstraňování následků krizových situací a mimořádných událostí, existuje z objektivního hlediska celá řada stresorů a záležití mimo jiné na subjektivní stránce osobnosti každého jedince, jak takové stresory percipuje“. U hasičů může mít pro zvládnání zátěžových situací zásadní význam také připravenost (jedince i týmu) na zvládnání takových situací, technické vybavení jednotky a organizační vedení zásahu. Zásahující hasič se musí vždy rozhodnout, jaké riziko může podstoupit při provádění zásahu, zda upřednostnit zdraví své a svých kolegů, či záchranu ohroženého člověka, musí se rozhodnout, který typ prostředků nebo jaký postup záchranu zvolí. Všechna tato rozhodnutí je navíc nucen udělat pod časovým tlakem, což může vnímání celé situace jako stresové ještě zvýraznit.²⁰⁴

Traumatizující událost a její důsledky

„Traumatizující (kritickou) událostí může být jakákoliv událost, která je pro jedince natolik emocionálně silná, že přesahuje jeho schopnosti se s ní vypořádat. Tato nadlimitní zátěž způsobuje výskyt neobvykle silné emocionální reakce a může negativně ovlivnit schopnost zdravého fungování v kritické situaci nebo po jejím skončení.“²⁰⁵

Traumatizující událost = zátěžová situace, kterou může být jednak vlastní zranění, ale také pohled na zranění či smrt kolegy, pohled na usmrcení dalších osob (zvláště pak dětí) či jejich těžká zranění.

Dle Vymětala (2003, s. 38) je traumatizující událost vymezena:

²⁰³ Kol. autorů. *Bojový řád jednotek požární ochrany*. 1 vyd. Praha: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství v Ostravě, 2007. s. 3. ISBN 80-86111-91-1.

²⁰⁴ ZIKEŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 167 s.

²⁰⁵ VYMĚTAL, Štěpán. *Krizové situace. Policista*, vyd. Praha: MV ČR – odbor prevence kriminalistiky, 2003, roč. 9, č. 12., s. 38.

- tím, co se děje = **typem události**. Obvykle jde o něco, co je nenadálé, hrozné a co ohrožuje život či tělesnou celistvost jedince (znásilnění, mučení, dopravní nehoda, povodeň) nebo jeho blízkých,
- tím, jak na dění jedinec reaguje = **typem reakce**. Událost dopadá na všechny a vyvolává téměř u všech poznatelné projevy tísně, beznaděje a hrůzy. Pokud se zdá, že na někoho událost nezapůsobila, nemůžeme si být jisti, že daný jedinec je v pořádku.

Pokud neštěstí nebo traumatizující událost zasáhne skupinu nebo větší počet obyvatelstva, pak hovoříme o **hromadných neštěstích a katastrofách**.

„Typy situací (traumatizujících událostí), které mohou mít vliv na ztrátu osobnostních předpokladů k výkonu profese záchranáře:

- **Hasič ZAŽIJE – smrt, nebo těžké poranění u osob jako přímý svědek události, nebo u osob, které osobně zná (především u dětí nebo kolegů):**
 - události s tragickými následky,
 - rozsáhlé nehody s velkým množstvím obětí,
 - extrémně vypadající oběti,
 - rozsáhlé katastrofy,
 - veliké škodní události,
 - svědectví u sebevraždy.
- **Hasič UTRPÍ – těžké ohrožení na životě nebo tělesné nedotknutelnosti:**
 - rozsáhlá dopravní nehoda,
 - zavalení, zasypaní,
 - vlastní popálení,
 - poleptání, přehřátí,
 - ozáření, intoxikace,
 - infekce.
- **Hasič ZPŮSOBÍ – smrtelné nebo těžké zranění někomu jinému v důsledku:**
 - způsobené dopravní nehody,
 - svého chybného rozhodnutí,
 - selhání „záchranné mise“.²⁰⁶

²⁰⁶ Kolektiv autorů. *Akutní a posttraumatické stresové reakce po mimořádných událostech při výkonu služby*. 1 vyd. Praha: Psychologická služba MV – GR HZS ČR, 2004. s. 8.

I přes veškerá zranění a vnímání emocionálních reakcí obětí musí umět záchranáři pokračovat bezchybně a rychle ve své práci a také se jim to díky nacvičeným úkonům a vlastnímu tréninku daří. Ovšem nesmíme zapomínat, že záchranáři jsou také jenom lidi.

Proto po ukončení uvedených typů zásahů a návratu záchranářů na stanici se však může dostavit stres a jeho příznaky, které mohou nabývat podoby **posttraumatické reakce na zátěž**²⁰⁷:

- opětovné prožívání traumatu:
 - traumatická událost se neustále vrací do myšlenkových procesů (flešbaky), opakuje se v tíživých snech,
 - vzrůstá obava z opakování traumatického zásahu či události,
 - tělesné reakce při konfrontaci s událostmi, jež symbolizují prožitek (např. bušení srdce, návaly třesu, potu, závratí a slabosti;
- vyhýbání se věcem či událostem, které připomínají traumatizující zásah;
- neschopnost rozpomenout se na důležitou část zásahu;
- nechuť k dříve důležitým aktivitám a rezignaci při maličkostech;
- vznikající pocit izolace resp. odcizení ostatním;
- omezení emočních prožitků, např. je snížena schopnost prožívat pozitivní emoce;
- mohou nastat poruchy spánku, podrážděnost, problémy s koncentrací pozornosti a přehnané úzkostné reakce;
- snížení obecné připravenosti jednat dle zásad záchranných prací.

„Nebezpečí psychického a fyzického vyčerpání je v profesi hasiče nejen časté, ale i pestré, ve své podstatě závisí na druhu zásahu a délce působení zátěže. Hasiči mají při své práci jen velmi malou možnost plánování, činnost je nepředvídatelná, nemají prakticky možnost ovlivnit to, co je v práci čeká a kdy. Jejich volnost rozhodování je tedy velmi nízká. Tato profese s sebou zároveň přináší vysoké psychické nároky.“²⁰⁸ Z kombinace těchto dvou aspektů vychází profese s vysokou úrovní námahy a nebezpečím nadměrného stresu.

²⁰⁷ Ministerstvo vnitra ČR. *Policista 12/2003 – Posttraumatická intervenční péče jako prevence rozvoje posttraumatické stresové poruchy*. [cit. 18. 12. 2009]. Přístup z:

<http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2003/12/vymetal.html>

²⁰⁸ ZIKES, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 46

Z výše uvedených důvodů byl zřízen decentralizovaný systém posttraumatické intervenční péče u Hasičského záchranného sboru ČR. Tato problematikou se podrobněji seznámíme v kapitole s názvem „Systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR“.

4.1.3 Stres, jeho příznaky a projevy

V dnešní po všech stránkách „náročné době“, se vzrůstajícím počtem nároků na jedince, je pojem „stres“ velmi často používán, a to i v běžné komunikaci. Tento pojem či termín k nám pronikl z anglického výrazu **stress**, a to odvozením z latinského slova **strigo – stringere**, což znamená utahovat – zdrhovat. U nás se tím rozumí být vystavený jakýmkoliv tlakům, tísním, zátěži a je prostoupeno v dané chvíli celým naším životem. Je zcela zřejmé, že není snad místa a povolání, kde by stres nebyl konfrontován. V neposlední řadě hasiči záchranáři jsou při výkonu své profese velmi často konfrontováni s událostmi a situacemi, které mohou vyvolat stresovou reakci a v jejím důsledku pak zanechat negativní následky na psychice osobnosti, v našem případě samotného hasiče záchranáře.

Proto si autor vzal za cíl této kapitoly vymezit názory na definování pojmu stres, dále přiblížit jeho základní členění včetně typologie stresorů a současně vymezit následky stresových situací, jenž mohou vést až k akutní a posttraumatické stresové reakci.

Pojem „stres“

V současné době neexistuje jediná a obecně uznávaná definice stresu a zátěže. V odborné literatuře se setkáváme s řadou jejich modifikací²⁰⁹:

„Stres je výsledkem interakce mezi určitou silou působící na člověka a schopností organismu odolat tomuto tlaku“ (H. Seley)

„Stres je takový stav organismu, kdy nadměrné množství energie je využíváno na řešení problémů. Tolik energie by nemuselo být použito, kdyby se tyto problémy daly řešit normálně“ (A. Antonovsky)

„Stav organismu, kdy je jeho integrita ohrožena a on musí zapojit všechny svoje schopnosti na svoji ochranu.“ (H. Coper a M. H. Appley)

²⁰⁹ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak zvládat stres*. 1 vyd. Praha: Grada Avicenum, 1994. s. 10.

„Charakteristická fyziologická odpověď, která se projevuje prostřednictvím adaptačního syndromu. Nespecifická reakce na fyzické, mentální a chemické reakce těla.“ (H. Seley)

„Stres vyjadřuje situaci člověka v napětí (tenzi) při řešení problému, když se mu do cesty postaví nepřekonatelná překážka.“ (A. Howard a A. A. Scoty)

„Stres: nespecifická reakce organismu na jakýkoliv druh zátěže, která slouží k přizpůsobení organismu těmto zátěžím.“ „Stres = všeobecný syndrom přizpůsobení“ (M. Sotolářová)

Autoři těchto citátů zde mluví o energii, síle a tlaku, v neposlední řadě o napětí při problémech. Zikeš (2010, s. 48) sám definuje, že „*stres je kombinace fyzických, duševních a emočních projevů, které následují jako reakce na tlak, obavy a úzkost.*“²¹⁰

Pod pojmem stres se rozumí zátěž z vnějšího nebo vnitřního prostředí, která narušuje rovnováhu organismu ve vztahu k životnímu prostředí a uvádí ho do **akutního nebo chronického stavu napětí**. Většinou se jedná o vnitřní stav jedince, který je přímo něčím ohrožován, nebo ohrožení očekává a při tom má pocit, že tyto nepříznivé vlivy nemusí dobře zvládnout. Jde o tzv. negativní stres – **distres**. Stres není jen negativním jevem. Pod pozitivním stresem se rozumí těžkosti, které se dají překonat, nebo se jedná o příjemné události, jejich netrpělivé očekávání. Takovýto kladně působící stres nazýváme **eustres**.²¹¹

Irmiš (1996, s. 56) výše uvedené typy stresu vnímá tak, že jsou stejné svojí chemickou povahou, ale liší se tím, jak na ně reagujeme. Zatím co u eustresu zažíváme příjemné napětí a po něm radost z dosažení cíle, u distresu začneme ztrácet pocit jistoty a adekvátnosti. Cítíme přetížení, zoufalství, bezmoc a ztrátu.

Z veškerých teoretických východisek můžeme stres rozlišovat i **podle jeho intenzity**:

- **Hypostres** – je příliš nízká úroveň stresu. Organismus si na něj může zvyknout a adaptovat se. Může vést k nedostatečné pozornosti a tedy k odkládání rozhodování.
- **Hyperstres** – je příliš vysoká úroveň stresu. Může blokovat myšlení i účinné chování. Jde o stres překračující hranici adaptability, tj.

²¹⁰ ZIKEŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 47

²¹¹ IRMIŠ, Felix. *Nauč se zvládat stres*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Alternativa, 1996. s. 56.

schopnosti se vyrovnat se stresem. Způsobuje selhání, psychické nebo fyzické zhroucení a v krajním případě i smrt.

Každý člověk je individuum a je proto vyčerpáván jinými faktory. Vše záleží na mnoha aspektech, jako je např. prostředí, ve kterém žije, jeho životním stylem, hodnotách a postojích, které vyznává.

„**Podněty, které stres vyvolávají, jsou tzv. stresory.**“²¹² Mohou mít různou povahu a je jich celá řada. V odborné literatuře jsou velmi často uváděny **druhy stresorů**, které rozdělil kanadský biochemik H. Selye:

- **Chemické** – patří mezi ně užívání návykových látek, tedy jedů jako je alkohol, drogy, nikotin a kofein.
- **Fyzikální** – nevhodné prostředí může také způsobovat stres. Sem patří např. zvýšená radiace, ultrafialové záření, znečištěné ovzduší a znečištěná voda, změna počasí, povodně, nadměrný hluk, nedostatečné osvětlení, vedro, chlad a další.
- **Emocionální** – mezi tyto patří strach, úzkost, nevspělost, nesoustředěnost, zármutek, nenávisť, přílišná ustaranost apod..
- **Sociální** – které souvisí s našimi vztahy s druhými lidmi. Jsou ovlivněny našimi postoji k sociální realitě. To jsou vztahy mezi manžely, studenty, rodiči, nadřízenými, příbuznými, partnery aj..

„*Pokud se jedinec ocitne v situaci, ve které na něj začne působit stresor, začne tzv. „stresová reakce“. Stresor tedy vyvolá stresovou reakci, na kterou člověk vědomě nebo podvědomě reaguje. Tato tzv. stresová adaptační reakce může mít tři fáze:*

1. **Poplachová (alarmující)**
2. **Adaptační (rezistenční)**
3. **Vyčerpání (exhause)**

První fáze je poplachová nebo-li alarmující. Když zátěž odezní, jedinec se rychle zotaví. Jestliže však stres pokračuje, dochází k fázi adaptace. Jedinec se tzv. otužuje. Jestliže stres přetrvává příliš dlouho, je silný nebo se často opakuje, dochází k vyčerpání adaptačních schopností organismu a může dojít k onemocnění

²¹² BENDA, Jan a DOHNAL, David. *Program redukce stresu*. 1. vyd. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2005. s. 7.

*psychosomatickou chorobou, člověk se dostává do stavu bezmocnosti a beznaděje, spojený se ztrátou schopnosti se rozhodovat, s frustrací, s depresí, pasivitou. Jediněc se přestává bránit.“*²¹³

Příznaky a projevy

Dle Praška a Praškové (1996, s. 48) **příznaky stresového stavu** organismu mohou být rozděleny do tří hlavních skupin:²¹⁴

- **fyziologické** příznaky (bušení srdce, zrychlený puls, svalové napětí, zhoršená imunita, nechutenství, migréna, dvojité vidění, vyrážka na kůži, průjem, časté nucení k močení apod.),
- **emocionální** příznaky (změny nálad, únava, předrážděnost, úzkostnost, výbušnost, agresivita, smutek, apatie, lhostejnost, deprese, bezmocnost, nedostatečná koncentrace pozornosti, zhoršená krátkodobá i dlouhodobá paměť, nadměrné denní snění apod.),
- příznaky vyvolávající **změny lidského chování** (nerozhodnost, překotná a křečovitá práce, pomalé uzdravování, zvýšená konzumace alkoholu, nemocnost, přejídání, nechutenství, zhoršení pracovního výkonu, zneužívání léků na spaní, promiskuita atd.).

Reakce na vznik stresové situace je velmi různorodá. Obecně jde o excitaci sympatické nervové soustavy, mající za úkol „vzbouřit“ celý organismus a zmobilizovat všechny síly a rezervy k obraně. Děj se odehrává uvnitř organismu, působí však nejen na fyzickou stránku člověka, nýbrž i na psychiku.²¹⁵

Následky stresových situací

„Individuální vulnerabilita a schopnost zvládat stres ovlivňují výskyt a závažnost akutních reakcí na stres, což dosvědčuje to, že ne u všech exponovaných mimořádnému stresu se vyvine porucha.“²¹⁶

²¹³ IRMIŠ, Felix. *Nauč se zvládat stres*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Alternativa, 1996. s. 23.

²¹⁴ PRAŠKO, Ján a PRAŠKOVÁ, Hana. *Asertivitou proti stresu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1996. s. 48.

²¹⁵ ZIKÉŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 50

²¹⁶ Světová zdravotnická organizace. *Mezinárodní Klasifikace Nemocí. 10. revize: Duševní poruchy a poruchy chování, popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 1992. s. 133.

Reakce se na traumatický zážitek se u různých lidí liší. Záleží na mnoha okolnostech a osobnostních proměnných, jak budeme situaci hodnotit a vnímat a podle toho se budou lišit i naše reakce. Obecně však lze hovořit o obvyklém sledu psychických reakcí. Oběti jsou nejdříve ohromeny až omráčeny a působí dojmem, že si způsobená zranění, prožité nebezpečí, respektive jiné následky ani neuvědomují. Paradoxně v tomto stádiu mohou být dezorientované, neschopné racionálního jednání spočívající byť i jen v rychlém útěku z místa vzniklého nebezpečí. V dalším stádiu přetrvává pasivita, ale oběti nejsou schopné vlastní iniciativy, ale obvykle dokáží reagovat na pokyny jiné osoby a např. snadno ji následovat do bezpečí. Ve třetím stádiu již dojde k obnově většiny psychických funkcí až do normálního rozsahu, ale oběti stále pociťují úzkost a obavy, nemohou se soustředit a opakují vyprávění o průběhu krizové situace.²¹⁷

Z hlediska reálného dopadu je možné **důsledky stresových situací** rozdělit:

- **krátkodobé projevy**
- **dlouhodobé příznaky či projevy**
- **trvalé následky**

„Důsledky stresujících a zátěžových situací v profesi hasiče - záchranáře způsobené především psychickým vyčerpáním (tzv. únavový syndrom“) můžeme vymezit jako:

1) „Krátkodobě přechodné reakce a stavy“ – jsou v podstatě popisovány jako jednotlivé symptomy. Do této skupiny bychom zařadili i kratší výkyvy nálad, časově omezené poruchy spánku, drobné a krátkodobé somatické stesky. Tyto symptomy jsou většinou řazeny do tzv. **„akutní reakce na stres“** a odeznívají často po skončení stresové situace, změně prostředí, nebo terapii. Trvají řádově hodiny nebo dny. Zahrnují oblasti:

a) prožívání (citové), tj odraz vnější situace ve vnitřních zážitcích

- *pocity obtěžování (např. tlačící popruh dýchacího přístroje, volná přilba, těsný oblek, hluk, bodové přehřátí ochranného oděvu, zakouřený prostor),*
- *únava jako dočasné zhoršení mentální a fyzické funkční výkonnosti v závislosti na intenzitě trvání a časových charakteristikách*

²¹⁷ ZIKEŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 50

předcházející zátěže (např. situačně kombinovaná „vlekoucí se“ práce, opakované rozhoření již zvládnutého požáru, přesycení silným emocionálním zážitkem),

- *emoční náladové stavy.*

b) somatické, *tj. vliv fyziologických a biochemických procesů a funkcí v organismu (např. vnímání námahy dechovou nedostatečností, lokální bolestivost kloubů, bolest hlavy, zraková únava, sucho v ústech),*

c) chování, *tj. vnějších projevů a výkonů s účastí centrální nervové soustavy mající vliv na pracovní činnost (např. výpadky pozornosti u řidičů - strojníků, zvýšený počet chybných rozhodnutí velitele při zásahu).*

2) „Účinky trvalejšího charakteru“ – *neodeznívají a pokud pracovní podmínky hasiče trvají, dochází naopak k jejich stupňování – prohlubování. Následky psychického vyčerpání jsou následující:*

a) pracovní nespokojenost až pracovní „vyhasnutí“; *v práci se může projevit jako pocit emocionálního přetažení (nezájem), odosobněný vztah k lidem, s nimiž spolupracuje, nedostatečný vztah k práci, cynický postoj k plnění pracovních úkolů, přehnaná sebedůvěra,*

b) trvalejší změny chování - *jsou již v oblasti poruch duševního zdraví (pokud se chování záchranáře ve službě s uvedenými symptomatologickými příznaky shoduje, doporučujeme odbornou konzultaci s lékařem):*

- **krátká reaktivní psychóza** *způsobená např. opakovaným zásahem u těžkých automobilových havárií (vyprošťování silně destruovaných těl). Záchranář je silně rozrušen, nesouvisle vypovídá, dezorientace v prostoru nebo naopak ztrnutí. Stav několik hodin až 10 dnů,*
- **posttraumatická stresová porucha** *může být akutní, chronická či opožděná reakce při znovuprožívání traumatické situace. Lehké formy při chronickém přetěžování záchranářů nelze vyloučit,*
- **poruchy přizpůsobení** - *jde obvykle o zhoršení výstupního chování v běžných sociálních nebo pracovních funkcích, např. v partnerských vztazích nebo v zaměstnání). Jsou provázeny dlouhodobě depresivními náladami, stažením do sebe, úzkostnými projevy,*
- **behaviorální poruchy** *(poruchy chování) jsou projevy dlouhodobě změněného chování v pracovní výkonnosti, tendencemi k fluktuaci uvnitř organizace (přechod z funkce na funkci) nebo odchodu z jednotky a*

následného litování se snahou návratu. Do této skupiny patří také např. poruchy stravovacích zvyklostí (přejídání), ale i silné kuřáctví (nad 20 cigaret denně) a tendence k nadměrné konzumaci alkoholu,

- **somatické symptomy a somatická onemocnění** - do této skupiny patří např. *gastrointestinální symptomy (pálení žáhy), srdeční symptomy (arytmie, bolesti na hrudníku), poruchy spánku, chronická únavnost. Škála somatických symptomů je velmi pestrá. Jejich expozice obvykle kontraindikuje funkci výkonného záchranáře.*²¹⁸

Traumatická událost klade na zasaženého člověka extrémně vysoké nároky. Ten je v tu chvíli vystaven řadě neočekávaných podnětů, tlaku času, široké škále emocí různé intenzity apod. Zasažený jedinec se snaží tyto informace rychle uspořádat a vybrat nejvhodnější řešení omezující se zpravidla na to, co je v dané chvíli nejdůležitější. Pokud dojde k přehlcení jedince těmito informacemi, a není tedy již možné tyto třídít na důležité a méně důležité, dostaví se panika a krajní úzkost. Pokud nebezpečí v tomto stádiu stále trvá, soustřeďuje se mysl takového jedince na bezprostřední podněty z jeho okolí a vyhledává další zdroje nebezpečí. Jeho pocity jsou dočasně potlačeny, veškeré soustředění je věnováno řešení nastalé situace. Člověk se v takové situaci pokouší porozumět tomu, co se s ním děje, získat vliv na vývoj této události, získat kontrolu nad situací, dostat se do kontaktu s lidmi, kteří mu mohou poskytnout.²¹⁹

Řada záchranářů se při výkonu své profese dříve či později s takovou situací osobně setká. Výzkumy ukazují, že většina záchranářů má po opakovaném prožití stresové situace přesvědčení, že disponují svojí vlastní metodou, jak její negativní působení utlumit.

4.1.4 Akutní a posttraumatická stresová porucha

Dnes je zcela viditelné, že i záchranáři mohou v mimořádných situacích, např. při zásahu, kdy dochází k úmrtí nebo těžkému poranění jiných osob (především dětí nebo kolegů), vykazovat psychické a tělesné příznaky akutní stresové reakce. Tato reakce se bohužel nevyhýbá nikomu z nás. I lidé, kteří se domnívají, že sami a bez

²¹⁸ Kolektiv autorů. *Metodické listy*. 1 vyd. Praha: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství v Ostravě, 2001.

²¹⁹ ZIKES, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 53

problémů zvládnou všechny extrémní požadavky služby u HZS ČR, se neubrání situaci, aby jednoho dne nedošlo k tomu, že se s mimořádnou situací „jen tak“ nevypořádají.

„Duševní otřes“ je při traumatizujících událostech normální lidskou reakcí v nenormální situaci.²²⁰

Dle Zikeše (2010, s. 54) jsou **Traumatizujícími událostmi** například:

- zážitek, kdy bylo nezbytné přihlížet, jak jiná osoba v důsledku nehody byla vážně zraněna či zemřela;
- vážné ohrožení či a poškození vlastního života nebo tělesné nedotknutelnosti;
- vážné ohrožení nebo zranění vlastních dětí, partnera v manželství nebo blízkých příbuzných a přátel;
- náhlé zničení vlastního obydlí;
- intenzivní strach, bezmocnost či pocit extrémního odporu;
- pohled na těžká zranění či případy kruté smrti.

*„Psychické a tělesné příznaky vyvolané emocionálním otřesem obvykle po několika dnech odezní. **Extrémní zážitky**²²¹ ležící za hranicí obvyklých lidských zkušeností však mohou způsobit duševní trauma, které ovlivní další život a prožívání postiženého. Neodezněly příznaky během několika týdnů a naopak dlouhodobě přetrvávají, pak může dojít k vzniku posttraumatické stresové reakci odpovídající nemoci (post = po, resp. následně; trauma = zranění, duševní otřes).*

Lidé traumatizovaní v důsledku závažných extrémních zážitků jsou často vnitřně rozervaní, rozlišují například mezi životem „před“ a životem „po“ události, která změnila jejich život. Často prožívají existenční nejistotu a zpochybňují své dosavadní přesvědčení o „normálnosti“, „pořádku“ či „kontrole“. V této situaci by neměli být ponecháni sami sobě.“²²²

Kdo může být postižen?

²²⁰ Kolektiv autorů. *Akutní a posttraumatické stresové reakce po mimořádných událostech při výkonu služby*. 1 vyd. Praha: Psychologická služba MV – GŘ HZS ČR, 2004. s. 3.

²²¹ **Obrazová příloha** - obrázky č.: 1a) požár chalupy, 1b) požár zemědělského objektu; 2a) dopravní nehoda, 2b) požár osobního vozidla; 3a) zásah na nebezpečnou látku, 3b) utonulá osoba; 4a) vyproštění mrtvých osob, 4b) ohořelé lidské tělo; 5a) záchrana zvířat, 5b) likvidace následků po povodni; 6a) havárie s velkým počtem zraněných, 6b) železniční dopravní nehoda;

²²² BAŠTECKÁ, B. a kol. *Terénní krizová práce – Psychosociální intervenční týmy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. s. 27.

Traumatizujícím událostem může být vystaven a reagovat na ně psychickými změnami každý člověk. Baštecká nabízí pět skupin lidí zasažených takovou **náročnou situací**:

- **„Oběti přímé (primární) = účastníci neštěstí či hromadného neštěstí, kteří byli v nejvyšší míře vystaveni jeho působení;**
- **„Oběti nepřímé (sekundární) = příbuzní a přátelé obětí přímých, případně pozůstalí;**
- **Záchranáři a pomáhající pracovníci = vyprošťující, resuscitační a terapeutický personál prvního a druhého sledu;**
- **Lidé, kteří jsou v těsném vztahu k události – například poskytli první pomoc, nesou určitou zodpovědnost nebo se mohli stát oběťmi přímými;**
- **Obyvatelé místa, kde se neštěstí odehrálo.**²²³

Zvýšené riziko existuje pochopitelně u hasičů, záchranářů i policistů, kteří jsou velmi často konfrontováni s vážnými nehodami, ba dokonce i katastrofami, kterých rok od roku přibývá.

Jaké příznaky se mohou objevit?

Odborníci rozlišují **akutní reakci na stres a posttraumatickou stresovou reakci**. Akutní reakce na stres se projevuje během několika dnů až týdnů po traumatu a obvykle odezní. Přetrvávají-li příznaky více než několik měsíců, lze ji charakterizovat jako posttraumatickou stresovou reakci. Může ale nastat i to, že se příznaky projeví o několik měsíců nebo dokonce několik let později. V tomto případě se jedná o zpožděnou reakci.²²⁴

Akutní reakce na stres

„Obvykle se tak označují fyziologické změny a změny v chování a prožívání, které startují rychle poté, co se traumatizující podnět objeví, nebo v následných 2-3 dnech. Podstatou této reakce jsou obranné a ochranné reakce, které maximálně mobilizují rezervy postiženého jedince.²²⁵

²²³ BAŠTECKÁ, B. a kol. *Terénní krizová práce – Psychosociální intervenční týmy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. s. 28.

²²⁴ ZIKES, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 55

²²⁵ VODÁČKOVÁ, Daniela a kol. *Krizová intervence*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2002. s. 360-361.

Dle Vodáčkové (2002, s. 360) lze rozeznat dvě podoby akutní reakce na stres:

1) Obranná reakce typu A = aktivní reakce – podstatou je rychlá mobilizace sil, aby se člověk mohl chránit aktivně. Na tělesné, emoční úrovni a na rovině chování pak můžeme zřetelně pozorovat tyto změny:

- svalové napětí, často v celém těle, třes rukou, nohou, celého těla
- zrudnutí v obličeji, krev se přesouvá do periferie
- silné pocení, pocity horka
- všechny fyziologické projevy jsou zrychleny
- výrazná mimika, může se rychle měnit
- psychomotorický neklid, dispozice neobyčejné síly, narušení koordinace pohybů
- výrazné emoce, smutek, zlost, křik a nářek
- možnosti objevení emocí, které se vymykají situaci – např. smích v tragické situaci
- agresivní projevy, autoagresivní tendence
- překotné tempo řeči, těkavý pohled
- častější či imperativní potřeba močení
- zhoršená schopnost komunikace

Tyto projevy se mohou objevit v různé intenzitě a podobě.

2) Obranná reakce typu B – tzv. pasivní, méně častá. Někdy je taková reakce nazývána „mrtvý brouk“. Je dokonalou obranou před vnímáním podnětu, který nemůžeme integrovat – vhodným příkladem jsou např. mdloby. Člověk se nevědomě chrání před přívalem silných emocí, které by pravděpodobně neudržel pod kontrolou. Jestliže se prosadí tento typ obranné reakce, můžeme pozorovat:

- ztuhlost, strnulost, omezení pohybu, nekoordinovaný pohyb
- zblednutí, ledové ruce a nohy, studený pot, chvění se zimou
- zpomalení fyziologických procesů
- minimální mimika, maskovitý výraz v obličeji
- chybění projevů emocí
- snížení percepce těla až neschopnost cítit tělo, což může vést k záměrnému zraňování se
- časová distorze: krátký okamžik se zdá nekonečně dlouhý
- prožitky derealizace: to, co se děje, není skutečné

- neschopnost navázat oční kontakt

Někdy nás může překvapit tendence k regresi – opuštění dospělých forem chování, kdy do popředí vstupují dětské rysy chování i mluvy.

Samotné příznaky akutní reakce na stres se objevují již v průběhu traumatizace (zásahu), bezprostředně po, nebo i během několika dnů až týdnů po traumatu a obvykle časem odezní. Přetrvají-li však příznaky více než několik měsíců, lze již charakterizovat jako posttraumatickou stresovou reakci.

Posttraumatická stresová porucha

Posttraumatická stresová porucha (**post** = po; **trauma** = zranění, duševní otřes) je termín v odborné literatuře používaný pro „úzkostnou poruchu, která se rozvíjí zpravidla po emočně těžké, stresující události, která svou závažností přesahuje obvyklou lidskou zkušenost a bývá traumatická pro většinu lidí.“²²⁶

Je definována jako „zpožděná nebo protahovaná odezva na stresovou událost nebo na situaci (krátce nebo dlouhotrvající) neobvykle hrozivého či katastrofického rázu, která pravděpodobně téměř u každého vyvolá pronikavou tíseň (např. přírodní nebo člověkem způsobená katastrofa, boj, vážné neštěstí, přítomnost u násilné smrti jiných osob, být obětí mučení, terorismu, znásilnění nebo jiného zločinu).“²²⁷

„Posttraumatická stresová porucha (dále jen „PTSP“) je klasifikována jako:

- 1) **akutní reakce na zátěž** = F 43.0
- 2) **posttraumatická porucha ze zátěže** = F 43.1
- 3) **trvalá změna osobnosti při extrémních zátěžích** = F 62.0²²⁸

PTSP se stala oficiální diagnostickou kategorií. Vzniká jako odezva na psychologicky traumatizující stresovou událost, která obvykle přesahuje rozsah běžné

²²⁶ ZIKES, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 55

²²⁷ Světová zdravotnická organizace. *Mezinárodní Klasifikace Nemocí. 10. revize: Duševní poruchy a poruchy chování, popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 1992. s. 133.

²²⁸ SOTOLÁŘOVÁ, Marie. Posttraumatický intervenční tým HZS ČR. In: *Posttraumatická porucha ze zátěže*. Ministerstvo vnitra, generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky. Praha: MV GR HZS ČR, 2004. s. 30.

lidské zkušenosti. Za nejdůležitější příznaky této poruchy jsou považovány **následující projevy**:²²⁹

- přidržená úzkost, pocit viny z přežití, odcizení se druhým lidem
- amnézie – neschopnost rozpomenout se na důležitou část traumatu
- snížená obecná připravenost k jednání, což může vést k citovému ochuzení, nechuti k dříve důležitým aktivitám a rezignaci při maličkostech
- otupělost, podrážděnost, problémy s koncentrací pozornosti
- poruchy spánku (obtížné usínání, mělký spánek a časté probouzení)
- ztráta chuti do života, ztráta zájmu o rodinu či pracovní kariéru
- myšlenky na sebevraždu
- pasivní chování, citová chudost, nerozhodnost, nesoustředěnost
- sklon k agresivním reakcím, hádavost, prudké změny nálady
- zvýšená lekavost, zvýšená ostražitost
- zvýšená konzumace cigaret, alkoholu, tablet na uklidnění apod.

Dle Baštecké (2005, s 42) je z pohledu záchranáře „*PTSP diagnostikována dle následujících kritérií*“:

1) Záchranář byl vystaven traumatické události a prošel jedním nebo obojím z následujících:

- záchranář se účastnil nebo byl svědkem události v souvislosti s kterou došlo ke smrti nebo vážnému zranění,
- záchranář reagoval intenzivním strachem, beznadějí nebo zděšením.

2) Traumatická událost je stále znovuprožívána následujícími způsoby:

- opakující se neodbytné úzkostné vzpomínky na událost, včetně obrazů, myšlenek nebo pocitů (flashback),
- záchranář jedná nebo se cítí jako by se traumatizující událost opakovala (iluze, halucinace atd.),
- postižený záchranář pociťuje silnou úzkost, pokud je vystaven něčemu, co mu připomíná traumatizující událost.

²²⁹ VOLF, Oldřich a KARLÍK, Jaroslav. Záchrana osob: Práce záchranáře z fyziologicko-psychologického pohledu. *150-HOŘÍ*, vyd. Praha: PYRO, 1998, roč. 8, č. 9., s. 2-11 příloha.

3) Záchranář se neustále vyhýbá podnětům připomínajícím traumatizující událost a jeho obecná schopnost reagovat na podněty se snížila. Jsou přítomny tři nebo více příznaků z následujících:

- snaha vyhnout se myšlenkám, pocitům nebo konzervacím spojených s traumatem,
- snaha vyhnout se aktivitám, místům nebo lidem, kteří vyvolávají vzpomínky na trauma,
- neschopnost vzpomenout si na důležitou věc ve spojitosti s traumatem,
- nápadně zmenšený zájem o vykonávání důležitých činností,
- pocit odcizení nebo odloučení od ostatních,
- omezení citového rozsahu (např. neschopnost cítit lásku),
- změněný pohled na budoucnost (např. postižený neočekává kariéru, sňatek, děti).

4) Záchranář má opakující se příznaky podráždění, které nebyly přítomny před traumatem. Konkrétně vyskytují se dva nebo více z následujících:

- potíže s usínáním a spánkem,
- podrážděnost, přecitlivělost nebo výbuchy vzteku,
- potíže s koncentrací,
- přehnaná ostražitost (bdělost),
- přehnané úlekové reakce.

5) Veškeré příznaky trvají déle jak měsíc.

6) Příznaky významně zasahují do společenského nebo pracovního života záchranáře.²³⁰

Z výše uvedené diagnostiky je zcela patrné, že PTSP se může projevovat měsíce i roky po události, která ji vyvolala. Velmi často má podobu tzv. výroční reakce, například právě rok po zdrcujícím (traumatizujícím) podnětu. Projevuje se četnými změnami na fyzické, emoční i sociální rovině. Problém je i to, že ne vždy bývá i samotným zasaženým dávána do souvislosti s traumatickou událostí a navozuje tak pocity zmatku a nepochopitelnosti.

²³⁰ BAŠTECKÁ, B. a kol. *Terénní krizová práce – Psychosociální intervenční týmy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. s. 38 – 51.

Je třeba také zmínit, že velmi typickou součástí posttraumatické reakce jsou „**somatizace**“. Neprožité a nevyjádřené emoce, posilované přetrvávajícím tělesným napětím se pak projevují jako bolesti hlavy či tělesné obtíže. Dle Vodáčkové (2002, s. 365) patří mezi **příznaky**²³¹:

- **bolesti kosterního svalstva, zejména nohou a zad;**
- **bolesti hlavy, sinusitidy, bolesti trojklanného nervu;**
- **bloudivé a často mučivé bolesti, které nemají objektivní podklad (algický syndrom);**
- **bolesti či nepříjemné pocity v zažívacích cestách, jejich dysfunkce;**
- **stažení bránice, potíže s dechem;**
- **opakované infekce, výsev oparů, vzplanutí alergií;**
- **bolesti v hrudníku, zejména na prsní kosti, pocit „sešněrovaného hrudníku“;**
- **bolesti či nepříjemné pocity v pánvi a na pánevním dně.**

Dle Zikeše je jednou z forem léčby správně zvolená psychoterapie. *„Jako účinná se ukázala terapie zahrnující přehodnocení traumatizující události (strukturovaný rozhovor), tj. změnu pohledu pacienta na sebe sama a na okolnosti a plánování budoucnosti.*

*Ve světě byl proveden výzkum, který srovnával počet stresových faktorů u různých povolání. U hasičů bylo objeveno více než sto stresových faktorů. Proto je velmi obtížné u této profese zdolávání stresu. Hlavním krokem ke zmírnění takovýchto situací je uvědomění si přítomnosti stresu a v co nejkratší době se vymanit z působení stresorů. Důležité je tělesné a duševní zdraví hasiče, rovněž perfektní znalost své profese a možností, které jim dává trénovanost a technika. Dále pak napomáhá správná životospráva, aktivní odpočinek, nekuřáctví, přiměřená hmotnost atd. Všechny tyto faktory a aktivity napomáhají k rychlejšímu odbourávání stresu.“*²³²

Každý výjezdový hasič traumatizovaný mimořádnou událostí s následnými tělesnými a psychickými problémy má nárok na poskytnutí posttraumatické intervenční péče, a to jak individuálními metodami, tak i psychologickým ošetřením v rámci

²³¹ VODÁČKOVÁ, Daniela a kol. *Krizová intervence*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2002. s. 365.

²³² ZIKEŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 60

skupiny. Tuto péči poskytují odborně školení psychologové HZS krajů v celé České republice. Ale o této problematice se podrobněji zmíníme v kapitole 5 nazvané „Systém poskytování posttraumatické intervenční péče u HZS ČR“.

4.1.5 Osobnost hasiče - záchranáře

U HZS ČR byla již delší dobu před vznikem psychologické služby vnímána potřeba zohledňovat psychologické - osobnostní předpoklady uchazečů o službu při přijímacím řízení. Za tímto účelem byl zadán výzkumný grant Ministerstva vnitra č. 17 ke „Stanovení systému pro určení a kontrolu komplexních předpokladů pro práci v požární ochraně“, jehož zpracovateli byli pánové Lošák, Šenovský a Šváb. Projekt byl úspěšně dokončen v roce 1999, kdy jedním z jeho výstupů byla právě „Metodika psychologického vyšetření, včetně vyhodnocení z hlediska specifických nároků výkonu služby u HZS ČR“. Tato metodika je s mírnými úpravami používána dodnes psychology HZS při posuzování tzv. „osobnostní způsobilosti“ nově nastupujících, ale také sloužících hasičů.²³³

Je ovšem třeba zdůraznit, že pojem „osobnostní způsobilost“ zahrnuje jak osobnostní předpoklady v užším pojetí (tj. temperament a osobnostní rysy), tak i další psychické předpoklady (výkonové a intelektové). Přesahovalo by však rámec této práce zabývat se podrobně všemi těmito atributy, proto autor uvádí pouze ty nejdůležitější.

Ve všeobecné psychologii existuje mnoho různých definic osobnosti:

Osobností rozumíme relativně trvalé uspořádání biologických, psychologických a sociálních charakteristik do jedinečného celku duševního dění.²³⁴

O osobnosti také mluvíme jako o **biopsychosociální jednotce**. ***„Osobností rozumíme individuální celek chování a prožívání a současně jedinečné uspořádání /integraci/ psychických procesů, stavů a vlastností. Osobnost člověka je vždy jedinečná. Z pohledu psychologie nemohou existovat dva lidé s identickou osobností.***²³⁵

²³³ Kol. autorů. *Koncepce psychologické služby HZS ČR*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2003. s. 3

²³⁴ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 1995. s. 56.

²³⁵ HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: nakladatelství Portál, 2000. s. 458.

Relativně obsáhlý prostor slouží k charakteristice osobnosti hasiče a psychologickým požadavkům na jejich práci. Při každém psychologickém vyšetření se vychází již z vypracované metodiky, která v podstatě svým obsahem kopíruje **výsledkový list**²³⁶, který je výstupem tohoto vyšetření. Zikeš (2010, s. 63) uvádí, že se o „*tři základní vlastnosti – interaktivitu, intelektový potenciál, psychickou výkonnost a odolnost proti zátěži. Vlastnosti v sobě zahrnují, a jsou také zajišťovány, několik dalších faktorů*“²³⁷.

Zmíněné vlastnosti a faktory byly autorem této práce rozděleny z hlediska osobnostních, výkonových a intelektových předpokladů, které jsou pro specifickou práci hasiče velmi důležité. Celkově tvoří profil osobnosti srovnatelný s vytvořenými standardy pro výkon profese hasiče – záchranáře.

Osobnostní předpoklady

Osobnost je z hlediska psychologie celek složený z určitých složek a každá tato složka má svou specifickou funkci. Struktura osobnosti integruje složku biologickou, psychickou a sociální. Základními osobnostními předpoklady hasiče-záchranáře, které ovlivňují jeho postoj ve vztahu k zvládnutí zátěžových situací, jsou právě temperamentové vlastnosti, jeho charakterové rysy a v neposlední řadě i seberegulační vlastnosti.

1) TEMPERAMENT

Do dynamických vlastností osobnosti patří reaktivita lidí, tzv. temperament. **Temperament** je možné definovat jako „*souhrn duševních vlastností, které se projevují v síle, dynamice a zaměřenosti chování člověka.*“²³⁸ Jde výrazně o vrozené osobnostní dispozice. Je vnitřně – vrozeně podmíněna, rozvíjena v nejrannějším dětství, ale sociálním učením a korekcí chování se projevy temperamentu dají ovládat (zmírňovat, kultivovat apod.).

„Temperament je patrný zejména ze způsobu vzniku a průběhu citových reakcí a ze síly jejich výrazu. Temperamentové charakteristiky lze odečíst ze živosti mimiky, síly gestikulace, střídání emocí apod. Temperamentové vlastnosti jsou determinovány

²³⁶ viz. příloha E – Výsledkový list profilu osobnosti

²³⁷ ZIKEŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 63

²³⁸ ŠVÁB, Svatoslav. *Psychologie práce pro nováčky, hasiče-záchranáře, ale nejen pro ně*. 1. vyd. Ostrava: Edice SPBI VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2006. s. 8.

*biologickými faktory. Spojují se s uzpůsobením centrálního nervového systému a neurohormonálních regulací. Pouze dlouhodobě působící extrémní podmínky mohou navodit změnu temperamentového ladění.*²³⁹

„Dle Nakonečného do projevů temperamentu řadíme:

- celkovou pohyblivost a rychlost reakcí,
- stav emoční pohotovosti,
- a exprese citů navenek.“²⁴⁰

Připomeňme si také některá historicky vzniklá typologická schémata.

a) **Dle starověkých lékařů (Galenos a Hipokrates)** byla již ve třetím století před naším letopočtem vytvořena **čtřifaktorová typologie**, která se mimochodem užívá dodnes:

- **Sangvinik** – jedinec, který reaguje živě, pohotově, je aktivní ke svému okolí a upřednostňuje změnu.
- **Cholerik** – jedinec, který reaguje na vnější podněty citlivě, má tendenci k nevyrovnanému chování.
- **Flegmatik** – jedinec reagující na vnější podněty spíše pomaleji s určitou uvážlivostí a opatrností. Hůře se přizpůsobuje novým situacím. Může působit jako nerozhodný a pasivní.
- **Melancholik** – jedinec, který reaguje citlivě, má sklon k sebedopceňování a je málo odolný proti zátěži.

b) Nebo **dvoufaktorová typologie** švýcarského psychologa **C.G. Junga** rozlišuje osobnost na:

- **Extrovertní** typ – má živý vztah ke společnosti, je rád mezi lidmi, rád se účastní společenských aktivit, rád se baví. Má sklon vyhledávat nebezpečné situace, touží po vzrušení, je ochoten riskovat. Pohotově reaguje a snadno se přizpůsobuje. Na druhé straně má sklon k pohodlnosti, snadno ztrácí kontrolu nad svým chováním. Nelze ani vyloučit situační nespolehlivost a citovou nestálost. **Životní optimista.**

²³⁹ ZIKESŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 64

²⁴⁰ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 1.vyd. Praha: Academia, 1995. s. 115-118.

- **Introvertní** typ – má sklon k uzavřenosti vůči svému sociálnímu okolí. Je zdrženlivý, opatrný, rozvažuje než se pustí do práce a činnosti obecně. Příliš nemiluje vzrušení, přímé komunikaci se spíše vyhýbá. Rád čte, dobře se ovládá, dodržuje etické normy. Spíše **životní pesimista**.

c) Dále pak ruský fyziolog **I. P. Pavlov** založil svou typologii na vztahu **konstituce nervové soustavy k temperamentu**, a to na třech dvojicích postavených proti sobě:

- **Síla** x **slabost** – podle toho, jak se nervová soustava vyrovnává s podnětem a jak reaguje na konflikty (střet) podnětů.
- **Vyrovnanost** x **nevyrovnanost** – podle toho, jak vyrovnaný a v jaké vzájemné rovnováze je vzruch a útlum jednotlivých podnětů.
- **Pohyblivost** x **nepohyblivost** – podle toho, jak jak snadno se jednotlivec dovede přizpůsobit novým podmínkám, okolnostem a do jaké míry lpí na svých návycích.

Z výše uvedeného lze zcela logicky odvodit, že při výkonu náročné profese hasiče – záchranáře je nutná optimální aktivace. Je podmíněna vnitřními faktory tj. temperamentem – reaktivitou, motivačními činiteli, cíly, předpokládaným výkonem, rozhodovacím procesem a vůlí (něčeho dosáhnout a něco překonat). Zdaší je ovlivněna i vnějšími faktory tj. odbornou připraveností, dlouholetými zkušenostmi a etickým kodexem (pomoc, záchrana). Výchova a sebevýchova má u každého jednotlivého záchranáře podporovat ty rysy temperamentu, které jsou v souladu s požadavky HZS a naopak potlačovat jejich nevhodné projevy. Pouze temperamentové vlastnosti člověka, záchranáře, nelze činit odpovědné za jeho celkové chování. Záchranář by měl dokázat své temperamentové založení volně regulovat a přizpůsobit situačním požadavkům.²⁴¹

2) OSOBNOSTNÍ RYSY – regulace chování, psychická stabilita a labilita, tendence k riziku a dobrodružnosti, ostatní faktory

„Rysy osobnosti (povaha osobnosti) jsou vlastnosti, které bývají příznačné a relativně stálé. Jedná se o psychické vlastnosti, které se projevují určitým způsobem

²⁴¹ ZIKÉŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 65-66

chování, jednání i prožívání. Charakterové rysy a volní vlastnosti osobnosti, projevující se právě v jednání, jsou v podstatě jedno a totéž, ale smysl toho, co člověk činí, odhalují motivy stojící za těmito činy, často v hloubce osobnosti.“²⁴² V tomto smyslu jsou mnohé lidské činy produktem nevědomých motivů, i když je jejich subjekt přesvědčen, že konal vědomě a s rozvahou. „Do rysů osobnosti řadíme např. vlastnosti jako jsou vytrvalost, houževnatost, pravdomluvnost atd.“²⁴³

Na rysy osobnosti lze nahlížet ve vzájemných souvislostech (tzv. rysové „trsy“). Takové shluky rysů potom vytvářejí ucelený obraz o některých klíčových oblastech osobnostních dispozicích jedince. „Z hlediska profese hasiče jsou klíčovými trsy rysů např. regulativnost, psychická stabilita a labilita, tendence k rizikovému jednání, či další faktory.“²⁴⁴ Pojdme si tyto skupiny rysů více přiblížit.

a) Regulativnost či **regulace chování** je jedním z nejvýznamnějších faktorů v osobnostním profilu hasiče. Nelze ji zahrnout do jednoho ukazatele a je třeba vyhodnocovat její kvalitu profilově – strukturou příslušných rysů osobnosti. Podle Mikšíka (2001, s. 35) jde o takové rysy, jako je „flexibilita, lehkomyšlnost, nevázanost, impulsivnost či frustrovanost na jednom pólu, až po rigiditu, odpovědnost, usedlost, cílesměrnost a korigovanost na pólu opačném“²⁴⁵. Pro kvalitní zvládnutí zásahové činnosti a náročné profese záchranáře je důležitá právě vysoká schopnost seberegulace, projevující se bezprostřední a adekvátní reakcí na podnět.

Podle Nakonečného **seberegulační vlastnosti osobnosti** jsou:

- **Sebeuvědomění**
- **Sebepoznání**
- **Autoregulace**

„Se seberegulací také úzce souvisí **psychická odolnost** jako další významný osobnostní faktor hasiče. Psychická odolnost je schopnost být rezistentní vůči rušivým stresogenním podnětům, případně schopnost se efektivně s těmito stresory zvládat prostřednictvím osvojených zvládacích strategií (tzv. „coping“

²⁴² NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 1.vyd. Praha: Academia, 1995. s. 232.

²⁴³ HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: nakladatelství Portál, 2000. s. 637.

²⁴⁴ ZIKÉŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 67

²⁴⁵ MIKŠÍK, Oldřich. *Manuál zjišťování bazální struktury a dynamiky autoregulace, integrovanosti a psychické odolnosti dotazníky SPARO, BAROM, IHATRANS*. 1 vyd. Praha: DIAROS, 2001. s. 49.

strategie). Dle noetického postoje bylo zjištěno, že odolnost jedince při působení náročných životních situací roste s tím, jak hluboce svět chápe a na svět pohlíží jako na srozumitelný, smysluplný celek, jenž je měnitelný a říditelný jeho vlastní aktivitou.²⁴⁶

b) Psychická stabilita a labilita jsou důležitými posuzovanými faktory v osobnosti hasiče – záchranáře, a to v rámci výběrového řízení a dále při vlastním výkonu služby po přijetí do služebního poměru. „**Psychická stabilita** (odolnost) je charakterizována rezistencí vůči působnosti nových situačních faktorů, stabilní interakcí, tendencí ke kognitivně emocionální a regulační stálosti a schopností aktivně se s novými vlivy vyrovnávat. Jedinec tzv. klidný – vyrovnaný má nižší psychickou vzrušivost, je emocionálně stabilní a s dobrou regulovaností svého chování a jednání. **Psychická labilita** je příznačná pro navýšenou vnitřní psychickou vzrušivost, vysokou emocionalitu, iregulovanost a spontánní situační reaktivitu. Jedná se o jedince nevyrovnaného, mnohdy nevázaného až bohémského, vznětlivého a vysoce kontaktního.“²⁴⁷

c) Tak jak při posuzování osobnostních předpokladů hasiče byla důležitá psychická stabilita – labilita, tak je stejně významné i zachycení tendencí k neadekvátnímu riziku či dobrodružnosti. „**Tendence k rizikovému chování** mají jedinci situačně-improvizující, s vysokou kognitivní kapacitou, nevázaní, exhibitovaní (s vysokou vzrušivostí nervové soustavy) a kteří volí zkratkovitá schémata úniku ze situačních tlaků a nepřehledných situací. V krizových situacích tyto jedinci postrádají racionální náhled a jejich regulace je snižená, což není žádoucí pro výkon náročné profese hasiče.“²⁴⁸

d) Podle Zikeše (2010, s. 68) bychom mohli přiřadit **i ostatní faktory:**

- **Vztah k blízkému okolí** – u tohoto faktoru se jedná o sebekontrolu. Nežádoucí je sklon k vyhledávání vysokého rizika a naopak přílišná umírněnost.
- **Převažující vzorec výstupního chování** – důležitá je schopnost ovládat se bez nezralého emocionálního chování. K těmto vzorcům patří přiměřené

²⁴⁶ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 1.vyd. Praha: Academia, 1995. s. 167 ISBN 80-200-0525-0.

²⁴⁷ ZIKEŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 68

²⁴⁸ ŠVÁB, Svatoslav. *Psychologie práce pro nováčky, hasiče-záchranáře, ale nejen pro ně*. 1. vyd. Ostrava: Edice SPBI VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2006. s. 22 ISBN 80-86634-84-1.

sebehodnocení, schopnost přijímat i negativní hodnocení a ochota poučit se z vlastních chyb.

- **Komunikativnost** – rozumíme jí zdravý sklon ke změně, přizpůsobivost, vstřícnost v jednání a schopnost navazovat kontakt s lidmi.

Výkonové předpoklady

Vedle osobnostních předpokladů musejí hasiči při ověřování tzv. „osobnostní způsobilosti“ prokázat také dostatečné výkonové předpoklady. „*Psychická výkonnost přitom zahrnuje takové oblasti, jako jsou: schopnost koncentrace pozornosti, psychomotorické tempo, dělená pozornost, informační výkon, vizuální paměť, reakční pohotovost (jednoduchá a výběrová), rozhodovací procesy (tempo a kvalita), odezírání kritického detailu, odolnost proti percepční zátěži aj.*“²⁴⁹.

Sám Šváb (2006, s. 18) stručně charakterizuje některé výkonnostní determinanty takto:

- „**Koncentrace pozornosti** – schopnost soustředit se na bezchybné přijetí informace. Předpoklad pro úspěšnou práci v HZS budou mít jedinci, kteří jsou schopni zaměřit svoji pozornost na třídění jednoduché informace. Podstatná je kvalita a její kolísání v průběhu zatěžování.
- **Psychomotorické tempo** – také souvisí se schopností soustředit se na bezchybné přijetí informace. Předpoklad pro úspěšnou práci v HZS budou mít jedinci, kteří jsou schopni pohotově třídít jednoduché informace. Podstatná je tempo a jeho kolísání v průběhu zatěžování.
- **Dělená pozornost (kolísání - oscilace)** – schopnost pohotového postřehnutí (vizuální kontroly) dvou předmětů (obvykle světel) exponovaných na vymezené ploše s následnou motorickou reakcí (obvykle ruka). Předpoklad pro úspěšnou práci v HZS budou mít jedinci, kteří mají požadovanou schopnost volně regulované psychomotorické pohotovosti při zpracování optických podnětů exponovaných za dobu jedné sekundy. Významná je dlouhodobá vyrovnanost.
- **Informační výkon** – odezírání významného detailu v tempu a kvalitě. Předpoklad pro úspěšnou práci v HZS budou mít jedinci, kteří mají schopnost

²⁴⁹ ŠVÁB, Svatoslav. *Psychologie práce pro nováčky, hasiče-záchranáře, ale nejen pro ně*. 1. vyd. Ostrava: Edice SPBI VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2006. s. 18.

odezírání kritického detailu a tím i schopnost zpracování vizuální informace na úrovni standardu pro hasiče – záchranáře.

- **Vizuální paměť** – schopnost uložení vizuální informace do krátkodobé paměti a její následné vybavení bez zkreslení. Předpoklad pro úspěšnou práci v HZS budou mít jedinci, kteří dokáží pohotově a nezkresleně uchovat komplexní informaci v paměti a následně ji účelově vybavit. Významné je pro vyhodnocení tempo a velikost zkreslení.
- **Reakční pohotovost jednoduchá** – schopnost pohotového zpracování jednoduchého optického nebo akustického podnětu (signálu). Předpoklad pro úspěšnou práci v HZS budou mít jedinci, kteří jsou schopni pohotově a správně reagovat na barevné světlo a zvuk orientovaným pohybem ruky nebo nohy. Hodnotí se počet správných, opožděných, chybných, zdvojených a přehlédnutých podnětů.
- **Reakční pohotovost výběrová** – schopnost pohotově a správně reagovat na požadovanou informaci či výzvu, která je v podobě číslic nebo grafické značky. Předpoklad pro úspěšnou práci v HZS budou mít jedinci, kteří dokáží pohotově a správně reagovat na situačně významnou informaci v šumu podobných informací (fonických, vizuálních).
- **Rozhodovací procesy (tempo a kvalita)** – schopnost pohotově a kvalitně zpracovat vizuálně-akustickou informaci podle předem určených principů. Předpoklad pro úspěšnou práci v HZS budou mít jedinci, kteří jsou schopni pohotově a kvalitně zpracovat složitější informaci (vizuálně-akustickou) podle pravidel uložených do paměti v průběhu přípravy. V současné době existuje spousta trenažerů speciálně zaměřených na určité operátorské činnosti (řidiči, spojovní operátoři, operační důstojníci apod.)
- **A další.**

Obecně lze konstatovat, že při výkonových testech by měli hasiči pracovat dostatečně rychle a zároveň přesně (viz. vyvážený kvantitativní a kvalitativní aspekt psychické výkonnosti). To samé se od nich očekává i při samotné zásahové činnosti v terénu. Vlastní testy jsou realizovány za pomoci přístrojových metod, tj. pomocí **dotykových obrazovek**²⁵⁰ a speciálních zařízení, jako jsou nožní pedály a sluchátka.

²⁵⁰ Obrazová příloha - obrázky č.: 8a) + 8b) Psychologická laboratoř HZS KH kraje

Intelektové předpoklady

Vedle osobnostních a výkonových dispozic měl mít záchranář také dostatečné intelektové předpoklady.

Intelligence představuje obecně schopnost mobilizovat vyšší nervovou činnost a současně realizovat myšlenkové operace. Obvykle odborníci uvádí, že intelligence je schopnost abstraktního myšlení, schopnost vidět souvislosti, rozlišovat podstatné od nepodstatného, nalézání vlastní cesty řešení problému, schopnost přizpůsobit se novým podmínkám (nové situaci), revidovat vlastní názor.

„Psycholog Charles Binet do hodnocení intelektového potencionálu vznesl kvantitativní hledisko, tzv. **INTELEKTOVÝ KVOCIENT (IQ)**, který výsledek zpřehlednil.

Pásma intelektového kvocientu (původní rozdělení):

- **IQ 70 – 80** = pásmo slaboduchosti, základní vzdělanost.
- **IQ 80 – 90** = slabý podprůměr.
- **IQ 90 – 110** = průměrná intelligence.
- **IQ 110 – 120** = pásmo lehkého nadprůměru.
- **IQ 120 – 130** = pásmo výrazného nadprůměru.²⁵¹

Pro standardní ověřování intelektového potencionálu jsou sestavovány testy, které uměle v laboratorních podmínkách exponují míru intelektuálních schopností člověka. Jsou pokaždé orientovány na již připomenutou „intelektovou potenci“ – zobecňování, logické myšlení, schopnost abstrakce, schopnost úsudku, paměť atd.

„Ovšem **intelektové předpoklady hasičů** jsou zjišťovány pouze orientačně, a to ve třech faktorech:

- **Kombinační schopnost** – hasiči musí pohotově zpracovat úlohy zahrnující myšlenkové operace výběru, srovnávání jednotlivých prvků operace, záměny informací a následně jejich sestavování do smysluplného řešení.
- **Ostrost pozorování a smysl pro detail** – důležitá je rozlišit podstatné od nepodstatného, nezabývat se pouze globálním pohledem na věc, ale pohotově dekódovat přijímané informace.

²⁵¹ ŠVÁB, Svatoslav. *Psychologie práce pro nováčky, hasiče-záchranáře, ale nejen pro ně*. 1. vyd. Ostrava: Edice SPBI VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2006. s. 10.

- **Logické myšlení** – významné pro práci hasiče je schopnost pohotově tvořit a následně realizovat řetězce myšlenkových operací při hodnocení příčin a zejména následků daného chování.²⁵²

Podle zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů ve znění pozdějších předpisů, je pro výkon služby na pozici výjezdového hasiče stanoven minimální požadovaný stupeň vzdělání středoškolský s maturitou. Již to garantuje jistou obecnou míru intelektových požadavků na uchazeče o přijetí k HZS. Přesto jsou součástí psychologických vyšetření testy intelektového potenciálu (Vídeňský maticový test, Názorové řady), které ověřují neverbální a nenumernické aspekty intelektu, jako je prostorová orientace, schopnost dynamické představivosti a logické usuzování. „*Při výkonu služby výjezdového hasiče je jistě důležitější např. to, nakolik je hasič schopen orientovat se v obtížněji strukturovaném či zakouřeném prostředí a nakolik je schopen využívat dynamickou představivost pro improvizovaná řešení, než to, jak zachází se slovy či zda je schopen dobře řešit numerické úkoly.*“²⁵³

Je však třeba připomenout, že pro hasičské povolání neexistuje však jediná optimální forma osobnosti a v praxi se také v řadách HZS ČR projevují mezi jednotlivými členy v jejich osobnostních rysech mnohé odlišnosti. Tomu by také měl odpovídat individuální přístup psychologů poskytujících hasičům pomoc při zvládnutí následků stresových pracovních situací.

Závazná metodika ověřování osobnostních, výkonových i intelektových předpokladů je sjednocena v původní „*Koncepci psychologické služby HZS ČR z roku 2002*“²⁵⁴. Podrobněji k obecným podmínkám psychodiagnostických vyšetření a k hodnocení osobnostní způsobilosti viz. podkapitoly 4.2.2 a 4.2.3.

4.1.6 Psychická odolnost hasiče – významný faktor osobnosti

V návaznosti na osobnostní a psychické předpoklady považují za velice důležité zmínit ve své práci i další významný faktor, který úzce souvisí s osobností hasiče. Je jím psychická odolnost vůči veškeré zátěži, změnám, situacím, které záchranáře

²⁵² SOBEK, Marek. Psycho-fyziologická zátěž hasiče. VŠB-TU. *Požární ochrana 2002*. 1.vyd. Ostrava: Edice SPBI, 2002. s. 317-327.

²⁵³ ZIKÉŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 70

²⁵⁴ Kol. autorů. *Koncepce psychologické služby HZS ČR*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2003. s. 6

nepříznivě ovlivňují – stresují a traumatizují. Jedinou možnou aktivní obranou je udržování a zvyšování tělesné kondice a psychické odolnosti, ať již osobním přístupem jedince, tak i za pomoci speciálních programů, které zabezpečuje organizace pod dohledem odborníků – hasičských psychologů a jejich asistentů.

„Psychická odolnost je z hlediska fungování psychiky hasiče – záchranáře v zátěžových situacích nesmírně důležitá. Dle noetického postoje bylo zjištěno, že odolnost jedince při působení náročných životních situací roste s tím, jak hluboce svět chápe a na svět pohlíží jako na srozumitelný, smysluplný celek, jenž je měnitelný a říditelný jeho vlastní aktivitou.“²⁵⁵

Na psychiku hasiče mají veškeré mimořádné události velký dopad, a proto by měl být každý hasič – záchranář vnitřně v psychické pohodě – měl by být odolný vůči veškeré zátěži, změnám, situacím, které ho nepříznivě ovlivňují – stresují a traumatizují.

Jak již bylo zmíněno v předcházející části autorova díla, ukazatelem psychické odolnosti = stability je míněna **odolnost vůči zátěži, frustrační odolnost, stabilita nálad, sebeovládání a schopnost překonávat překážky.**

*„ **O d o l n o s t** lidské bytosti čelit psychosociální zátěži souvisí z psychologického hlediska se **třemi okruhy proměnných**:*

1) Rodinné zázemí - má nezastupitelný význam proto, že tvoří nebo také netvoří domov. Domov je místem důvěrně známým, bezpečným a jistým místem, kam se rádi vracíme, které nás chrání.

Pokud lidská bytost nemá možnost čerpat a dávat v rámci pozitivních či rodinu nahrazujících vztahů, nedostává se jí něčeho pro život nesmírně důležitého a je snadno ohrožena a destabilizována zátěží v psychosociální oblasti. Chceme-li preventivně zlepšit a zvýšit odolnost člověka vůči krizi, myslíme tím na navození pozitivních meziosobních vztahů.

2) Osobnostní charakteristiky – jež představují identita, autonomie a autenticita jedince.

3) Hodnotový systém - je soubor relativně stálých postojů a názorů týkajících se základní orientace a vztahů člověka ke světu i k sobě. Na základě hodnotového systému světu rozumíme a hodnoty určují naše preference. Někdy bývá

²⁵⁵ VYMĚTAL, Jan. *Duševní krize a psychoterapie*. 1. vyd. Hradec Králové: Konfrontace, 1995. s. 56.

*nazýván i světonázorem, hodnotovou orientací apod. Mívá motivační sílu, tedy vyvolává, udržuje, usměrňuje a ukončuje určité jednání, je a může být i velmi složité, dlouhodobé, někdy celoživotní. Opírajíce se o hodnotový systém skutečnosti posuzujeme, hodnotíme, tedy se i nakonec rozhodujeme a jednáme. Ne každý si jej uvědomuje a vědomě utváří.*²⁵⁶

V povolání hasiče – záchranáře dochází k neustálému vystavování stresovým situacím. „*Při této činnosti se generuje psycho-fyziologická zátěž z těchto faktorů:*

- **Tempa práce a množství informací, které vyvolávají časový tlak.**
- **Odpovědnosti za včasné řešení mimořádné události, a to se všemi riziky a včasností operačních strategických rozhodnutí.**
- **Problému vnitřního nesouhlasu jednotlivého záchranáře, který generuje nedorozumění nebo nesouhlas s realizovaným postupem v daném okamžiku řešení.**
- **Vnějších faktorů prostředí při práci v extrémních teplotách, hluku, exhalacích, agresivních kapalinách atd.**²⁵⁷

Uvedené faktory vyvolávají pocity vnitřního napětí, jak uvádí Sobek (2002, s. 320). Jejich působení může mít kladný vliv na celkový průběh situačního prožívání, který podněcuje k překonávání překážek, nebo se může vyvíjet negativním směrem s expozicí prvků neochoty, okázalosti, nekritičnosti, nízké pracovní morálky atd.

Je třeba připomenout, že v současné době není stres vnímán jako jednostranně škodlivý důsledek působení zátěže, ale jako proces, ve kterém člověk jedná a reaguje na své okolí. „*Jedná se v podstatě o normální reakci v nenormální situaci.*“²⁵⁸ Obecně vzato je zvládání stresu dáno osobností, jejími silnými a slabými stránkami, snahou po seberealizaci i zdravím. Důležité je tělesné i duševní zdraví. Kdo se cítí fit je klidnější. Předpokladem tělesného a duševního zdraví je správná životospráva, přiměřená hmotnost (tělesná váha) a nekuřáctví. Sekundárně ovlivňuje negativně odbourávání stresu například situační přejídání, zvýšený konzum cigaret a alkoholu po náročném zásahu.

²⁵⁶ VYMĚTAL, Jan. *Duševní krize a psychoterapie*. 1. vyd. Hradec Králové: Konfrontace, 1995. 43 s.

²⁵⁷ SOBEK, Marek. *Psycho-fyziologická zátěž hasiče*. VŠB-TU. *Požární ochrana 2002*. 1. vyd. Ostrava: Edice SPBI, 2002. s. 317-327.

²⁵⁸ PRAŠKO, Ján a PRAŠKOVÁ, Hana. *Asertivitou proti stresu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1996. s. 48.

4.1.7 Udržování a zvyšování psychické odolnosti, duševní hygiena

Zákon o služebním poměru ukládá příslušníkům – hasičům povinnost, kterou je udržovat a zvyšovat zdravotní a psychickou způsobilost, tzn. je v zájmu každého jednotlivce, aby byl sám aktivní a zodpovědný za své tělesné a duševní zdraví. Týká se to jak zdravého životního stylu, tak i pohybové aktivity apod.

*„Na tomto místě je vhodné připomenout skladbu celkového **profesního potencialu záchranáře**. Celkový scénář tvoří dva systémově na sebe navazující okruhy.*

***První okruh** začíná výběrem kandidáta a končí speciálními výcvikovými programy. Cílem je systematické zvyšování profesionální zdatnosti a psychosociálního potencialu. Klíčová slova pro tento okruh je **VYBRAT a VYCVIČIT**.*

***Druhý okruh** je zaměřen na průběžné dodržování psychohygieny profese významné zejména tehdy, když dojde k překročení profesně přiměřené míry zátěže. Klíčová slova pro tento okruh jsou **UDRŽET a UPEVNIT**.²⁵⁹*

V současné době je metodicky i organizačně zabezpečován hlavně první okruh přípravy pro výkon povolání hasiče. Druhý okruh problematiky byl přidružen zejména psychologické službě HZS ČR.

V podkapitole 4.1.2 nazvané jsem podrobněji nastínil řetězec aktivit (aktivita, zátěž, stres, adaptace), které na sebe navazují. Pokud je řetězec narušen, respektive dojde-li k nepřízpůsobení se nově vzniklé zátěžové situaci, může to vést až k **syndromu psychofyziologického vyčerpání** (tzv. „únavový syndrom“).

Obranou proti psychickému vyčerpání jsou některé preventivní postupy, které jsou zaměřeny dle oblasti jejich expozice.

„V oblasti krátkodobých projevů vyčerpání je ochranou:

- 1) pečlivá příprava výstroje a výzbroje pro zásah, výcvik v jejich používání, výuka rozhodovacích procesů, odborná způsobilost,**
- 2) dodržování psychohygienických zásad:**
 - *zdravá životospráva (výživa, pravidelnost)*
 - *nekouřit (kouření krátí dech i věk)*

²⁵⁹ ZIKESŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 74

- omezení konzumace alkoholických nápojů nebo abstinence
 - sportování a posilování tělesné kondice
 - vyrovnané sociální zázemí (rodina, manželství)
- 3) k profesi hasiče **přijímat jen jednotlivce psychicky stabilizované,**
 - 4) průběžné **informování hasičů o situaci na místě zásahu**
 - 5) **střídání práce a odpočinku a jištění hasičů u zásahu,**
 - 6) **ochrana před stres. faktory (vyčerpáním, přehřátím nebo chladem.**²⁶⁰

Pokud jsou u hasičů projevy vyčerpání dlouhodobé, je možnou obranou buď **péče samotných velitelů**, kteří se postarají o psychosociální a organizační klima své jednotky celkově, nebo pak musí být zakomponována **odborná terapie**, a to bezprostředně po složitých a náročných zásazích se silnými emocionálními zážitky a prožitky. V případě, že jsou ukazatele psychického přetížení trvalejšího charakteru, je nutno je chápat od určitého okamžiku jako možná psychická onemocnění, které vyžadují **odborné konzultace** (psycholog, psychiatr).²⁶¹

Nezvládnutí psycho-fyzické zátěže však nelze vyloučit. Potom přichází na řadu psycholog (psychologická služba HZS ČR) nebo jím zaškolený tzv. „PÍR“ s posttraumatickou intervencí na úrovni technik, jimiž jsou řízené rozhovory (DEFUSING, DEBRIEFING), příp. další individuální psychoterapie či konzultace.

Duševní hygiena

V žádném případě nesmí být opomíjena také na oblast, která je ovlivněna především osobním přístupem každého jedince při udržování tělesného a duševního zdraví, a tím je právě **psychohygiena**.

Jak uvádí Benda a Dohnal (2005, s. 67) „*základním předpokladem každodenní psychohygieny je vymezit si a dopřát si čas, který věnujeme sami sobě, sebepoznávání a také duševnímu odpočinku a zotavení. Doba rezervovaná pro tento účel by měla být pevnou, pravidelnou a zcela samozřejmou součástí našeho dne stejně jako je jeho součástí čištění zubů nebo sprchování. Osvědčuje se najít si ve svém denním rozvrhu chvíli, kdy prostě přerušíme vyřizování povinností, a vytvořit si z tohoto okamžiku jakýsi*

²⁶⁰ Kolektiv autorů. *Metodické listy*. 1 vyd. Praha: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství v Ostravě, 2001.

²⁶¹ ZIKESŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 76

*soukromý rituál. Takovým okamžikem může být ranní vstávání, čas oběda, odpolední čas nebo večerní reflektování celého dne.*²⁶²

Základní **psychohygienické zásady**²⁶³ jsou uváděny Švábem (2006, s. 30) v následujícím pořadí:

- 1) **Dlouhodobé dodržování správné životosprávy** – nemáme na mysli žádnou speciální dietu. Jedná se především o dodržování denního stravovacího cyklu v pravidelnosti a přiměřené střídmosti. Důležité je vědět, že mezi množstvím a energetickou vydatností stravy a celkovou fyzickou dispozicí není přímá úměrnost. Významnou složkou životosprávy je vitaminová prevence.
- 2) **Nekuřáctví** – kouření nelze nikomu zakázat. Současná doba však obecně začíná tzv. držet palce nekuřákům. Plně platí, že kouření krátí dech i věk. Je obecně známo, že nikotin snižuje průměr cév, ty pak zhoršují průtok krve cévním řečištěm a tím i její zásobování důležitých orgánů, zejména mozku. Mozek potřebuje k dobré funkci kyslík. Hasič potřebuje pro svoji práci dobře fungující mozek. Co k tomu ještě dodat?
- 3) **Dodržování alkoholové hygieny** – prospěšnost dodržování této zásady se mužům, kteří jsou často vystavováni nadměrné fyzické zátěži z následujících důvodů obtížně vysvětluje. Alkohol a jeho dostupnost představuje stále velice pohotový uvolňovač zátěže. Velký význam pro přiměřený konzum má morálně volní regulace situačního chování. Znamená to okřídlené „pij s mírou“. Ze zkušeností i studia funkce systémů součinnosti člověka a technických prostředků (podmínek) víme, že alkoholová problematika tvoří kritické místo nejpravděpodobnějšího selhání člověka.

Autor upozorňuje na skutečnost, a to že respektováním uvedených tří zásad a správné využití volného času mimo službu vytváří základní předpoklady pro zajištění standardní odolnosti záchranáře proti přetížení (fyzickému i psychickému).

Je však zcela patrné, že součástí pravidelné péče o duševní zdraví by mělo být kromě odpočinku také průběžné vyhodnocování výsledků našich činností, reflektování uplynulých událostí a zpracování emocí, které v nás tyto události zanechaly. Takovou

²⁶² BENDA, Jan a DOHNAL, David. *Program redukce stresu*. 1. vyd. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2005. s. 67.

²⁶³ ŠVÁB, Svatoslav. *Psychologie práce pro nováčky, hasiče-záchranáře, ale nejen pro ně*. 1. vyd. Ostrava: Edice SPBI VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2006. s. 30.

rekapitulaci či vnitřní inventuru je vhodné provádět nejlépe rovněž každý den. A v čem takové reflektování spočívá? „Při postupném vybavování si jednotlivých časových úseků prošlého dne si zpřítomňujeme své jednání a uvědomujeme si, zda přineslo příjemné či nepříjemné důsledky. U problematických situací máme možnost hledat a objevovat různé alternativní způsoby jednání, které pak máme v záloze pro podobné situace v budoucnu. Vždy bychom ale měli udělat především pozitivní bilanci toho, co se nám podařilo. Zaměřovat se pouze na problémy je nebezpečný zlovyk. Dokážeme-li vidět své úspěchy, být dílčí, rozvíjíme tím pozitivní postoj k sobě samým a naše sebedůvěra tak roste. To je také skutečným cílem psychohygieny.“²⁶⁴

Každý aktivní hasič-záchranář (některý více, jiný méně) vědomě používá psychohygienické postupy pro vyrovnání psychické zátěže, které byl vystaven. Často volí formu aktivního fyzického vyčerpání a následného uvolnění. Jindy se jedná o zájmovou činnost jako např. rybaření, kutilství apod. Další formou zvyšování psychické odolnosti je tzv. osobní psychohygiena, jejíž dodržování přispívá k udržení dobré psychické kondice. Proto rozumné dodržování **psychohygienických zásad**²⁶⁵ a správné zaměření využití volného času zajišťuje základní předpoklady pro odolnost proti psychickému přetížení.

4.2 Psychologická služba HZS ČR

Jak již bylo přiblíženo v úvodní části autorova díla, Hasičský záchranný sbor České republiky plní zejména úkoly vyplývající z „Krizové legislativy“, tj. zákonů o Hasičském záchranném sboru ČR, o integrovaném záchranném systému a o krizovém řízení. Z jejich znění jednoznačně vyplývá náročnost úkolů kladených na Hasičský záchranný sbor. Kdo je však „hasičský záchranný sbor“? Jsou to především lidé – hasiči záchranaři, velitelé zásahů, pracovníci operačních středisek a v neposlední řadě i řídicí pracovníci, kteří tyto náročné úkoly koordinují. Jsou to lidé, kteří jsou připraveni jít tam, odkud ostatní utíkají.

Hasiči záchranaři jsou pro výkon své funkce pečlivě vybíráni, školeni a cvičeni a mnoho náročných situací jsou připraveni profesionálně zvládat. Přesto se mohou při nahromadění velkého počtu mimořádných událostí ocitnout v situaci, kdy se obnovují

²⁶⁴ ZIKEŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 77

²⁶⁵ DRAŠAR, Pavel. *Některé psychologické a teoretické aspekty přežití*. 1. vyd. Ostrava: Edice SPBI spektrum, 1997. s. 98.

síly organismu vyčerpají a tělo samo o sobě začne pátrat po pomoci. Začnou se objevovat příznaky opotřebovanosti organismu, jakými jsou např. zvýšená hladina cholesterolu či cukru v krvi, stoupající krevní tlak a zatížení cévního systému, hrozící srdeční infarkt a další jiné projevy, které mohou vést až k vážné devastaci organismu.

Pro předcházení výše uvedených obtíží byla s nástupem nového tisíciletí v Hasičském záchranném sboru ČR nově zavedena služba, jejímž úkolem bylo a zůstává dodnes zajišťovat především kvalitní péči o hasiče, a to v oblasti psychologické pomoci.

4.2.1 Koncepte psychologické služby

Na základě rozhodnutí generálního ředitele Hasičského záchranného sboru České republiky (dále jen „HZS ČR“) a náměstka ministra vnitra byla nově vypracována v letech 2001 – 2002 koncepte psychologické služby HZS ČR. Vešla v platnost pod č.j.: PO-1337/IZS-2002 a její realizace začala na přelomu let 2002 až 2003. I přesto, že tato služba už od prvopočátku věnuje velkou pozornost psychodiagnostice, je zapotřebí zde zmínit, že zajišťuje i posttraumatickou péči o příslušníky a zaměstnance HZS ČR dle systému **Critical Incident Stress Management**²⁶⁶ a podílí se i na koordinaci péče o oběti při mimořádných událostech.

Zikeš (2010, s. 78) uvádí, že „*psychologická služba HZS ČR vychází ze zákonných norem a interních předpisů, kdy mezi ty nejdůležitější řadíme:*

- *Schválenou „Koncepti psychologické služby HZS ČR“, duben 2002 (č.j.: PO-1337/IZS-2002).*
- *Pokyn generálního ředitele HZS ČR a náměstka MV č. 29 ze dne 20.6.2003, kterým se vydává „Statut psychologických pracovišť HZS ČR“.*
- *„Etický kodex psychologa HZS ČR“, který se uveřejňuje v plném znění v Oznámení generálního ředitele HZS ČR a náměstka MV (SIAŘ GŘ HZS ČR č. 29/2003).*
- *Pokyn generálního ředitele HZS ČR a náměstka MV č. 17 ze dne 27.5.2005, kterým se stanovuje „Označení psychologa HZS ČR při zásahu“.*

²⁶⁶ MITCHELL, J. T. *Critical Incident Stress Management (CISM): A New Era and Standard of Care in Crisis Intervention*. Ellicott City, MD: Chevron, 1997.

- *Pokyn generálního ředitele HZS ČR č. 13 ze dne 18.12.2006, ke sjednocení postupu při posuzování osobnostní způsobilosti, která je předpokladem pro výkon služby v HZS ČR. (nahradil Pokyn generálního ředitele HZS ČR a náměstka MV č. 44 ze dne 2.12.2002)*
- *Pokyn generálního ředitele HZS ČR č. 20 ze dne 21.12.2006, kterým se provádějí některá ustanovení zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů.*
- *Pokyn generálního ředitele HZS ČR č. 32 ze dne 4.8.2006, kterým se stanovují podmínky pro povolání psychologa HZS ČR do výkonu služby v operačním řízení.*
- *Pokyn generálního ředitele HZS ČR č. 30 ze dne 25.7.2008, kterým se zřizuje „Systém poskytování posttraumatické péče příslušníkům a občanským zaměstnancům HZS ČR, kteří prožili traumatizující událost v souvislosti s plněním služebních nebo pracovních úkolů a stanoví postup při posttraumatické péči o oběti mimořádné události“.* (nahradil Pokyn generálního ředitele HZS ČR a náměstka MV č. 38 ze dne 8.9.2003)
- *Pokyn generálního ředitele HZS ČR č. 31 ze dne 25.7.2008, kterým se zřizuje „Tým Anonymní telefonní linky pomoci v krizi“.* (nahradil Pokyn generálního ředitele HZS ČR a náměstka MV č. 39 ze dne 8.9.2003)
- *Vyhláška č. 487 ze dne 7.7.2004 o osobnostní způsobilosti, která je předpokladem pro výkon služby v bezpečnostním sboru.*
- *Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů od 1.12.2000.*
- *Zákon č. 238/2000 Sb., o HZS ČR a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 309/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů.*
- *Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů.*
- *Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon).*
- *Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpeč. sborů.*²⁶⁷

²⁶⁷ ZIKES, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 78

K budování psychologické služby HZS ČR vedlo mnoho důvodů. Nelze je zde beze zbytku vyjmenovat, a proto za všechny Dohnal (2010, s. 15) uvádí čtyři²⁶⁸, které k jejímu vzniku přispěly značnou měrou:

- 1) **Výsledky výzkumu** katedry vojenské hygieny Vojenské lékařské akademie J. E. Turkyně v Hradci Králové pod vedením doc. MUDr. J. Chaloupky, CSc., který se zabýval problematikou „*Rizikové faktory metabolických onemocnění hromadného výskytu u příslušníků HZS*“ (1996) a „*Hodnocení zdravotního stavu příslušníků HZS*“ (1999).;
- 2) Dalším nezpochybnitelným faktem je **stále se zvyšující náročnost profese hasiče**, což lze dokladovat z kvantitativní a kvalitativní analýzy každoročně zpracovávaných statistických přehledů (např. povodně, záchranné a likvidační práce hasičů Jihočeského kraje po havárii autobusu, která si vyžádala 19 mrtvých a 34 zraněných apod.);
- 3) Vzniku přispělo i **znění zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů**, který v § 15 stanovuje podmínku zjišťování osobnostní způsobilosti u uchazeče o službu u HZS ČR;
- 4) A v neposlední řadě i **anketní šetření mezi veliteli stanic HZS ČR**, které potřebnost psychologické služby jednoznačně potvrdilo.

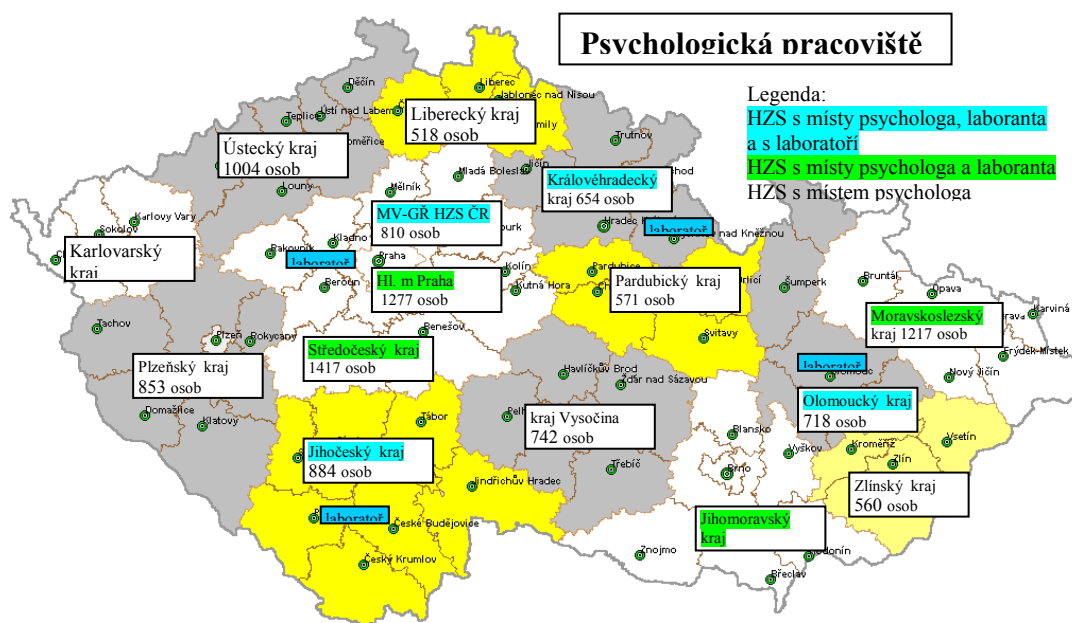
Personální zajištění psychologické služby u HZS

Podle původních koncepčních záměrů bylo zřízeno ke dni 1. 3. 2003 na odboru IZS a výkonu služby MV-GŘ HZS ČR psychologické pracoviště vedené hlavním psychologem, jehož stěžejním úkolem bylo a je i v současnosti zabezpečovat kontrolní, metodickou, koncepční, školicí, a konzultační činnost, jenž je závazná pro všechna psychologická pracoviště HZS ČR. Je zároveň i jediným supervizním a odvolávacím orgánem v rámci sboru.

Psychologická pracoviště HZS krajů vznikala postupně, a to dle zpracovaného návrhu řešení, který by měl zabezpečit vytvořit tzv. systém profesionální psychologické služby (Obrázek 11).

²⁶⁸ DOHNAL, David. *Aktualizace koncepce psychologické služby HZS ČR pro roky 2010 - 2014*. 1 vyd. Praha: Psychologická služba MV – GŘ HZS ČR, 2009. 27 s.

Obrázek 11: Personální zajištění psychologických pracovišť HZS ČR

Zdroj: ²⁶⁹

Zikeš (2010, s. 81) uvádí, že „mezi průkopníky řadíme HZS Středočeského, Karlovarského, Ústeckého, Pardubického, Jihomoravského, Moravskoslezského kraje a kraje Vysočina.“²⁷⁰ Až po roce 2003 dle záměru Koncepce psychologické služby bylo obsazeno místo psychologa HZS kraje Libereckého, Plzeňského, Jihočeského, Královéhradeckého a Zlínského. Jmenný seznam všech psychologů HZS ČR a jejich asistentů²⁷¹ aktualizovaný k 1. 1. 2015 autor uvádí v příloze této práce.

Psychologická pracoviště

Psychologická pracoviště byla již v samotném prvopočátku zřizována v rámci MV-generálního ředitelství HZS ČR a ředitelství Hasičských záchranných sborů krajů jako samostatné organizační celky. Psychologické pracoviště MV-generálního ředitelství je v současné době zařazeno jako samostatné oddělení na úseku IZS a

²⁶⁹ *Koncepce psychologické služby Hasičského záchranného sboru České republiky*. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2002. s. 3

²⁷⁰ ZIKEŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 81

²⁷¹ **Příloha F** – Přehled psychologů a asistentů HZS ČR k 1.1.2015

výkonu služby, psychologická pracoviště jednotlivých krajů byla postupně zřizována jako samostatná oddělení na úseku Ředitele kanceláře.

Samotná organizační struktura centralizovaných psychologických pracovišť HZS ČR odpovídá rozsahu poskytované problematiky a s náplní stanovených pracovních úkolů a činností jsou v systemizaci služebních a pracovních míst zřizovány funkce psycholog a laborant. Za plnění úkolů a zajišťování činnosti psychologického pracoviště HZS ČR zodpovídá vždy psycholog.

„Zřízení psychologické služby HZS ČR se jeví jako systémově nejvýhodnější z hlediska těchto potřeb:

- **funkčnosti** – psychologové sami budou ve služebním poměru a budou dlouhodobě pracovat s příslušníky ve svém kraji, nepůjde o nezávislé odborníky, ale budou plnit úkoly podle momentálních priorit, současně budou centrálně vyškoleni a akreditováni pro provádění a vyhodnocování psychodiagnostických vyšetření;
- **variability činností** - těžiště činnosti psychologů bude položeno na práci s lidmi sepsatými s výkonem služby, veliteli i příslušníky směn, v nejrůznějších situacích, musí k nim proto mít blízko a to i z hlediska zabezpečování stanovených úkolů;
- **operativnosti** - psychologové ve služebním poměru budou pohotově k nasazení v případě potřeby a v rámci kraje budou moci neprodleně poskytovat a koordinovat pomoc účastníkům zásahů a obětem;
- **ochrany osobních dat příslušníků** - psychologové ve služebním poměru budou zavázáni služebně i etickým kodexem, mlčenlivostí a ochranou dat i výsledků vyšetření před zneužitím.²⁷²

Navrhovaná struktura²⁷³, v současné době (prosinec 2015) plně realizovaná, vytváří předpoklad vzniku dlouhodobé interakce psychologů a příslušníků jednotek PO v daném okruhu působnosti. Byla zřízena 2 systemizovaná místa psychologů na GŘ HZS ČR a po jednom na každém ředitelství HZS kraje, dále čtyři psychologické laboratoře a osm systemizovaných míst laborantů. Na uvedenou strukturu navazují

²⁷² *Koncepce psychologické služby Hasičského záchranného sboru české republiky*. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2002. s. 3.

²⁷³ **Příloha B** - Struktura psychologické služby Hasičského záchranného sboru ČR

psychologem vyškolení příslušníci jednotek PO, jimiž jsou členové tzv. „**Týmu Posttraumatické Péče**“ (podrobněji viz. kapitola 5.1), jejichž úkolem je mimo jiné včas rozeznat projevy negativních psychických změn u zasahujících příslušníků a umět poskytnout primární pomoc nebo neprodleně vyžádat pomoc psychologa HZS kraje. Jako ideální se jeví takový stav, kdy v každé směně slouží alespoň jeden člen výše uvedeného týmu. Tento záměr se však nedaří ve všech krajích realizovat, protože ne vždy jsou ve směnách zastoupeny příslušníci, kteří by vykazovali předpoklady pro výkon této odpovědné funkce.

Navrhovaná a z velké části již realizovaná působnost vychází ze zkušeností PČR, kde stanovené maximum 1500 osob na jednoho psychologa, kterému se v praxi blíží, se ukazuje jako příliš velké a je proto připravováno jeho snížení. V návrhu psychologické služby HZS by připadal 1 psycholog v průměru na 540 příslušníků. Dále se u HZS krajů, kde je počet příslušníků 800 a více, počítá se zřízením místa laboranta. To by vytvářelo příznivější východisko pro práci psychologů u HZS ČR.²⁷⁴

Na MV-GŘ HZS ČR se ukázalo, že je vhodné psychologická pracoviště začlenit do podřízenosti náměstka GŘ pro SPD a IZS, do oddělení jednotek PO a odborné přípravy odboru IZS a výkonu služby, a to vzhledem k vazbě na výkon služby a plnění psychologických úkolů v terénu, činnost při mimořádných událostech apod.

Z výše uvedených důvodů měli být i psychologové HZS krajů (psychologická pracoviště) začleněni do odboru IZS a činnost laboratoře v rámci své působnosti měla být koordinována řediteli odborů IZS příslušných HZS krajů. To se ale z organizačních důvodů nepodařilo zrealizovat, tak že nakonec byli psychologové krajů zařazeni do organizační struktury pod kancelář krajských ředitelů HZS krajů, což je stále diskutováno a ne vždy chápáno s jednotným názorem psychologů, ale i samotných hasičů.

Psychologické laboratoře

Jak Zikeš (2010, s. 84) uvádí, „*rozmístění laboratoří ve struktuře psychologické služby bylo původní koncepcí navrhováno v počtu 4 (Olomouc, Hradec Králové²⁷⁵, České Budějovice, Praha), což se zdálo nejvhodnější z hlediska dostupnosti a*

²⁷⁴ MICHALÍK, D. *Psychologie v bezpečnostních sborech*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR – Oddělení psychologie OPe, 2009. s. 15. ISBN 978-80-7312-060-3.

²⁷⁵ **Obrazová příloha** – obrázky č.: 8a), 8b) – psychologická laboratoř HZS KH kraje v Hradci Králové, Malšovicích

přiměřeně rovnoměrného geografického pokrytí. Také připadalo v úvahu postupné zřízení dalších laboratoří v Ostravě, Plzni a v Ústí nad Labem a 2 systemizovaných míst laborantů. Avšak po vyhodnocení praktických zkušeností s jejich provozem a podle finančních možností byla nad rámec původní koncepce zřízena laboratoř pouze v Ostravě, která je již dnes personálně obsazena a plně funkční. Současný početní stav laboratoří by se výhledově měnit neměl, s předpokládanou vytížeností cca 150 psychodiagnostických vyšetření ročně na jednu laboratoř.“

Laboratoří a služeb laborantů využívají psychologové jednotlivých krajů podle působnosti laboratoře²⁷⁶ k vyšetření osobnostní způsobilosti uchazečů o přijetí do služebního poměru a dále při posuzování osobnostní způsobilosti k výkonu funkce a při zjišťování osobnostního profilu uchazeče při výběrovém řízení na vedoucí pozice.

I laboratoře mají podobné technologické vybavení (přístrojové metody jsou administrované za pomoci dotykových panelů a periferních prvků, jako jsou sluchátka a nožní pedály), nechybí ani řada testů v klasickém papírovém provedení. V současné době jsou v rámci všech laboratoří HZS používány jak shodné diagnostické metody, tak normy a další jiné podpůrné nástroje.

4.2.2 Hlavní úkoly (pilíře) psychologické služby

Po schválení původní koncepce psychologické služby generálním ředitelem HZS ČR byla s jejím nástupem v roce 2003 přenesena kompetence na ředitele HZS krajů s cílem, zabezpečit její realizaci odborným personálem obeznámeným se specifickými činnostmi a podmínkami služby příslušníků HZS ČR.

Hlavní úkoly byly zakotveny do třech pilířů²⁷⁷, které musí psychologická služba HZS ČR plnit a zajišťovat:

- **1.pilíř – podklady pro výkon služby a personální práci** (ověřování osobnostní způsobilosti, psychodiagnostická vyšetření pro obsazování specializovaných funkcí, vyšetření v rámci výběrových řízení, ostatní odborná vyšetření, apod.),

²⁷⁶ **Příloha B** - Struktura psychologické služby Hasičského záchranného sboru ČR

²⁷⁷ SOTOLÁŘOVÁ, Marie. Sborník přednášek z mezinárodní konference. In: *Požární ochrana 2003. Psychologická služba HZS ČR*. Sborník Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství. Ostrava: Edice SPBI spektrum, 2003. s. 411-412. ISBN 80-86634-17-5.

- **2. pilíř – péči o příslušníky** (psychologická pomoc, preventivní osvěta = prevence, poradenství poskytované zaměstnancům a jejich rodinným příslušníkům, posttraumatická péče apod.),
- **3. pilíř – pomoc obětem mimořádných událostí** (psychosociální pomoc poskytnutá osobám postiženým mimořádnou událostí, duševní podpora, zprostředkování navazujících služeb apod.).

Sotolářová (2003) dále uvádí, že úkoly zastřešené 1. pilířem jsou zabezpečovány v laboratorních podmínkách, úkoly 2. a 3. pilíře jsou plněny v terénu, popřípadě ambulantně.

I. pilíř - zabezpečování podkladů pro personální práci

Mezi hlavní úkoly, které psychologická služby HZS ČR zabezpečuje, patří poskytování dílčích podkladů pro personální práci. Jedná se především o psychodiagnostická vyšetření, která jsou prováděna za účelem posuzování osobnostní způsobilosti.

Kdy a koho psycholog testuje?:

- **„Uchazeče do služebního poměru příslušníka HZS ČR podle §§ 15 a 79 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů a dále ve smyslu vyhlášky MV č. 487/2004 Sb., o osobnostní způsobilosti, která je předpokladem pro výkon služby v bezpečnostním sboru.**
- **Příslušníka HZS ČR při ustanovení na služební místo, pro které zjišťování osobnostní způsobilosti stanoveno jako jiný zvláštní požadavek, např. při výběru do specializovaných funkcí (strojník pro řízení vozidel s právem přednosti v jízdě dle § 37 vyhlášky MV č. 247/2001 Sb., o organizaci a činnosti jednotek požární ochrany).**
- **Příslušníka HZS ČR v rámci výběrového řízení při zjišťování osobnostních předpokladů pro výkon řídicí či speciální funkce.**
- **Na žádost služebního funkcionáře provádět psychologická vyšetření a poskytovat odborná stanoviska při rozhodování v personálních otázkách (např.**

*na základě domněnky, že příslušník je dočasně nebo trvale nezpůsobilý k výkonu služby v HZS ČR).*²⁷⁸

Psychodiagnostická vyšetření pro výběr uchazečů a zařazování příslušníků do funkcí se provádí dle jednotné metodiky v akreditovaných psychologických laboratořích HZS ČR.

1) OBECNÉ PODMÍNKY PSYCHODIAGNOSTICKÉHO VYŠETŘENÍ

*„Posuzování osobnostní způsobilosti uchazeče nebo příslušníka HZS ČR provádějí výlučně psychologové HZS ČR (dále jen „psychologická pracoviště“). K posouzení osobnostní způsobilosti k výkonu služby (dále jen „psychologické vyšetření“) se na základě požadavku personálního pracoviště využívají laboratoře psychologických pracovišť, které akredituje MV-generální ředitelství HZS ČR.“*²⁷⁹

*„Cílem psychologického vyšetření je zjištění, zda komplexní **osobnostní profil uchazeče nebo příslušníka HZS ČR je v souladu s kritérii** stanovenými pro určené funkce u HZS ČR. Kritéria, psychodiagnostické metody, profily k vyhodnocení výsledků, výsledkové listy testů osobnosti, anamnestický dotazník, schéma pro zaměřený rozhovor jsou protokolárně vedeny a průběžně aktualizovány MV-generálním ředitelstvím HZS ČR. Psychologická vyšetření uchazečů a jeho závěry mají v rámci resortu HZS ČR obecnou platnost po dobu dvou let, pokud zvláštní předpis nestanoví jinak.“*²⁸⁰

Před zahájením psychologického vyšetření musí každý uchazeč nebo příslušník vyplnit a podepsat **prohlášení**²⁸¹, ve kterém potvrdí, že je schopen absolvovat psychologické vyšetření. **Stanovisko psychologa**²⁸² vždy vychází ze závěrů psychologického vyšetření a zakládá do osobního spisu uchazeče nebo příslušníka.

K vyhodnocení se používá následující jednotná klasifikace:

a) u uchazeče

A – doporučuji k přijetí do služebního poměru příslušníka HZS ČR

²⁷⁸ § 2 vyhlášky č. 487/2004 Sb., o osobnostní způsobilosti, která je předpokladem pro výkon služby v bezpečnostním sboru

²⁷⁹ ZIKEŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 86

²⁸⁰ *Metodická příručka psychodiagnostických postupů zjišťování osobnostní způsobilosti uchazečů a příslušníků v rámci služby u Hasičského záchranného sboru České republiky*. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2006. s. 13-14.

²⁸¹ **Příloha C** – Prohlášení o absolvování psychologického vyšetření

²⁸² **Příloha D** – Stanovisko psychologa o výsledku vyšetření

B - nedoporučuji k přijetí do služebního poměru příslušníka HZS ČR

b) u příslušníka HZS ČR

A – doporučuji k výkonu funkce.....

B - nedoporučuji k výkonu funkce.....

„Sdělovat uchazečům nebo příslušníkům jakékoliv další informace o výsledcích psychologického vyšetření je oprávněn pouze psycholog, který vyšetření prováděl. Obsah sdělení je zaměřen na vazby mezi požadavky profese stanovenými analýzou práce základních funkcí HZS ČR a skutečnostmi zjištěnými při psychologickém vyšetření. O takovémto rozhovoru provede psycholog záznam do své psychologické dokumentace.“²⁸³

Osobní údaje a materiály z psychologického vyšetření uchazeče, který nebyl přijat nebo nastoupil do služebního poměru, se uchovávají po dobu pěti let ode dne vyšetření. Po uplynutí této doby se zničí dle platných předpisů. Uchazeč po této době může opětovně absolvovat celé přijímací řízení.

2) HODNOCENÍ OSOBNOSTNÍ ZPŮSOBILOSTI HASIČE

Psychologické vyšetření se vždy stává z testů osobnosti (podle zařazení na funkci), které se absolvuje v jednom dni. Tyto testy osobnosti sestávají z vyšetřování jednotlivých vlastností vyšetřovaného. Výsledky jsou zpracovávány dle dílčích kritérií, jež ovlivňují hodnocení vlastností ve **výsledkovém listu**²⁸⁴ tzv. **profilu osobnosti**. Vlastnosti jsou hodnoceny počtem bodů a jsou podkladem pro komplexní hodnocení.

Jen pro přiblížení autor uvádí některé ze zmíněných kritérií, které jsou posuzovány v profilu osobnosti:

➤ **vlastnosti jsou sestaveny do tří částí:**

A – INTERAKTIVITA

B – INTELEKTOVÝ POTENCIÁL

C – PSYCHICKÁ VÝKONNOST a ODOLNOST PROTI ZÁTĚŽI

➤ **a jsou podrobněji charakterizovány pomocí klíčových slov, nosných determinantů, dílčích kritérií:**

²⁸³ *Metodická příručka psychodiagnostických postupů zjišťování osobnostní způsobilosti uchazečů a příslušníků v rámci služby u Hasičského záchranného sboru České republiky. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2006. s. 13-14.*

²⁸⁴ **Příloha E** – Výsledkový list profilu osobnosti

a) **ŽÁDANÉ** – sebekontrola, komunikativnost, temperamentový základ, tendence k riziku, kombinační schopnosti, ostrost pozorování a smysl pro detail, logické myšlení, schopnost koncentrace pozornosti, psychomotorické tempo, dělená pozornost, vizuální paměť, reakční pohotovost, rozvodovost a odolnost proti zátěži apod.

b) **NEŽÁDANÉ (tzv. kontraindikace k přijetí)** – neintegrovaná osobnost, emoční labilita, impulzivita, snížený intelekt, nežádoucí agresivita, výrazný sklon k riziku, nesamostatnost, nerozhodnost, lehkovážnost, závislost, intolerance, extremita apod.

„Záznam na výsledkovém listu se pak porovnává s profilem pro danou funkci. Profesionální požadavky jsou stanoveny v profilech osobnosti a funkční skupiny v pětistupňové škále třemi pásmy:

- a) **plná disponovanost,**
- b) **podmíněná disponovanost,**
- c) **indispozice.**

ad a) **plnou disponovaností** rozumíme dokonalou profesionální zdatnost, kdy reakce nebo chování minimalizuje pravděpodobnost chyby a plně odpovídá požadavkům.

ad b) **podmíněnou disponovaností** rozumíme reakce nebo chování takovým způsobem, kdy pravděpodobnost chyby je ještě vyhovující. Profesionální zdatnost není dokonalá a na své spodní hranici se dotýká již hranice indispozice, lze ji však pro výkon funkce akceptovat.

ad c) **indispozicí** rozumíme reakci nebo chování takovým způsobem, kdy pravděpodobnost chyby je již tak veliká, že vylučuje profesionální uplatnění na očekávané úrovni. Profesionální zdatnost je nevyhovující.“²⁸⁵

Zavedení výsledkového listu bylo podníceno zejména snahou připravit takový informační výstup psychologického vyšetření, který by po jednoduchém zaškolení

²⁸⁵ *Metodická příručka psychodiagnostických postupů zjišťování osobnostní způsobilosti uchazečů a příslušníků v rámci služby u Hasičského záchranného sboru České republiky.* Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2006. s. 15-22.

umožnil posoudit a srovnat individuální výsledky s profesionálními nároky vykonávané funkce.²⁸⁶

Současný vývoj odborného vzdělávání a výcviku hasiče-záchranáře směřuje k výchově všestranného specialisty. Výběr pracovníků pro tuto náročnou činnost nelze provádět na úrovni běžného přijímání do pracovního poměru. Ponechání způsobu přijímání do pracovního poměru pouze na úrovni běžné personální praxe znamená ve svém důsledku zbytečné ztráty ve výcvikových kapacitách i vynaložených prostředcích.

II. pilíř – péče o příslušníky

Samotná problematika zabývající se péčí o příslušníky je vymezena ve druhém pilíři psychologické služby HZS ČR a je právem považována za nejdůležitější oblast, kterou tato profesionální služba zabezpečuje.

„Hlavním úkolem je tedy:

- **poskytovat psychologickou pomoc k odstraňování pozásahového stresu příslušníků,**
- **provádět školení a výcvik ke zvýšení psychické odolnosti a sociální kompetence řídicích a výkonných pracovníků, participovat na odborné přípravě příslušníků HZS ČR,**
- **poskytovat psychologické služby příslušníkům v rámci rekondičních programů při ozdravných pobytech.“²⁸⁷**

Posttraumatická intervenční péče by se nechala dle Sotolářové (2003, s. 412) charakterizovat jako preventivní psychologická služba příslušníků HZS ČR, která je nabízena hasičům, kteří byli přítomni obzvláště náročnému zásahu, nebo utrpěli sami zranění, případně zapříčinili dopravní nehodu, apod. *„Cílem je redukovat duševní napětí z kritické události a poskytnout péči hasičům tak, aby se z normální stresové reakce nevyvinula posttraumatická stresová porucha. O poskytnutí posttraumatické péče může požádat každý příslušník sám pro sebe nebo služební funkcionář pro své podřízené. Může být poskytována přímo psychologem nebo také vyškoleným členem Týmu posttraumatické pomoci, a nebo obojími.“*

²⁸⁶ ZIKEŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 89

²⁸⁷ SOTOLÁŘOVÁ, Marie. Sborník přednášek z mezinárodní konference. In: *Požární ochrana 2003. Psychologická služba HZS ČR*. Sborník Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství. Ostrava: Edice SPBI spektrum, 2003. s. 411-412. ISBN 80-86634-17-5.

Posttraumatická intervenční péče:

- je vždy nabízená, nikoliv vnucovaná
- měla by vycházet z toho, že rozhovor o neštěstí/tragédii pomáhá („sdílená bolest = poloviční bolest“)
- měla by vycházet z toho, že pokud si navzájem sdělíme své nepříjemné a stresující zážitky a pocity, zjistíme velmi často, že nejsou nenormální, ale že i jiní účastníci MU prožívají něco obdobného
- je pokaždé založena na samotné důvěře - o obsahu sdílené intervence se nikdo, tedy ani kolega ani žádný nadřízený či dokonce kdokoliv jiný, od člena týmu a psychologa ani nedozví

„Jedná se převážně o skupinovou práci (ve spolupráci s psychologem), při které se utvářejí a formují postoje, hodnoty a pomoc bližnímu. V rámci skupinové dynamiky se také rozvíjí kooperace, styl řízení, komunikace a řešení konfliktů ve skupině. Dále mohou probíhat různé nácviky relaxace a osvojování technik pro zvládnání posttraumatického šoku.“²⁸⁸

Další neméně důležitou oblastí jsou **služby psychosociálního poradenství**. Baštecká tyto služby definuje jako:

- „činnosti, kdy psycholog poskytuje služby psychologického poradenství příslušníkům, zaměstnancům i rodinným příslušníkům.
- psychologické poradenství, které je zaměřené na pracovní, osobní, vztahové či jiné problémy dle požadavku klienta.“²⁸⁹

Dle Baštecké (2005, s. 43) se **jedná se především o individuální péči**, jako je relaxace, poradenská činnost pro hasiče a rodinné příslušníky, zvládnání metod a technik vedoucích k hlubší sebereflexi a zvyšování psychické odolnosti. Při intervenci v terénu a i při provádění diagnostické činnosti je psycholog vždy pojen etickým kodexem psychologa HZS ČR, což mu ukládá povinnost zachovávat vždy důvěrnost informací, o nichž se dozvěděl při provádění své poradenské činnosti.

²⁸⁸ SOTOLÁŘOVÁ, Marie. Sborník přednášek z mezinárodní konference. In: *Požární ochrana 2003. Psychologická služba HZS ČR*. Sborník Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství. Ostrava: Edice SPBI spektrum, 2003. s. 411-412. ISBN 80-86634-17-5.

²⁸⁹ BAŠTECKÁ, B. a kol. *Terénní krizová práce – Psychosociální intervenční týmy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. s. 38 – 51.

Také **odborná příprava příslušníků a zaměstnanců** v oblasti psychologie má své opodstatnění. „Tato oblast zahrnuje:

- **přednášky** v oblasti psychologie (např. na téma: zvládání krizové situace, stres, trauma, rozhodování v časové tísní, protišoková opatření apod.),
- **odbornou přípravu příslušníků ve směnách** se zaměřením na zvyšování odolnosti vůči stresu, ale také kompetenci poskytovat první psychosociální pomoc přítomným obětem neštěstí,
- **vedení odborných kurzů**, které jsou zaměřeny na zvyšování soc. kompetence výkonných a řídicích příslušníků a zaměstnanců HZS ČR,
- **lektorská činnost** pro potřeby vzdělávacích zařízení požární ochrany (v rámci vstupní přípravy příslušníků, kurzů taktického, strategického řízení aj.).²⁹⁰

III. pilíř – pomoc obětem mimořádných událostí

Při řešení mimořádných událostí a krizových situacích se začíná objevovat nový druh pomoci. Již nestačí lidem zachránit život, zdraví, zajistit jim stravování a ubytování, ale je zapotřebí se postarat i o jejich psychiku. Tato pomoc byla již od prvopočátku zřízení psychologické služby HZS ČR zakotvena ve 3. pilíři „s cílem:

- **poskytovat psychologickou pomoc obětem nehod a katastrof**, podílet se na přípravě zdrojů psychologické pomoci v regionu a koordinovat jejich využití při mimořádných událostech většího rozsahu,
- **podle potřeby, související s výkonem služby, poskytovat psychologické služby rodinám příslušníků.**²⁹¹

Mimořádná událost, krizová situace jsou události, které jsou nepředvídatelné, přesahují naše běžné životní zkušenosti a mají výrazný dopad na psychiku téměř každého člověka, který jim musí čelit. Proto se u postiženého obyvatelstva mohou objevit různé nezvyklé, nebo neočekávané projevy, jak uvádí Baštecká (2005, s. 42). „Patří k nim:

- **úzkost, strach, panika**
- **podrážděnost, vztek**

²⁹⁰ Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. s. 31.

²⁹¹ *Koncepce psychologické služby Hasičského záchranného sboru české republiky*. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2002. s. 10.

- *přehnané reakce na jinak běžné podněty*
- *vnitřní neklid, neschopnost soustředit se*
- *nadměrný smutek*
- *pocit bezmoci*
- *únava, apatie*
- *pocit neskutečna*
- *pocit oddělenosti od ostatních lidí*
- *nespavost, děsivé sny*
- *neodbytné tíživé myšlenky*
- *znovuprožívání události*
- *nechuť k jídlu, nevolnost*
- *zvýšená konzumace alkoholu, léků*
- *snaha vyhýbat se některým situacím nebo místům, apod.*²⁹²

Nesmíme opomenout, že **se jedná o normální reakce na nenormální situaci**. Výše uvedené příznaky se mohou dostavit bezprostředně po události, nebo i s několikátýdenním odstupem. Přitom u každého člověka se mohou projevit různé příznaky a v různé intenzitě.

*„Postižené osobě, která prožila traumatizující situaci, **můžeme pomoci tím, že:***

- *budeme mu na blízku, vyslechneme ho*
- *umožníme mu projevit své pocity (strach, zlost, zármutek)*
- *budeme tolerovat jeho neobvyklé projevy, chování, změny nálad apod.*
- *poskytneme mu péči (např. postaráme se o jídlo, tekutiny, teplo, apod.)*
- *pomůžeme mu při řešení běžných denních povinností a zařizování různých záležitostí (postaráme se o děti, domácí zvířata, zprostředkujeme kontakt s příslušnými úřady, pomůžeme např. vyřídit pohřeb, volno u zaměstnavatele, finanční podporu, vyplnit podklady pro pojišťovnu atd.)*
- *při přetrvávání psychických obtíží poskytneme kontakty na lékaře, nebo odborníky na duševní zdraví.*²⁹³

²⁹² BAŠTECKÁ, B. a kol. *Terénní krizová práce – Psychosociální intervenční týmy*. 1. vyd. Grada Publishing, 2005 s. 39-46.

²⁹³ ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krizová intervence pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2004. 157 s.

Oblast psychologické pomoci obyvatelstvu, postiženému mimořádnou událostí nebo krizovou situací, je řešena v Konceptu psychologické služby HZS ČR jako jeden ze tří hlavních pilířů této služby. Není to v žádném případě krátkodobá činnost. Jde o dlouhodobé doprovázení postižených, v některých závažných případech až na dobu jednoho roku.

Sám Vymětal (2007, s. 15) uvádí, že „*potřeby psychologické a duchovní pomoci pochopily i nevládní neziskové organizace. Proto MV-GŘ HZS ČR ve spolupráci s o.s. ADRA, Ekumenickou radou církví a Sdružením česká katolická charita již dva roky organizuje výcvik psychosociálních intervenčních týmů (dále jen „PIT“).*“

K základním cílům činnosti PIT ČR patří:

- 1. poskytování a vyhledávání informací, pomoc při prosazování zájmů obětí;*
- 2. vyhledávání a odkazování do navazujících služeb, podpora truchlení;*
- 3. práce s obcí, osvěta pro místní síť, vzpomínkové akce;*
- 4. poradenství, aktivizace, podpora při plánování a rozhodování.“²⁹⁴*

V praxi to funguje tak, že do postižené oblasti se na pomoc postiženému obyvatelstvu vysílá psycholog HZS kraje. Z jeho rozhodnutí je prostřednictvím koordinátora PIT vyrozuměn tým dobrovolníků, odsouhlasena struktura pomoci a prací PIT. Pro práci PIT je třeba vytvořit potřebné zázemí (např. spolupráce s krizovým štábem města nebo obce, jmenovky, stravování, ubytování a v neposlední řadě i náhrada nákladů pro členy PIT).

Přitom je nezbytné, aby psycholog HZS kraje dobře zmapoval situaci v místě mimořádné události nebo krizové situace, předal dobrovolným členům PIT prvotní informace a tím jim usnadnil zahájení prací. Na základě vyhodnocení konkrétní situace se jeví jako výhodné rozdělit postižené do několika skupin, nejlépe v závislosti na potřebě návštěv. V takovém případě mohou jednu ze skupin představovat domácnosti, které mají dobré rodinné zázemí (děti, příbuzné, přátele) garantující vyrovnání se postižených s posttraumatickým stresem. Další skupinu mohou představovat domácnosti, ve kterých se ukazuje jistý rodinný nesoulad, případně i ne zrovna nejlepší sousedské vztahy. V každém případě nejvíce pozornosti a vysokou frekvenci poskytované pomoci potřebuje skupina domácností starých lidí, lidí osaměle žijících,

²⁹⁴ VYMĚTAL, Štěpán. *Poskytování psychosociální pomoci v mimořádných situacích*. Časopis 112, vyd. Praha: MV ČR – generální ředitelství HZS ČR, 2007, roč. 6, č. 2., s. 13-16.

lidí nemocných nebo jinak oslabených – osob nejvíce náchylných ke stresu. Zvýšenou pozornost je nutno věnovat i lidem, kteří již před událostí prožívali nějakou tíživou situaci, kteří se po události začnou nápadně vyhýbat ostatním, ztrácet zájem o svou budoucnost, nadměrně požívat alkohol, léky apod.²⁹⁵

„Přežití je téměř ze sta procent otázka myšlení a psychiky. Postarejte se nejprve o svůj mozek, on se pak postará o vás“²⁹⁶.

K lidem, zasaženým mimořádnou událostí, se v první fázi nedostanou odborníci na duševní zdraví, ale spoluobčané a záchranáři a ti by měli mít základní informace o tom, jak člověk v krizi reaguje a jak se k němu chovat.

Dobře zvládnutá komplexní první pomoc v krizové situaci napomáhá dalšímu zpracování traumatu u postiženého a je součástí prevence tzv. posttraumatické stresové poruchy, která se následně u některých zasažených může rozvinout. Emoční zranění může být totiž bolestnější než fyzické a může se také hůře a déle hojit.

4.2.3 Náplň práce psychologických pracovišť

Obsahová náplň práce jednotlivých psychologických pracovišť HZS ČR je profilována potřebami útvarů a jednotek v působnosti pracoviště.

„Psychologická pracoviště plní zejména tyto úkoly :

- a) provádějí psychologická vyšetření uchazečů o přijetí do služebního, případně pracovního poměru. Spolupracují při vytváření regionálního systému náborové a výběrové činnosti;**
- b) podle zadání služebního funkcionáře posuzují osobnostní způsobilost při zařazování zaměstnanců do řídicích funkcí a u uchazečů o vyslání ke studiu;**
- c) provádějí psychodiagnostická vyšetření hasičů z povolání²⁹⁷;**
- d) na vyžádání provádějí speciálně zaměřená psychologická vyšetření příslušníků a vydávají odborné posudky k doplnění podkladů pro personální opatření;**

²⁹⁵ ZIKEŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 93

²⁹⁶ MEZNÍKOVÁ, Marie. *Psychologie chování člověka za mimořádných situací*. Referát na konferenci požární ochrany „Červený kohout 2007“ [cit. 20. 12. 2015]. Přístup z:

<http://www.lipa.unas.cz/index.php?stranka=clanky/chovani-cloveka-za-mimoradnych-situaci>

²⁹⁷ § 37 Vyhlášky Ministerstva vnitra č. 247/2001 Sb. o organizaci a činnosti jednotek požární ochrany

- e) *poskytují preventivní psychologické služby hasičům, kteří např. způsobili dopravní nehodu, utrpěli zranění při zásahu, účastnili se zvláště psychicky náročného zásahu, eventuálně při zásahu selhali;*
- f) *školí velitele jednotek k poskytování primární pomoci příslušníkům po traumatizujícím zážitku při zásahu;*
- g) *poskytují sociálně psychologický servis jednotlivým pracovištím (zkoumají sociální klima pracovišť, provádějí expertní činnost, vedou školení a odborné kurzy zaměřené na zvyšování sociální kompetence řídicích i výkonných pracovníků);*
- h) *poskytují v adekvátním rozsahu poradenské služby zaměstnancům, v případě potřeby i jejich rodinným příslušníkům, přitom mohou spolupracovat se speciálními pracovišti (pedagogicko-psychologické poradny, manželské a předmanželské poradny, psychoterapeutické služby apod.), v součinnosti s lékaři posuzují změny pracovní způsobilosti;*
- i) *spolupracují při řešení speciálních situací, které vyžadují psychologickou intervenci;*
- j) *na vyžádání se účastní výzkumné činnosti, případně participují na úkolech psychologického pracoviště MV-GŘ HZS ČR, které také zajišťuje koordinovanou spolupráci mezi jednotlivými psychologickými pracovišti ministerstva; dále mohou provádět vlastní průzkumné sondáže podle potřeb příslušného útvaru;*
- k) *podle zadání mohou spolupracovat se vzdělávacími zařízeními při výběru učitelů, vychovatelů a instruktorů pro řízenou praxi, přispívat ke zvyšování jejich odborné kvalifikace; případně se podílet na vytváření školské koncepce jednak přímou účastí ve výchovně vzdělávacím procesu, jednak jeho didaktickým zabezpečením;*
- l) *publikují v odborných časopisech, podle potřeby se zúčastňují odborných seminářů a konferencí;*
- m) *podílejí se na vytváření, koordinaci a školení členů intervenčních týmů (včetně dobrovolníků) v regionu pro případy mimořádných událostí velkého rozsahu;*
- n) *podílejí se na zpracování informačních materiálů pro případy ohrožení obyvatelstva a podle potřeby sondují jejich psychologický dopad na veřejnost;*
- o) *spolupracují s tiskovými mluvčími, s personálními pracovníky a s pracovníky na úseku ochrany obyvatelstva a krizového řízení v IZS.*²⁹⁸

²⁹⁸ Pokyn č. 29 generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR a náměstka ministra vnitra ze dne 20.6.2003, kterým se vydává „Statut psychologických pracovišť HZS ČR“. Sbírnka interních aktů řízení, částka 29/2003. s. 2-3.

Náplně práce psychologů případně asistentů psychologů jednotlivých krajských psychologických pracovišť se rozhodně liší kraj od kraje. Roli přitom hraje odborné zaměření psychologa, krajová specifika (např. větší či menší možnost spolupráce psychologa s regionálními neziskovými organizacemi) a v neposlední řadě také představy krajského managementu HZS o využitelnosti a zaměření psychologické služby.

Pro bližší představu o konkrétní činnosti realizované vybraným psychologickým pracovištěm přikládám „**Zprávu o činnosti psychologického pracoviště HZS Královéhradeckého kraje za rok 2015**“²⁹⁹.

Plnění hlavních úkolů vyplývajících z původní koncepce a vývojové trendy psychologické služby HZS ČR jsou přehledně dokresleny ve „**Statistikách za období 2003 – 2015**“³⁰⁰. Jsou zde zřehledněny oblasti „**psychodiagnostické činnosti**“ (počty vyšetření), „**posttraumatické péče**“, „**poradenské služby**“, ale také „**lektorská činnost**“ a v neposlední řadě „**stáže psychologů**“.

4.2.4 Etický kodex psychologa

Není třeba zdůrazňovat, že jedním z nejdůležitějších předpokladů zajištění plnohodnotné funkčnosti psychologické služby v rámci HZS ČR je obsazení jednotlivých pracovišť skutečnými odborníky ve svém oboru. Již zmíněnou „*Koncepcí psychologické služby HZS ČR*“³⁰¹ bylo nastaveno, že zastávat fci fundovaného psychologa mohou provádět výhradně absolventi, kteří absolvovali jednooborové studium psychologie na filozofické fakultě nebo účastníci dvouoborového studia, jehož součástí byla psychologie. Ovšem podmínkou je, že absolventi složili požadované rozdílové zkoušky na filozofické fakultě katedře psychologie.

Psychologové HZS ČR garantují, že organizace činnosti psychologických pracovišť a laboratoří bude probíhat za dodržování všech zásad profesní etiky.

„*Mezi základní mravní a etické principy, které jsou po psychologích vyžadovány, patří zejména:*

1. *Zodpovědnost*
2. *Kompetence*

²⁹⁹ Příloha H – Zpráva o činnosti psychologického pracoviště HZS KH kraje za rok 2015

³⁰⁰ Příloha I – Vyhodnocení činnosti Psychologické služby HZS ČR – „Statistiky období 2003 – 2015“

³⁰¹ Kol. autorů. *Koncepce psychologické služby HZS ČR*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2003. 25 s.

3. *Morální a právní aspekty*
4. *Důvěrnost*
5. *Prospěch klienta*
6. *Profesionálnost vztahů*
7. *Používání technik*
8. *Výzkum*
9. *Aktivity na veřejnosti*
10. *Zodpovědnost vůči zaměstnavateli*³⁰²

Autor jednotlivé principy definuje takto:

Ad. 1. - Zodpovědnost:

- Každý psycholog musí umět přijímat zodpovědnost za metodickou správnost interpretace úkolů a podnětů zadavatele, dále pak za výběr použitých metod použitých diagnostické činnosti, při vyšetřování, provedených analýzách a intervencích. Úkoly a veškeré činnosti musí plánovat a formulovat tak, aby snížil na minimum možnosti, že výsledky budou nerelevantní. Psycholog musí vždy poskytovat úplný rozbor bez omezení údajů o sobě. Ve zprávách, které publikuje, nikdy nezamlčuje nepotvrzené údaje a musí umět připustit i možnosti stanovení alternativy s interpretací svých zjištění.
- Při intervenční činnosti udržuje psycholog vysokou náročnost na své povolání. Za následky svých činů musí psycholog umět přijmout odpovědnost, ale také vyvíjet úsilí k vhodné aplikaci svých služeb.
- Je neustále ostražitém, především vůči svým osobním, organizačním, finančním, sociálním, ba dokonce i politickým situacím a tlakům, které by ho mohly negativně ovlivnit. Vůči těmto vlivům musí být resistantní a zaujímá vždy neutrální postoj.
- Působí-li psycholog současně jako pedagog, musí prioritně uznávat závazek, kterým je „pomáhat jiným získat vědomosti a dovednosti“. Informace poskytuje vždy objektivně, úplně a přesně, v neposlední řadě i udržuje vysokou úroveň učení a vzdělávání.

³⁰² *Etický kodex psychologa Hasičského záchranného sboru české republiky*. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2003. s. 3-8.

- Psycholog si vždy uvědomuje, že ve všech poskytovaných činnostech nese výraznou zodpovědnost, protože jeho jednotlivá rozhodnutí a doporučení a mohou výrazně ovlivnit či změnit životy jiných osob.

Ad. 2. - Kompetence:

- Přijetí kompetencí ve vysokých standardech je pro všechny psychology povinností, a to nejen v zájmu veřejnosti, ale i v zájmu profese jako celku. Ve smyslu kompetence musí znát hranice své kvalifikace, a to i v rámci technik, které aplikuje a dobře ovládá.
- Musí se snažit udržet a dále rozvíjet svou profesionalitu, musí si jí dobře uvědomovat a zachovávat veškerá její omezení, musí umět identifikovat a odstraňovat negativní vlivy, které jí které ji mohou zpochybnit či jinak narušit. Tzn., že si nesmí přímo či nepřímo nárokovat kvalifikaci v oblasti psychologie nebo titul, který nevlastní. Ani si nárokovat jakékoliv kompetence z jiných oblastí, které řádně nezískal, případně i na výsledky, kterých sám nedosáhl, ba dokonce i na způsobilost, kterou nemá apod.
- Dobře ovládá diagnosticko psychologické metody a dokáže je aplikovat kvalifikovaně na základě odpovídající formulace psychologického vlastního (diagnostického) problému.
- Psycholog zná, že jeho osobní problémy a jiné konflikty mohou narušit jeho koncentraci a další profesionální činnost. Proto je zdrženlivý při převzetí a vykonávání specifických činností, u kterých je vyšší pravděpodobnost, že budou směřovat k nepřiměřeným výkonům, či jinak mohou poškodit klienta, kolegu, studenta či jiného účastníka psychologické intervence.

Ad. 3. - Morální a právní aspekty:

- Psycholog přijímá a akceptuje společenské standardy a normy v jeho jednání a je si vždy dobře vědom možného negativního dopadu svého chování na veřejnosti.
- V roli podřízených nebo nadřízených (jako zaměstnanec) se psycholog nepropůjčuje k činnostem a postupům, jenž mohou být nehumánní nebo mohou mít za následek neoprávněné či nezákonné jednání. To se týká i jeho postojů se zřetelem na věk, sexuální orientaci, postižení, rasu nebo náboženský a jiný národnostní původ.
- Při poskytování poradenské, terapeutické nebo individuální diagnostické služby dbá na profesionální psychologický přístup.

- Musí umět odmítnout poskytovat své služby v případech, že vzniknou okolnosti ohrožující jeho nezávislost, objektivitu, ale i bezúhonnost, apod. Objeví-li se tyto okolnosti v průběhu psychologické praxe a nelze je jakkoliv v průběhu účinně ovlivnit, neprodleně ukončí činnost a zabezpečí provedení intervence na jiném psychologickém pracovišti.
- Jestliže psycholog nedokáže respektovat výše uvedené zásada, ale i další zásady obsažené v tomto kodexu, vystavuje se nebezpečí být řešen sám podle platných legislativních norem, které upravují pracovněprávní vztahy, a to především v oblasti porušování pracovní kázně a v neposlední řadě i disciplíny.

Ad. 4. - Důvěrnost:

- Jako prioritní závazek musí psycholog při výkonu své činnosti spatřovat v respektování důvěrných informací, které získal od osob přizvaných do této činnosti. Zveřejnění či odhalení takové informace je možné za předpokladu, že s tím příslušná osoba souhlasí, příp. její zákonný zástupce, až na výjimky vyplývající z takových případů, kde mohou být osoby ohroženi. V některých případech, kdy je to nezbytně nutné, může psycholog informovat svého klienta nebo zúčastněnou osobu o právních hranicích důvěrnosti.
- Veškeré informace získané v klinických podmínkách nebo získané při aplikaci poradenských služeb jsou tyto rozebírány jen za profesionálními účely a pouze s osobami, které jsou s případem jednoznačně konfrontováni.
- V případě nutnosti zveřejnění informace, a to bez předchozího souhlasu osoby, jenž se to týká, psycholog odpovídajícím způsobem znemožní její identifikaci.
- Psycholog stanovuje vždy taková opatření, aby zajistil i důvěrnost ve způsobu ukládání příslušné dokumentace, a to včetně veškeré další manipulace s ní.
- Je třeba myslet na to, že princip důvěrnosti však není konvencí, jenž by mu umožňovala jakkoliv porušovat zákonné normy (viz. například ohlašovací povinnost).

Ad- 5. - Prospěch klienta:

- Psycholog vždy musí respektovat člověka jako osobnost, a dle toho s ním pracuje. V případě střetu zájmů mezi klientem a institucí, v níž je psycholog zaměstnancem, vždy objasní povahu a určí směr loajalita a zodpovědností. Dále pak informuje přítomné klienty o jejich povinnostech a závazcích. Informuje klienta o cílech, dále pak o povaze stanoveného hodnotícího, terapeutického nebo tréninkového postupu, ale i o zjištěných výsledcích.

- Psycholog se vyvaruje zneužívání důvěry a závislosti v obou směrech a je si neustále vědom svého potenciálně vlivného postavení vůči klientovi.
- Jakékoliv sexuální intimnosti a hovory na toto téma s klienty by měl psycholog považovat za vysoce neetické.
- Klinický nebo poradenský vztah může psycholog ukončit tehdy, když je jasné, že tím jakkoliv klientovi neuškodí. Případně může nabídnout alternativní způsob psychologické pomoci.

Ad. 6. - Profesionálnost vztahů:

- Psycholog je ve všech jednáních rovněž povinen zohledňovat určité potřeby, kompetence a závazky svých kolegů, ale i psychologů v jiných profesích. Bere vždy v úvahu tradice, ale i zkušenosti a praxi jiných profesních skupin, se kterými často spolupracuje. V neposlední řadě respektuje své kolegy.
- Při vykonávání supervizní činnosti přijímá závazky s cílem podporovat a rozvíjet další profesionální růst vybraných jedinců. Ten pak nese odpovědnost za profesionalitu a úroveň práce vedených kolegů a jiného pomocného personálu.
- V případě, že se psycholog dozví o porušování etických zásad některým ze svých kolegů, pokusí se taktním a neformálním způsobem příslušného psychologa na daný problém upozornit. Vždy je na porušení etiky zapotřebí přihlížet s nadhledem a dostatkem citlivosti, vědomostí a zkušeností. Pak je neformální upozornění přinejmenším přiměřené.
- Nikdy se psycholog nepropůjčuje k intrikářství, ba dokonce jinak nepomlouvá a nepoškozuje pověst svých kolegů.

Ad. 7. - Používání technik:

- V rámci vývoje, publikační činnosti a při využívání diagnostických psychologických technik, dále pak technik terapeutických a výcvikových, vždy psycholog dbá na zájmy klienta a jeho prospěch. Vždy používá správné techniky a odpovídajícím způsobem interpretuje jednotlivá zjištění.
- Vždy musí respektovat právo klienta, který chce být seznámen s výsledky šetření. Tyto řádně interpretuje a poskytuje základní informace ze závěrů a doporučení, pokud tato oblast není jinak řešena interním předpisem či jiným metodickým pokynem.
- Výsledky vyšetření musí vždy psycholog zabezpečit proti neoprávněné manipulaci někým jiným.

- Psycholog nesmí umožnit používání psychodiagnostických metod a technik jiným nekvalifikovaným osobám. Rovněž jim neposkytuje jakoukoliv záštitu nebo supervizní činnost.

Ad. 8. - Výzkum:

- Psycholog musí dobře znát, jakým způsobem dokáže nejlépe přispět psychologické vědě, v neposlední řadě i výzkumným projektům, které se psychologie jakkoli dotýkají. Ve smyslu této úvahy a při jakékoliv snaze psychologa vést nebo se podílet na výzkumné činnosti, provádí veškeré činnosti s úctou a v neposlední řadě se zájmem přispět vědě, a to vše s přihlédnutím k důstojnosti a dobru lidí, kteří mohou být účastníky vlastního výzkumu.
- Při přípravě a plánování výzkumné či jiné badatelské činnosti musí vždy psycholog se vši zodpovědností zvážit jeho etickou přijatelnost.
- Jednou z prvních etických zásad, která by měla být i prioritním zájmem psychologa výzkumníka (psychologa), je vždy zvažovat, jakým rizikům mohou být účastníci výzkumu vystaveni.
- Výzkumník vždy zůstává odpovědný, měl by dbát zásad etické praxe ve výzkumu, a to ve všech fázích, včetně projektování, v neposlední řadě i v oponentuře. Je zodpovědný i za všechny účastníky, kteří se na výzkumném projektu podílejí (spolupracovníci, pomocný personál, apod.).
- Psycholog musí umět respektovat svobodu jedince, který požaduje odmítnout účast na výzkumném projektu a hodlá i v jeho průběhu činnost ukončit. Tento fakt vyžaduje velmi již od fáze přípravy pečlivé promyšlení celé výzkumné práce.

Ad. 9. - Aktivity na veřejnosti:

- Na veřejnosti ctí a dbá psycholog dobrého jména vybraného oboru, který úspěšně reprezentuje, a to zrovna tak, jako organizace, jíž se stal zaměstnancem. Proto ctí a vždy se řídí normami, ujednáními a předpisy, které jsou pro něj závazné, a to především v jeho aktivitách směřujících k publikační činnosti, dále pak ve vystupování v informačních kruzích a sdělovacích prostředcích, při konzultační a přednáškové činnosti, supervizích, ale při intervenci na soudních jednáních a diskuzích s orgány a organizacemi uvnitř i vně HZS ČR.

- Psycholog musí akceptovat zásady týkající se publikační činnosti, a to v obecné rovině, ale i v resortu, ve kterém pracuje.
- Ve svém vlastním zájmu musí psycholog znát platné zákonné normy a platné předpisy, které upravují a navazují na jeho činnost. Dále se jimi řídit, aplikovat je v praxi, případně je uvádět do souladu s jeho vlastními postupy.

Ad. 10. - Zodpovědnost vůči zaměstnavateli:

- Psycholog je vždy zodpovědní vůči svému klientovi a se stejným zájmem i vůči organizaci, ve které je zaměstnán. Cílem této zodpovědnosti by mělo být pro psychologa především dosažení a udržování vysoké úrovně jeho profesionality. Musí vždy usilovat a zároveň poskytovat profesionální služby, a to na nejvyšší úrovni.
- Je-li jmenován psycholog psychologem u HZS ČR, znamená to pro něj, že musí od samého prvopočátku identifikovat se základními principy a zaměřením této organizace.
- Musí respektovat interní normy, stanovená pravidla a musí dbát na vzájemný soulad mezi nimi a svou psychologickou praxí opírající se o veškeré etické zásady.
- Psycholog ve všech činnostech intervnuje v souladu se stanovenými etickými zásadami pravidly a přitom vždy s vědomím, že na jedné straně reprezentuje sebe a na straně druhé i Hasičský záchranný sbor ČR.

4.2.5 Realizovaná šetření k psychologické službě v rámci HZS ČR

Tak, jak již autor ve své práci několikrát zmiňuje, psychologická služba HZS ČR měla od samého prvopočátku nelehkou úlohu, a to vstoupit do podvědomí a současně získat důvěru nejen v řadách managementu, ale především u samotných hasičů záchrannářů zařazených na výjezdu. Právě z těchto důvodů bylo nejprve realizováno několik anketních a výzkumných šetření, jejichž cílem bylo zachytit názory na psychologickou službu, dále pak analyzovat nastavenou koncepci včetně navazujících vývojových trendů a v neposlední řadě pak vyhodnotit systém poskytování posttraumatické intervenční péče.

Vzhledem ke skutečnosti, že práce z velké části analyzuje a hodnotí psychologickou službu HZS ČR a její systém poskytování posttraumatické intervenční péče, rozhodl se autor, že v této navazující části ve stručnosti přiblíží některá realizovaná dotazníková šetření.

Prvotní kvantitativní a kvalitativní analýza využití psychologické služby

Již na samotném začátku roku 2003 bylo v rámci HZS ČR realizováno hlavním psychologem Ph.Dr. Marií Sotolářovou **první anketní šetření**³⁰³, jehož cílem bylo ověřit, zda mají velitelé stanic v podvědomí existenci psychologické služby u HZS, současně jaká je její koncepce a dále pak kterým jejím činnostem dávají přednost, popřípadě jakým způsobem by ji chtěli z titulu své funkce využívat, především z pohledu zásahové činnosti.

Anketa byla realizována v rámci konání odborné přípravy hasičů v době od 10. – 28. 2. 2003 s tím, že dotazy byly formulovány v následující znění:

- 1. Co může udělat psychologická služba pro HZS ČR?**
- 2. Co může udělat psychologická služba pro mou hasičskou stanici a hasiče?**

Na dotazy odpovídali záchranáři písemnou formou, a to anonymně a především dobrovolně. Šetření bylo vyhodnoceno u 201 z 225 dotázaných respondentů. Odevzdané písemné odpovědi byly podrobeny prvotní kvantitativní i kvalitativní analýze a jsou autorem dále uvedeny pod body I. – III.

I. Kvantitativní analýza dat:

Tabulka 5: Vyjádření počtu dotázaných respondentů

termín konání	počet účastníků	počet odpovědí	počet účastníků s konkrétními představami	počet účastníků bez konkrétních představ
10.–14.2.2003	72	63	59	4
17.–21.2.2003	70	65	56	9
24.–28.2.2003	83	73	64	9
celkem	225	201	179	22

Zdroj: ³⁰⁴

³⁰³ SOTOLÁŘOVÁ, Marie. *Vyhodnocení anketního šetření k psychologické službě HZS ČR*. [cit. 15. 4. 2009]. Přístup z: <http://www.hzscr.cz/clanek/vyhodnoceni-anketního-setreni-k-psychologicke-sluzbe-hzscr/sotolar.html>

³⁰⁴ SOTOLÁŘOVÁ, Marie. *Vyhodnocení anketního šetření k psychologické službě HZS ČR*. [online] [cit. 12. 9. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/vyhodnoceni-anketního-setreni-k-psychologicke-sluzbe-hzscr/sotolar.html>

Tabulka 6: Zachycení kategorie typů odpovědí včetně procentuál. vyjádření.

Kategorie typů odpovědi	1. otázka	%	2. otázka	%
kladná odpověď	179	89,1	161	80,1
nevím	15	7,5	15	7,5
nic neodpověděl	4	2,0	17	8,5
nic	3	1,5	7	3,5
záporná odpověď	0	0	1	0,5
celkem odevzdalo	201	100	201	100

Zdroj: ³⁰⁵

Tabulka 7: Zachycuje kategorie typů činností včetně procentuálního vyjádření.

Kategorie typů činností	1. otázka	%	2. otázka	%
poskytovat pozásahovou intervenci hasičům	71	39,7	87	54,0
podílet se na odborné přípravě hasičů	45	25,1	34	21,1
zkvalitňovat práci managementu HZS ČR	54	30,2	26	16,2
poskytovat poradenství hasičům v běžných záležitostech profesních i rodinných	15	8,4	30	18,6
zjišťovat způsobilost uchazečů a kandidátů na povýšení	28	15,6	6	3,7
poskytovat pomoc obětem mimořádných událostí	10	5,6	1	0,6
jiné	29	16,2	16	9,9
celkem odevzdalo	179	100	161	100

Zdroj: ³⁰⁶

³⁰⁵ SOTOLÁŘOVÁ, Marie. *Vyhodnocení anketního šetření k psychologické službě HZS ČR*. [online] [cit. 12. 9. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/vyhodnoceni-anketního-setreni-k-psychologicke-sluzbe-hzscr/sotolar.html>.

³⁰⁶ SOTOLÁŘOVÁ, Marie. *Vyhodnocení anketního šetření k psychologické službě HZS ČR*. [online] [cit. 12. 9. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/vyhodnoceni-anketního-setreni-k-psychologicke-sluzbe-hzscr/sotolar.html>.

II. Kvantitativní analýza dat:

Z přehledu zpracovaných odpovědí lze vyvodit následující závěry:

- z 201 odevzdaných odpovědí se 179 účastníků šetření ztotožnilo s nastavenou koncepcí psychologické služby HZS ČR;
- s možnostmi využití psychologické služby si nevědělo rady 21 dotazovaných;
- psychologickou službu považoval za zbytečnou 1 dotázaný;
- v komentářích se velmi často vyskytovaly obavy a strach ze zneužití psychologické služby k nepopulárnímu personálnímu rozhodnutí (propuštění či ztráty funkčního zařazení);
- v první řadě doporučují seznámit řadové hasiče s úkoly a možnostmi psychologické služby;
- navrhují využívat psychologickou službu k odbourávání pozásahového stresu, nejlépe formou individuálních rozhovorů;
- v odpovědích zazněla i potřeba preventivní psychologické pomoci,
- doporučovali, aby psychologové věnovali značnou část pozornosti zdokonalování práce managementu HZS ČR;
- za prioritní považují, aby si každý psycholog budoval důvěru řadových hasičů a byl dosažitelný, bude-li ho třeba (byl jim pomocníkem a oporou);
- navrhují psychologům pravidelné, periodicky se opakující návštěvy stanic HZS krajů, dle jejich mínění „pouhé brožury a jiná oběživa“ důvěru nevytvoří;
- četnost návštěv by měla být nejméně 2x – 4x do roka;
- psychologové by měli svou odborností přispívat k ozdravování vztahů na pracovištích HZS krajů;
- měli by se urychleně seznámit se všemi úskalími profese hasiče.

III. Navrhovaná opatření:

Ze závěrů realizovaného anketního šetření byla **navržena následující opatření:**

1. **Seznámit s výsledkem anketního šetření všechny psychology a zaměstnance psychologických pracovišť HZS krajů.**
2. **Rozeslat výsledky šetření ředitelům HZS krajů k seznámení a případnému využití.**

Veškeré vyplněné anketní lístky jsou uloženy na psychologickém pracovišti MV – GŘ HZS ČR a zájemci mohou do nich kdykoliv nahlédnout.

Zpracovaná data se tak stala vodítkem pro záměry a jejich realizaci v činnosti psychologů HZS krajů.

Dotazníkové šetření při hodnocení původní koncepce

Na přelomu let 2008/2009 byla realizována mezi příslušníky HZS ČR anketa zaměřená na potřeby a požadavky hasičů směrem k psychologické službě. Cílem anketního šetření bylo zmapovat psychologickou službu HZS ČR, a to jak její doposud nastavenou koncepci vnímají a hodnotí samotní příslušníci HZS ČR.

Samotná příprava projektu byla zahájena již v průběhu roku 2008 panem Mgr. Davidem Dohnalem, psychologem HZS Olomouckého kraje (toho času zastupujícím vedoucím psychologem HZS ČR). Vlastní anketa pak proběhla v roce 2009 administrací dotazníku psychologem generálního ředitelství a jednotlivými psychology HZS krajů.

„Dotazy byly formulovány ve čtyřech následujících oblastech:

- 1. Oblast pořizování podkladů pro personální práci.**
- 2. Oblast posttraumatické péče.**
- 3. Oblast vzdělávání.**
- 4. Oblast informací o psychologické službě a důvěra psychologa.**³⁰⁷

Na dílčí výzkumné dotazy odpovídali příslušníci a zaměstnanci Generálního ředitelství HZS ČR a příslušníci a zaměstnanci HZS krajů v písemné podobě, a to anonymně a dobrovolně.

Dotazníky odevzdalo celkem 2873 dotázaných respondentů, z toho 742 denních zaměstnanců a 2131 směnových příslušníků. Odevzdané písemné **odpovědi byly podrobeny prvotní kvantitativní i kvalitativní analýze**³⁰⁸, která nelze v celém svém rozsahu v této práci publikovat. I přesto ve stručnosti autor interpretuje některé **„nejdůležitější poznatky, jenž se vztahují k tématu práce:**

³⁰⁷ DOHNAL, David. *Aktualizace koncepce psychologické služby HZS ČR pro roky 2010 - 2014*. 1 vyd. Praha: Psychologická služba MV – GŘ HZS ČR, 2009. s. 10

³⁰⁸ **Příloha J** – Kvantitativní a kvalitativní analýza k hodnocení koncepce psychologické služby HZS ČR

- **Základní pilíře koncepce byly v počátečním období nastaveny správně.** Její realizace přinesla pozitivní výsledky i přesto, že:
 - a) na všech psychologických pracovištích nebyla obsazena stanovená tabulková místa (v Jihomoravském kraji, ve Středočeském kraji a v hlavním městě Praze),
 - b) psychologická pracoviště krajů nebyla organizačně začleněna do struktury IZS, nýbrž se stala organizační součástí kanceláře ředitele kraje,
 - c) nad rámec stanovený koncepcí byla vytvořena psychologická laboratoř v rámci psychologického pracoviště HZS Moravskoslezského kraje.
- **Psychologická služba se v HZS ČR úspěšně etablovala.** Po získání prvních zkušeností s prací psychologů začali o činnost psychologické služby projevovat zvýšený zájem jak vedoucí pracovníci HZS ČR, tak i hasiči HZS ČR. Je to patrné zejména z výsledků anketního šetření, kde jak vedoucí pracovníci, tak i hasiči vyžadují vyšší přítomnost a činnost psychologů na svých úsecích, než jaká jim byla v hodnoceném období poskytnuta.
- **Požadavky managementu se týkaly zejména psychologické pomoci při vedení lidí** v souvislosti s plněním úkolů s výraznou psychologickou relevancí, rozšiřování dovedností managementu formou odborné přípravy na vyžádaná témata, pomoci při ovlivňování pracovního klimatu v řízených kolektivech, přímé pomoci příslušníkům a zaměstnancům HZS ČR v případě problémů psychologické povahy.
- **Požadavky příslušníků v jednotlivých krajích se týkaly přímé práce s nimi,** zejména v pomoci a nácviku řešení náročných pracovních a životních situací, rozšiřování jejich odborných znalostí a dovedností psychologického charakteru.
- **Potřeby příslušníků v denních směnách a civilních zaměstnanců se týkaly zejména pomoci při řešení náročných osobních a rodinných situací.**
- **Společným požadavkem managementu i hasičů byla přímá psychologická pomoc lidem** dotčeným mimořádnými událostmi.
- **V průběhu doby byli psychologové využíváni jako konzultanti diplomových prací, vyučující v odborných kurzech** v rámci odborné přípravy příslušníků, jako přednášející na dalších odborných školách různých stupňů, včetně škol vysokých.

- **Vyplýnula nezbytnost vytvořit koncepci celoživotního vzdělávání psychologů a asistentů HZS ČR, která by vycházela z koncepce vzdělávání psychologů bezpečnostních sborů. Do této koncepce je třeba zahrnout také supervizní činnost a péči o dlouhodobou psychickou stabilitu psychologů a asistentů.**³⁰⁹

Na základě celkového zhodnocení výše uvedených poznatků a zkušeností byla navržena následující opatření:

1. **Ke stávajícím třem základním pilířům psychologické služby je připojit další pilíř, týkající se odborné vzdělávací činnosti psychologů v organizaci HZS ČR.**
2. **Koncepci doplnit o zabezpečení celoživotního vzdělání psychologů a asistentů HZS ČR.** Dále o péči týkající se jejich dlouhodobé psychické a pracovní stability.

Po provedené analýze a následném vyhodnocení veškerých odpovědí vyplynula nezbytnost vytvořit novou koncepci **celoživotního vzdělávání příslušníků HZS ČR**, jejíž součástí je i zvyšování kvalifikace v oblasti psychologické služby, a to především v podobě zvyšování odolnosti zasahujících hasičů vůči zátěži. Zikeš uvádí, že „nelze opomenout ani profesní vzdělávání psychologů, kteří jsou velmi často vystaveni právě těm nejtěžším událostem, při kterých zabezpečují neodkladnou psychosociální pomoc, ale i garantují profesionalitu této pomáhající profese.“³¹⁰

Ve světě byl proveden výzkum, který srovnával počet stresových faktorů u různých povolání. Sám Dohnal (2009, s. 8) připomíná, že „u hasičů bylo objeveno více než sto stresových faktorů“³¹¹. Proto je velmi obtížné u této profese **zdlavání stresu**. Hlavním krokem ke zmírnění takovýchto situací je uvědomění si přítomnosti stresu a v co nejkratší době se vymanit z působení stresorů. Důležité je tělesné a duševní zdraví hasiče, rovněž perfektní znalost své profese a možností, které jim dává trénovanost a technika. Dále pak napomáhá správná životospráva, aktivní odpočinek,

³⁰⁹ DOHNAL, David. *Aktualizace koncepce psychologické služby HZS ČR pro roky 2010 - 2014*. 1 vyd. Praha: Psychologická služba MV – GŘ HZS ČR, 2009. s. 10-15.

³¹⁰ ZIKEŠ, L. Psychologická služba Hasičského záchranného sboru ČR a její systém posttraumatické intervenční péče jako součást profesního vzdělávání hasičů. In VETEŠKA, J. a J. SALIVAROVÁ (eds.). *Vzdělávání dospělých - Příležitosti a úskalí v globalizovaném světě*. Praha: Educa Servise ve spolupráci s Univerzitou Jana Amose Komenského Praha, 2013. s. 379. ISBN 978-80-87306-12-3.

³¹¹ DOHNAL, David. *Aktualizace koncepce psychologické služby HZS ČR pro roky 2010 - 2014*. 1 vyd. Praha: Psychologická služba MV – GŘ HZS ČR, 2009. s. 8.

nekuřáctví, přiměřená hmotnost atd. Všechny tyto faktory a aktivity napomáhají k rychlejšímu odbourávání stresu. Dle Baštecké (2005, s. 42) „každý výjezdový hasič traumatizovaný mimořádnou událostí s následnými tělesnými a psychickými problémy má nárok na poskytnutí posttraumatické intervenční péče, a to jak individuálními metodami, tak i psychologickým ošetřením v rámci skupiny.“³¹² Tuto péči poskytují odborně školení psychologové HZS krajů v celé České republice.

³¹² BAŠTECKÁ, B. a kol. *Terénní krizová práce – Psychosociální intervenční týmy*. 1. vyd. Grada Publishing, 2005 s. 42.

5 SYSTÉM POSKYTOVÁNÍ POSTTRAUMATICKÉ INTERVENČNÍ PÉČE U HZS ČR

Den ode dne patří k průvodním jevům současného života větší pravděpodobnost vzniku extrémních situací, které mohou náhle a svévolně narušit každodenní koloběh. Takové situace jsou obecně označovány jako „**krizové situace**“³¹³. Psychologický výzkum těchto událostí přinesl mimo jiné zajímavý poznatek, kdy nebezpečné situace přesahující rámec běžné a subjektivně pochopitelné zkušenosti mohou silně traumatizovat všechny osoby v ohnisku děje. I u členů profesionálních týmů se mohou objevit následné tělesné či psychické potíže. Ačkoliv jsou na tyto situace odborně i mentálně připravováni, může se u nich rozvinout specifický syndrom označovaný jako „**posttraumatická stresová porucha**“³¹⁴.

Tímto objevem byla odstartována diskuse o prevenci posttraumatických potíží u zvláště ohrožených profesí. K nim samozřejmě patří i Hasičský záchranný sbor České republiky, jehož systém psychosociální pomoci je poskytován nejen samotným záchranářům, ale i obětem mimořádných událostí v podobě posttraumatické intervenční péče.

5.1 Poskytování posttraumatické intervenční péče v podmínkách HZS ČR

Systematicky se psychosociální pomoc začala rozvíjet nejprve v rezortu Ministerstva vnitra. Od roku 1998 zde byl vytvářen systém posttraumatické intervenční péče pro policisty, který vstoupil do praxe v roce 2001, stejný model byl přenesen do Hasičského záchranného sboru ČR, kde funguje od roku 2003. Využita je přitom síť resortních psychologů i vyškolených kolegů. Přitom policejní interventi jsou primárně určeni na pomoc policistům, v případě HZS ČR plní interventi úkoly jak ve vztahu k hasičům, tak ve vztahu k zasaženým občanům. V případě rozsáhlých neštěstí nebo katastrof v zahraničí je využívána psychologická služba MV (Policie ČR a HZS ČR) jako celek na pomoc českým občanům.³¹⁵

³¹³ **Krizová situace** - zpožděná nebo protahovaná odezva na stresovou událost nebo na situaci (krátce nebo dlouhotrvající) neobvykle hrozivého či katastrofického rázu, která pravděpodobně téměř u každého vyvolá pronikavou tíseň (Špatenková, 2004, s. 39).

³¹⁴ **Posttraumatická stresová porucha** - zpožděná nebo protahovaná odezva na stresovou událost nebo na situaci (krátce nebo dlouhotrvající) neobvykle hrozivého či katastrofického rázu, která pravděpodobně téměř u každého vyvolá pronikavou tíseň (Světová zdravotnická organizace, 1992, s. 133).

³¹⁵ ZIKEŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 108

Souběžně přitom dochází k rozvoji této oblasti také v rámci nestátních neziskových organizací. Ve spolupráci rezortu vnitra a Nadace ADRA se od roku 1999 vytváří a školí „**Psychosociální intervenční tým ČR**“³¹⁶, který odborně připravuje především dobrovolníky. Tento tým má zastoupení v regionech ČR, kde vykonává terénní krizovou práci, reaguje na aktuální potřeby vznikající při mimořádných událostech.

V roce 2004 Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR ve spolupráci s Nadací ADRA pořádalo první konferenci s mezinárodní účastí s názvem „**Psychosociální pomoc v situacích mimořádných událostí**“³¹⁷, s podtitulem „**Víme o sobě?**“. Konference se účastnili zástupci státního i neziskového sektoru a výstupem byla tvorba sítě, navázání dalších kontaktů a spolupráce mezi subjekty, které se psychosociální pomocí v ČR zabývají.

Psychologická služba resortu MV začala být využívána také v rámci Integrovaného záchranného systému ČR. Působí zde profesionálové na duševní zdraví školení v metodách Critical Incident Stress Management (viz. podkapitola 5.3) a v krizové intervenci, včetně telefonické. „*V těchto metodách jsou v poslední době trénováni také profesionálové Armády ČR a zástupci Zdravotnické záchranné služby, která zavádí preventivní psychologické programy pro své zaměstnance a členy posádky rychlé lékařské pomoci*“³¹⁸.

Již od samého počátku vzniku psychologické služby u HZS ČR bylo prioritním úkolem zabezpečit profesionální první pomoc v oblasti poskytování posttraumatické intervenční péče.

Především hasiči zařazení ve výjezdu jsou vystaveni mnohým kritickým situacím, které souvisí s výkonem jejich služby. Např. vyprošťují z havarovaných vozidel **mrtvé a těžce zraněné**³¹⁹, přičemž někteří doslova umírají v jejich náručí. Je poměrně běžnou věcí, že se při výjezdu na místo události v duchu modlí, ať není u nehody těžce zraněné nebo mrtvé dítě. Jiní zase mívají ještě několik týdnů po události děsivé sny, popř. se dostávají iracionální pocity viny, že nepřijeli včas nebo nemohli

³¹⁶ *Psychosociální intervenční tým ČR*. [online] [cit. 22.1.2016]. Dostupné z WWW: <http://pitr.cz/index.php?section=2>

³¹⁷ *Psychosociální pomoc v situacích mimořádných událostí*. [online] [cit. 25. 1. 2016]. Dostupné z WWW: <http://adra.cz/pomoc-v-cr/pomoc-pri-mimoradnych-udalostech>

³¹⁸ ZIKEŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 109

³¹⁹ **Obrazová příloha** - obrázky č.: 2a) dopravní nehoda, 4a) vyproštění mrtvých osob;

stříhat zaklíněná vozidla rychleji. Nemluvě o tom, že po bezprostředním **styku s ohořelou osobou**³²⁰ může i vůně grilovaného masa vyvolat silnou žaludeční nevolnost. A to zde autor uvádí pouze několik příkladů z mnoha dalších, které mohou vyvolávat nepříjemné pocity vedoucí až k poškození osobnosti nebo mohou mít za následek i ztrátu osobnostních předpokladů k výkonu profese hasiče záchranáře.

Legislativní rámec a vymezení pojmů

Činnost psychologické služby v oblasti posttraumatické intervenční péče upravují závazné interní akty řízení generálního ředitele HZS ČR, které jsou vydávány ve formě pokynů:

- Pokyn generálního ředitele HZS ČR č. 32 ze dne 4. 8. 2006, kterým se stanovují **podmínky pro povolání psychologa HZS ČR do výkonu služby v operačním řízení.**
- Pokyn generálního ředitele HZS ČR č. 30 ze dne 25. 7. 2008, kterým se zřizuje „**System poskytování posttraumatické péče příslušníkům a občanským zaměstnancům HZS ČR, kteří prožili traumatizující událost v souvislosti s plněním služebních nebo pracovních úkolů a stanoví postup při posttraumatické péči o oběti mimořádné události**“. (nahradil Pokyn generálního ředitele HZS ČR a náměstka MV č. 38 ze dne 8.9.2003)
- Pokyn generálního ředitele HZS ČR č. 31 ze dne 25. 7. 2008, kterým se zřizuje „**Tým Anonymní telefonní linky pomoci v krizi**“. (nahradil Pokyn generálního ředitele HZS ČR a náměstka MV č. 39 ze dne 8. 9. 2003)

Výše uvedené závazné interní akty řízení vycházejí z ustanovení §§ 77 odst. 11 písm. l) zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, kde je mimo jiné bezpečnostní sbor povinen vytvářet podmínky pro řádný a pokud možno bezpečný výkon služby. Za tímto účelem se rozumí i zabezpečovat psychologickou pomoc, a to formou poskytování posttraumatické intervence příslušníkům a zaměstnancům HZS ČR, kteří byli konfrontováni s těžkou životní situací a traumatizující událost v rámci plnění pracovních nebo služebních úkolů a rovněž postupu při poskytování posttraumatické péči obětem mimořádných událostí.

³²⁰ **Obrazová příloha** - obrázky č.: 2b) požár osobního vozidla, 4b) ohořelé lidské tělo;

Pro přehlednost a snazší orientaci v problematice je zapotřebí vymezit **„základní pojmy, které se vztahují k systému posttraumatické péče:**

- **traumatizující událost** - zátěžová situace, která může negativně ovlivnit výkon služby příslušníka nebo práci občanského zaměstnance HZS ČR (dále jen „příslušník“ nebo „zaměstnanec“);
- **posttraumatická péče příslušníkům a zaměstnancům** - krizová intervence, kolegiální psychická pomoc a následná péče;
- **kolegiální psychická pomocí** - soubor jednoduchých laických postupů vedoucích ke zmírnění následků traumatizující události příslušníka nebo zaměstnance;
- **krizová intervence** - soubor odborných postupů vedoucích k překonání traumatizující události příslušníka nebo zaměstnance;
- **následná péče** - nezbytná opatření k překonání dopadů traumatizující události na příslušníka nebo zaměstnance stanovená psychologem po krizové intervenci;
- **týme posttraumatické péče** (dále jen „TPP“) - skupina odborně připravených příslušníků nebo zaměstnanců - členů TPP, doplňovaná v případě potřeby o externí členy (např. zdravotník nebo duchovní), poskytujících kolegiální psychickou pomoc;
- **koordinátor TPP** (dále jen „koordinátor“) - odborně vyškolený příslušník, zpravidla psycholog, který řídí činnost TPP;
- **člen TPP** - příslušník nebo zaměstnanec ustanovený v souladu se systemizací služebních (pracovních) míst nebo platnými právními předpisy na jakémkoli služebním nebo pracovním místě, který primárně vykonává činnosti vyplývající z jeho služebního nebo pracovního zařazení, a dobrovolně projevil zájem o činnost v TPP nebo externí člen;
- **oběť mimořádné události** - osoba, která prožila traumatizující událost v souvislosti s mimořádnou událostí, která může mít negativní dopad na její psychický stav;
- **posttraumatická péče o oběti mimořádné události** - krizová intervence, první psychická pomoc a psychosociální péče;
- **psychosociální péče** - činnost zajišťovaná složkami IZS nebo jinými spolupracujícími subjekty v rámci humanitární pomoci, vychází z předpokládaných a vyjádřených potřeb a hodnot obětí mimořádných událostí v sociální, psychické, duchovní a tělesné oblasti jejich života a aktivně

povzbuzuje zacházení s jejich vlastními silami a zdroji se zdůrazněním primárních zdrojů sociální opory“³²¹.

Cíle a úkoly posttraumatické intervenční péče

Z podstaty pomáhajících profesí, které se zabývají nehodami, katastrofami a kriminalitou, vyplývá zvýšené vystavení náročným traumatickým situacím. „Kromě hasičů a policistů do této skupiny patří např. zdravotníci, vojáci a žurnalisté. Kumulovaný extrémní stres pak může zvyšovat riziko nemocí z povolání, sebevražedného jednání, rozvodovosti, závislosti na alkoholu, syndromu vyhoření a fluktuace. Policista nebo hasič, který se dostal do extrémní či exponované situace má právo čerpat od svého zaměstnavatele bezplatně a rychle kvalifikovanou a diskrétní pomoc.“³²²

Tato skutečnost byla zohledněna v zákoně č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve kterém je „**psychologická služba zahrnuta mezi podmínky řádného a bezpečného výkonu služby a povinnosti v oblasti péče o příslušníky**“³²³.

U Hasičského záchranného sboru ČR se **psychologickou péčí** rozumí zejména:

1. **posttraumatická péče zasahujícím hasičům** ve formě první psychologické pomoci,
2. **přímé poskytování psychosociální pomoci zasaženým osobám,**
3. **koordinace psychosociální pomoci** v situacích vyžadujících povolání dalších sil a prostředků psychosociální péče v rámci IZS.

Dle interního předpisu generálního ředitele HZS ČR (Pokyn č. 30, 2008, str. 1) „**Posttraumatická intervenční péče**“ = péče poskytnutá příslušníkovi HZS ČR, který v souvislosti s plněním služebních úkolů prožil traumatizující událost, která může

³²¹ Pokyn č. 30 generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR ze dne 25.7.2008, kterým se zřizuje systém poskytování posttraumatické péče příslušníkům a občanským zaměstnancům HZS ČR, kteří prožili traumatizující událost v souvislosti s plněním služebních nebo pracovních úkolů a stanoví se postup při posttraumatické péči o oběti mimořádné události. Sbirka interních aktů řízení, částka 44/2008. s. 1-2.

³²² ZIKÉŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 112

³²³ VYMĚTAL, Štěpán. *Poskytování psychosociální pomoci v mimořádných situacích*. Časopis 112, vyd. Praha: MV ČR – generální ředitelství HZS ČR, 2007, roč. 6, č. 2., s. 15.

negativně ovlivnit jeho další výkon služby, dále pak účastníkovi kritické události, který má zjevné projevy stresové reakce. „**Cílem je redukovat tzv. náraz kritické události a poskytovat péči k omezení negativních dopadů na psychiku zasaženého i možnosti vzniku posttraumatické stresové poruchy**“³²⁴.

„**O poskytnutí posttraumatické intervenční péče je oprávněn kdykoli požádat každý příslušník HZS ČR nebo jeho nadřízený služební funkcionář. Ta je poskytována za předpokladu, jestliže:**

- *účastník kritické události má zjevné projevy stresové reakce,*
- *účastník kritické události sám žádá o pomoc,*
- *událost má mimořádný charakter.*“³²⁵

Posttraumatickou péči vyplývající z nastaveného systému pomoci zajišťují členové intervenčních týmů zřízených u jednotlivých HZS krajů a na GŘ HZS ČR. Jejich prvořadým **úkolem je** provést v přímé časové souvislosti s traumatizující událostí bezodkladnou primární pomoc a v případě potřeby v následujících dnech a týdnech zabezpečit následnou péči hasiči záchranáři včetně seznámení s možnostmi dlouhodobé pomoci prostřednictvím dalších odborníků.

5.2 Tým posttraumatické péče („TPP“)

„*Schopnost vypořádat se s extrémním zážitkem je skutečně individuální záležitostí. Každý hasič v extrémní či exponované situaci má mít právo čerpat od svého zaměstnavatele bezplatně a rychle kvalifikovanou a diskrétní pomoc. Využití služeb krizové intervence musí být pro hasiče bezpečné, v žádném případě by nemělo ovlivnit jeho pracovní hodnocení a pracovní zařazení. Tedy hlavním smyslem je předcházet potížím směřujícím k přetrvávajícím následkům psychické traumatizace.*“³²⁶

Požadavky záchranářů a praxe vedly k vytvoření systému posttraumatické intervenční péče v rámci Hasičského záchranného sboru ČR. „*V současnosti je zde odborně proškolená bezmála stovka interventů – hasičů, hasičských psychologů, kteří*

³²⁴ BAŠTECKÁ, B. a kol. *Terénní krizová práce – Psychosociální intervenční týmy*. 1. vyd. Grada Publishing, 2005 s. 38.

³²⁵ ZIKES, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 113

³²⁶ ZIKES, L. *Psychologická služba Hasičského záchranného sboru ČR a její systém posttraumatické intervenční péče jako součást profesního vzdělávání hasičů*. In VETEŠKA, J. a J. SALIVAROVÁ (eds.). *Vzdělávání dospělých - Příležitosti a úskalí v globalizovaném světě*. Praha: Educa Servise ve spolupráci s Univerzitou Jana Amose Komenského Praha, 2013. s. 381. ISBN 978-80-87306-12-3.

jsou připraveni poskytnout kvalifikovanou pomoc těm, kteří prožili nadlimitní zátěž. Interventi fungují v rámci decentralizovaných **týmů posttraumatické péče**, které spadají pod jednotlivá krajská ředitelství HZS³²⁷.

Týmem Posttraumatické Péče (dále jen „TPP“)³²⁸ je skupina odborně připravených příslušníků HZS ČR, která poskytuje kolegiální psychickou pomoc a první psychologickou pomoc obětem na místě neštěstí. Členové TPP jsou pro výkon své profese pečlivě vybíráni a v neposlední řadě školeni v metodách „Critical Incident Stress Management“³²⁹.

Vznik intervenčního týmu vzešel z praxe, kdy od samého prvopočátku bylo jasné, a to že odborný psycholog nemusí být vždy dostupný, a dále při mimořádné události většího rozsahu není schopen se věnovat většímu počtu traumatizovaných osob najednou. Někdy sehraává důležitou roli i přirozená nedůvěra k cizí osobě (psycholog – tzv. „syndrom bílého pláště“, ale naopak důvěra ke známé osobě a pro dotyčnou osobu blízkému kolegovi.

„Tým posttraumatické péče pracuje ve složení:

- **„KOORDINÁTOR“** – odborník na duševní zdraví – **psycholog**
- **„ČLENOVÉ“** – vyškolení pracovníci, zpravidla příslušníci směny, označováni jako **„peeři“**³³⁰

Týmy Posttraumatické Péče se zřizují dle těchto zásad³³¹:

- a) příslušník nebo zaměstnanec, který se uchází o členství v TPP předkládá přihlášku k členství v TPP jeho koordinátorovi prostřednictvím svého vedoucího příslušníka nebo vedoucího zaměstnance, který na přihlášce vyjádří své stanovisko k zařazení uchazeče do TPP;

³²⁷ *Posttraumatický intervenční tým Hasičského záchranného sboru České republiky*. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2004. 53 s.

³²⁸ **Příloha G** – Tým posttraumatické intervenční péče HZS Královéhradeckého kraje

³²⁹ „CISM“ je proces orientovaný na prevenci, který má povahu diskuse, podpory, strukturovaného setkání a vzdělávání ohledně stresu. Nejedná se o terapii, psychoterapii, poradenství nebo jakoukoliv psychologickou léčbu.

³³⁰ ZIKEŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 114

³³¹ *Pokyn č. 30 generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR ze dne 25.7.2008, kterým se zřizuje systém poskytování posttraumatické péče příslušníkům a občanským zaměstnancům HZS ČR, kteří prožili traumatizující událost v souvislosti s plněním služebních nebo pracovních úkolů a stanoví se postup při posttraumatické péči o oběti mimořádné události*. Sbirka interních aktů řízení, částka 44/2008. s. 2.

- b) členové TPP jsou vybíráni koordinátorem formou strukturovaného rozhovoru a následně absolvují odbornou přípravu k poskytování posttraumatické péče;
- c) členy TPP zřízeného u HZS kraje jmenuje jeho ředitel z pracovníků se služebním působištěm v územní působnosti HZS kraje;
- d) metodické řízení a odbornou přípravu členů TPP a koordinátorů garantuje vedoucí psycholog HZS ČR;
- e) členové TPP jsou zařazeni na stávajících systemizovaných služebních nebo pracovních místech a funkcích, poskytování posttraumatické intervenční péče se považuje za nedílnou součást výkonu služby či výkonu práce;
- f) se členem TPP může být uzavřena dohoda o práci konané mimo pracovní poměr, jejímž obsahem je činnost v TPP mimo pracovní dobu (dobu služby) nebo pokud jde o externího člena.³³²

Úkolů a činností, které plní koordinátor a členové TPP vyplývajících z jejich zařazení, je nepřehledné množství. Nejdůležitější úkoly jsou definovány sbírkou interních aktů řízení GŘ HZS ČR, které dále v textu přiblížím.

„Koordinátor plní zejména tyto úkoly:

- *organizuje pravidelnou odbornou přípravu členů TPP,*
- *organizuje spolupráci TPP v rámci své územní příslušnosti a s dalšími odbornými pracovišti (i mimoresortními),*
- *vede evidenci o poskytnuté posttraumatické péči; přitom se řídí zvláštním právním předpisem (zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů),*
- *aktualizuje seznam členů TPP, kontakty na členy TPP a jejich dosažitelnost,*
- *eviduje materiálně technické zabezpečení TPP (např. reflexní vesta, vybavení zásahového zavazadla, informační brožury) a zajišťuje odborné materiály (např. odborné publikace, knihy, časopisy),*
- *po projednání s příslušnými vedoucími příslušníky nebo vedoucími zaměstnanci předkládá návrhy na jmenování a odvolání členů TPP.*

Člen TPP plní zejména tyto úkoly:

- *poskytuje kolegiální psychickou pomoc příslušníkům nebo zaměstnancům,*

³³² ZIKEŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 114-115

- *informuje kordinátora o poskytnutí kolegiální psychické pomoci nebo o její žádosti, pokud nehrozí nebezpečí z prodlení, případně žádá koordinátora o zajištění pomoci dalších členů TPP,*
- *při mimořádné události na místě zásahu poskytuje na výzvu velitele zásahu nebo jiného přímého nadřízeného posttraumatickou pomoc obětem mimořádné události formou první psychické pomoci.*³³³

Pokud některý z postižených hasičů požádá o poskytnutí kolegiální psychické pomoci, uvědomí člen týmu o této skutečnosti velitele zásahu, dále pak svého nadřízeného příslušníka nebo zaměstnance, který jej pro tuto činnost uvolní, ovšem nebrání-li tomu plnění jiných důležitějších služebních nebo pracovních úkolů.

Členové intervenčního týmu vycházejí z etických zásad pomáhající profese (viz. podkapitola 5.2.4), řídí se právními normami a využívají své odborné kvalifikace. Ve své činnosti a rozhodování jsou nezávislí. Členové intervenčních týmů jsou povinni zachovávat mlčenlivost o skutečnostech souvisejících s činností intervenčního týmu a zachovávat anonymitu hasiče, příslušníka HZS ČR, kterému posttraumatickou péči poskytli.

Zajišťování posttraumatické péče

Událostmi, které podle Zikeše (2010, s. 117) mohou vyžadovat povolání psychologa nebo školeného člena TPP na místo události „jsou zpravidla:

1. *kde jsou soustředěny osoby s nižší psychickou odolností, se sebevražednými úmysly, mentálně, smyslově či tělesně postižené (např. v domovech seniorů, v ústavech sociální péče, v dětských zařízeních, ve zdravotnických zařízeních),*
2. *při kterých jsou zúčastněné osoby vystaveny delší dobu nadlimitnímu stresu, např. dlouhotrvající požáry a mimořádné události, komplikované dlouhotrvající vyprošťování v návaznosti na předcházející události, rozsáhlé povodně, hledání utonulých osob, komplikovaná evakuace většího počtu osob,*

³³³ Pokyn č. 30 generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR ze dne 25.7.2008, kterým se zřizuje systém poskytování posttraumatické péče příslušníkům a občanským zaměstnancům HZS ČR, kteří prožili traumatizující událost v souvislosti s plněním služebních nebo pracovních úkolů a stanoví se postup při posttraumatické péči o oběti mimořádné události. Sbirka interních aktů řízení, částka 44/2008. s. 3-4.

3. *při kterých jsou vystaveni nadlimitnímu stresu příslušníci HZS ČR, případně osoby z jiných složek IZS (např. komplikovaná zranění případně smrt příslušníka HZS ČR nebo osoby z jiné složky IZS, zásahy, při nichž je obětí blízká osoba příslušníka HZS ČR nebo osoby z jiné složky IZS, těžká poranění nebo smrt dětí, obecně zásahy s větším počtem zraněných a mrtvých).*³³⁴

K událostem vyžadujícím psychologickou péči povolává psychologa vždy krajské operační a informační středisko (dále jen „KOPIS“) HZS kraje na základě rozhodnutí řídicího důstojníka kraje nebo velitele zásahu. Na místě zásahu je psycholog vždy podřízen veliteli zásahu nebo velitelem zásahu určenému nadřízenému (např. náčelník štábu velitele zásahu), kterým oznamuje důležité skutečnosti spojené s poskytováním psychologické péče. **Psycholog**, jenž zajišťuje koordinaci psychosociální pomoci v rámci IZS při zásahu, musí být na místě zásahu **označen zvláštní vestou s nápisem „Psycholog“**.

„Posttraumatická péče příslušníkům a zaměstnancům je zajišťována za dodržení následujících zásad:

- 1) *Krizovou intervenci provádí, řídí nebo organizuje psycholog HZS kraje nebo MV- generálního ředitelství HZS ČR (dále jen „psycholog“) např. formou skupinového debriefingu nebo psychotherapeutického rozhovoru.*
- 2) *Kolegiální psychickou pomoc provádí člen TPP sdílením zatěžujících, nadlimitních prožitků např. formou psychické první pomoci nebo defusingu.*
- 3) *Následnou péči provádí a organizuje psycholog sám nebo za podpory členů TPP, případně dalších odborníků, které k následné péči přibral se souhlasem svého vedoucího příslušníka nebo vedoucího zaměstnance.*
- 4) *Při zajišťování posttraumatické péče se členové TPP, koordinátoři a psychologové řídí odbornými postupy, etickými zásadami a právními normami. Zachovávají mlčenlivost o skutečnostech, které by poškodily či znevýhodnily příslušníka nebo zaměstnance, jemuž byla poskytnuta péče, a v případech, kdy by tím způsobili příslušníkovi nebo zaměstnanci nežádoucí osobní nebo pracovní újmu, také chrání jeho anonymitu.*

³³⁴ ZIKEŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 117

- 5) O poskytnutí posttraumatické péče je oprávněn požádat příslušník nebo zaměstnanec sám, anebo jeho vedoucí, kdykoliv v průběhu nebo po ukončení traumatizující události, a to prostřednictvím psychologa, člena TPP, koordinátora, velitele zásahu nebo operačního důstojníka.
- 6) Posttraumatická péče je příslušníkovi nebo zaměstnanci poskytována přednostně v době služby nebo v pracovní době. Není-li to možné, vedoucí služební funkcionář nebo vedoucí zaměstnanec člena TPP, koordinátora nebo psychologa rozhodne, že doba k poskytnutí posttraumatické péče bude přednostně započtena do doby služby nebo pracovní doby, popř. nad její rámec.
- 7) Posttraumatická péče je zpravidla poskytována na pracovišti příslušníka nebo zaměstnance, případně na pracovišti člena TPP, koordinátora nebo psychologa; v odůvodněných případech může být poskytována i na jiných místech, např. na místě zásahu, v nemocnici, v bydlišti příslušníka nebo zaměstnance.
- 8) Součástí systému poskytování posttraumatické péče je i „**Anonymní telefonní linka pomoci v krizi č. 974 834 688**“.
- 9) Příslušník nebo zaměstnanec nesmí být znevýhodňován v souvislosti s poskytnutím posttraumatické péče.³³⁵

Nabídka pomoci hasičům prostřednictvím týmu posttraumatické péče, kteří byli konfrontováni s traumatizující situací, vychází z praktické zkušenosti, kdy psychologická pomoc je zpravidla lépe přijímána od kolegů, neboť k nim má postižený blíž a nemá zábrany ani obavy svěřit se se svým problémem. Členy týmu „TPP“ lze rovněž využít při první psychosociální pomoci obětem na místě neštěstí. Tato intervence je výhodná zejména u událostí menšího rozsahu, kde je samotnou péči žádoucí poskytovat rychle a bezprostředně. Zástupci týmu jsou zpravidla hasiči zařazení ve sloužících směnách, tak že na místě zásahu od samého prvopočátku, v jiných případech jsou na místo události operativně přivoláni.³³⁶

³³⁵ Pokyn č. 30 generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR ze dne 25.7.2008, kterým se zřizuje systém poskytování posttraumatické péče příslušníkům a občanským zaměstnancům HZS ČR, kteří prožili traumatizující událost v souvislosti s plněním služebních nebo pracovních úkolů a stanoví se postup při posttraumatické péči o oběti mimořádné události. Sbirka interních aktů řízení, částka 44/2008. s. 5.

³³⁶ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Jak pracují týmy posttraumatické intervenční péče.* [online] [cit. 2. 8. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/standardy-psychosocialni-krizove-pomoci-a-spoluprace.aspx>

Zajištění a poskytnutí první psychické pomoci, intervence na místě a následná psychosociální pomoc se ukazují jako důležitá součást činností prováděných v rámci likvidace mimořádné či kritické události. *„Tato opatření přispívají nejen k zajištění pořádku během záchranných prací, ale také v zachování psychického zdraví občanů, v neposlední řadě samotných záchranářů. Zasaženým pomáhají vyrovnat se s utrpenými ztrátami, které mnohdy změnilý celý jejich další život“*³³⁷.

„Psychosociální pomoc také podporuje nalezení původní psychické rovnováhy jedinců i celého společenství. Zasaženými mohou být nejen přímí účastníci neštěstí, ale také jejich příbuzní, blízcí a sekundárně se jimi mohou stát také pracovníci zasahujících složek, kteří se podílejí na záchranných a likvidačních pracích.

5.3 Techniky redukce pozásahového stresu (CISM)

Management bezpečnostních sborů (policie a hasičů), zdravotnických zařízení a dalších dotčených organizací si uvědomuje nezbytnost péče o psychickou pohodu svých zaměstnanců. Proto zavádí do praxe programy na bázi „**Critical Incident Stress Management**“³³⁸ (dále jen „CISM“), což je „*systém řízení stresu, zejména při kritických událostech*“³³⁹. Za vznikem uvedeného přístupu zacházení se stresem v kritických a mimořádných situacích stojí americký autor Jeffrey T. Mitchell.

Jako interventi zde fungují tzv. „**CISM týmy**“, ve kterých pracují dva typy profesionálů, „**odborníci na duševní zdraví**“ (psychologové, psychiatři, lékaři, sociální pracovníci a duchovní) a „**vyškolení kolegiální poradci**“ (tzv. „**peerové**“) – kolegové z personálu poskytujících podporu. Oba uvedené typy profesionálů pracující v týmech CISM procházejí speciálním tréninkem. Současně je jim poskytován průběžný výcvik a pořádají se pravidelná setkání za účelem zdokonalování vědomostí a praktických dovedností.

Hlavním cílem CISM skupin je pomáhat lidem, kteří prožívají negativní následky stresu poté, co byli vystaveni kritické události. Dále pak připravit

³³⁷ ZIKÉŠ, L. Psychologická služba Hasičského záchranného sboru ČR a její systém posttraumatické intervenční péče jako součást profesního vzdělávání hasičů. In VETEŠKA, J. a J. SALIVAROVÁ (eds.). *Vzdělávání dospělých - Příležitosti a úskalí v globalizovaném světě*. Praha: Educa Servise ve spolupráci s Univerzitou Jana Amose Komenského Praha, 2013. s. 381. ISBN 978-80-87306-12-3.

³³⁸ „**Critical Incident Stress Management**“ („CISM“) - je proces orientovaný na prevenci, který má povahu diskuse, podpory, strukturovaného setkání a vzdělávání (informování) ohledně stresu. Nejedná se o terapii, psychoterapii, poradenství nebo jakoukoliv psychologickou léčbu“ (Mitchell, 1997).

³³⁹ MITCHELL, J. T. *Critical Incident Stress Management (CISM): A New Era and Standard of Care in Crisis Intervention*. Ellicott City, MD: Chevron, 1997. s. 43.

záchranáře, aby dokázali zacházet se stresem, který se vztahuje k jejich záchranné činnosti.

Baštecká rozlišuje následující „**opatření CISM**“:

- 1. Individuální krizová intervence**
- 2. Demobilizace**
- 3. Defusing**
- 4. Debriefing**³⁴⁰

Ad 1. **Individuální krizová intervence**

*Krise je stav, v němž se jednotlivé osoby setkávají s překážkou nebo výzvou, která se za pomoci běžných strategií řešení nebo zvládnutí problému ukáže jako nepřekonatelná. Tento stav pak vede k psychické disharmonii a k dekompenzaci.*³⁴¹

*„Cílem krizové intervence je zastavit snižování psychické výkonnosti, normalizovat nenormální a stabilizovat osobnost. Lze ji poskytnout přímo na místě traumatické události, a to redukcí stimulace (bezprostředních smyslových vjemů postiženého hasiče), akceptací krize (nechat jej vylicít událost, city, pocity), korekcí nesprávně hodnocených vlastních reakcí hasiče (ty jsou totiž pochopitelné a normální), vysvětlením stresu a stresových reakcí, znovuuvedením do činnosti, event. dalšími opatřeními.“*³⁴²

Pro rozšíření vědění uvedu některé ze **základních kroků krizové intervence**:

a) Vzdálit postiženou osobu z místa dění a poskytnout PRVNÍ POMOC:

- „**grounding**“ – stabilizovat osobu (posadit, opřít o zeď, držet celým tělem),
- „**centering**“ – ptát se na jméno, odkud je, zda ví, co se stalo apod.,
- „**focusing**“ – vést ke schopnosti odklánět pozornost.

b) Zabývat se postiženou osobou:

- „Co se stalo?“
- „Jak se cítíš?“

³⁴⁰ BAŠTECKÁ, B. a kol. *Terénní krizová práce – Psychosociální intervenční týmy*. 1. vyd. Grada Publishing, 2005. s. 255-257.

³⁴¹ MITCHELL, J. T. *Critical Incident Stress Management (CISM): A New Era and Standard of Care in Crisis Intervention*. Ellicott City, MD: Chevron, 1997.

³⁴² VYMĚTAL, Štěpán. *Krizové situace*. Policista, vyd. Praha: MV ČR – odbor prevence kriminalistiky, 2003, roč. 9, č. 12., s. 38.

c) Zabývat se iracionálními vysvětleními, rozšířit úhel pohledu:

- pocity viny
- obavy
- žádný právní význam

d) Vysvětlení znaků stresové reakce:

- symptomy jsou normální reakcí na abnormální událost
- vysvětlit souvislost mezi stresem a reakcí na stres

e) Vyvinutí strategie zvládnutí situace:

- zjistit osobní zdroje ve zvládnutí krize
- nabídnout a následně realizovat techniky ke zvládnutí stresu

f) Zpětné začlenění:

- nabídnout další podporu resp. v daném případě zorganizovat dodatečné nabídky první pomoci

Pro snížení účinku traumatu a omezení možných negativních dopadů na psychiku zasaženého jedince pomáhá okamžitý rozhovor, a to dle technik a postupů výše uvedených. Čím dříve je postiženému pomoc poskytnuta, o to je účinnější. Tato intervence není pokaždé směřována jen k samotným hasičům, ale je určena i samotným obětem mimořádných událostí.

Ad 2. **Demobilizace**

Demobilizace se užívá v případě katastrof velkého rozsahu, tam kde jsou zřizovány profesní skupiny, krizové štáby apod. „*Cílem je dodat jasné a strukturované informace o možných symptomech, zvládnání stresu, doporučení ohledně životosprávy atd. Je třeba účastníky akce maximálně udržet na úrovni tzv. „automatického pilota“ (kdy člověk funguje jako automatický stroj, bez emočního prožitku a doprovodu)*“³⁴³. Důvodem je účinné plnění záchranných a likvidačních prací, tj. odklizení trosk a ostatků, vyprošťování raněných apod.

Demobilizace **trvá přibližně 10 minut**, přičemž **následuje 20 minut relaxace spojené s občerstvením a krátkým odpočinkem**.

³⁴³ ZIKEŠ, L. Psychologická služba Hasičského záchranného sboru ČR a její systém posttraumatické intervenční péče jako součást profesního vzdělávání hasičů. In VETEŠKA, J. a J. SALIVAROVÁ (eds.). *Vzdělávání dospělých - Příležitosti a úskalí v globalizovaném světě*. Praha: Educa Servise ve spolupráci s Univerzitou Jana Amose Komenského Praha, 2013. s. 382. ISBN 978-80-87306-12-3.

Ad 3. **Defusing**

Defusing je „*chápán jako spontánní, volné „popovídání si“ o traumatizující události s kolegy a členem intervenčního týmu. Směřuje k odstranění "explosivních" emocí, které doprovází určitý zážitek. Anglický výraz defuse je v synonymickém slovníku popisován jako učinit něco méně nebezpečným, méně stresujícím a méně nepřátelským. Defusing je považován za běžný, probíhá ovšem mimo oficiální pozornost pracovní organizace, není institucionálně regulován.*“³⁴⁴

Defusing se využívá pro malé události nebo tam, kde se debriefing bude dělat později (např. u velkých událostí, kde nelze debriefing z provozních důvodů udělat ihned).

Cílová skupina: je malá, složená z lidí, kteří společně prožili událost (5 - 10 lidí), homogenost skupiny musí být zachována. Doba po události je optimálně 3 - 8 hodin (max. 18 hod.), dělá se bezprostředně po návratu z nasazení, dříve než dotyční opustí pracoviště, dokud zřetelně převládají jejich emocionální reakce. Realizují jej školení členové týmu posttraumatické intervenční péče (lépe ve dvou, v praxi obvykle jen jeden). Provádí se v bezpečném prostředí chráněné klidné místnosti okolo stolu, bez časového nátlaku, ale ne déle než 20 - 30 minut (max. 45 min.). Je důležité vyloučit záměnu situace s vyšetřováním.

Průběh: po úvodu (představení, upozornění na důvěrnost rozhovoru.) Následuje explorace, kdy dochází k vylíčení situace ("Co se stalo?"). Účastníci zde vyjadřují to, co pociťovali během události a co cítí a jak uvažují nyní. Dále následuje fáze informací, kdy jsou shrnuty vylíčené události, dále to, že se jedná o běžné reakce lidí v nenormální situaci. Jsou dána doporučení, jak se chovat, je nabídnuta další pomoc atd.

Zamýšlený efekt: nebude třeba žádné dodatečné péče, event. potřeba dodatečné péče bude konkretizována. Kontraindikací je skutečnost, že zásah trval příliš dlouho.

*„Cílem defusingu je zklidnění - rychlé snížení intenzity reakcí na stres. Defusing je vlastně zkrácenou formou níže popisovaného debriefingu.“*³⁴⁵

³⁴⁴ Posttraumatický intervenční tým Hasičského záchranného sboru České republiky. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2004. s. 48

³⁴⁵ ZIKESŠ, L. Psychologická služba Hasičského záchranného sboru ČR a její systém posttraumatické intervenční péče jako součást profesního vzdělávání hasičů. In VETEŠKA, J. a J. SALIVAROVÁ (eds.).

Ad 4. **Debriefing**

Debriefing je **strukturovaný rozhovor**, využívající potenciálu skupiny. „Obecnou podstatou debriefingu je dát dohromady skupinu lidí, kteří prošli identickou traumatickou událostí, a přimět je, aby tuto zkušenost sdíleli, mluvili o svých reakcích a aby přijali, že jsou to jejich přirozené reakce na nenormální situaci. Debriefing představuje již institucionální a kvalifikované (tj. odborné) opatření. Původní význam anglického slova debriefing snad nejvíce vystihuje slovní spojení "porada po akci". V synonymickém slovníku je debriefing opisován jako postup dotazování za účelem získání důležitých poznatků a informací nasbíraných zejména při vojenských akcích.“³⁴⁶

Dnes je debriefing mezinárodně platným termínem používaným v tzv. psychologii neodkladné péče. Nepřekládá se do národních jazyků. Označuje specifický postup vedení rozhovoru s jednotlivcem či se skupinou, který je rozfázován do na sebe navazujících kroků. Jeho hlavním smyslem je pomoci účastníkům náročné a pravděpodobně traumatizující akce zpracovat vzpomínky a emoce z místa drastické události tak, aby se předešlo vzniku potíží.

Na příkladu si můžeme uvést **osnovu strukturovaného rozhovoru** a v jakém pořadí probíhají **jednotlivé fáze**:

a) Úvod (introduction):

- Představení.
- Sdělit důvod rozhovoru = mimořádná, zatěžující událost.
- Srovnání psychické rány s tělesným poraněním.
- Hovor ulehčuje.
- Důvěrnost rozhovoru, žádné vyšetřování.
- Účel a průběh rozhovoru (žádná terapie – následné zpracování nasazení).

b) Fáze faktů (fact phase):

- „Co se stalo?“
- „Kdo byl účasten?“
- „Jaká byla Vaše funkce nebo role?“
- Nechat podrobně vyprávět, co se přihodilo.

Vzdělávání dospělých - Příležitosti a úskalí v globalizovaném světě. Praha: Educa Servise ve spolupráci s Univerzitou Jana Amose Komenského Praha, 2013. s. 382. ISBN 978-80-87306-12-3.

³⁴⁶ *Posttraumatiký intervenční tým Hasičského záchranného sboru České republiky.* Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2004. s. 49-50

c) Fáze myšlenek (thought phase):

- „Jaké myšlenky provázely dané dění ve Vaší hlavě?“
- Zjistit soubor myšlenek v zatěžující situaci.

d) Fáze pocitů (reaction phase):

- „Co bylo pro Vás nejhorší, nejvíce zraňující, nejvíce ponižující?“
- „Které vzpomínky na událost byste chtěl z paměti vymazat?“
- „Jaké pocity se objevily ve fázích události?“
- Zjistit vlastní traumatizující prvek.

e) Fáze chování (symptoms phase):

- „Změnily se způsoby Vašeho chování po události?“
- „Zpozorovali jste změny ve Vašem myšlení, Vašich pocitech či změny na a ve Vašem těle?“
- Odhalit změny prožívání a způsobů chování po události.

f) Fáze informování (teaching phase):

- Akutní reakce na stres jsou extrémní reakcí těla a psychiky na nějakou extrémní událost – reakce těla je normální!
- Způsoby chování v situaci jsou správné.
- Symptomy u postižených osob jsou různé, zčásti též opožděné – zabývat se vylíčenými symptomy stresu.
- Zjistit možnosti zvládnutí stresu.
- Dát doporučení k chování.
- Nabídnout další pomoc resp. dohodnout schůzku.

g) Fáze opětného začlenění (re-entry phase):

- Neformální posezení.

Při strukturovaném skupinovém rozhovoru **„je nutno dodržet následující pravidla:**

- *Všechny osoby, které nepatří k týmu nebo k postiženým, musejí opustit daný prostor.*
- *Každý hovoří pouze za sebe, striktní důvěrnost.*
- *Nikdo nebude k hovoru nucen.*
- *Poznámky jakéhokoli druhu nejsou dovolené.*
- *Během debriefingu by neměl nikdo opustit prostor.*

- *Žádej o aktivní spolupráci; kdo si myslí, že nepotřebuje debriefing, pomůžte druhým svou přítomností.*
- *Služební posty a funkce nemají žádný význam.*
- *Debriefing není žádné vyšetřování ani terapie.*
- *Neprovádí se žádná kritika nasazení (operativních a právních aspektů) ani osob.*
- *Žádné informace, jimiž se člověk sám zatíží.*
- *Otázky lze klást kdykoli, avšak upozornění na fázi informování před koncem.*
- *Žádné přestávky, žádné jídlo, žádné mobilní telefony“³⁴⁷.*

Debriefing zajišťují psychologové, ale také vyškolení členové intervenčního týmu (např. kolegové). Baštecká (2005, s. 268) uvádí, že „*debriefing zajišťovaný kolegy se začal používat nejdříve v USA, později i v Evropě a dnes je považován za nejefektivnější opatření v ohrožených profesích jako jsou záchranáři, policisté či hasiči. V těchto profesích se zavádí tzv. peer-support čili "kolegiální podpora" zajišťovaná poradci z vlastních řad. Proškolení poradci z vlastních řad (tj. z výkonných policistů, hasičů a záchranářů) jsou dnes považováni za nosný, hlavní článek institucionálně zajišťované péče o pracovníky po nebezpečné akci“³⁴⁸.*

Z praxe a doposud realizovaných výzkumů vyplývá, že 2/3 postižených osob se s traumatickou událostí dovedou vypořádat sami. Asi u 1/3 osob je vyrovnání s hrůznými zážitky problematické a existuje zde reálné nebezpečí rozvoje posttraumatické stresové poruchy. Z podstaty profese záchranáře vyplývá zvýšené riziko vystavení náročným traumatickým situacím, proto je třeba za nutnou součást péče o lidské zdroje v této oblasti považovat posttraumatickou intervenční péči.³⁴⁹

5.4 Anonymní telefonní linka pomoci v krizi

V rámci psychologické služby HZS ČR a z ní nastaveného systému posttraumatické intervenční péče také od roku 2003 funguje „**Anonymní telefonní**

³⁴⁷ *Posttraumatický intervenční tým Hasičského záchranného sboru České republiky. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2004. s. 50.*

³⁴⁸ BAŠTECKÁ, B. a kol. *Terénní krizová práce – Psychosociální intervenční týmy*. 1. vyd. Grada Publishing, 2005. s. 268.

³⁴⁹ ZIKES, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. s. 126

linka pomoci v krizi³⁵⁰ s nepřetržitým provozem. Jejím účelem je rychlá a anonymní pomoc lidem ve stavu psychické nouze, zejména zaměstnancům a příslušníkům HZS ČR a jejich rodinám či blízkým osobám. Vše s garancí dodržení zásad anonymity volajícího a jeho bezpečí podle principu lékařského tajemství.

Volání je bezplatné a funguje 24 hodin - 7 dní v týdnu. Kontakty Anonymní telefonní linky pomoci v krizi jsou:

- a) služební číslo **834 688**,
- b) číslo s civilní provolbou **974 834 688**.

Linka je výhradně určena příslušníkům a zaměstnancům HZS ČR, dále pak jejich rodinným příslušníkům. Ovšem mohou ji využívat také jim osoby blízké, členové jednotek SDH obcí, členové jednotek SDH podniků a zaměstnanci HZS podniků (dále jen „klienti“).

Služba na lince garantuje:

- a) zprostředkování posttraumatické intervenční péče v souvislosti s plněním pracovních nebo služebních úkolů,
- b) k zprostředkování telefonické pomoci bezprostředně v situacích akutního, chronického stavu či stavu psychické nouze,
- c) k zprostředkování kontaktů a informací v oblasti psychické podpory,
- d) k preventivním opatřením při nepředloženém, sebe či okolí poškozujícím jednání a protiprávním jednání, jenž může být vyvoláno v důsledku psychicky náročných a obtížně řešitelných situací.

Speciálně vyškolení profesionálové na lince poskytují rady, informace a především psychologickou podporu jedincům, kteří se nacházejí v situacích akutního nebo chronického stavu psychické nouze, velmi často související s plněním služebních úkolů.

Povinnosti, které plní členové týmu linky by se nechaly shrnout do následujících bodů:

- a) nepřetržitě vykonávají službu na telefonní lince a vůči klientovi zůstávají vždy v anonymitě,

³⁵⁰ Pokyn č. 31 generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR ze dne 25.7.2008, kterým se zřizuje „tým Anonymní telefonní linky pomoci v krizi PČR a HZS ČR“. Sbírká interních aktů řízení, částka 44/2008. s. 7-8.

- b) při výkonu poradenské činnosti na lince plní její obsluha úkoly dle pokynů vedoucího linky,
- c) vždy řídí se pravidly „Statutu linky“³⁵¹, využívají znalosti a dovednosti získané výcvikem, který pravidelně organizuje Česká asociace pracovníků linek důvěry; ti provádějí i supervizní činnost,
- d) do služby na anonymní lince nastupují dle rozpisu služeb.

Odborný provoz uvedené linky je organizován a zajišťován ve spolupráci s vyškolenými pracovníky HZS ČR, dále pak odborníky z řad Policie ČR a Ministerstva vnitra.

Z dosavadní několikaleté analýzy vyplývá, že na anonymní lince pomoci četnost hovorů stoupá. Problémy, se kterými se volající svěřují, jsou často „propletencem“ pracovních, osobních i rodinných problémů, s nimiž si již dotyční nevědí rady. Linka pak slouží jako poslední „záchranná brzda“. Nejvýstižněji to shrnují dvě hesla linky pomoci v krizi: „**Prožívat krizi je normální**“ a „**Obrátit se v takové situaci o pomoc je rozumné**“.

Lze tedy jenom konstatovat, že Anonymní linka pomoci v krizi je nezbytnou součástí systému poskytování posttraumatické intervenční péče.

Co k tomu ještě dodat?

System posttraumatické péče dokonce počítá s počáteční nedůvěrou vůči nadřízeným i psychologům dané organizace, a proto je postaven zejména na systému tzv. kolegiální pomoci. V mnohém mají řadoví hasiči pravdu, když říkají: „**Psychologu, co ty o tom víš, jaké to je hledět do očí matky mrtvého dítěte, jaký je pach krve, která uniká z těla zraněného, jak hrozné ticho zavládne, když skončí křik umírajícího.**“

Jak to všechno lapidárně shrnout?

Na poskytnutí posttraumatické péče má skutečně nárok každý zaměstnanec a příslušník HZS ČR. Je tedy povinností, jenž se opírá o příslušnou legislativu, aby zaměstnavatel tuto péči poskytnul včas a ve správný okamžik. Je už pak na osobní volbě jedince, zda ji využije či nikoliv. Proto by měl být v našich týmech profesionálů

³⁵¹ **Příloha K** – „Statut anonymní telefonní linky pomoci v krizi PČR a HZS ČR“

celý vějíř možností, na koho se v případě potřeby obrátit. Každý z členů posttraumatického intervenčního týmu je připraven a povinen péči poskytnout, i kdyby to mělo být pouze formou zprostředkování kontaktu na externího odborníka.

Tvorba, zavedení a aplikace samotného systému posttraumatické péče předpokládá změnu postojů v hodnocení prožitků hasičů spojených s výkonem služby. Základním posláním této intervence je nejen prevence a osvěta mezi řadovými hasiči, ale i snahou hasičských manažerů tuto pomoc rozvíjet a podporovat pod heslem **„Péče o personál se vždy vyplatí!“**

II. EMPIRICKÁ ČÁST

6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V návaznosti na teoretickou část práce si autor uložil úkol, a to realizovat výzkumné šetření z oblasti psychické zátěže hasičů, aplikované mezi směnovými příslušníky Hasičského záchranného sboru Královéhradeckého kraje. Cílem bylo zmapovat významné změny ve stavu psychiky následkem konfrontace s těžkou traumatizujícími situacemi, tedy v našem případě po náročné zásahové činnosti hasiče.

Šetření bylo realizováno v období od 06/2013 až 06/2015 v rozsahu 225 respondentů. Reprezentační vzorek tvořili příslušníci Hasičského záchranného sboru Královéhradeckého kraje, vybraní směnoví příslušníci zařazení ve výkonu služby, tj. výjezdoví hasiči okresu Jičín (60 hasičů), okresu Trutnov (60 hasičů), okresu Náchod (60 hasičů) a okresu Rychnov nad Kněžnou (45 hasičů).

Návratnost záznamových listů (dotazníků) byla 100%, protože jejich administrace v obou situačních pozadích byla zajišťována prostřednictvím velitelů stanic, případně členy týmu posttraumatické péče HZS Královéhradeckého kraje.

Výzkum potvrdil, že i když jsou hasiči každodenně přítomni zátěžovým situacím a jsou na ně průběžně připravováni a odborně školeni, i přesto se některé nepříjemné zážitky v jejich psychice zaznamenávají a následně negativně projevují. Je proto nezbytnou nutností tyto negativní projevy a změny v osobnosti hasiče minimalizovat a adekvátně je řešit v nové koncepci vzdělávání hasičů.

Autor tento výzkum považuje za cenný zdroj informací pro poskytování odborné psychologické péče, především v oblasti vytváření vzdělávacích aktivit se zaměřením na zdokonalování „Systému posttraumatické intervenční péče“.

6.1 Předmět výzkumu

Předmětem předkládaného výzkumu je zmapovat psychické stavy hasičů-záchranářů v obvyklém klidovém psychickém stavu a bezprostředně po traumatizující situaci. Dále pak zachytit a následně porovnat vzniklé změny v jednotlivých ukazatelích psychického stavu jedince.

6.2 Cíl výzkumu a formulace výzkumných hypotéz

Cílem výzkumného šetření je zachytit změny v psychice hasiče ve dvou fázích, a to v obvyklém - klidovém psychickém stavu a následně bezprostředně po výkonu zásahové činnosti (tj. po náročné traumatizující události). S ohledem na to je zapotřebí si položit otázku, a to: **„Dochází vlivem zátěžové situace v psychice hasiče záchranáře k takovým změnám, které by mohli ovlivnit jeho výkon?“** Odpověď se přímo nabízí, ale jak a kterým směrem se mění dynamika psychických procesů?

Shrnutím teoretických poznatků jsme dospěli k následujícím pracovním hypotézám, které se odvíjí od vybraných pěti komponentů Mikšíkova SUPSA:

- 1) Předpokládáme, že v atributu **P = psychická pohoda** – se v druhém šetření (bezprostředně po výjezdu) hladina tohoto faktoru **sníží minimálně o jednu směrodatnou odchylku** oproti výši hladiny prvního šetření, tj. v klidovém psychickém stavu.
- 2) Předpokládáme, že v atributu **A = aktivnost, činorodost** – se v druhém šetření (bezprostředně po výjezdu) hladina tohoto faktoru **sníží minimálně o jednu směrodatnou odchylku** oproti výši hladiny prvního šetření, tj. v klidovém psychickém stavu.
- 3) Předpokládáme, že v atributu **O = impulsivnost, odreagování se** – se v druhém šetření (bezprostředně po výjezdu) hladina tohoto faktoru **navýší minimálně o jednu směrodatnou odchylku** oproti výši hladiny prvního šetření, tj. v klidovém psychickém stavu.
- 4) Předpokládáme, že v atributu **N = psychický nepokoj, rozlada** – se v druhém šetření (bezprostředně po výjezdu) hladina tohoto faktoru **navýší minimálně o jednu směrodatnou odchylku** oproti výši hladiny prvního šetření, tj. v klidovém psychickém stavu.
- 5) Předpokládáme, že v atributu **D = psychická deprese, pocity vyčerpání** – se v druhém šetření (bezprostředně po výjezdu) hladina tohoto faktoru **navýší minimálně o jednu směrodatnou odchylku** oproti výši hladiny prvního šetření, tj. v klidovém psychickém stavu.

Očekáváme, že naformulované hypotézy výzkumného šetření budou následně potvrzeny.

Změny v jednotlivých attributech dotazníku budeme hodnotit na základě porovnávání rozdílů ve směrodatné odchylce hladiny jednotlivých faktorů. Takto bude možné potvrdit, zda jsou rozdíly v jednotlivých zjištěních statisticky významné.

Hlavní důraz klademe na pochopení situačně aktualizovaných změn v manifestovaných subjektivních pocitech, stavech či potížích.

6.3 Metody sběru dat

Ve výzkumném šetření byla použita dotazníková metoda – **osobnostní dotazník SUPSO**³⁵² (autor Oldřich Mikšík), který patří mezi nepřímé metody měření psychické zátěže osobnosti, v našem případě hasiče záchranáře.

Jestliže na psychiku působí aktuální situační kontexty, můžeme pozorovat reakci psychiky z vnitřních změn (organismové, fyziologické, prožitkové procesy a stavy), z obsahů situační odezvy, zejména pak ze struktury a dynamiky:

- ve vnějších projevech změn v aktivaci organismu (např. psychosomatické změny),
- v zaměřenosti, motivaci, postoji k vzniklé situaci, v míře změny z cílově zaměřené orientace na situačně frustrovanou aktivitu,
- ve schopnosti uplatnit rozumovou aktivitu,
- v kritériích výkonnosti,
- a v sociálním chování.

Pro naše účely je významnou typologií charakteristika jednotlivých psychických prožitků, pocitů a stavů jedince pomocí Mikšíkova dotazníku SUPSO.

Popis metody:

Dotazník SUPSO zachycuje **7 atributů** psychického stavu:

P = psychická pohoda (pocit spokojenosti, příjemného vyladění a příznivého psychického „nažhavení“ provázeného často prožitky euforie a sebedůvěry). Zde jde o to postihnout, nakolik se daný jedinec cítí svěžím a spokojeným, psychicky vyrovnaným a klidným, optimistickým, dobře naladěným;

³⁵² **Příloha L** – Osobnostní dotazník SUPSO

- A = aktivnost, činnost** (pocity síly a energie spojené s prahnutím po akci). Jde tudíž o zvýrazněnou pohotovost k aktivní interakci s dynamikou situačních proměnných, definovatelnou takovými kvalitami psychických jevů, jako je prahnutí po činnosti a průbojnost;
- O = impulsivnost, odreagování se.** Jde v podstatě o neřízené, spontánní uvolňování energetického napětí a psychických tenzí. (Na základě emocionálních impulsů při oslabení racionální sebekontroly, vnitřních útlumů). Je definovatelná náladovostí, obtížným sebeovládáním, výbušností, podrážděností a nekorigovanou agresivitou;
- N = psychický nepokoj, rozlada.** Jedná se o takový typ psychického napětí (resp. „nažhavení“), kdy člověk prožívá (mnohdy blíže nespecifikovatelné) psychické tenze a při tom nenachází ventily pro jejich uvolňování. Projevuje se psychickým a motorickým neklidem, rozmrzelostí, nespokojeností, resp. netrpělivostí a roztěkaností;
- D = psychická deprese, pocity vyčerpání.** Jde o komplex pocitů a stavů jejichž nepříznačnějším znakem je snížená pohotovost k interakci se situačními proměnnými (tj. tendence k pasivitě, odstoupení) spolu s apatií (nulovou „nažhaveností“ či tenzí). Patří sem takové jevy v prožitcích a projevech, jako je pesimismus, otrávenost, pocity slabosti a zmoženosti, apatie;
- U = úzkostné očekávání, obavy.** Jde o astenické prožívání psychického napětí při nejistém či „ohromujícím“ vývoji situace, jemuž chybí pohotovost k interakci v určitém směru (prožívání budoucího možného situačního vývoje se u daného jedince aktualizuje ve vnitřních prožitcích, nikoli však v pohotovosti k řešení situačních komponent). Jde tudíž o komplex takových pocitů a projevů člověka, jako jsou pocity nejistoty, prožitky psychického napětí, úzkostná nálada, obavy z možných důsledků budoucího aj.;
- S = sklíčenost,** jako pasivní prožívání negativních důsledků prodělávané psychické zátěže, působení situačních proměnných (tzn. obrácení prožitků psychického napětí nikoli ven, k interakcím z prostředím, ale „dovnitř“). Jde o takové prožitky, které lze vyjádřit adjektivy smutný, osamělý, přecitlivělý, nešťastný.

Uvedené komponenty lze ještě dále vnitřně členit **podle dvou klíčových kritérií:**

KD = komfort versus dyskomfort jako kritérium rozčleňující výše uvedené komponenty na ty, které jsou ukazateli vnitřní pohody a činorodosti, a na ty, které vyjadřují subjektivně nepříjemně prožitkové a interakční vyladění, nabuzení či odezvy a stavy. Toto členění se týká jak prožitkových, tak i aktivačních komponent;

PA = prožívání versus aktivace jako kritérium rozčleňující výše uvedené komponenty na ty, které vyjadřují spíše různé kvality prožívání (tzn. psychické pohotovosti a odezvy), a ty, které vyjevují různé kvalitativní stránky reagování (tzn. povahy motorické pohotovosti a odezvy) v té, které příznačně intenzitě. Toto členění se týká jak komponent vztahujících se k prožitkům a stavům psychického komfortu, tak i dyskomfortu.

Dynamiku psychických stavů bylo možné poznávat, hodnotit a interpretovat jedině s přesnou registrací proměnných (před a po mimořádné události).

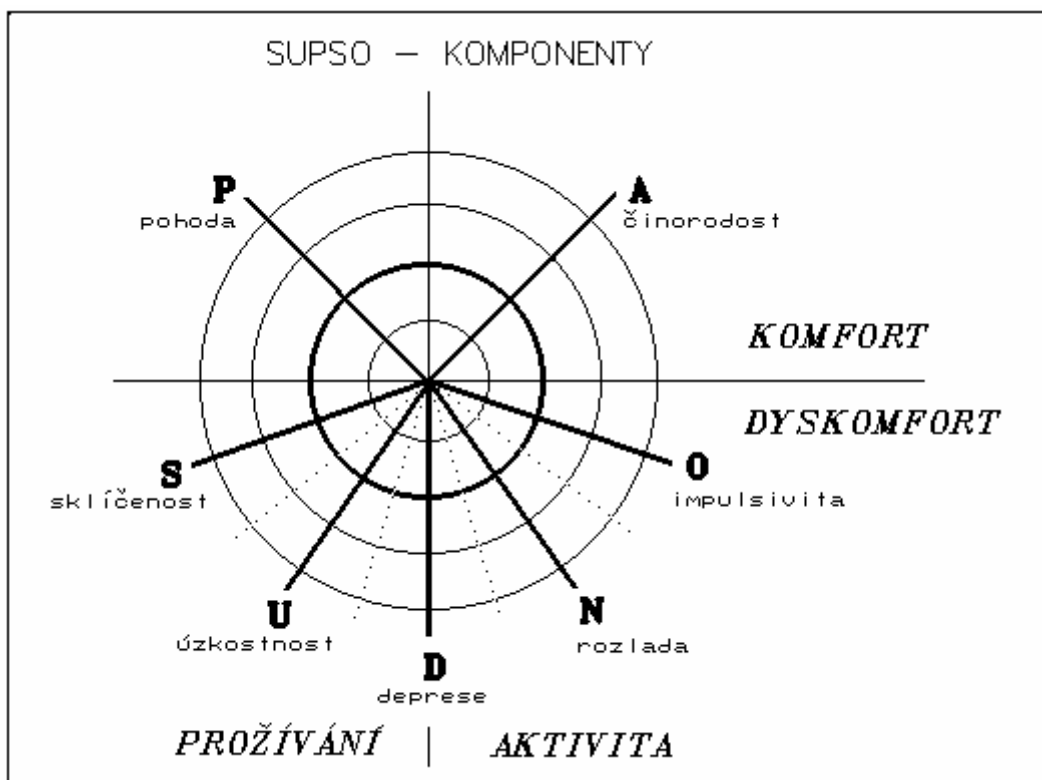
Kromě popisné statistiky (viz. posuzovací škála SUPSO) je součástí komplexní diagnostické metody v systému DIAROS (počítačový systém) program, který prostřednictvím **kruhového grafu**³⁵³ zachycuje odchylky psychických stavů. Do takto koncipovaného grafu se zaznamenávají a vyhodnocují výsledky získané konkrétním vyšetřením. Kružnice v grafu (Obrázek 12) jsou konstruované tak, že tučnou kružnicí jsou propojeny populační průměrné hodnoty všech komponent psychického stavu. Zbývající kružnice protínají škály pro jednotlivé komponenty v hodnotách stupňovaných po jedné směrodatné odchylce.

Graf je sestaven tak, aby bylo možné **vyhodnocovat strukturální aspekty psychického stavu podle dvou os:**

- 1) Svislá osa** – rozčlenění na komponenty prožívání (levá polovina grafu) a aktivace (pravá polovina grafu). Pocity deprese a vyčerpání zaujímají neutrální (pravolevé) postavení.
- 2) Vodorovná osa** – oddělení komponent prožitků a stavů psychického komfortu (horní polovina grafu) a dyskomfortu (dolní polovina grafu).

³⁵³ MIKŠÍK, Oldřich. *Manuál zjišťování bazální struktury a dynamiky autoregulece, integrovanosti a psychické odolnosti dotazníky SPARO, BAROM, IHATRANS*. 1 vyd. Praha: DIAROS, 2001. s. 35.

Obrázek 12: „Kruhový graf“ – odchylky psychických stavů

Zdroj: ³⁵⁴

Z dosavadních zkušeností z užívání kruhových grafů můžeme zobecnit:

- a) **Emocionální zátěž** se nejvýrazněji projevuje posuny ve směru do levého dolního kvadrantu při výrazně vnitřním prožívání tenze, a do dvou dolních kvadrantů při jejich impulsivním odreagování.
- b) **Fyzická zátěž** se nejvíce projevuje posunem ve směru rozlady.
- c) **Mentální zátěž** směřuje podobně jako zátěž fyzická, ale s významnějším posunem do celého pravého dolního kvadrantu.
- d) Posun, který nepřesáhne hodnotu zhruba jedné směrodatné odchylky svědčí o psychickém vyladění na očekávaný či aktualizovaný vývoj. Je projevem **mobilizace psychiky**.
- e) Tam, kde nedochází k výše uvedenému jevu, lze předpokládat jako možné příčiny simulování, nereálný pohled na vývoj situace, tak že nedochází k mobilizování psychických rezerv nebo neschopnost vzhledu z hlubších (patologických) příčin. Kde naopak dochází k vyhraněným hodnotám změn

³⁵⁴ Poskytnuto psychologickou laboratoří HZS KH kraje

směrem do dolních kvadrantů o více než jednu směrodatnou odchylku, je nutné počítat se vznikem kritických, desintegrujících struktur psychického stavu.

Výraznější přesuny do horního pravého kvadrantu vypovídají o **prahnutí po akci**, do horního levého kvadrantu o stavech prožívání **radosti z úspěchu**. Je třeba zdůraznit, že pokud je posun do tohoto kvadrantu ještě před realizací závažných aktivit, musíme počítat se skutečností, že takové vyladění nemobilizuje ke hledání možností vývoje situace, ale může vyústit do selhání při neočekávaných situačních zvratech.

Administrace dotazníku:

Respondenti v hlavičce databáze vyplnili pohlaví, datum a hodinu vyšetření, jméno (v ochraně osobních údajů byla jména v této rigorózní práci anonymizována – byla jim přidělena registrační čísla), situační pozadí – v našem výzkumu specifikované dvě situační proměnné: obvyklý „klidový“ psychický stav běžného dne výjezdového hasiče a aktuální psychický stav výjezdového hasiče „po náročném výjezdu“ – respektive po významné mimořádné události.

Na **záznamovém listě**³⁵⁵ každý respondent vyznačil situační pozadí z třech možných nabídek:

- 1. obvykle**
- 2. za období**
- 3. za posledních 24 hodin**

V běžném pracovním dni hasiče – bez zásahové činnosti bylo provedeno první šetření v situačním pozadí = OBVYKLE. Druhé šetření proběhlo až po uskutečněním zásahu v situačním pozadí: za období = bezprostředně PO ZÁSAHU (maximálně do 2 hodin po návratu na základnu).

Vyšetřované osoby svoje psychosomatické symptomy psychického stavu zaškrtovaly na **pětibodové škále intenzity**:

- 0 = vůbec**
- 1 = občas (mírně)**
- 2 = průměrně (středně)**
- 3 = často (silně)**
- 4 = soustavně (velmi silně)**

³⁵⁵ **Přílohy M a N** – Záznamové listy dotazníku – klidový stav a výkon práce (po zásahu)

Jedná se (pro ilustraci) o **tyto symptomy** např.:

0 1 2 3 4 – spokojený

0 1 2 3 4 – energický

0 1 2 3 4 – náladový

(viz. záznamový list dotazníku SUPSO – přílohová část).

Veškerá zachycená data byla zpracována počítačem³⁵⁶ a jednotlivé hladiny sedmi komponent prvního a druhého šetření byla vzájemně porovnávána na základě stanovených hypotéz.

Návratnost záznamových listů (dotazníků) **byla 100%**, protože jejich administrace v obou situačních pozadích byla zajišťována prostřednictvím velitelů stanic, případně členy týmu posttraumatické péče HZS Královéhradeckého kraje.

6.4 Charakteristika výzkumného souboru

Šetření bylo provedeno v rozsahu **225 respondentů (reprezentativní vzorek hasičů, příslušníků Hasičského záchranného sboru Královéhradeckého kraje)**.

Do výzkumného vzorku byli zařazeni vybraní směnoví příslušníci ve výkonu, tj. výjezdoví hasiči HZS Královéhradeckého kraje územního odboru Jičín, požárních stanic v Jičíně (30 hasičů), Nové Pace (15 hasičů) a Hořicích (15 hasičů); územního odboru Trutnov, požárních stanic v Trutnově (30 hasičů), ve Dvoře Králové nad Labem (15 hasičů) a ve Vrchlabí (15 hasičů); územního odboru Náchod, požárních stanic v Náchodě (30 hasičů), v Jaroměři (15 hasičů) a v Broumově (15 hasičů); územního odboru Rychnov nad Kněžnou, požárních stanic v Rychnově (30 hasičů) a v Dobrušce (15 hasičů).

Pro přehlednost, především z pohledu interpretace zjištěných výsledků, byli respondenti rozděleni podle územních odborů (tj. dle bývalých okresů) a zjištěná data byla zobrazena prostřednictvím sloupcových grafů při porovnávání všech 5-ti atributů psychického stavu dle stanovených hypotéz.

Současně je i graficky porovnáváno zastoupení respondentů dle časových kritérií, tj. doby služby u HZS (Tabulka 8).

³⁵⁶ **Příloha O a P** – Test SUPSO - elektronické zpracování výsledků - klidový stav (před zásahem) a výkon práce (po zásahu)

Tabulka 8: Vyjádření doby služby respondentů

doba služby u HZS	do 10 let	do 20 let	do 30 let	30 let a víc
četnost	81	78	44	22

Zdroj: vlastní šetření

Časový harmonogram:

06 – 12 / 2013 příprava výzkumu

01 – 12 / 2014 realizace výzkumu

01 – 03 / 2014 zpracování výsledků výzkumu

04 – 06 / 2015 prezentace výsledků výzkumu

6.5 Interpretace výsledků

Při praktické aplikaci SUPSO byly využity jako výstupy sloupcové grafy poměrového zastoupení jednotlivých komponent v obou diagnostikovaných psychických stavech (tj. obvykle, těsně po zásahu). Program na zpracování dat (systém DIAROS, autorů P. Boschka a L. Vondrušky) vyhodnotil vše automaticky. Je sestaven tak, že uvádí v číselném vyjádření hrubé skóre i vážené proporce zastoupení jednotlivých komponent ve zjišťované struktuře psychického stavu. Prostřednictvím sloupcových grafů jsou vyjádřeny charakteristické globální struktury daného psychického stavu.

Data obou šetření byla vyhodnocena na základě porovnávání rozdílů ve směrodatné odchylce (vyjádřené řeckým písmenem „ σ “) hladiny jednotlivých faktorů. Výsledky šetření byly vyjádřeny jak tabulkově, tak i v grafické podobě dle jednotlivých atributů odpovídajících stanoveným hypotézám.

6.5.1 Hypotéza č. 1 – výsledky šetření

*„Předpokládáme, že v atributu **P = psychická pohoda** – se v druhém šetření (bezprostředně po výjezdu) hladina tohoto faktoru **sníží minimálně o jednu směrodatnou odchylku** oproti výši hladiny prvního šetření, tj. v klidovém psychickém stavu.“*

Zjištěná data:

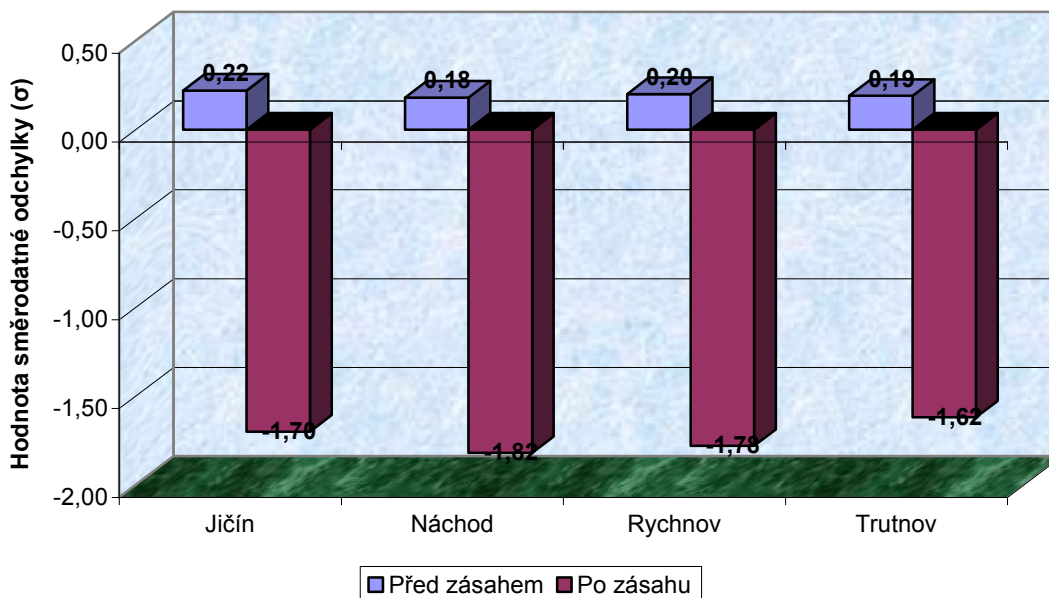
Tabulka 1V – Hodnotové vyjádření (σ) z výsledků testu SUPSO v atributu „P – psychická pohoda“ dle jednotlivých územních odborů HZS KH kraje:

Atribut „P“	Před zásahem	Po zásahu	rozdíl
Jičín	0,22	- 1,70	1,92
Náchod	0,18	- 1,82	2,00
Rychnov n. K.	0,20	- 1,78	1,98
Trutnov	0,19	- 1,62	1,81
Hodnota (\bar{O})	0,20	- 1,73	1,93

Zdroj: vlastní šetření

Graf 1V – Změny psychického stavu před a bezprostředně po zásahu v atributu „P – psychická pohoda“ dle jednotlivých územních odborů HZS KH kraje:

„P“ = psychická pohoda

Zdroj: vlastní šetření

Komentář:

Potvrdilo se, že v atributu **P = psychická pohoda** - v druhém šetření (bezprostředně po zásahu) hladina tohoto faktoru se **snížila v průměru o 1,93**

směrodatné odchylky oproti prvnímu šetření, tj. v klidovém psychickém stavu. Tento nárůst potvrzuje naši hypotézu, že respondent není psychicky vyrovnaný a klidný. Pocity spokojenosti a příjemného vyladění jsou nižší než před výjezdem.

Toto zjištění je statisticky významné, poukazuje na skutečnost, že přestože jsou hasiči každodenně konfrontováni se zátěžovými situacemi a jsou na ně odborně školeni, přesto tyto mimořádné situace (s traumatizujícím dopadem na psychiku) se v samotné psychice zaznamenávají a následně projevují. Psychická „nepohoda“ se (těsně po závažném zásahu) aktuálně navyšuje. Projevuje se větší podrážděností, vnitřním napětím, sníženou sebedůvěrou a celkovou nespokojeností výjezdových hasičů.

Je proto nezbytnou nutností věnovat (bezprostředně po závažném zásahu) tomuto aktuálnímu psychickému stavu hasičů - záchranářů velkou pozornost a v rámci psychologické péče tyto psychické projevy minimalizovat a adekvátně je ošetřit.

6.5.2 Hypotéza č. 2 – výsledky šetření

*„Předpokládáme, že v atributu **A = aktivnost, činorodost** – se v druhém šetření (bezprostředně po výjezdu) hladina tohoto faktoru **sníží minimálně o jednu směrodatnou odchylku** oproti výši hladiny prvního šetření, tj. v klidovém psychickém stavu.“*

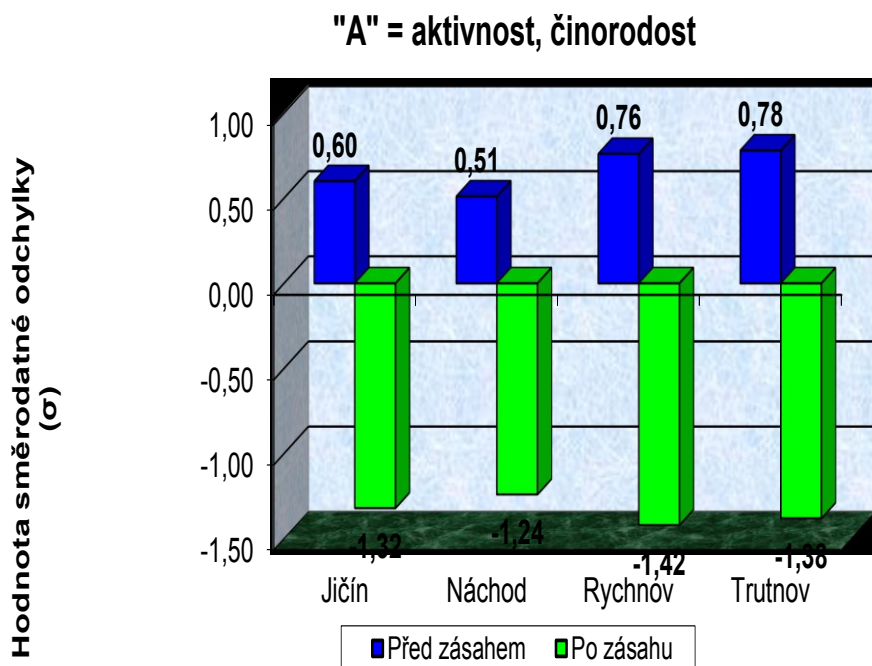
Zjištěná data:

Tabulka 2V – Hodnotové vyjádření (σ) z výsledků testu SUPSO v atributu „**A – aktivnost, činorodost**“ dle jednotlivých územních odborů HZS KH kraje:

Atribut „A“	Před zásahem	Po zásahu	rozdíl
Jičín	0,60	- 1,32	1,92
Náchod	0,51	- 1,24	1,75
Rychnov n. K.	0,76	- 1,42	2,18
Trutnov	0,78	- 1,38	2,16
Hodnota (\bar{O})	0,66	- 1,34	2,00

Zdroj: vlastní šetření

Graf 2V – Změny psychického stavu před a bezprostředně po zásahu v atributu „A – aktivnost, činnost, činnost“ dle jednotlivých územních odborů HZS KH kraje:

Zdroj: vlastní šetření

Komentář:

Dále se podle výsledku druhého šetření (bezprostředně po zásahu) potvrdila hypotéza, že v atributu **A = aktivnost, činnost** se hladina tohoto faktoru **snížila v průměru o 2,00** směrodatné odchytky oproti prvnímu šetření, tj. v klidovém psychickém stavu. Tento pokles potvrzuje naši hypotézu, že aktivita hasiče se po náročném zásahu statisticky významně snižuje. V praxi to znamená, že extrémní zátěž může vést až psychofyzilogickému vyčerpání (tzv. únavovému syndromu). Mikšík sám uvádí, že jakákoliv pracovní zátěž vede ke snížení komfortních šál, psychické pohody a aktivity. Tedy psychický stav, který předpokládá energii, kterou po vykonané práci většinou lidé nemají.

Z tohoto zjištění jednoznačně vyplývá, že je zapotřebí klást důraz na aktivní odpočinek hasiče. Ten můžeme zabezpečit jedinečně pravidelnou fyzickou přípravou při zvyšování tělesné kondice, dodržováním psychohygienických zásad, odbornou terapií po psychicky náročných zásazích a v neposlední řadě střídáním práce a odpočinku při dlouhotrvajících událostech atd.

6.5.3 Hypotéza č. 3 – výsledky šetření

„Předpokládáme, že v atributu **O = impulsivnost, odreagování se** – se v druhém šetření (bezprostředně po výjezdu) hladina tohoto faktoru **navýší minimálně o jednu směrodatnou odchylku** oproti výši hladiny prvního šetření, tj. v klidovém psychickém stavu“.

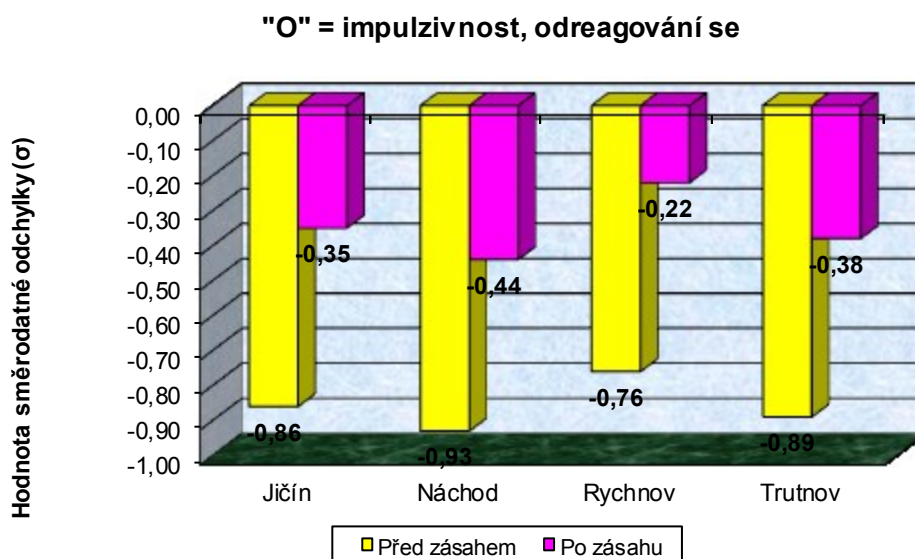
Zjištěná data:

Tabulka 3V – Hodnotové vyjádření (σ) z výsledků testu SUPSO v atributu „**O – impulsivnost, odreagování se**“ dle jednotlivých územních odborů HZS KH kraje:

Atribut „O“	Před zásahem	Po zásahu	rozdíl
Jičín	- 0,86	- 0,35	0,51
Náchod	- 0,93	- 0,44	0,49
Rychnov n. K.	- 0,76	- 0,22	0,54
Trutnov	- 0,89	- 0,38	0,51
Hodnota (\bar{O})	- 0,86	- 0,35	0,51

Zdroj: vlastní šetření

Graf 3V – Změny psychického stavu před a bezprostředně po zásahu v atributu „**O – impulsivnost, odreagování se**“ dle jednotlivých územních odborů HZS KH kraje:

Zdroj: vlastní šetření

Komentář:

Impulsivnost je komponenta, která v sobě odráží prvky jako je náladovost, obtížné sebeovládání, výbušnost, nekorigovaná agresivita apod. Takovéto projevy chování, jako odraz psychického stavu, jsou pro hasiče zcela nežádoucí.

Ačkoliv jsem předpokládal a hypotézu následně formuloval tak, že v atributu **O = impulsivnost, odreagování** se hladina tohoto faktoru bezprostředně po zásahu navýší minimálně o jednu směrodatnou odchylku oproti výši hladiny prvního šetření, tj. v klidovém psychickém stavu, bohužel výsledky šetření ukazují, že **stanovená hypotéza se nepotvrdila**. Naměřené hodnoty ukazují, že hladina atributu **se sice v průměru navýšila, ale pouze o 0,51** směrodatné odchylky, což dokazuje, že respondenti měli sklon k výbušnosti a podrážděnosti, byli více náladoví, s horší schopností ovládat se, ale nikoliv v takovém rozsahu, jak jsem předpokládal.

Příčiny tohoto pozitivního zjištění vypovídají o tom, že uvedené nežádoucí projevy, jako odraz psychického stavu, jsou eliminovány již samotným výběrem uchazečů k Hasičskému záchrannému sboru HZS KH kraje, jehož součástí je i psychodiagnostické vyšetření při zjišťování osobnostních předpokladů. V neposlední řadě jsou kladeny i vysoké nároky na výcvik nováčků, ať již v oblasti teoretických vědomostí, tak i praktických dovedností.

6.5.4 Hypotéza č. 4 – výsledky šetření

*„Předpokládáme, že v atributu **N = psychický nepokoj, rozlada** – se v druhém šetření (po výjezdu) hladina tohoto faktoru **navýší minimálně o jednu směrodatnou odchylku** oproti výši hladiny prvního šetření, tj. v klidovém psychickém stavu.“*

Zjištěná data:

Tabulka 4V – Hodnotové vyjádření výsledků testu SUPSO v atributu „**N – psychický nepokoj, rozlada**“ dle jednotlivých územních odborů HZS KH kraje:

Atribut „N“	Před zásahem	Po zásahu	rozdíl
Jičín	- 0,20	1,68	1,88
Náchod	- 0,24	1,74	1,98
Rychnov n. K.	- 0,36	1,93	2,29
Trutnov	- 0,05	2,38	2,33
Hodnota (Ø)	- 0,21	1,93	2,12

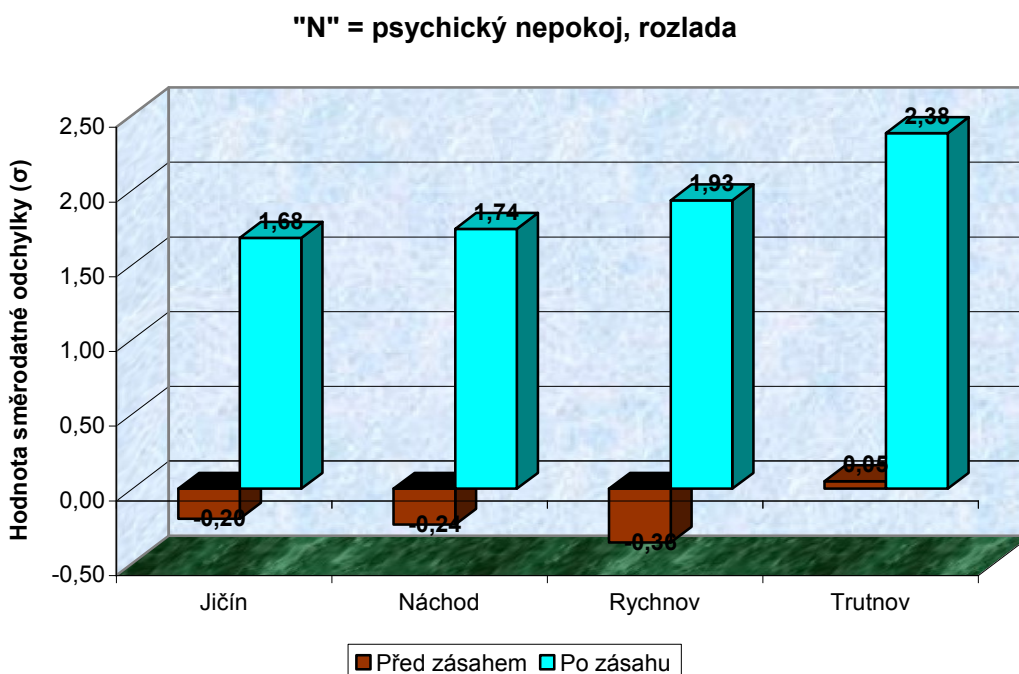
Zdroj: vlastní šetření

Komentář:

Platnost hypotézy se potvrdila také v atributu **N = psychický nepokoj, rozlada**. V druhém šetření (bezprostředně po výjezdu) se hladina tohoto faktoru **navýšila v průměru o 2,12** směrodatné odchylykly oproti prvnímu šetření, tj. v klidovém psychickém stavu. Respondenti byli po zásahu rozmrzelí, nespokojení. Dále se jejich změna v chování projevila v roztěkanosti a nesoustředěnosti.

Naším výzkumem se potvrdil fakt, že po zásahu je hasič – záchranář výrazně psychicky „unaven“. Jeho vnitřní aktuální stav zaznamenává změny převážně v celkovém psychickém vyladění. Po zásahu se stahuje tzv. do sebe – uzavírá se, nekomunikuje, „prostoupí“ ho vnitřní rozlada, nespokojenost, nebo se „euforicky“ – aktivně „vrhá“ do různých aktivit, převážně bez koncepce či cíle /je vnitřně puzen nějak vnitřní psychický stav „překrýt“ danou činností/. Ne všichni hasiči ale takto reaguji. Jejich aktivita se buď výrazně po zásahu snižuje, nebo je velmi nekoncentrovaná a roztěkaná. Domníváme se, že tyto projevy jsou důsledkem faktů, že hasič o mimořádném zásahu zpětně přemýšlí, situaci analyzuje a hodnotí.

Graf 4V – Změny psychického stavu před a bezprostředně po zásahu v atributu „N – psychický nepokoj, rozlada“ dle jednotlivých územních odborů HZS KH kraje:

Zdroj: vlastní šetření

6.5.5 Hypotéza č. 5 – výsledky šetření

„Předpokládáme, že v atributu **D = psychická deprese, pocity vyčerpání** – se v druhém šetření (bezprostředně po výjezdu) hladina tohoto faktoru **navýší minimálně o jednu směrodatnou odchylku** oproti výši hladiny prvního šetření, tj. v klidovém psychického stavu.“

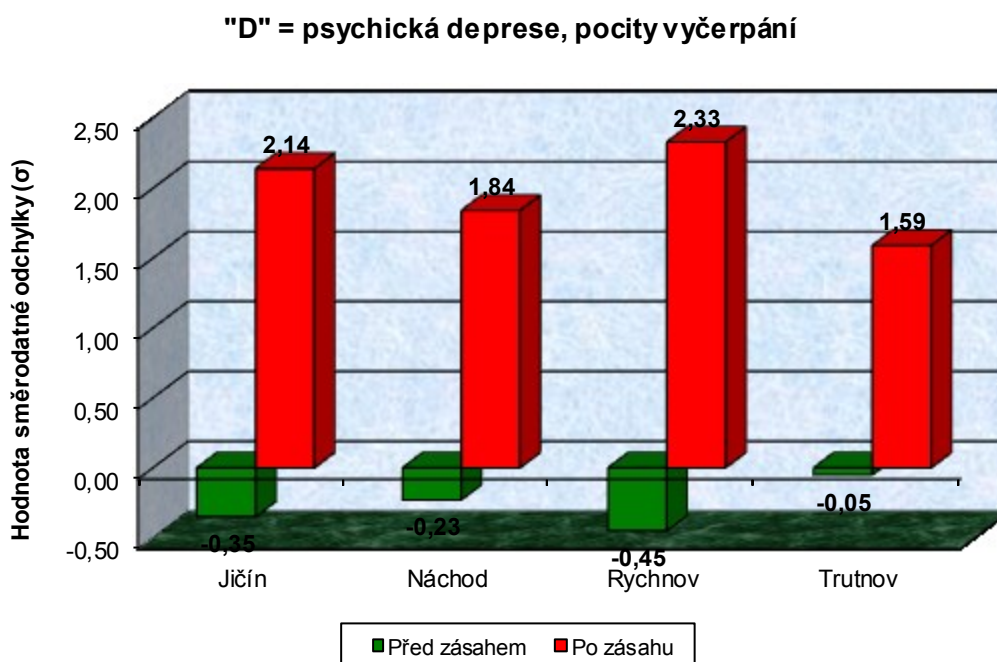
Zjištěná data:

Tabulka 5V – Hodnotové vyjádření (σ) z výsledků testu SUPSO v atributu „**D – psychická deprese, vyčerpání**“ dle jednotlivých územních odborů HZS KH kraje:

Atribut „D“	Před zásahem	Po zásahu	rozdíl
Jičín	- 0,35	2,14	2,49
Náchod	- 0,23	1,84	2,07
Rychnov n. K.	- 0,45	2,33	2,78
Trutnov	- 0,05	1,59	1,64
Hodnota (\bar{O})	- 0,27	1,98	2,25

Zdroj: vlastní šetření

Graf 5V – Změny psychického stavu před a bezprostředně po zásahu v atributu „**D – psychická deprese, vyčerpání**“ dle jednotlivých územních odborů HZS KH kraje:

Zdroj: vlastní šetření

Komentář:

Dále se podle výsledku šetření potvrdila hypotéza, že v atributu **D = psychická deprese, pocity vyčerpání** se hladina tohoto faktoru **navýšila** (bezprostředně po výjezdu) **v průměru o 2,25** směrodatné odchylky oproti prvnímu šetření, tj. v klidovém psychickém stavu. Respondenti měli stavy, které by se nechaly vyjádřit jako pesimismus, otrávenost, pocity slabosti, zmoženosti a apatie, celkově pocity únavy z práce. Zjištění hovoří o tom, že komponenta deprese se po náročném výjezdu významně mění.

V našem šetření se potvrdilo, jak výrazný dopad má traumatizující výjezd na psychiku hasiče – záchranáře. Už samotný fakt, že se při zásahu hasič setkává a následně vyrovnává s těžkými zraněními, se smrtí, s pocitem bezmocnosti či pocitem viny: „Udělal jsem vše pro to, abych zraněného člověka zachránil?“. S těmito vnitřními pocity se hasič učí „zacházet“ – pomocí psychologa je veden k tomu, aby tyto pocity uměl nejen popsat a pojmenovat, ale aby je i dokázal v sobě analyzovat a následně poté s nimi dále pracovat. Důležitou roli v udržení duševní rovnováhy a psychické odolnosti hasiče proto má intervence firemního psychologa, jehož úloha v rámci posttraumatické intervenční péče je nezastupitelná.

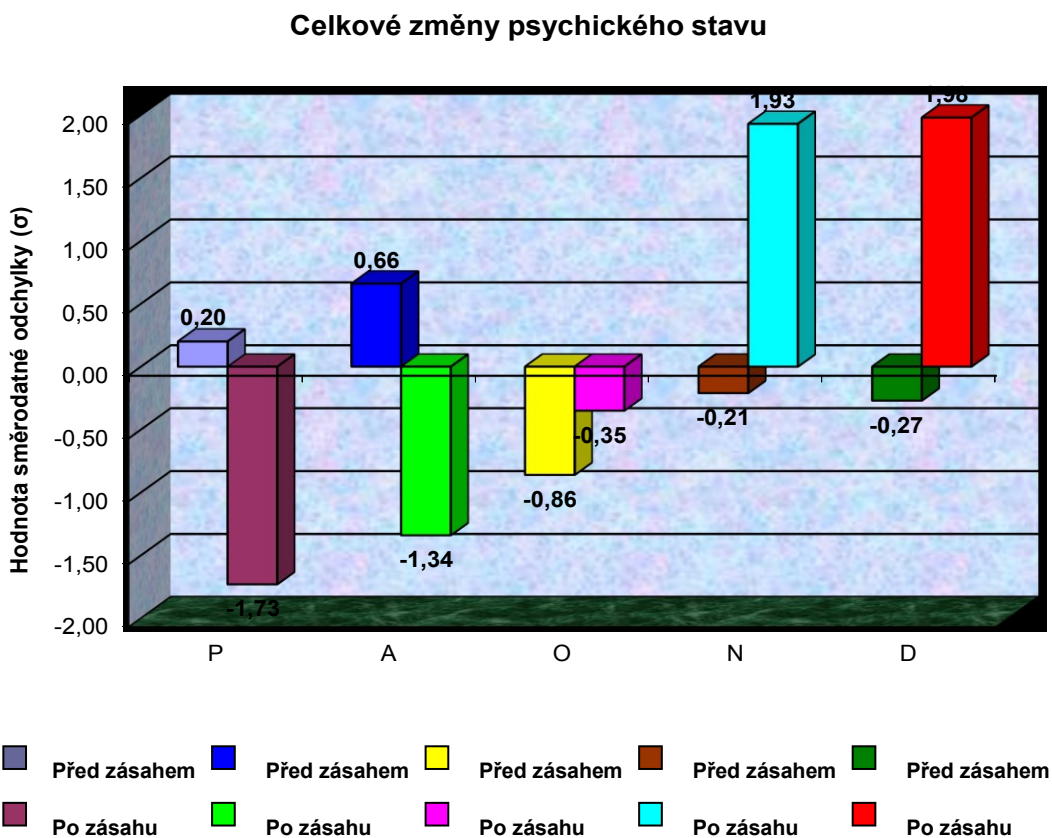
V následujícím tabulkovém přehledu a grafickém zobrazení jsou pro přehlednost vyjádřeny průměrné hodnoty směrodatné odchylky naměřené v jednotlivých atributech a dále zachyceny celkové rozdíly ve směrodatné odchylce uvažovaných atributů dle formulovaných hypotéz.

Tabulka 6V – Hodnotové vyjádření (σ) z výsledků testu SUPSO v jednotlivých atributech („P“, „A“, „O“, „N“, „D“):

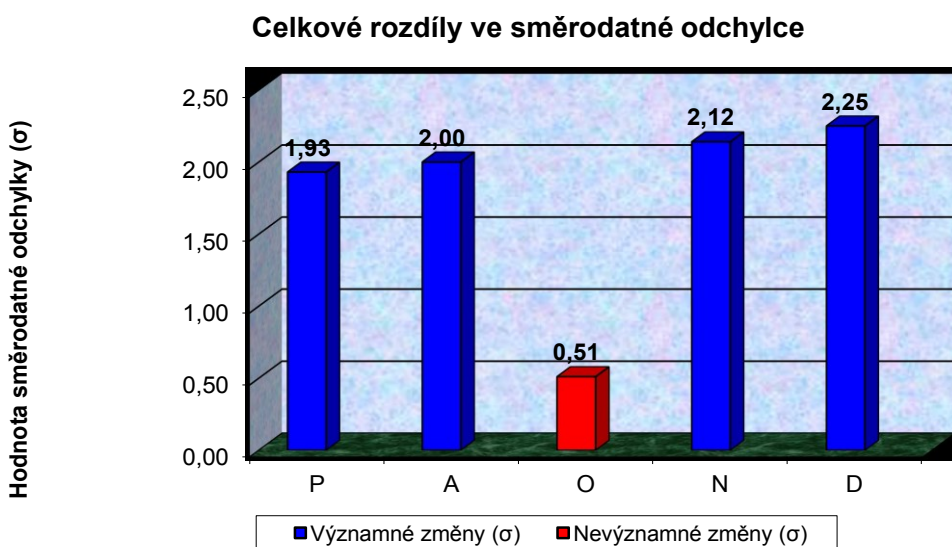
Atributy	Před zásahem	Po zásahu	rozdíl
„P“	0,20	- 1,73	1,93
„A“	0,66	- 1,34	2,00
„O“	- 0,86	- 0,35	0,51
„N“	- 0,21	1,93	2,12
„D“	- 0,27	1,98	2,25

Zdroj: vlastní šetření

Graf 6V – Celkové změny psychického stavu naměřené před a bezprostředně po zásahu v jednotlivých atributech („P“, „A“, „O“, „N“, „D“):

Graf 7V – Celkové rozdíly ve směrodatné odchylce psychického stavu v jednotlivých atributech („P“, „A“, „O“, „N“, „D“):

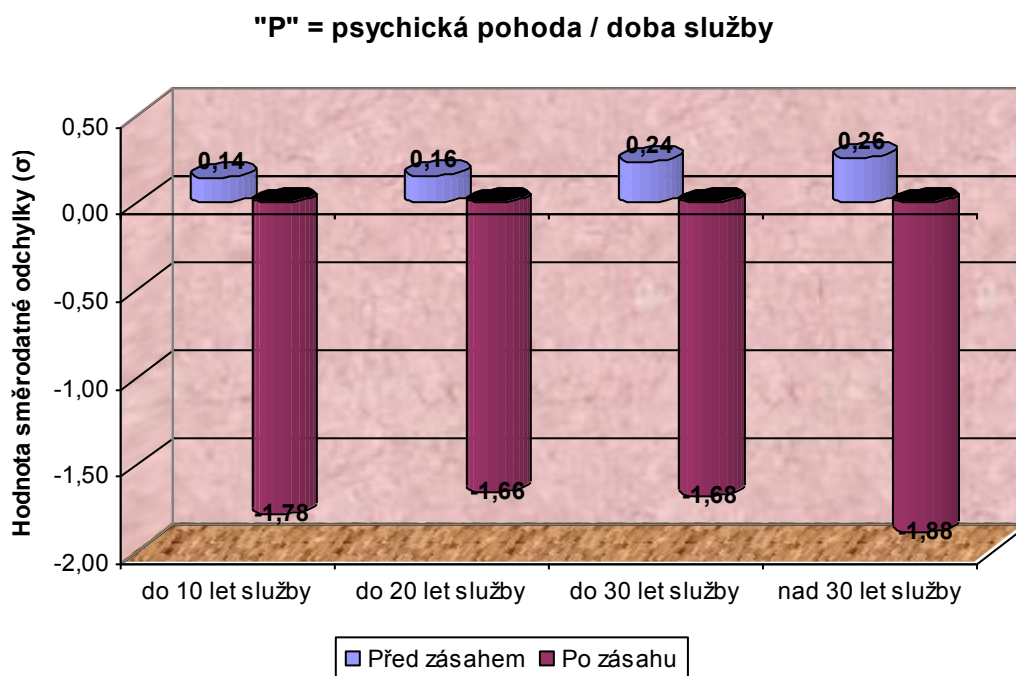

V ostatních zkoumaných atributech, ke kterým jsem hypotézu předem nestanovil, došlo také k menším procentuálním změnám. V atributu **U = úzkostné očekávání, obavy** došlo k mírnému zvýšení, což znamená, že pocity nejistoty, prožitky psychického napětí, chybějící pohotovost k interakci se statisticky významně nemění. Ke zvýšení došlo také v atributu **S = sklíčenost**, kdy respondenti se cítili smutní, osamělí, přecitlivělí a sklíčení. Ve své podstatě se jedná o pasivní prožívání negativních důsledků psychické zátěže. Avšak naměřené hodnoty nebyly nikterak statisticky významné.

Ovšem zajímavým zjištěním tohoto šetření je i další skutečnost, že významnou roli v psychických projevech jednotlivých uvažovaných komponent hraje ukazatel, kterým je i doba služby. I když tento vedlejší ukazatel není hlavním cílem mého výzkumného šetření, i přesto bych velmi rád některá měření interpretoval jako součást empirické části, a to ve formě sloupcových grafů:

1) Doba služby versus atribut „P“:

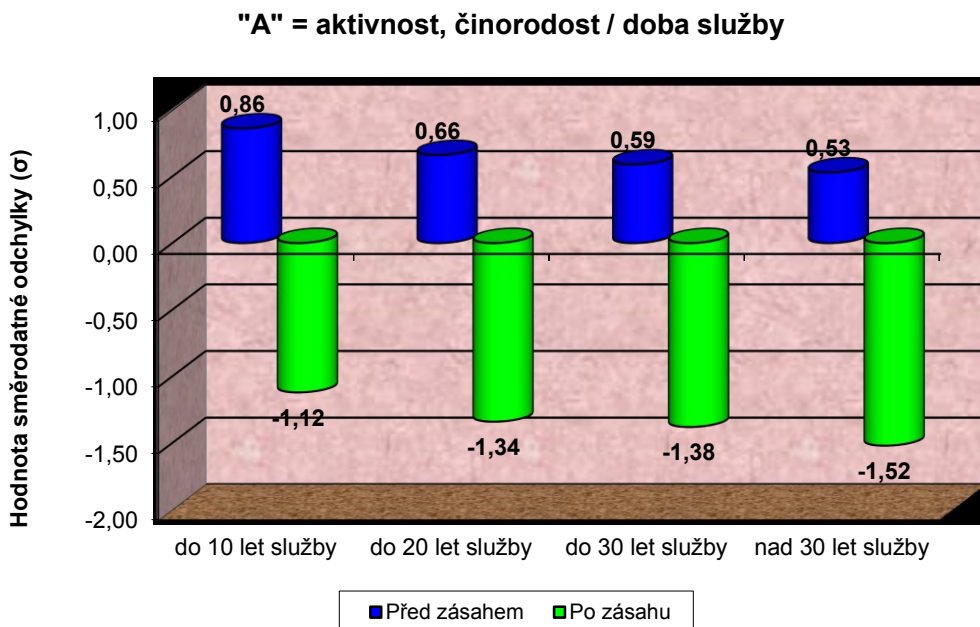
Graf 8V – Změny psychického stavu před a bezprostředně po zásahu v atributu „P – psychická pohoda“ ve vztahu k době odsloužených let:

Zdroj: vlastní šetření

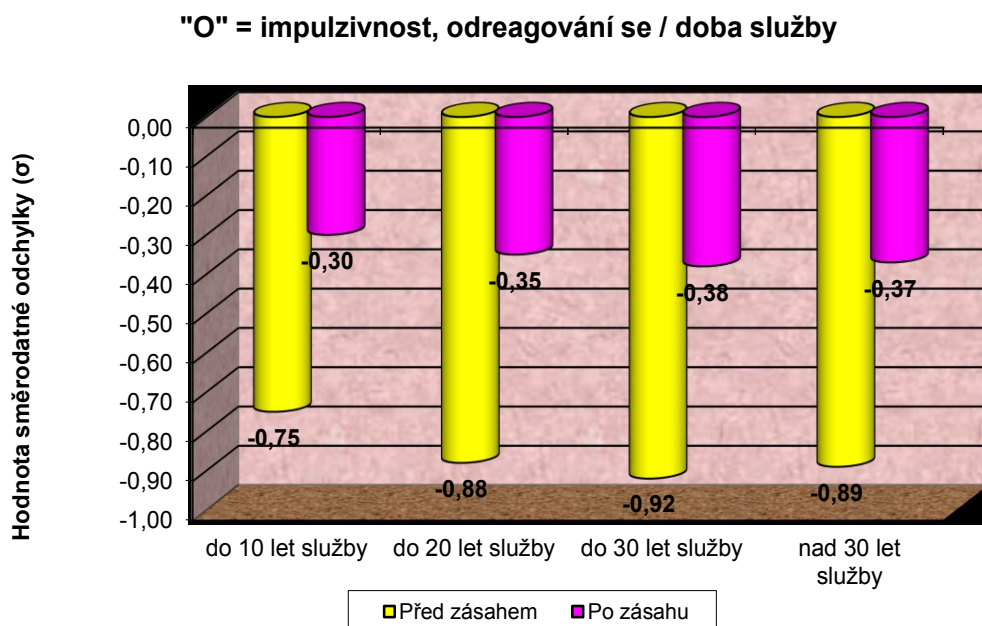
2) Doba služby versus atribut „A“:

Graf 9V – Změny psychického stavu před a bezprostředně po zásahu v atributu „A – aktivnost, činorodost“ ve vztahu k době odsloužených let:

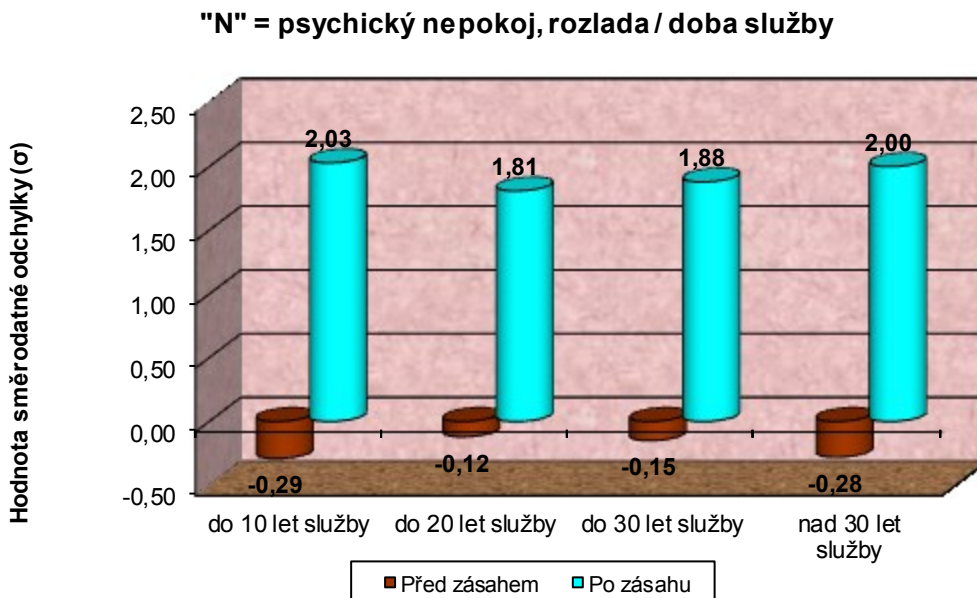
3) Doba služby versus atribut „O“:

Graf 10V – Změny psychického stavu před a bezprostředně po zásahu v atributu „O – impulsivnost, odreagování se“ ve vztahu k době odsloužených let:

4) Doba služby versus atribut „N“:

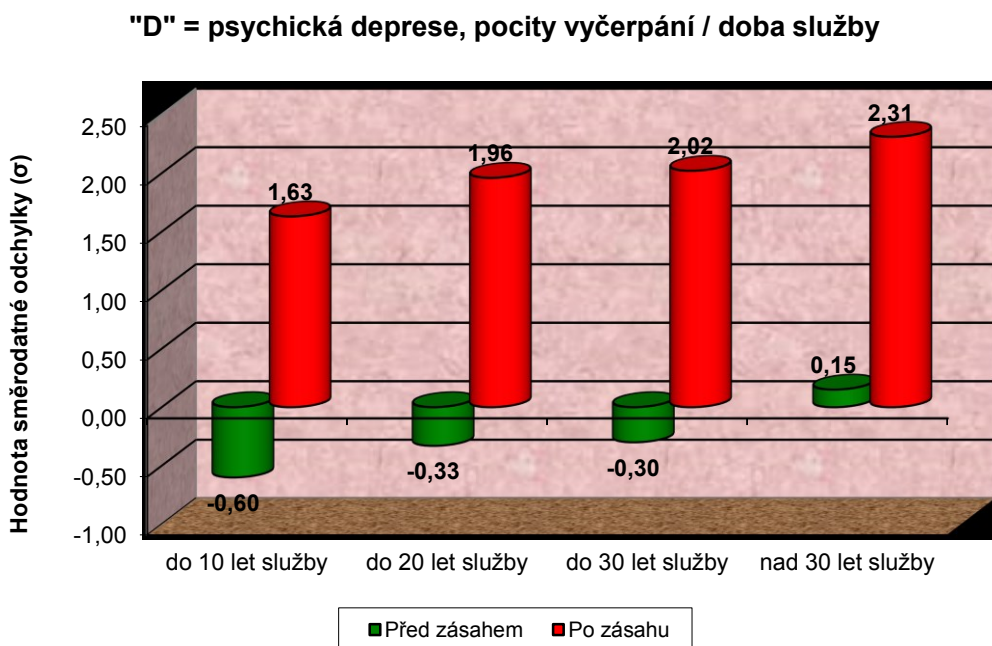
Graf 11V – Změny psychického stavu před a bezprostředně po zásahu v atributu „N – psychický nepokoj, rozlada“ ve vztahu k době odsloužených let:

Zdroj: vlastní šetření

5) Doba služby versus atribut „D“:

Graf 12V – Změny psychického stavu před a bezprostředně po zásahu v atributu „D – psychická deprese, vyčerpání“ ve vztahu k době odsloužených let:

Zdroj: vlastní šetření

Z výše uvedených měření je patrné, že doba služby sice hraje určitou roli, avšak zjištěné rozdíly vykazují pouze takové odchylky, které nejsou statisticky významné. Přesto je možné vysledovat určité možné souvislosti, jako např.:

- **V atributu „P“** – tj. pohoda vykazuje v klidovém stavu vyšší hodnotu skupina hasičů sloužících déle než třicet let oproti jiným skupinám, ovšem současně u této skupiny dochází k největšímu posunu po zásahu, kdy naopak vykazuje pohodu nejnižší.
- **V atributu „A“** – tj. aktivnost a činorodost vykazuje nejvyšší činorodost v klidovém stavu, ale i po zásahu skupina hasičů sloužících do deseti let služby. Nejnižší činorodost zase skupina sloužící více než třicet let.
- **V atributu „D“** – tj. psychická deprese a pocity vyčerpání představuje výrazně vyšší hodnotu v klidovém stavu i po zásahu skupina nejdéle sloužících hasičů (tj. nad třicet let služby). Naopak nejnižší deprese byla zastoupena u skupiny hasičů sloužících do deseti let služby.

K těmto zjištěním se nabízí interpretace, že např. starší hasiči mají sklon k vyšší depresivitě, a to z důvodu opakovaných traumatizací u zásahů a časté přítomnosti dlouhodobé zátěži. Zatím co mladší hasiči jsou činorodější, protože se teprve ustaluje jejich hodnotový a postojoový systém a také profesně si aktivně hledají svůj vlastní styl, své přístupy, své strategie. Naopak skupina nejstarších hasičů je již v těchto oblastech stabilní, kdy těží ze zkušeností a ověřených postupů.

Pro ověření těchto tendencí by bylo nutné realizovat výzkum s větším početním zastoupením výjezdových hasičů v jednotlivých věkových skupinách, aby byla prokázána přímá souvislost mezi jednotlivými atributy a věkem respondentů. V našem případě mohli být výsledky zkresleny i tím, že ve skupině nejstarších hasičů odpovídalo pouze 22 osob oproti skupině do 10-ti let služby, která byla zastoupena 81 příslušníky.

6.6 Shrnutí praktické části

Realizované výzkumné šetření mělo za úkol zachytit jednotlivé komponenty psychického stavu hasiče ve dvou fázích, a to obvyklém (klidovém) psychickém stavu a bezprostředně po výkonu zásahové činnosti (po náročné traumatizující události). Následně analyzovat a vyhodnotit tyto změny v jednotlivých ukazatelích psychického stavu.

Z uvedených výsledků, je zcela patrné, že z 5-ti formulovaných hypotéz byly **potvrzeny čtyři hypotézy, a jedna hypotéza byla vyvrácena.**

Konkrétně:

- 1) Předpokládáme, že v atributu **P = psychická pohoda** – se v druhém šetření (bezprostředně po výjezdu) hladina tohoto faktoru **sníží minimálně o jednu směrodatnou odchylku** oproti výši hladiny prvního šetření, tj. v klidovém psychickém stavu.
Hypotéza byla **VERIFIKOVÁNA.**
- 2) Předpokládáme, že v atributu **A = aktivnost, činnost** – se v druhém šetření (bezprostředně po výjezdu) hladina tohoto faktoru **sníží minimálně o jednu směrodatnou odchylku** oproti výši hladiny prvního šetření, tj. v klidovém psychickém stavu.
Hypotéza byla **VERIFIKOVÁNA.**
- 3) Předpokládáme, že v atributu **O = impulsivnost, odreagování se** – se v druhém šetření (bezprostředně po výjezdu) hladina tohoto faktoru **navýší minimálně o jednu směrodatnou odchylku** oproti výši hladiny prvního šetření, tj. v klidovém psychickém stavu.
Hypotéza byla **NEGOVÁNA.**
- 4) Předpokládáme, že v atributu **N = psychický nepokoj, rozlada** – se v druhém šetření (bezprostředně po výjezdu) hladina tohoto faktoru **navýší minimálně o jednu směrodatnou odchylku** oproti výši hladiny prvního šetření, tj. v klidovém psychickém stavu.
Hypotéza byla **VERIFIKOVÁNA.**
- 5) Předpokládáme, že v atributu **D = psychická deprese, pocity vyčerpání** – se v druhém šetření (bezprostředně po výjezdu) hladina tohoto faktoru **navýší minimálně o jednu směrodatnou odchylku** oproti výši hladiny prvního šetření, tj. v klidovém psychickém stavu.
Hypotéza byla **VERIFIKOVÁNA.**

Tato zjištění ukazují na významné změny aktuálního psychického stavu hasičů, které souvisejí s výjezdovou činností. Ačkoliv jsem ve svém šetření nezohledňoval konkrétní proměnné, změny ve významných faktorech byly prokázány, v neposlední řadě přítomnost a konkrétní projevy pozásahového stresu hasičů.

Autor je přesvědčen o tom, že výzkumem ověřená zjištění je možné použít jako jeden z mnoha podnětů při zdůvodnění nutnosti vzdělávání hasičů v oblasti duševní hygieny a sebepéče. Zcela smysluplné se s ohledem na výsledky šetření jeví také systematické nabízení posttraumatické intervenční péče hasičům po mimořádně náročných zásazích.

V rámci diskuse nad výše uvedenými zjištěními a ve snaze o hlubší porozumění dané problematice by dále bylo žádoucí se zamyslet nad tím, jaké specifické proměnné mohou při změnách v aktuálním psychickém stavu zasahujícího hasiče intervenovat. Při zásahové činnosti se vždy jedná o interakci mezi hasičem a specificky strukturovaným prostředím mimořádné události. Můžeme předpokládat, že na straně hasiče mohou být intervenujícími faktory např. fyzická kondice, zdravotní stav, specifické osobnostní a výkonové charakteristiky, aktuální psychický stav, motivační hladina, subjektivní strategie zvládnání zátěže apod. Z hlediska prostředí mimořádné události (situační kontext) může při sledování změn v aktuálním psychickém stavu působit např. rozsah mimořádné události, počet usmrcených a zraněných osob, nedostatek informací pro kvalitní zvládnutí zásahu, nedostatečné řízení velitelem zásahu apod. Zároveň je nutné si uvědomit existenci širšího situačního kontextu, který zahrnuje také návrat z místa zásahu na stanici, kdy zpravidla již dochází k prvotnímu zvládnání prožité události (např. formou diskuse a dávání si vzájemné podpory mezi hasiči v kabině zásahového vozidla). Také tento kontext je třeba při celkovém zhodnocení intervenujících proměnných zohlednit. Avšak konkrétní dopad intervenujících proměnných z oblastí tělesných, zdravotních a psychických predispozic hasiče, prostředí mimořádné události a širšího situačního kontextu, by pro detailnější analýzu bylo ovšem nezbytné nejprve empiricky potvrdit.

7 NÁVRHY A OPATŘENÍ, VYUŽITÍ ZÍSKANÝCH POZNATKŮ V PRAXI

Současné zařazení psychologů HZS ČR a náplň jejich práce doposud vychází z původní koncepce, která spatřila světlo světa v roce 2002, jako „Koncepce psychologické služby HZS ČR“ pod č.j. PO-1337/IZS-2002 (dále jen koncepce). Tato koncepce vycházela z různých dobových požadavků vyplývajících z aktuálních právních norem, realizovaných výzkumů, ale i podnětů managementu a řadových příslušníků HZS ČR. Především stanovila hlavní cíle pro zabezpečování úkolů a činností psychologické služby, dále pak vytvořila síť decentralizovaných psychologických pracovišť a laboratoří, jenž byly postupně vybavovány speciální měřicí technikou potřebnou pro zabezpečení činností v rámci své předurčenosti.

Během realizace této původní koncepce byla v pravidelných (ročních) intervalech **vyhodnocována činnost psychologických pracovišť**³⁵⁷, a to v oblastech realizovaných psychodiagnostických vyšetření, poskytování posttraumatické péče, poradenských služeb, lektorské činnosti a stáží psychologů. Veškeré získané informace byly následně doplněny realizovaným anketním šetřením o další využitelnosti psychologické služby, které proběhlo na přelomu let 2008/2009 pod záštitou toho času zastupujícím vedoucím psychologem Mgr. Davidem Dohnalem.

Jako ve všech oborech, tak i v rámci psychologické služby HZS ČR v důsledku stále rostoucích požadavků, se pomalu a jistě otevírá otázka: „**Jak dál?**“ Psychologové vnímají různé náměty a požadavky, management přemýšlí jak psychologa lépe využít a v neposlední řadě samotní příslušníci sbírají odvahu, jestli ho vůbec oslovit s vlastním problémem.

V rámci porad generálního ředitele HZS ČR s řediteli HZS krajů se začalo diskutovat o nové koncepci, která by se opírala o platný právní rámec a odpovídala na aktuální potřeby celého sboru.

Tato kapitola analyzuje a následně hodnotí původní koncepci psychologické služby HZS ČR, v první řadě popisuje současný stav ve vztahu k plnění hlavních úkolů, dále z uvedených poznatků a zkušeností navrhuje opatření a směr, kterým by se měla ubírat koncepce nová s plánovanými vizemi a úkoly až do roku 2020. Nedílnou

³⁵⁷ **Příloha I** – Vyhodnocení činnosti Psychologické služby HZS ČR – „Statistiky za období 2003 – 2015“

součástí je i část, kde jsou interpretovány vlastní názory a náměty, v neposlední řadě i informace týkající se využitelnosti této práce v samotné praxi.

7.1 Současný stav

Psychologická služba se v HZS ČR poměrně rychle adaptovala. Její zakládající koncepce byla postavena na třech pilířích s cílem zajišťovat podklady pro výkon služby a personální práci, zabezpečovat posttraumatickou péči hasičům a v neposlední řadě pomáhat obětem mimořádných událostí. Z výsledků doposud realizovaných anketních šetření, která se zabývala především hodnocením koncepce, ale i dalších informačních zdrojů je zcela patrné, že cesta byla nastavena správným směrem. I přesto bylo zachyceno mnoho názorů, které poukazují na některé nedostatky, především vyplývajících z novodobých požadavků.

Dle provedené analýzy lze tedy plnění stanovených úkolů vyplývajících z původní koncepce interpretovat takto:

1. Zajišťování podkladů pro výkon služby a personální práci:

- a) na úseku zabezpečování veškeré dokumentace pro personální práci již psychologická služba pokrývá potřeby a požadavky HZS ČR,
- b) veškeré právní předpisy, které souvisí s diagnostickou činností, psychologická služba naplňuje,
- c) psychologické laboratoře a jejich spádovost pro zajištění diagnostiky uchazečů, dále pak řidičů vozidel s právem přednostní jízdy a jiných odborností se v praxi osvědčila,
- d) diagnostická činnost, zabezpečovaná v rámci výběrových řízení, je velmi často využívána jako podpora managementu, a to v kontextu řízení lidských zdrojů,
- e) z počtu provedených vyšetření (dle statistik) vyplývá, že jejich počet stále kolísá, a to v souvislosti s požadavky PaM HZS,
- f) jednotlivá psychologická pracoviště s laboratoře jsou dle plánované koncepce personálně obsazeny příslušným počtem psychologů a jejich asistentů,
- g) početně jsou psychologická pracoviště zřízena v každém kraji a jsou vybavena potřebnými prostředky a metodami pro zajišťování diagnostické činnosti,
- h) v jednotlivých krajích na psychologických pracovištích je aplikována jednotná metodika, určená pro zajištění diagnostiky uchazečů, dále pak řidičů vozidel s právem přednostní jízdy a jiných odborností,

- i) počet psychologických laboratoří (5 pro celou republiku) splňuje požadavek pro akreditační kritéria při zabezpečení standardních podmínek pro zajištění diagnostiky uchazečů, řidičů vozidel s právem přednostní jízdy a jiných odborností.

2. Zajišťování posttraumatické péče příslušníkům a zaměstnancům HZS:

- a) pro potřeby HZS je nastaven systém CISM (Critical Incident Stress Management) – péče pro zvládnutí posttraumatického stresu,
- b) personálně je poskytování posttraumatické intervenční péče ve všech krajích zajišťováno psychologem se vzděláním,
- c) podařilo se vytvořit týmy posttraumatické péče (TPP) z řad vycvičených hasičů, případně dalších zaměstnanců HZS ČR a složek IZS ČR,
- d) odborná příprava členů TPP je zaměřena na poskytování včasné psychosociální pomoci hasičům (příslušníkům) HZS ČR,
- e) členům TPP, kteří poskytují pomoc a péči osobám zasaženým MU, je zabezpečeno metodické vedení a podpora psychologem HZS ČR,
- f) psychologové HZS ČR poskytují příslušníkům a zaměstnancům navazující speciální a odborné služby v pracovní, ale i osobní problematice (např. traumaterapie, vztahové poradenství, vývojová psychologie dětí) apod.
- g) dostupnost psychologů je nejednotná na krajských úrovních, není nastavena systémově; současná zastupitelnost není nikde definována, a proto nemusí plně pokrývat potřeby HZS,
- h) z praxe vyplynula potřeba včasného informování specialisty, tzv. koordinátora TPP, o potenciálních traumatizujících situacích,
- i) jako negativní se jeví skutečnost, že není vybudován systém péče o samotné psychology; stav je takový, že individuální **supervizní**³⁵⁸ péči si psychologové zajišťují sami dle svého uvážení, z průzkumu vyplývá, že pouze v některých krajích je supervizní činnost psychologům hrazena,
- j) v Praze, ve Středočeském kraji a v Jihomoravském kraji se nepodařilo naplnit tabulková místa asistentů, jenž byla původní koncepcí schválena, v důsledku toho nemůže být psychologická péče zajišťována ve stejném rozsahu a kvalitě, jako v menších krajích.

³⁵⁸ **Supervize** – jako péče o psychology po traumatických událostech a dále jako konzultace ostatních odborných psychologických činností

3. Zajišťování péče obětem mimořádných událostí:

- a)** poskytovaná posttraumatická péče osobám zasaženým MU je zabezpečována psychology a asistenty HZS ČR, ale je praktikována rozdílně s ohledem na specifika jednotlivých krajů a rozdílné počty zvláštních a mimořádných událostí,
- b)** členové TPP, kromě poskytování kolegiální psychologické pomoci příslušníkům, poskytují péči osobám zasaženým MU, avšak v této široké oblasti a problematice nejsou jednotně vedeni a vzdělávání,
- c)** velice specifická koordinační činnost TPP je zejména realizována psychology HZS ČR,
- d)** hasičtí psychologové a jejich asistenti bezprostředně po traumatizující události spolupracují s neziskovým sektorem; v každém kraji existují rozdílné postupy, což je dáno různými aktivitami nestátních neziskových organizací (NNO),
- e)** psychologická služba spolupracuje s odděleními krizového řízení a ochrany obyvatelstva HZS krajů, někteří psychologové jsou zařazováni mezi členy krizových štábů HZS ČR,
- f)** velice aktivně se připravuje příhraniční spolupráce psychologů a laborantů, nejméně aktivně mezi psychology ČR a Slovenské republiky,
- g)** oblast spolupráce se rozvíjí i mezi psychology a laboranty základních složek integrovaného záchranného systému.

Po určité době, na základě praktických zkušeností, se začala rýsovat další oblast psychologické služby HZS ČR, a to ve vztahu k vzdělávání nejen hasičů záchranářů, ale i samotných psychologů. Dnes již s určitostí můžeme konstatovat, že vzdělávání je jednou z oblastí, která by měla rozšířit původní koncepci o další pilíř této pomáhající profese.

Jednotlivé úkoly, které plní psychologická služba v oblasti vzdělávání můžeme definovat takto:

- a)** psychologové vzdělávají příslušníky v rámci kurzů na OUPO,
- b)** příslušníci psychologické služby vedou kurzy (např. kurz posttraumatické péče, kurz první psychologické pomoci, kurz redukce stresu); zájem o kurzy je ze strany příslušníků v současné době větší, oproti možnostem psychologů,
- c)** psychologická pracoviště zabezpečují odborné psychologické vzdělávání a také specificky zaměřený výcvik managementu (různá instruktážně metodická zaměstnání, kurz psychologických aspektů ŘLZ, účast na poradách, odborná setkání a konzultace); vlastní realizace kurzů se kraj od kraje liší, a to dle

potřeb a požadavků managementu, dále pak dle kompetencí a zkušeností samotných psychologů,

- d) na základě požadavků vedení psychologové pořádají odborné psychologické vzdělávání a výcvik pro příslušníky zařazené ve směně i pro příslušníky a občanské zaměstnance jednotlivých odborů,
- e) velmi často jsou realizovány prohlubující výcviky členů TPP zaměřené na poskytování první psychologické pomoci osobám zasaženým mimořádnými událostmi, sem řadíme i příslušníky a zaměstnance HZS ČR,
- f) mimo resort HZS ČR velmi často psychologové zabezpečují, případně i vedou a organizují vzdělávání a výcvik jednotek PO SDH obcí, dále pak zástupců nestátních neziskových organizací spolupracujících při řešení MU,
- g) psychologové se také aktivně zapojují do vzdělávání zástupců širší veřejnosti, např. v oblasti publikační činnosti, ale také organizováním diskusních setkání a konferencí,
- h) psychologové se dále vzdělávají ve své odbornosti v oblasti diagnostiky a terapie ve výcvicích, kurzech, účastí na odborných přednáškách, konferencích, samostudiem apod.,
- i) v současnosti je odborně kvalifikačním požadavkem pro výkon funkce psychologa HZS ČR jednooborová magisterská psychologie; při plnění jednotlivých úkolů psychologa se ukázala potřeba dalšího odborného vzdělávání – krizová intervence, psychoterapeutický výcvik, psychologie práce a organizace; vzdělávání psychologů není nastaveno v rámci HZS ČR, většinou jej lze zajistit pouze z externích zdrojů, jsou i tací, kteří se aktivně účastní mezinárodních konferencí s tematikou oblasti psychosociální pomoci.

7.2 Návrhy dalšího vývoje psychologické služby

Na základě celkového zhodnocení výše uvedených poznatků a zkušeností lze navrhnout opatření, kterými by se měla ubírat psychologická služba HZS ČR ve svém budoucím vývoji. Současně přibližuje nově připravovanou koncepci s plánovanými vizemi a úkoly:

1. Zajišťování podkladů pro výkon služby a personální práci:

- a) zachovat stávající spádovost laboratoří,
- b) zachovat jednotnost metodiky psychodiagnostických vyšetření,
- c) operativně reagovat stále se měnící právní předpisy vztahující se k diagnostické činnosti,

- d) pro vlastní diagnostickou činnost a plnění požadavků managementu HZS ČR mohou i nadále psychologická pracoviště a laboratoře mohou i nadále využívat ke své činnosti psychologové HZS krajů a ZÚ HZS Hlučín,
- e) pravidelně uskutečňovat instruktážně metodická zaměstnání, a to ve vztahu ke kasuistikám, diagnostickým činnostem a samotným závěrům z psychologických vyšetření,
- f) spolupracovat s externími odborníky pro rozšiřování psychodiagnostické odbornosti.

2. Zajišťování posttraumatické péče příslušníkům a zaměstnancům HZS:

- a) nadále pokračovat v zajišťování systému CISM tak, aby byla zabezpečena dostupnost psychosociální péče všem příslušníkům a zaměstnancům HZS ČR (nutno optimalizovat počet členů TPP),
- b) neustále doplňovat TPP dle požadavků a potřeb v jednotlivých krajích,
- c) zajistit zvýšení informovanosti všech příslušníků a zaměstnanců o možnostech psychologické služby, zlepšená informovanost by měla dosahovat alespoň 85 % (v současnosti u denních pracovníků 61 % a u směnových příslušníků 70 %); spolupracovat se všemi pracovišti HZS kraje na základě jejich požadavků,
- d) přepracovat komplexní systém dostupnosti, ale také zastupitelnosti všech psychologů v rámci HZS ČR,
- e) ve spolupráci s KOPIS zajistit informovanost koordinátorů TPP o všech potenciálně traumatizujících událostech, a to s cílem zabezpečit včasnou péči traumatizovaným příslušníkům,
- f) vytvořit systém péče o psychology HZS.

3. Zajišťování péče obětem mimořádných událostí:

- a) vytvořit jednotný systém vzdělávání, se zaměřením na členy TPP v oblasti poskytování psychosociální pomoci,
- b) vycvičit zájemce z řad příslušníků (nemusí být členem TPP) v poskytování psychologické první pomoci,
- c) pokračovat a prohlubovat spolupráci s odděleními krizového řízení a ochrany obyvatelstva všech HZS krajů, s Hasičským a Záchraným zbrojem Slovenské republiky a jinými záchranými útvary v rámci zahraniční spolupráce, dále pak s dotčenými složkami IZS ČR, s nestátními neziskovými organizacemi, ale i psychosociálními a humanitárními organizacemi, případně s dalšími externími specificky zaměřenými organizacemi,

- d) zdokonalovat dostupnost psychologů v rámci HZS ČR a jejich zastupitelnost pro případnou podporu příslušníkům při poskytování první psychosociální pomoci osobám dotčeným mimořádnou událostí.

4. Včetně oblasti vzdělávání:

- a) nadále spolupracovat při výuce a tvorbě osnov pro OUPO,
- b) nadále realizovat odborné kurzy dle potřeb HZS krajů a možností psychologů; vzdělávat další příslušníky v kurzu „Posttraumatické intervenční péče“ a v kurzu „První psychologické pomoci“,
- c) pokračovat v realizaci kurzů „Psychologické aspekty řízení lidských zdrojů“³⁵⁹ ve všech krajích,
- d) v rámci odborné přípravy pokračovat ve vzdělávání v tématech psychologie a výcviku pro příslušníky zařazené ve směně i pro příslušníky a občanské zaměstnance jednotlivých odborů,
- e) vytvořit systém dalšího profesního a odborného vzdělávání psychologů (psychoterapeutický výcvik, krizová intervence, psychologie práce a organizace apod.) nepostradatelného k efektivnímu plnění úkolů psychologa HZS ČR a stanovit standardy potřebného vzdělání, zajistit účast psychologů HZS ČR na mezinárodních konferencích s psychologickou tematikou a prezentovat psychologickou službu HZS ČR v zahraničí.

7.3 Opatření a jejich realizace

Z výše uvedených poznatků vyplynula nezbytnost vytvořit koncepci celoživotního vzdělávání psychologů a asistentů HZS ČR, která by vycházela z koncepce vzdělávání psychologů bezpečnostních sborů. Do této koncepce je nutné zahrnout také zmiňovanou supervizní činnost a péči o dlouhodobou psychickou stabilitu psychologů HZS ČR a jejich asistentů.

Jednotlivá opatření včetně návrhu jejich realizace lze tedy zakomponovat do dvou oblastí, a to:

1. **Další vzdělávání psychologů a asistentů psychologů HZS ČR**
2. **Péče o psychology a asistenty psychologů HZS ČR**

Tyto lze charakterizovat takto:

³⁵⁹ **Příloha R** – Učební osnovy kurzu „Psychologické aspekty řízení lidských zdrojů u HZS ČR“

ad 1. – péče o psychology a asistenty:

a) Charakteristika:

Jedinou vstupní podmínkou z hlediska vzdělání je pro psychology absolvování studia jednooborové psychologie. Praxe ukázala, že nároky na psychology jsou daleko vyšší a sami psychologové začali vyvíjet snahu získat potřebné znalosti a dovednosti pro výkon profese psychologa HZS ČR. Asistent psychologa musí splnit podmínku vzdělání v humanitním směru. Pro odbornou práci vyplývající z jeho profese je nutné, aby si doplnil vzdělání v některých kurzech.

b) Navrhovaná opatření:

- plně podporovat a zajistit pro psychology a asistenty absolvování kurzu krizové intervence v minimálním rozsahu 100 hodin,
- vedoucí psycholog HZS ČR vydá seznam kurzů a výcviků, které jsou vhodné pro absolvování příslušníků psychologické služby,
- HZS kraje bude podporovat vzdělávání, které vede k získání terapeutických dovedností se zaměřením na rodinnou terapii, traumaterapii a individuální terapii,
- HZS kraje uzavře s příslušníkem dohodu o vzdělávání, jejímž obsahem bude závazek příslušníka setrvat ve služebním poměru jeden rok za každých 100 hodin výcviku, v opačném případě bude příslušník povinen vzdělávání a s ním spojené náklady zaměstnavateli uhradit,
- HZS kraje může samo rozhodnout o zařazení psychologa do specifických vzdělávacích akcí např. timemanagement, koučink apod.,
- v případě vzniku nových kurzů a výcviků, které nebudou součástí vydaného seznamu, posoudí vedoucí psycholog HZS ČR na návrh psychologa kraje vhodnost daného vzdělávání vzhledem k potřebám HZS ČR.

c) Realizace opatření:

- vydat předpis upravující vzdělávání psychologů a asistentů psychologů,
- zapojit se do systému grantového vzdělávání, a tím minimalizovat náklady pro HZS ČR.

ad 2. - vzdělávání psychologů a asistentů:

a) Charakteristika:

Zásahová činnost psychologů a asistentů psychologa HZS ČR patří z hlediska důsledků na psychiku k nejnáročnějším. Psycholog je povoláván do

výkonu služby převážně v případech s fatálními následky, kde se setkává s lidským utrpením. Péče o psychology by měla zabránit jejich vyhoření a odchodům od HZS ČR. Psychologové si péči zajišťují sami formou intervizí v rámci IMZ koordinátorů TPP, což nelze z hlediska prevence syndromu vyhoření považovat za dostačující a může být v rozporu, pokud jsou supervize či intervize přítomni příslušníci ve vztahu nadřízený – podřízený.

b) Navrhovaná opatření:

- stanovit rozsah externí supervize:
 - a. každý příslušník psychologické služby bude mít nárok na 8 hodin externí supervize za 1 kalendářní rok,
 - b. externí supervizory schvaluje vedoucí psycholog HZS ČR,
 - c. externí supervizoři musí být akreditovaní absolventi supervizních výcviků,
- náklady spojené se supervizí hradí zaměstnavatel v maximálním rozsahu 8 hodin za 1 kalendářní rok, další případnou supervizi nad stanovený rámec si hradí příslušník sám,
- užívání supervize není pro příslušníky psychologické služby povinné.

c) Realizace opatření:

novelizovat Sbíрку interních aktů řízení GŘ HZS ČR č. 30/2008 dle výše zmíněných kritérií.

7.4 Výsledky práce a její využitelnost v praxi

Tato výzkumná práce potvrzuje a současně rozšiřuje naše představy o tom, že práce hasiče – záchranáře je velice náročná profese, jak v oblasti odborné způsobilosti, tělesné kondice, ale především v oblasti osobnostních předpokladů kladených důraz hlavně na psychickou odolnost, která je významným kritériem ve zvládání zátěžových – mimořádných událostí.

V teoretické rovině velice podrobně analyzuje a následně hodnotí psychologickou službu, která je nepostradatelnou součástí připravované nové koncepce celoživotního vzdělávání hasičů v podmínkách Hasičského záchranného sboru ČR, a to v roli hlavního koordinátora Integrovaného záchranného systému ČR. Především vyhodnocuje „Systém poskytování posttraumatické intervenční péče“

v kontextu celoživotního vzdělávání a učení, s cílem zvyšovat její kvalitu, efektivitu a profesionalitu.

V empirické části na základě získaných dat a interpretace výsledků potvrzuje význam a opodstatnění profesionální psychologické služby HZS ČR, především v oblasti poskytování posttraumatické intervenční péče, jenž má nepostradatelnou úlohu v připravované koncepci celoživotního vzdělávání příslušníků a zaměstnanců HZS ČR a vzdělávání ostatních cílových skupin obyvatelstva.

S využitím získaných poznatků ve své závěrečné části tato práce navrhuje opatření, kterým by se měla ubírat psychologická služba HZS ČR v jejím budoucím vývoji. Současně přibližuje nově připravovanou koncepci s plánovanými vizemi a úkoly až do roku 2020.

Výstupy této disertační práce jsou určeny jak psychologům, tak i dalším odborníkům z řady HZS ČR, kterým by měly posloužit jako inspirační zdroj při aplikaci nové strategie Psychologické služby HZS ČR v koncepci celoživotního vzdělávání. Výstupy mohou psychologové HZS použít také při osvětových, případně preventivně vzdělávacích akcích pro výjezdové hasiče, další příslušníky či občanské zaměstnance HZS i širokou veřejnost.

ZÁVĚR

Disertační práce se zabývá problematikou psychologické služby, která bezesporu patří k nejvýznamnějším oblastem poradenské a preventivní péče poskytované příslušníkům Hasičského záchranného sboru České republiky. Psychologická služba resortu MV začala být využívána také v rámci Integrovaného záchranného systému ČR od roku 2001. Již od vzniku psychologické služby u HZS ČR je klíčovým úkolem zabezpečit profesionální první pomoc v oblasti poskytování posttraumatické intervenční péče. Tato skutečnost byla zohledněna v zákoně č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve kterém je „*psychologická služba zahrnuta mezi podmínky řádného a bezpečného výkonu služby a povinnosti v oblasti péče o příslušníky*“³⁶⁰.

Posttraumatickou péči vyplývající z nastaveného systému pomoci zajišťují členové intervenčních týmů zřízených u jednotlivých HZS krajů a na GŘ HZS ČR. Jejich prvořadým úkolem je provést v přímé časové souvislosti s traumatizující událostí bezodkladnou primární pomoc a v případě potřeby v následujících dnech a týdnech zabezpečit následnou péči hasiči záchranaři včetně seznámení s možnostmi dlouhodobé pomoci prostřednictvím dalších odborníků. V současnosti je v ČR odborně proškolená bezmála stovka interventů – hasičů, hasičských psychologů, kteří jsou připraveni poskytnout kvalifikovanou pomoc těm, kteří prožili nadlimitní zátěž. Interventi fungují v rámci decentralizovaných týmů posttraumatické péče, které spadají pod jednotlivá krajská ředitelství HZS.

Zajištění a poskytnutí první psychické pomoci, intervence na místě a následná psychosociální pomoc se ukazují jako důležitá součást činností prováděných v rámci likvidace mimořádné či kritické události. Psychosociální pomoc také podporuje nalezení původní psychické rovnováhy jedinců i celého společenství. Zasaženými mohou být nejen přímí účastníci neštěstí, ale také jejich příbuzní, blízcí a sekundárně se jimi mohou stát také pracovníci zasahujících složek, kteří se podílejí na záchranných a likvidačních pracích

Předložená práce dále analyzuje aktuální koncepci celoživotního vzdělávání hasičů a související opatření, která mohou přispět k rozvoji HZS ČR. Hlavním posláním

³⁶⁰ VYMĚTAL, Štěpán. *Poskytování psychosociální pomoci v mimořádných situacích*. Časopis 112, vyd. Praha: MV ČR – generální ředitelství HZS ČR, 2007, roč. 6, č. 2., s. 15.

této koncepcce „je definovat systém, který zajistí potřebnou odbornou úroveň příslušníků a zaměstnanců HZS ČR a zabezpečí jejich rozvoj v souladu s posláním HZS ČR, potřebami společnosti a novými poznatky v oblasti ochrany životů, zdraví a majetku po celou dobu jejich profesionální dráhy v HZS ČR“³⁶¹.

Výše uvedená koncepce stanovuje cíle vzdělávání a jednotlivé úkoly definuje na období do roku 2016 s výhledem až do roku 2020. Po celou dobu její realizace musí být všechny postupy průběžně sledovány a podrobovány kontrolním mechanismům a ověřování. Jednotlivé kroky pak budou postupně upravovány s ohledem na požadavky potřebné pro výkon služby, a to s cílem dosáhnout maximální efektivity při vynakládání finančních prostředků vyčleněných pro oblast profesního vzdělávání v HZS ČR.

Tento systém vzdělávání je od samého prvopočátku nastaven tak, aby bylo vždy zajištěno plnění zákonné povinnosti uložené Ministerstvu vnitra řídit odbornou přípravu a vzdělávání, dále pak usměrňovat po odborné stránce výkon služby ve všech jednotkách požární ochrany, tzn. i v jednotkách HZS podniků a jednotkách sborů dobrovolných hasičů.

Zmíněná východiska jsou nedílnou součástí strategie HZS ČR. Ta vychází ze zákona č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky, jenž definuje základní úkoly a poslání spočívající především v ochraně životů a zdraví obyvatel, ochraně majetku před požáry a poskytování účinné pomoci při zvláštních a mimořádných událostech. Se začátkem nového tisíciletí se spektrum zásahových činností v působnosti HZS ČR začalo měnit a rozšiřovat. Obrovský boom nastal s rozvojem průmyslových a komunikačních technologií, dále pak s nárůstem v dopravě, energetice, nespolehlivost lidského faktoru, zásahy člověka do životního prostředí a zejména extrémní projevy počasí způsobily, že skladba zásahů se postupně začala měnit od primárních činností spojených s likvidací požárů, a to výrazně ve prospěch zásahů technických při řešení následků dopravních nehod, živelných pohrom nebo v případě dalších mimořádných událostí a krizových situací.

Po 1. lednu 2001 dochází k dalšímu významnému rozšíření činnosti HZS ČR o problematiku krizového řízení, ochrany obyvatelstva a civilní a nouzové připravenosti, po převzetí kompetencí Ministerstva obrany v oblasti CO do působnosti Ministerstva

³⁶¹ Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Koncepce vzdělávání HZS ČR*. [online] [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/soubor/koncepce-vzdelavani-hzs-pdf.aspx>

vnitru. Na významu nabývá a svým rozsahem se mění i preventivní požární ochrana, která rozšiřuje své kompetence do stále většího počtu stavebních, technických a jiných oborů a velmi často je propojována s oborem zkušebnictví a vědeckým výzkumem.

Vzdělávání příslušníků a zaměstnanců HZS ČR probíhá v kontextu komplexního systému, jenž plně pokrývá obsah činností v působnosti HZS ČR a pružně reaguje na požadavky výkonu služby v jednotkách HZS ČR. Uvedený systém vzdělávání je rovněž zdrojem kvalitně připravených lidí pro plnění veškerých úkolů a činností v působnosti HZS. Musí být rovněž vnímán tak, aby naplňoval veškeré vzdělávací potřeby a požadavky příslušníků a zaměstnanců HZS ČR a působil současně jako motivačně-stabilizační prvek. Současně potvrzuje, že kvalitní péče o vzdělávání a prohlubování kvalifikace příslušníků a zaměstnanců HZS ČR, ale i zajištěním možnosti jejich dalšího kariérního růstu a naplňováním veškerých vzdělávacích potřeb pozitivně přispěje k jejich identifikaci se službou v HZS ČR a v neposlední řadě se odrazí i v kvalitě plnění stanovených úkolů. S tímto přístupem bude dosaženo nejen zvýšení samotné prestiže HZS ČR jako zaměstnavatele, ale také bude pozitivně ovlivněna stabilizace hasičských specialistů, jenž jsou pro každou instituci ctitivým a cenným lidským potenciálem, rovnocenným s finančním či věcným kapitálem.

Dnes Hasičský záchranný sbor ČR je postaven před situací, kdy se jeho příslušníci musí umět vyrovnat s velmi různorodými požadavky, které jsou kladeny na výkon jejich náročné služby. Veškeré uvedené změny si neustále vyžadují nejenom řadu legislativních úprav, ale zákonitě se projevují v nových přístupech ve výcviku a ve vzdělávání příslušníků a občanských zaměstnanců HZS ČR, neboť kvalita záchranné činnosti a úroveň vystupování vyškolených záchrannů odpovídá úrovni systému jejich profesní odborné přípravy.

Cílem výzkumného šetření, realizovaného v letech 2013 až 2015, bylo zachytit klíčové komponenty psychického stavu hasiče ve dvou fázích, a to v obvyklém - klidovém psychickém stavu a následně bezprostředně po výkonu zásahové činnosti (po náročné mimořádné události) a následně analyzovat, zhodnotit tyto změny v jednotlivých ukazatelích psychického stavu. S ohledem na to si autor práce položit hlavní výzkumnou otázku, a to: *„Dochází vlivem zátěžové situace v psychice hasiče záchrannáře k takovým změnám, které by mohli ovlivnit jeho výkon?“* Odpověď se přímo nabízela od prvopočátku, ovšem bylo dále zapotřebí ověřit, kterým směrem se bude měnit dynamika psychických procesů.

I přesto, že z pěti autorem formulovaných hypotéz se jedna hypotéza nepotvrdila, jednotlivá zjištění jasně ukazují na významné změny aktuálního psychického stavu hasičů, které souvisejí s výjezdovou činností. Ačkoliv autor ve svém šetření nezohledňoval konkrétní proměnné, změny byly ve významných faktorech prokázány, v neposlední řadě přítomnost a konkrétní projevy tzv. pozásahového stresu hasičů.

Výzkumem se potvrdilo, jak výrazný dopad má traumatizující výjezd na psychiku hasiče – záchranáře. Už samotný fakt, že se při zásahu hasič setkává a následně vyrovnává s těžkými zraněními, se smrtí, s pocitem bezmocnosti či pocitem viny: „Udělal jsem vše pro to, abych zraněného člověka zachránil?“. S těmito vnitřními pocity se hasič učí „zacházet“ – pomocí psychologa je veden k tomu, aby tyto pocity uměl nejen popsat a pojmenovat, ale aby je i dokázal v sobě analyzovat a následně poté s nimi dále pracovat. Důležitou roli v udržení duševní rovnováhy a psychické odolnosti hasiče proto má intervence firemního psychologa, jehož úloha v rámci posttraumatické intervenční péče je nezastupitelná.

Ze zjištěných teoretických i empirických poznatků vyplynula nezbytnost vytvořit koncepci celoživotního vzdělávání psychologů a asistentů HZS ČR, která by vycházela z koncepce vzdělávání psychologů bezpečnostních sborů. Do této koncepce je třeba začlenit dnes již nepostradatelnou supervizní činnost, která se opodstatněně zabývá především péčí o dlouhodobou psychickou stabilitu psychologů a asistentů.

S vědomím toho, že právní a metodický rámec jsou jen podpůrnými pilíři pro činnost psychologické služby, je aktivita směřována nejen k rozšíření odborných kompetencí z oblasti legislativy a metodiky, ale i na poznání každodenní práce řadových hasičů i celkové „firemní kultury“. Kvalita psychologické služby je i u HZS ČR závislá na důvěře. Ta se nedá nařídít žádným „pokynem“, ale získává se postupně, případ od případu. Svou roli v uvedeném směru hraje i pozitivní či negativní zkušenost z předešlých „komerčních“ psychologických aktivit. Existují i masivní obavy z tzv. „ztráty duševní způsobilosti k výkonu služby“. Proto je v povinnostech psychologů informovat všechny hasiče o možnostech využívání psychologické služby. V odborné přípravě pro vedoucí pracovníky i řadové příslušníky a zaměstnance HZS ČR. Informovat je například o tom, že pozásahový stres a jeho projevy jsou zcela normální reakcí na mimořádnou událost a že vlastní práce s projevy stresu bývá příznakem psychicky zralého jedince.

Psychologická služba a její potřebnost u HZS ČR je závislá nejen na profesionalitě samotných psychologů, laborantů a členů intervenčních týmů a jejich metodickém vedení, ale i na odvaze a ochotě všech zaměstnanců a příslušníků tuto službu využít pro vlastní potřebu. Je třeba i nadále pracovat na zdokonalování systému poskytované posttraumatické intervenční péče, která zahrne vše, co souvisí s možnými následky na psychologicky traumatizující stresovou událost. Tato péče se ukázala jako velmi potřebná a nezbytná, zejména u takto náročné profese jakou je hasič-záchranář.

Odborná příprava a další profesní vzdělávání hasičů a dalších odborníků působících v oblasti HZS ČR je významné pro jedince i společnost. Ukazuje trend současné společnosti, která vychází z konceptu celoživotního učení a společnosti založené na znalostech, a nastiňuje možnosti dalšího rozvoje sledované oblasti v kontextu andragogiky a dalších humanitních a sociálních věd. Příprava samotné koncepce je perspektivní zejména z hlediska rozvoje Hasičského záchranného sboru ČR, který je hlavním koordinátorem a páteří Integrovaného záchranného systému ČR.

Resumé

Disertační práce se zabývá problematikou psychologické služby, která bezesporu patří k nejvýznamnějším oblastem poradenské a preventivní péče poskytované příslušníkům Hasičského záchranného sboru České republiky. V této souvislosti analyzuje aktuální koncepci celoživotního vzdělávání hasičů a související opatření, která mohou přispět k rozvoji HZS ČR. Hlavním posláním této koncepce je definovat systém, který zajistí potřebnou odbornou úroveň příslušníků a zaměstnanců HZS ČR a zabezpečí jejich rozvoj v souladu s posláním HZS ČR, potřebami společnosti a novými poznatky v oblasti ochrany životů, zdraví a majetku po celou dobu jejich profesionální dráhy v HZS ČR.

Uvedená koncepce vymezuje cíle vzdělávání a úkoly definuje na období do roku 2016 s výhledem do roku 2020. Po celou dobu realizace koncepce budou všechny postupy sledovány a podrobovány kontrole a ověřování, jednotlivé kroky pak budou upravovány s ohledem na požadavky výkonu služby a maximální efektivitu vynakládání finančních prostředků vyčleněných pro oblast vzdělávání v HZS ČR.

Tento systém vzdělávání je nastaven tak, aby bylo zajištěno rovněž plnění zákonné povinnosti uložené Ministerstvu vnitra řídit odbornou přípravu a usměrňovat po odborné stránce výkon služby v jednotkách požární ochrany, tzn. i v jednotkách HZS podniků a jednotkách sborů dobrovolných hasičů.

Z autorovy práce vyplývá, že povolání hasiče – záchranáře je velice náročnou profesí, jak po stránce splnění požadavků odborné, zdravotní a fyzické způsobilosti, tak i osobnostních předpokladů kladených důraz hlavně na psychickou odolnost, která je významným kritériem ve zvládnutí zátěžových – mimořádných událostí. S profesí hasiče – záchranáře, která je pro mnohé spíše posláním, se lidé mohou každodenně setkávat v různých situacích tj. při požárech, dopravních nehodách, technologických haváriích spojených s únikem nebezpečných látek, leteckých či lodních neštěstích, ale i povodních, teroristických útocích a jiných mimořádných událostech.

Jen v loňském roce jednotky požární ochrany v ČR, které byly k 31. 12. 2015 početně zastoupeny 9 561 příslušníky HZS ČR a 70 503 členy jednotek SDH obcí a SDH podniků, zasahovaly celkem u 111 987 událostí, přičemž bylo včasným a profesionálním zásahem zachráněno 18 416 osob a dalších 45 052 bylo před hrozcím nebezpečím evakuováno. Humanitární pomoc do zahraničí (Maďarsku, Slovinsku, Chorvatsku a Makedonii) byla poskytována celkem ve 43 případech. V oblasti

preventivně výchovné činnosti, jenž je zaměřena na vzdělávání různých cílových skupin obyvatelstva (např. pedagogických pracovníků, žáků ZŠ a SŠ, seniorů, osob invalidních a se zdravotními potížemi, apod.), bylo uspořádáno celkem 7 009 přednáškových akcí, což je přibližně o 10% víc oproti roku 2014. Tendence v těchto aktivitách má i nadále stoupající charakter.

Hasičský záchranný sbor ČR stojí v současné době před situací, ve které se jeho příslušníci musí vyrovnat s různorodými nároky kladenými na výkon jejich náročného povolání. Všechny tyto požadavky si vyžadují změny nejen v legislativních krocích, ale musí se zákonitě projevit též v novém přístupu k výcviku a ke vzdělávání příslušníků a občanských zaměstnanců HZS ČR, neboť kvalita záchranné činnosti a úroveň vystupování vyškolených záchranářů odpovídá úrovni systému jejich profesní odborné přípravy.

Zejména z důvodu společenských změn je třeba rozšířit jednostranné zaměření preventivní péče o psychologické poradenství, které bude vyhovovat potřebám hasičů, policistů, příslušníků bezpečnostních sborů a zaměstnancům ostatních pomáhajících profesí. Nedílnou součástí této strategie je i příprava nové koncepce psychologické služby, při jejíž tvorbě je nutné vycházet z dostupných informačních zdrojů, provedených analýz, výsledků výzkumných šetření, v neposlední řadě i z názorů těch, kterých se to nejvíce týká, tedy samotných hasičů ve výkonu, kteří se nejčastěji setkávají s náročnými životními situacemi. Z tohoto důvodu se autor rozhodl věnovat hlavní pozornost tématu „Posttraumatická intervenční péče“, která je nedílnou součástí připravované koncepce vzdělávání příslušníků Hasičského záchranného sboru České republiky. Na základě výsledků empirického šetření se ukázalo, že i když jsou hasiči každodenně konfrontováni se zátěžovými situacemi a jsou na ně odborně školeni, i přesto se některé nepříjemné zážitky v jejich psychice zaznamenávají a následně projevují. Je proto nezbytnou nutností tyto negativní projevy a změny v osobnosti hasiče minimalizovat a adekvátně je řešit.

Ze zjištěných teoretických i empirických poznatků vyplynula nezbytnost vytvořit koncepci celoživotního vzdělávání psychologů a asistentů HZS ČR, která by vycházela z koncepce celoživotního vzdělávání psychologů bezpečnostních sborů. Do této strategie je třeba zahrnout také supervizní činnost a péči o dlouhodobou psychickou stabilitu psychologů a jejich asistentů.

Resumé

Dissertation deals with the psychological service, which is without question one of the most important areas of counseling and preventive care provided to members of the Fire Rescue Service of the Czech Republic. In this context, it analyzes the current concept of lifelong learning of firefighters and related measures that may contribute to the development of the Fire Rescue Service. The main mission of this concept is to define a system that ensures the necessary professional level of employees of Fire Rescue Service and ensure their development in line with the mission of the Fire Rescue Service, the needs of society and new findings in the field of lives, health and property protection throughout their careers in the Fire Rescue Service of the Czech Republic.

The concept describes the educational objectives and tasks defined for 2016 with a prospect to 2020. During the implementation of the concept, all processes will be monitored and will be subject to inspection and verification. The individual steps will be adapted to the requirements of service performance and maximum efficiency of spending funds earmarked for education in the Fire Rescue Service. The education system is set up so as to ensure also the fulfillment of the statutory obligations imposed by the Ministry of the Interior to manage professional training and performance services from the professional point of view in units of Fire Rescue, i.e. also in Fire Rescue Service units of enterprises and units of volunteer firefighters.

Author's work shows that the profession of firefighters - rescuers is a very demanding profession, both in terms of meeting the requirements of professional, health and physical qualification, and personal characteristics - in particular mental endurance, which is an important factor in coping with extraordinary events. Together with a profession of firefighters - rescuers, which is more a mission for many, people can meet different situations on a daily basis, ie. fires, traffic accidents, technological accidents with spills of hazardous substances, air or marine disasters, but also floods, terrorist attacks and other extraordinary events.

Just last year, the Fire Rescue Service Units in the Czech Republic, which consisted of 9,561 members of the Fire and Rescue Service and 70,503 members of the Municipal and Enterprise Volunteer Units, intervened in a total of 111,987 events, where thanks to timely and professional intervention, 18,416 people were rescued and another 45,052 people were evacuated from imminent danger. International humanitarian aid to foreign countries (Hungary, Slovenia, Croatia and Macedonia) was

granted in total of 43 cases. In the area of preventive educational activities, which is focused on education of various target groups of population (e.g. teaching staff, school pupils and secondary school students, seniors, disability and handicapped people, etc.), in total 7009 lecture events were held, which is approximately 10% more than in 2014. The trend in these activities has had a rising character.

Fire Rescue Service of the Czech Republic is facing a situation nowadays, in which its members must cope with diverse requirements with regard to the performance of their demanding profession. All these demands require changes not only in the legislative steps, but they must also inevitably be reflected in the new approach to the training and education of members and civil servants of Fire Rescue Service, as the quality and level of rescue operations and level of performing of trained rescuers corresponds to the level of their professional training.

Especially because of social change, it is necessary to extend the one-sided focus on preventive care of psychological counseling, which will suit the needs of firefighters, police officers, members of security forces and employees of other involved professions. An integral part of this strategy is the preparation of a new concept of psychological services which creation must be based on all available sources of information, carried out analyses, the results of research studies, not least of the opinions of those most affected, firefighters in performance themselves, who are most often confronted with difficult life situations. For this reason, the author decided to devote major attention to the topic "Posttraumatic Interventional Care," which is an integral part of the upcoming concept of Fire Rescue Service of the Czech Republic members education. Research results shows that despite the fact that the firefighters are daily confronted with stressful situations and are professionally trained for them, some unpleasant experiences in their psyche are recorded and subsequently expressed. It is highly necessary that these negative impacts and changes in personality of the firefighters are minimized and adequately solved.

The identified theoretical and empirical findings revealed the need to develop the concept of a lifelong learning of psychologists and assistants of Fire Rescue Service of the Czech Republic, which would be based on the concept of a lifelong learning of psychologists of the security forces. In this strategy, we must include the supervisory activities and care of long-term mental stability of psychologists and their assistants.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A JINÝCH ODBORNÝCH PRAMENŮ

a) Monografie

ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů. Nejnovější trendy a postupy*. 10. vyd. Praha: Grada, 2007. 800 s. ISBN 978-80-247-1407-3.

AVANT, T. *Foundation of Risk Analysis (A Knowledge and Decision-Oriented Perspective)*. England: John Wiley & Sons, 2005. ISBN 0-471-49548-4.

BAŠTECKÁ, B. a kol. *Terénní krizová práce – Psychosociální intervenční týmy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. 300 s. ISBN 80-247-0708-X.

BENDA, Jan a DOHNAL, David. *Program redukce stresu*. 1. vyd. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2005. 75 s. ISBN 80-86640-41-8.

CAPPONI, Věra a NOVÁK, Tomáš. *Asertivně do života*. 1. vyd. Grada Publishing, 1994. 157 s. ISBN 80-7169-082-1.

DOHNAL, David. *Aktualizace koncepce psychologické služby HZS ČR pro roky 2010 - 2014*. 1 vyd. Praha: Psychologická služba MV – GR HZS ČR, 2009. 27 s.

DRAŠAR, Pavel. *Některé psychologické a teoretické aspekty přežití*. 1. vyd. Ostrava: Edice SPBI spektrum, 1997. 112 s. ISBN 80-902001-8-0.

EVERLY, G. S., MITCHELL, J. T.. *The Basic Critical Incident Stress Management Course: Basic Group Crisis Intervention*. USA: ICISF. 2001.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Victoria publishing, 1992. 647 s. ISBN 80-85605-28-7.

GIDDENS, A. *Sociologie*. vyd. Praha: nakladatelství Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.

HANUŠKA, Z., SKALSKÁ, K., a DUBSKÝ, M.: *Integrovaný záchranný systém a požární ochrana*. 1. vyd. Praha: MV – GR HZS ČR, 2010. 44 s. ISBN 978-80-86640-59-4.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: nakladatelství Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: nakladatelství Budka, 1994. 565 s. ISBN 80-901549-0-5.

HORÁK, R. a kol. *Průvodce krizovým řízením pro veřejnou správu*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, 2004. 408 s. ISBN 80-7201-471-4.

CHALOUPKA, Jiří. *Přehled zdravotního stavu hasičů - záchranářů*. 150 -HORŮ, vyd. Praha: PYRO, 2000, roč. 10, č. 5., s. 2-11 příloha.

CHALOUPKA, Jiří. Sborník přednášek z mezinárodní konference. In: *Požární ochrana 99. Zátěž hasičů a režim práce a odpočinku při ostrých zásazích*. Sborník Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství. Ostrava: Edice SPBI spektrum, 1999. s. 157-171. ISBN 80-86111-36-9.

IRMIŠ, Felix. *Nauč se zvládat stres*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Alternativa, 1996. 238 s. ISBN 80-85993-02-3.

JENERÁLOVÁ, B. a kol. autorů. *Požární ochrana – Příručka pro podnikatele*. 1. vyd. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2004. 149 s. ISBN 80-86640-31-0.

KAVAN, Š., MRÁČKOVÁ, K. *Vývoj Hasičského záchranného sboru ČR - deset let profesionálního záchranného sboru*. In Zborník príspevkov z IV. medzinárodnej vedeckej konferencie Bezpečné Slovensko a Eúropská únia. 1. vyd. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2010. 232 s. ISBN 978-80-89282-44-9.

Knižnice ČAHD. *Integrovaný záchranný systém*. 1.vyd. Praha: MV – ředitelství hasičského záchranného sboru ČR, 1998. 58 s.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie zdraví*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 278 s. ISBN 80-71785-51-2.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak zvládat stres*. 1. vyd. Praha: Grada Avicenum, 1994. 192 s. ISBN 80-7169-121-6.

Kol. autorů. *Akutní a posttraumatické stresové reakce po mimořádných událostech při výkonu služby*. 1 vyd. Praha: Psychologická služba MV – GŘ HZS ČR, 2004. 8 s. ISBN 80-86640-25-6

Kol. autorů. *Bezpečnostní strategie České republiky 2011*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2011. 20 s. ISBN 978-80-7441-0005-5.

Kol. autorů. *Bezpečnostní strategie České republiky 2015*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2015. 24 s. ISBN 978-80-7441-005-5.

Kol. autorů. *Bojový řád jednotek požární ochrany*. 1 vyd. Praha: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství v Ostravě, 2007. 121 s. ISBN 80-86111-91-1.

Kol. autorů. *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2008. 26 s.

Kol. autorů. *Koncepce požární prevence v České republice do roku 2016*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2011. 79 s.

Kol. autorů. *Kapesní průvodce krizovými situacemi doma i v zahraničí*. 5. vyd. Praha: Centrum pro bezpečný stát, 2012. 91 s.

Kol. autorů. *Koncepce psychologické služby HZS ČR*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2003. 25 s.

Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. 37 s.

Kol. autorů. *Metodické listy*. 1. vyd. Praha: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství v Ostravě, 2001. ISBN 80-86111-91-1.

Kol. autorů. *Národní strategie bezpečnosti silničního provozu na období 2011 – 2020*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo dopravy, 2011. 77 s.

Kol. autorů. *Posttraumatický intervenční tým Hasičského záchranného sboru České republiky*. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2004. 53 s.

Kol. autorů. *Katalog typových činností složek IZS ČR*. 1. vyd. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2007. 351 s. ISBN 978-80-7385-028-9.

KOUBEK, J. *Řízení lidských zdrojů: základy moderní personalistiky*. 5., rozš. a dopl. vyd. Praha: Management Press, 2015. 399 s. ISBN 978-80-7261-288-8.

KOUCKÁ, M., VESELÝ, B. *Krizové řízení v oblasti obrany státu*. 1. vyd. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2009. 55 s. ISBN 978-80-86640-69-3.

KROUPA, M. a M. ŘÍHA. *Integrovaný záchranný systém*. 4. vyd. Praha: Armex Publishing, s. r. o., 2011. 128 s. ISBN: 978-80-87451-01-4.

KŮDELA, P., VAŠKO, F., MICHALÍČKOVÁ, I., a PAVLÍČKOVÁ, M. *Kuriózní zásahy hasičů*. Časopis 112, vyd. Praha: MV ČR – generální ředitelství HZS ČR, 2006, roč. 5, č. 12., s. 4.

LINHART, P., ŠILHÁNEK, B. *Civilní nouzové plánování v některých evropských zemích, USA a Kanadě*. 1. vyd. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2008. 104 s. ISBN 978-80-86640-89-1.

MARTÍNEK, B. a kol. autorů. *Ochrana člověka za mimořádných událostí*. 2. vyd. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2003. 119 s. ISBN 80-86640-08-6.

MICHALÍK, D. *Psychologie v bezpečnostních sborech*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra ČR – Oddělení psychologie OPe, 2009. 103 s. ISBN 978-80-7312-060-3.

MIKŠÍK, Oldřich. *Psychologie hromadného chování*. 1. vyd. Praha: UK, 1980.

MIKŠÍK, Oldřich. *Manuál zjišťování bazální struktury a dynamiky autoregulece, integrovanosti a psychické odolnosti dotazníky SPARO, BAROM, IHATRANS*. 1. vyd. Praha: DIAROS, 2001. 93 s.

MIKULKA, B., MIKULKA, Š. a PIŇOS, M. *Výchova a prevence v oblasti požární ochrany*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2005. 175 s. ISBN 80-86640-35-3.

MIKULKA, B., MIKULKA, Š. a PIŇOS, M. *Výchova dětí v oblasti požární ochrany*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2003. 182 s. ISBN 80-86640-21-3.

MITCHELL, J. T. *Critical Incident Stress Management (CISM): A New Era and Standard of Care in Crisis Intervention*. Ellicott City, MD: Chevron, 1997.

NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. 2. vyd. Praha: Akademica, 1997. 437 s. ISBN 80-200-0625-7.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 1995. 336 s. ISBN 80-200-0525-0.

PAULOVČÁKOVÁ, L., et al. *Jak vypracovat bakalářskou a diplomovou práci*. 6. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2015. 69 s. ISBN: 978-80-7452-106-5.

PRAŠKO, Ján a PRAŠKOVÁ, Hana. *Asertivitou proti stresu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1996. 181 s. ISBN 80-7169-3344-0.

PRAŠKO, Ján a PRAŠKOVÁ, Hana. *Proti stresu krok za krokem*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001. 188 s. ISBN 80-247-0068-9.

PRŮCHA, J. a VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. 320 s. ISBN 978-80-247-4748-4.

PRŮCHA, Jan a WALTEROVÁ, Eliška. *Budeme celý život žáky ? Rok 2000*. Praha: Mladá fronta, 1983. s. 28

RÁŽOVÁ, L. a RÁŽ, Z. *Doma bezpečně*. 1. vyd. Praha: Česká asociace hasičských důstojníků, 2008. 41 s.

ROSEN, G. M. (Ed.). *Posttraumatic Stress Disorder. Issues and Controversies*. England: John Wiley, 2005.

SMETANA M., KRATOCHVÍLOVÁ, D. *Integrovaný záchranný systém a jeho složky*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007. 56. s. ISBN 978-80-7368-337-5.

SOBEK, Marek. *Psycho-fyziologická zátěž hasiče*. VŠB-TU. *Požární ochrana 2002*. 1. vyd. Ostrava: Edice SPBI, 2002. s. 317-327.

SOTOLÁŘOVÁ, Marie. *Posttraumatiký intervenční tým HZS ČR*. Interní materiály psychologické služby HZS ČR pro výcvik posttraumatikých intervenčních týmů. Praha: MV GR HZS ČR, 2007. s. 20.

SOTOLÁŘOVÁ, Marie. *Posttraumatiký intervenční tým HZS ČR*. In: *Posttraumatiká porucha ze zátěže*. Ministerstvo vnitra, generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky. Praha: MV GR HZS ČR, 2004. s. 25-36.

SOTOLÁŘOVÁ, Marie. *Sborník přednášek z mezinárodní konference*. In: *Požární ochrana 2003. Psychologická služba HZS ČR*. Sborník Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství. Ostrava: Edice SPBI spektrum, 2003. s. 411-412. ISBN 80-86634-17-5.

SOUČEK, V., et al. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek a vybrané kapitoly krizového řízení: modul G*. 1. vyd. Praha: MV - GRHZS ČR, 2009. 47 s. ISBN: 978-80-86640-68-6.

Světová zdravotnická organizace. *Mezinárodní Klasifikace Nemocí. 10. revize: Duševní poruchy a poruchy chování, popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka.* 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 1992. 282 s. ISBN 80-85121-37-9.

ŠENOVSÝ, M., ADAMEC, V., HRUŠKA, Z.: *Integrovaný záchranný systém a požární ochrana.* 2. vyd. Ostrava: SPBI, 2007. 160 s. ISBN 978-80-7385-007-4.

ŠENOVSÝ, M. a ADAMEC, V. *Základy krizového managementu.* 2. vyd. Ostrava: Edice SPBI spektrum, 2004. 104 s. ISBN 80-86111-95-4.

ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krizová intervence pro praxi.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2004. 200 s. ISBN 80-247-0586-9.

ŠVÁB, Svatoslav. *Psychologie práce pro nováčky, hasiče-záchranáře, ale nejen pro ně.* 1. vyd. Ostrava: Edice SPBI VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2006. 43 s. ISBN 80-86634-84-1.

ŠVÁB, Svatoslav. *Základy pracovní a inženýrské psychologie hasiče.* 1. vyd. Ostrava: Edice SPBI spektrum, 1998. 57 s. ISBN 80-86111-27-X.

Světová zdravotnická organizace. *Mezinárodní Klasifikace Nemocí. 10. revize: Duševní poruchy a poruchy chování, popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka.* 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 1992. 282 s. ISBN 80-85121-37-9.

UNIVERSITA KARLOVA. *Velký sociologický slovník.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. 747 s.

VETEŠKA, J. (ed.). *Celoživotní učení pro všechny – výzva 21. století.* Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014a. 408 s. ISBN 978-80-7452-047-1.

VETEŠKA, J. *Přehled andragogiky.* Praha: Portál, 2016. 320 s. ISBN 978-80-262-1026-9.

VETEŠKA, J. Trendy v oblasti podnikového vzdělávání a rozvoje zaměstnanců. In: VETEŠKA, Jaroslav (ed.). *Celoživotní učení pro všechny – výzva 21. století.* Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014b, s. 259–266. ISBN 978-80-7452-047-1.

VÍŠEK, Jiří. *Organizace záchranných činností v České republice.* 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2012. 173 s. ISBN 978-80-7452-028-0.

VODÁČKOVÁ, Daniela a kol. *Krizová intervence.* 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2002. 543 s. ISBN 80-7178-696-9.

VOLF, Oldřich a KARLÍK, Jaroslav. *Záchrana osob: Práce záchranáře z fyziologicko-psychologického pohledu. 150-HOŘÍ,* vyd. Praha: PYRO, 1998, roč. 8, č. 9., s. 2-11 příloha.

VONÁSEK, V., LUKEŠ, P. a kol. *Statistická ročenka 2008 - příloha.* Časopis 112, vyd. Praha: MV ČR – generální ředitelství HZS ČR, 2009, roč. 7, č. 3., s. 39.

VYKOUKAL, Jan. *Hasičský záchranný sbor České republiky.* 1. vyd. Praha: MV – Generální ředitelství HZS ČR, 2006. 25 s. ISSN 1213-7057.

VYMĚTAL, Jan. *Duševní krize a psychoterapie*. 1. vyd. Hradec Králové: Konfrontace, 1995. 88 s. ISBN 80-901773-4-4.

VYMĚTAL, Štěpán. *Krizové situace*. Policista, vyd. Praha: MV ČR – odbor prevence kriminalistiky, 2003, roč. 9, č. 12., s. 38.

VYMĚTAL, Štěpán. *Poskytování psychosociální pomoci v mimořádných situacích*. Časopis 112, vyd. Praha: MV ČR – generální ředitelství HZS ČR, 2007, roč. 6, č. 2., s. 13-16.

WILSON, J. P., DROZDEK, B. *Broken spirits: The treatment of traumatized asylum seekers, refugees, war and torture victims*. New York: Brunner-Routledge. 2004.

ZIKEŠ, L. Psychologická služba Hasičského záchranného sboru ČR a její systém posttraumatické intervenční péče jako součást profesního vzdělávání hasičů. In VETEŠKA, J. a J. SALIVAROVÁ (eds.). *Vzdělávání dospělých - Příležitosti a úskalí v globalizovaném světě*. Praha: Educa Servise ve spolupráci s Univerzitou Jana Amose Komenského Praha, 2013. s. 374-387. ISBN 978-80-87306-12-3.

ZIKEŠ, L. *Psychologická služba a systém poskytování posttraumatické intervenční péče příslušníkům HZS ČR*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 167 s.

ZIKEŠ, L. Preventivně výchovná činnost jako součást bezpečnostní strategie ČR v podmínkách HZS ČR. In KOLEKTIV AUTORŮ (eds.). *Možnosti řešení bezpečnosti na úrovni měst a obcí*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. s. 101-118. ISBN 978-80-7452-043-3.

ZIKEŠ, L. Kvalita vzdělávání v terciárním sektoru ve vztahu k preventivně výchovné činnosti HZS ČR. In BENEŠ, M. (ed.). *Kvalita ve vzdělávání dospělých 2013*.

ZIKEŠ, L. Preventivně výchovná hasičského záchranného sboru ČR v kontextu vzdělávání různých cílových skupin obyvatelstva. In VETEŠKA, J. (ed.). *Celoživotní učení pro všechny – výzva 21. století*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. s. 392-407. ISBN 978-80-7452-047-1.

b) Internetové zdroje

Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Integrovaný záchranný systém: Hasičský záchranný sbor České republiky*. [online] [cit. 11. 6. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/integrovaný-zachranný-system.aspx>.

Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Integrovaný záchranný systém*. [online] [cit. 2015-12-06]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/integrovaný-zachranný-system.aspx>

Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Jak pracují týmy posttraumatické intervenční péče*. [online] [cit. 2. 8. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/standarty-psychosocialni-krizove-pomoci-a-spoluprace.aspx>

Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Jednotky požární ochrany*. [online] [cit. 12. 9. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/jednotky-po-961839.aspx>

Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Koncepce vzdělávání HZS ČR*. [online] [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/soubor/koncepce-vzdelavani-hzs-pdf.aspx>

Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Obecné informace o zaměstnání u HZS ČR – Jak se stát hasičem?*. [online] [cit. 22. 8. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/obecne-informace-o-zamestnani-u-hzs-cr.aspx>.

Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Resortní a mimoresortní vzdělávání*. [online] [cit. 22. 6. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/portal-hasici-vzdelavani.aspx>

Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasicskeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Základní poslání Hasičského záchranného sboru ČR*. [online] [cit. 21. 8. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/zakladni-poslani-hasicskeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>.

Hasičského záchranného sboru Libereckého kraje. *Jednotky PO*. [online] [cit. 12. 10. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/hzs-libereckeho-kraje-menu-jednotky-pozarni-ochrany-jednotky-po-jednotky-po.aspx>

MEZNÍKOVÁ, Marie. *Psychologie chování člověka za mimořádných situací*. Referát na konferenci požární ochrany „Červený kohout 2007“ [online] [cit. 20. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.lipa.unas.cz/index.php?stranka=clanky/chovani-cloveka-za-mimoradnych-situaci>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy – *rámcové vzdělávací programy pro odborné vzdělávání*. [online] [cit. 2015-10-25]. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/stredni-vzdelavani/vydani-ramcovych-vzdelavacich-programu-1>

Ministerstvo vnitra ČR. *Bezpečnostní systém státu*. [online] [cit. 10. 8. 2015]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-system-statu.aspx>.

Ministerstvo vnitra ČR. *Integrovaný záchranný systém*. [online] [cit. 12. 10. 2015]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/izscr/index.html>.

Ministerstvo vnitra ČR. *Integrovaný záchranný systém*. [online] [cit. 12. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/znaky-loga-ke-stazeni.aspx>.

Ministerstvo vnitra ČR. *Hasičský záchranný sbor ČR – preventivně výchovná činnost*. [online] [cit. 2013-10-25]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/preventivne-vychovna-cinnost-hasicskeho-zachranneho-sboru.aspx>

Ministerstvo vnitra ČR. *Policista 12/2003 – Posttraumatická intervenční péče jako prevence rozvoje posttraumatické stresové poruchy*. [online] [cit. 10. 11. 2015]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2003/12/vymetal.html>

Ministerstvo vnitra ČR. *Střední odborná škola PO a Vyšší odborná škola PO ve Frýdku-Místku*. [online] [cit. 2014-10-25]. Dostupné z: <https://www.sospofm.cz/cz/informace-o-skole/zakladni-informace.php>

Ministerstvo vnitra ČR. *150 HOŘÍ číslo 7/2003 – Psychologická služba HZS ČR*. [online] [cit. 8. 5. 2015]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/casopisy/150hoři/2003/cervenec/sotolar.html>

Policie České republiky. *Služba veřejnosti a prestižní povolání*. [online] [cit. 12. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/o-nas-policie-ceske-republiky-policie-ceske-republiky.aspx>

Poskytovatelé zdravotnické záchranné služby. *Zdravotnická záchranná služba*. [online] [cit. 12. 12. 2015]. Dostupné z: http://www.zachrannasluzba.cz/zakony/240_2012.pdf

Psychosociální intervenční tým ČR. [online] [cit. 22. 1. 2016]. Dostupné z WWW: <http://pitcr.cz/index.php?section=2>

Psychosociální pomoc v situacích mimořádných událostí. [online] [cit. 25. 1. 2016]. Dostupné z WWW: <http://adra.cz/pomoc-v-cr/pomoc-pri-mimoradnych-udalostech>

SOTOLÁŘOVÁ, Marie. *Vyhodnocení anketního šetření k psychologické službě HZS ČR*. [online] [cit. 12. 9. 2015]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/vyhodnoceni-anketniho-setreni-k-psychologicke-sluzbe-hzscr/sotolar.html>.

Zákon č. 2/1969 Sb., *o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR (kompetenční zákon)*. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1969, částka 0016. [online] [cit. 8. 11. 2015]. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=31338&nr=2~2F1969&rpp=15#ocal-content>

c) Zákonné normy a interní předpisy

Etický kodex psychologa Hasičského záchranného sboru České republiky. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2003. 8 s.

Koncepce psychologické služby Hasičského záchranného sboru České republiky. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2002. 6 s.

Metodická příručka psychodiagnostických postupů zjišťování osobnostní způsobilosti uchazečů a příslušníků v rámci služby u Hasičského záchranného sboru České republiky. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2006. 69 s.

Pokyn č. 3 generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR ze dne 27.1.2014, *k odborné přípravě a odborné způsobilosti jednotek SDH obcí a jednotek SDH podniků*. Sbírka interních aktů řízení, částka 3/2014. 14 s.

Pokyn č. 13 generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR ze dne 18.12.2006, *ke sjednocení postupu při zjišťování osobnostní způsobilosti, který je předpokladem pro výkon služby v HZS ČR a při nakládání s osobními údaji*. Sbírnka interních aktů řízení, částka 14/2006. 12 s.

Pokyn č. 29 generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR a náměstka ministra vnitra ze dne 20.6.2003, *kterým se vydává „Statut psychologických pracovišť HZS ČR“*. Sbírnka interních aktů řízení, částka 29/2003. 12 s.

Pokyn č. 30 generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR ze dne 25.7.2008, *kterým se zřizuje systém poskytování posttraumatické péče příslušníkům a občanským zaměstnancům HZS ČR, kteří prožili traumatizující událost v souvislosti s plněním služebních nebo pracovních úkolů a stanoví se postup při posttraumatické péči o oběti mimořádné události*. Sbírnka interních aktů řízení, částka 44/2008. 10 s.

Pokyn č. 31 generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR ze dne 25.7.2008, *kterým se zřizuje „tým Anonymní telefonní linky pomoci v krizi PČR a HZS ČR“*. Sbírnka interních aktů řízení, částka 44/2008. 10 s.

Pokyn č. 50 generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR ze dne 30.12.2008, *kterým se stanovují „Požadavky na tělesnou zdatnost občana při přijímacím řízení do služebního poměru a požadavky na tělesnou zdatnost příslušníky HZS ČR pro výkon služby a dále organizace zkoušek tělesné zdatnosti a tělesné přípravy“*. Sbírnka interních aktů řízení, částka 70/2008. 18 s.

Posttraumatický intervenční tým Hasičského záchranného sboru České republiky. Praha: MV – generální ředitelství HZS ČR, 2004. 53 s.

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., *o bezpečnosti České republiky*, ve znění pozdějších předpisů.

Usnesení Bezpečnostní rady státu České republiky č. 32 ze dne 3. července 2007, *kterým se vydává „Společné minimum pro potřeby vzdělávání odborníků v oblasti bezpečnosti“*.

Usnesením vlády České republiky č. 37 ze dne 11. ledna 2010, *kterým se vydává „Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky“*.

Usnesením vlády České republiky č. 113 ze dne 7. února 2001, *kterým se vydává „Národní program rozvoje vzdělávání“*.

Usnesení vlády České republiky č. 1542 ze dne 30. listopadu 2005, *o Pravidlech vzdělávání zaměstnanců ve správních úřadech*.

Věstník MŠMT (červen 1999, Sešit 6) *„Pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k začlenění tematicky ochrany člověka za mimořádných situací do vzdělávacích programů“ (č.j. 34776/98-22 ze dne 4. května 1999)*

Vyhláška č. 240/2012 Sb., *kterou se provádí zákon o zdravotnické záchranné službě*.

Vyhláška Ministerstva vnitra č. 247/1996 Sb., *o organizaci a činnosti jednotek požární ochrany, kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 133/1985 Sb. o Požární ochraně*. Sbírnka zákonů, částka 95/2002, strana 5490

Vyhláška Ministerstva vnitra č. 324/2001 Sb., *kteou se stanoví požadavky na fyzickou a zdravotní způsobilost příslušníků Hasičského záchranného sboru České republiky a postup při udělování ozdravného pobytu*. Sbírka zákonů, částka 324/2001, strana 7318

Vyhláška Ministerstva vnitra č. 487/2004 Sb., *o osobnostní způsobilosti, která je předpokladem pro výkon služby v bezpečnostním sboru*. Sbírka zákonů, částka 487/2004, strana 3734

Zákon č. 133/1985 Sb., *o požární ochraně ve znění pozdějších předpisů, v úplném znění zákona č. 67/2001 Sb.* Sbírka zákonů, částka 25/2001, strana 2227

Zákon č. 184/1937 Sb., *o branné výchově*.

Zákon č. 237/2000 Sb., *kteým se mění zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně ve znění pozdějších předpisů*. Sbírka zákonů, částka 73/2000, strana 3434

Zákon č. 238/2000 Sb., *o Hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů*. Sbírka zákonů, částka 73/2000, strana 3454

Zákon č. 239/2000 Sb., *o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů*. Sbírka zákonů, částka 73/2000, strana 3461

Zákon č. 240/2000 Sb., *o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon)*. Sbírka zákonů, částka 73/2000, strana 3475

Zákon č. 273/2008 Sb., *o Policii České republiky*.

Zákon č. 361/2003 Sb., *o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů*. Sbírka zákonů, částka 121/2003, strana 5850

Zákon č. 374/2011 Sb., *o zdravotnické záchranné službě*.

Zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů*.

Zákon č. 585/2004 Sb., *o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů*.

SEZNAM ZKRATEK

ASR	Akutní reakce na stres
BRS	Bezpečnostní rada státu
CAS	Cisternová automobilová stříkačka
CISM	Critical Incident Stress Management
CNP	Civilní a nouzové plánování
GŘ HZS	Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR
HZS ČR	Hasičský záchranný sbor České republiky
IZS ČR	Integrovaný záchranný systém České republiky
JPO	Jednotka požární ochrany
KHS	Krajské sdružení hasičů
KOPIS	Krajské operační a informační středisko
MKN	Mezinárodní klasifikace nemocí
MŠMT	Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže
MU	Mimořádná událost
MV	Ministerstvo vnitra České republiky
NNO	Nestátní nezisková organizace
NOV	Nástupní odborný výcvik
OP	Odborná příprava
ORP	Obec s rozšířenou působností
PČR	Policie České republiky
PIT	Posttraumatická intervenční péře
PNP	Přednemocniční neodkladná péče
PO	Požární ochrana
PTSP	Posttraumatická stresová porucha
PVČ	Preventivně výchovná činnost
SaP	Síly a prostředky
SDH	Sbor dobrovolných hasičů
SH ČMS	Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska
SR	Státní rozpočet
TPP	Tým posttraumatické péče
ÚSÚ	Ústřední správní úřady
VPP	Vstupní příprava příslušníků
ZZS	Zdravotnická záchranná služba

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ a TABULEK

Seznam obrázků v textové části

Obrázek 1: Právní aspekty bezpečnosti.....	35
Obrázek 2: Bezpečnostní systém ČR	36
Obrázek 3: Krizové situace a krizové stavy	44
Obrázek 4: Znak Hasičského záchranného sboru ČR	45
Obrázek 5: Znak Policie České republiky	59
Obrázek 6: Znak Zdravotní záchranné služby.....	63
Obrázek 7: Jedna z prvních příruček o branné výchově	88
Obrázek 8: Informační leták „Bezpečné cestování“	95
Obrázek 9: Zastoupení ZŠ a SŠ do projektu „ŠIK“	96
Obrázek 10: Projekt „HASÍK CZ“	101
Obrázek 11: Personální zajištění psychologických pracovišť HZS ČR.....	151
Obrázek 12: Odchyly psychických stavů	206

Seznam grafů

Graf 1: Podíl účasti složek IZS ČR v řešení mimořádných událostí	42
Graf 2: Hlavní cíle a vize koncepce vzdělávání HZS ČR.....	73
Graf 3: Vzdělávací systém HZS ČR v kontextu celoživotního vzdělávání	74
Graf 1V: Výsledky šetření v atributu „P – psychická pohoda“	210
Graf 2V: Výsledky šetření v atributu „A – aktivnost, činorodost“	212
Graf 3V: Výsledky šetření v atributu „O – impulsivnost, odreagování se“	213
Graf 4V: Výsledky šetření v atributu „N – psychický nepokoj“	215
Graf 5V: Výsledky šetření v atributu „D – psychická deprese, vyčerpání“	216
Graf 6V: Výsledky testu SUPSO ve všech měřených atributech	218
Graf 7V: Celkové rozdíly v měřených atributech	218
Graf 8V: Změny v atributu „P – psychická pohoda“ dle doby služby	219
Graf 9V: Změny v atributu „A – aktivnost, činorodost“ dle doby služby.....	220
Graf 10V: Změny v atributu „O – impulsivnost“ dle doby služby	220
Graf 11V: Změny v atributu „N – psychický nepokoj“ dle doby služby	221
Graf 12V: Změny v atributu „D – deprese, vyčerpání“ dle doby služby.....	221

Seznam tabulek

Tabulka 1: Druhy jednotek PO zařazených do plošného pokrytí	56
Tabulka 2: Operační hodnota jednotek PO dle kritérií.....	57
Tabulka 3: Hodnoty stupně nebezpečí katastrálního území obce	57
Tabulka 4: Přehled plošného pokrytí jednotkami PO	58
Tabulka 5: Počet dotázaných respondentů	173
Tabulka 6: Kategorie typů odpovědí z kvantitativní analýzy	174
Tabulka 7: Kategorie typů činností z kvantitativní analýzy	174
Tabulka 8: Doba služby dotázaných respondentů.....	209
Tabulka 1V: Naměřené hodnoty v atributu „P – psychická pohoda“	210
Tabulka 2V: Naměřené hodnoty v atributu „A – aktivnost, činorodost“	211
Tabulka 3V: Naměřené hodnoty v atributu „O – impulsivnost, odreagování“ .	213
Tabulka 4V: Naměřené hodnoty v atributu „N – nepokoj, rozlada“	214
Tabulka 5V: Naměřené hodnoty v atributu „D – deprese, vyčerpání“	216
Tabulka 6V: Rozdíly v naměřených hodnotách ve všech atributech	217

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Organizační schéma HZS ČR.....	I
Příloha B – Struktura psychologické služby HZS ČR.....	II
Příloha C – Prohlášení o absolvování psychologického vyšetření	III
Příloha D – Stanovisko psychologa o výsledku diagnostického vyšetření.....	IV
Příloha E – Výsledkový list profilu osobnosti.....	V
Příloha F – Přehled psychologů a asistentů HZS ČR k 1. 1. 2016	VI
Příloha G – Tým posttraumatické intervenční péče HZS KH kraje	VII
Příloha H – Zpráva o činnosti psychologického pracoviště HZS Královéhradeckého kraje za rok 2015.....	VIII
Příloha I – Vyhodnocení činnosti Psychologické služby HZS ČR – „Statistiky za období 2003 – 2015“	IX
Příloha J – Kvantitativní a kvalitativní analýza k hodnocení koncepce psychologické služby HZS ČR	X
Příloha K – „Statut anonymní telefonní linky pomoci v krizi PČR a HZS ČR“	XI
Příloha L – Osobnostní dotazník SUPSO	XII
Příloha M – Záznamový list dotazníku – klidový stav (před zásahem)	XIII
Příloha N – Záznamový list dotazníku – výkon práce (po zásahu).....	XIV
Příloha O – Test SUPSO – elektronické zpracování výsledků šetření – klidový stav (před zásahem).....	XV
Příloha P – Test SUPSO – elektronické zpracování výsledků šetření – výkon práce (po zásahu).....	XVI
Příloha R – Učební osnovy manažerského kurzu „Psychologické aspekty řízení lidských zdrojů v HZS ČR.....	XVII
Příloha S – Procesy v systému vzdělávání HZS ČR.....	XVIII
Příloha T – Vstupní příprava příslušníků HZS ČR.....	XIX
Příloha U – Přehled kurzů k získání odborné způsobilosti v rámci HZS ČR.....	XX
Příloha V – Vzdělávací aktivity v oblasti psychologické služby za rok 2015	XXI
Příloha W – Statistiky zásahové činnosti za rok 2015	XXII

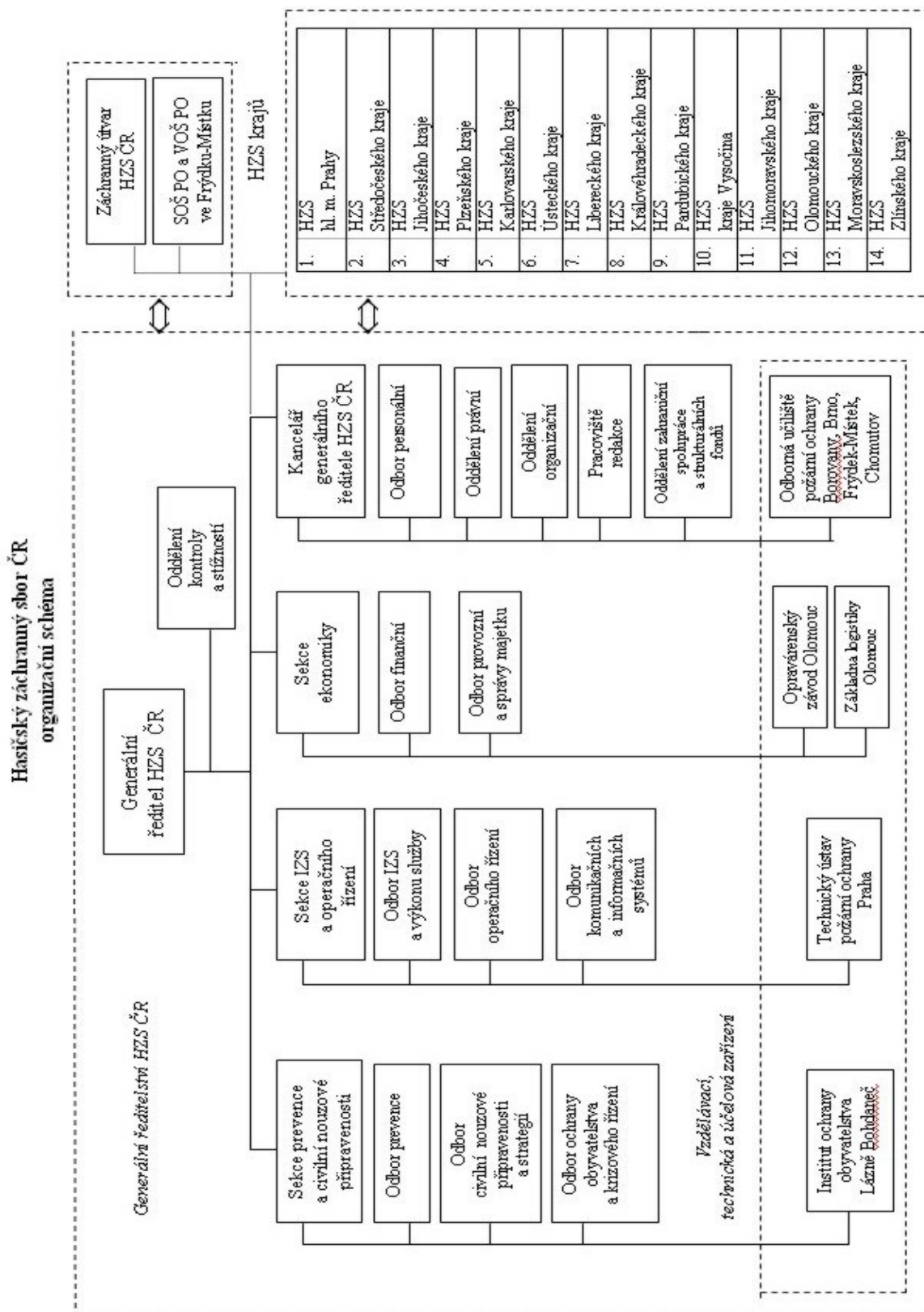
SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

Seznam obrázků v příloze:

Obrázek 1 a) - Požár chalupy, nebezpečí rozšíření na okolní objekty	XXIII
Obrázek 1 b) - Požár zemědělského objektu, zásah v nočních hodinách	XXIII
Obrázek 2 a) - Dopravní nehoda, spolupráce s PČR a ZZS.....	XXIV
Obrázek 2 b) - Dopravní nehoda s tragickými následky	XXIV
Obrázek 3 a) - Technologická havárie se zásahem na nebezpečnou látku.....	XXV
Obrázek 3 b) - Zásah složek IZS při vyproštění utonulé osoby	XXV
Obrázek 4 a) - Dopravní nehoda, vyproštění zemřelých osob.....	XXVI
Obrázek 4 b) - Likvidace následků po požáru, ohořelé torzo lidského těla	XXVI
Obrázek 5 a) - Záchrana zvířat	XXVII
Obrázek 5 b) - Likvidace následků po povodních	XXVII
Obrázek 6 a) - Havárie s velkým počtem zraněných.....	XXVIII
Obrázek 6 b) - Železniční dopravní nehoda	XXVIII
Obrázek 7 a) - Když se záchranář stane zachraňovaným	XXIX
Obrázek 7 b) - Úmrtí kolegy, náročná životní situace	XXIX
Obrázek 8 a) - Psychologická laboratoř HZS KH kraje.....	XXX
Obrázek 8 b) - Diagnostický monitor, výbava psychologických pracovišť	XXX
Obrázek 9 a) - Psychologická intervence na místě události	XXXI
Obrázek 9 b) - Výcvik členů týmu posttraumatické intervenční péče	XXXI
Obrázek 10 a) - „HASÍK“ v podmínkách HZS královéhradeckého kraje	XXXII
Obrázek 10 b) - PVČ zaměřená na různé skupiny obyvatelstva	XXXII

Příloha A

Organizační schéma Hasičského záchranného sboru ČR:

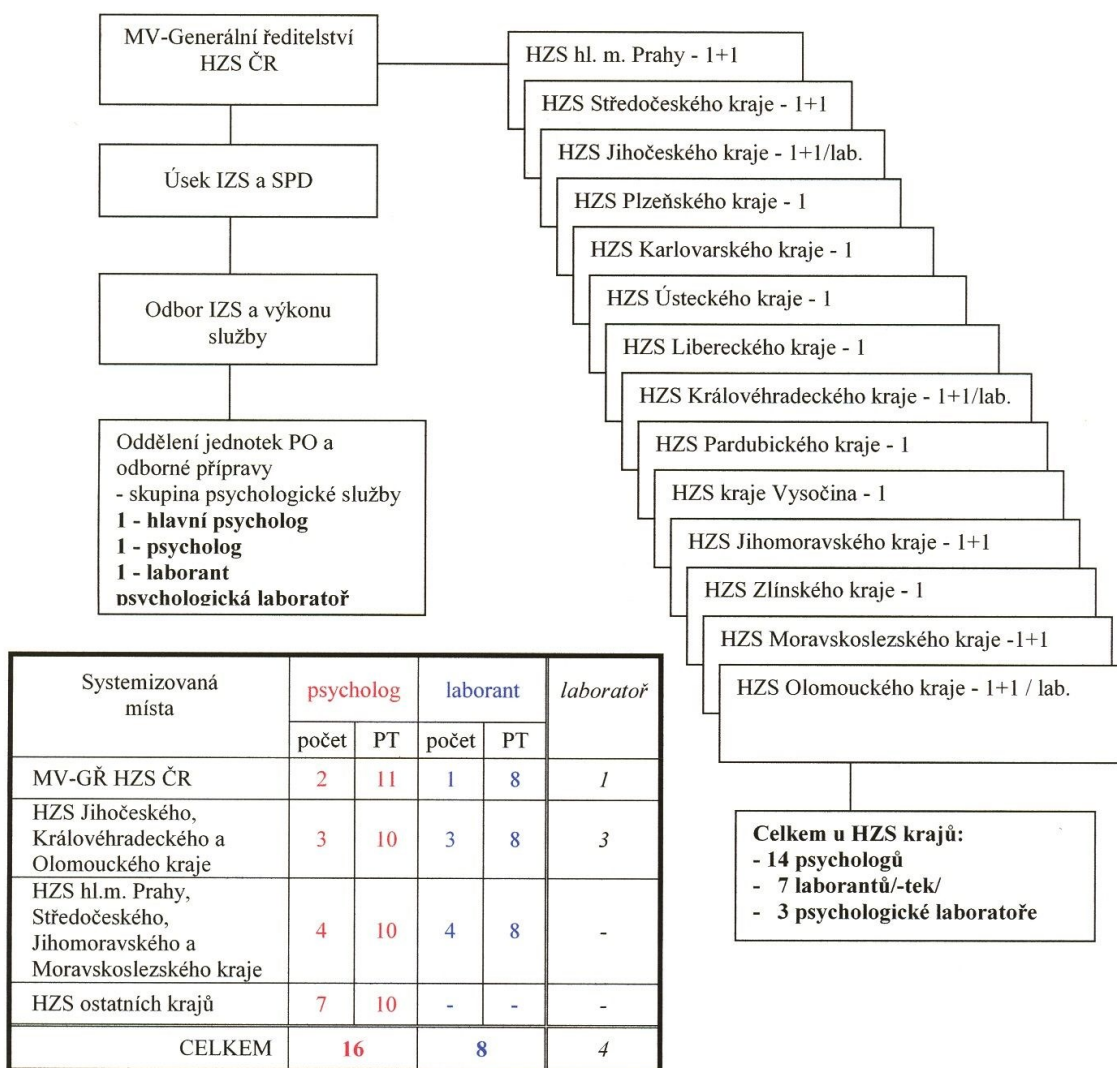

Zdroj: autor práce (vlastní)

Příloha B

Struktura psychologické služby HZS ČR:

Struktura psychologické služby HZS ČR

Působnost psychologických laboratoří:

p.č.	sídlo laboratoře	působnost
1	Praha	MV-GŘ, HZS hl.m.Prahy, Středočeského, Ústeckého, Karlovarského a část Libereckého kraje
2	Č. Budějovice	HZS Jihočeského, Plzeňského kraje, část kraje Vysočina
3	Hradec Králové	HZS Královéhradeckého, Pardubického, část Libereckého kraje a část kraje Vysočina
4	Olomouc	HZS Olomouckého, Moravskoslezského, Zlínského a Jihomoravského kraje

Zdroj: autor práce (vlastní)

Příloha C (strana 1)

Prohlášení o absolvování psychologického vyšetření:

VZOR č. 2 (1. strana)

Příjmení Jméno (Jména) Titul
Narozen(a) v
Bydliště PSČ

PROHLÁŠENÍ

1.

(pro uchazeče i příslušníka HZS ČR)

Prohlašuji, že jsem bez výhrady plně schopen(a) absolvovat psychologické vyšetření

- v rámci posouzení osobnostní způsobilosti k přijetí do služebního poměru k HZS ČR

dle § 15 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů
dle § 79 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů,

- v rámci posouzení osobnostní způsobilosti k výkonu funkce

dle § 19 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů
dle § 37 odst. 2 písm. e) vyhlášky č. 247/2001 Sb., o organizaci a činnosti jednotek požární ochrany,

zejména nejsem

- fyzicky nebo duševně unaven(a) či vyčerpan(a),
- pod vlivem alkoholu, léků nebo jiných látek ovlivňujících duševní činnost,
- mimořádně rozrušen(a),
- nemocen(nemocna).

2.

(pro uchazeče)

Provedené psychologické vyšetření lze opakovat nejdříve za dva roky.

3.

Máte-li proto pocit, že Vaše výkonnost je v současné době z jakéhokoliv důvodu snížena, nepodepisujte toto prohlášení a požádejte o přeložení psychologického vyšetření na pozdější termín.

Prohlašuji, že psychologické vyšetření v souvislosti s žádostí o přijetí do služebního poměru příslušníka bezpečnostního sboru jsem:

- dosud nikdy nikde neabsolvoval(a),
- absolvoval(a)

kdy kde

podpis

Zdroj: Pokyn č. 13 GŘ HZS ČR ze dne 18.12.2006, ke sjednocení postupu při zjišťování osobnostní způsobilosti, který je předpokladem pro výkon služby v HZS ČR a při nakládání s osobními údaji. Sbírnka interních aktů řízení, částka 14/2006. 12 s.

Příloha C (strana 2)

Prohlášení o absolvování psychologického vyšetření:

VZOR č. 2 (2. strana)

S O U H L A S

(pro uchazeče)

V souvislosti s psychologickým vyšetřením prováděným za účelem posouzení osobnostní způsobilosti k přijetí do služebního poměru k HZS ČR se zavazuji poskytnout pravdivé informace týkající se mé osoby a mé rodiny.

Souhlasím se zpracováním a následným uchováváním těchto osobních údajů v depozitáři psychologického pracoviště po dobu trvání mého služebního poměru nebo v případě nepřijetí po dobu tří let pro posouzení nové žádosti o přijetí. Zároveň souhlasím s možností ústní konzultace k výsledkům zpracovaných údajů pro odpovídající služební zařazení s vedoucím daného pracoviště.

Psychologické pracoviště, které nakládá s Vašimi osobními údaji bylo **zaregistrováno** Úřadem na ochranu osobních údajů dne pod číslem

V dne

podpis

Zdroj: Pokyn č. 13 GŘ HZS ČR ze dne 18.12.2006, ke sjednocení postupu při zjišťování osobnostní způsobilosti, který je předpokladem pro výkon služby v HZS ČR a při nakládání s osobními údaji. Sbírnka interních aktů řízení, částka 14/2006. 12 s.

Příloha D (strana 1)

Stanovisko psychologa o výsledku vyšetření:

VZOR č. 3 (1. strana)

ZÁVĚR PSYCHOLOGA

Psychologické pracoviště s laboratoří
Čj.
DD.MM.RRRR

Praha

Počet listů: 1
Počet výtisků: 3
Výtisk číslo:

Příjmení:

Jméno (Jména):

Titul:

Narozen/a/:

Psychologické vyšetření bylo provedeno dne v souvislosti
- s posouzením osobnosti způsobilosti k přijetí do služebního poměru v HZS ČR ⁺⁾
- s posouzením osobnosti způsobilosti k výkonu funkce ⁺⁾

Psychologické vyšetření bylo vyžádáno

Závěr dle § 15 zákona č. 361/2003 Sb. ⁺⁾

- A - Je osobnostně způsobilý/á k přijetí do služebního poměru příslušníka HZS ČR.
- B - Není osobnostně způsobilý/á k přijetí do služebního poměru příslušníka HZS ČR.

Závěr dle § 19 zákona č. 361/2003 Sb. a § 37 odst. 2 písm. e) vyhlášky č. 247/2001 Sb. ⁺⁾

- A - Je osobnostně způsobilý/á k výkonu funkce
- B - Není osobnostně způsobilý/á k výkonu funkce

Závěr dle § 79 zákona č. 361/2003 Sb. ⁺⁾

- A - Je osobnostně způsobilý/á k výkonu služby v HZS ČR.
- B - Není (aktuálně) osobnostně způsobilý/á k výkonu služby v HZS ČR.

Titul, jméno a příjmení psychologa

Podpis a razítko psychologa

Výtisk č. převzal dne:

Podpis:

⁺⁾ Nehodící se škrtněte.

Zdroj: Pokyn č. 13 GŘ HZS ČR ze dne 18.12.2006, ke sjednocení postupu při zjišťování osobnostní způsobilosti, který je předpokladem pro výkon služby v HZS ČR a při nakládání s osobními údaji. Sbírnka interních aktů řízení, částka 14/2006. 12 s.

Příloha D (strana 2)

Stanovisko psychologa o výsledku vyšetření:

VZOR č. 3 (2. strana)

P O U Č E N Í

dle § 6 vyhlášky č. 487/2004 Sb., o osobnostní způsobilosti, která je předpokladem pro výkon služby v bezpečnostním sboru

1. Dle uvedených zákonných ustanovení máte právo podat návrh na přezkoumání závěru psychologa.
2. Návrh na přezkoumání závěru psychologa lze podat prostřednictvím služebního funkcionáře vedoucímu psychologovi Hasičského záchranného sboru ČR do 15 dnů po převzetí závěru psychologa.
3. Vedoucí psycholog provede přezkoumání bez zbytečného odkladu, nejpozději do 30 dnů od doručení návrhu na přezkoumání.

Zdroj: Pokyn č. 13 GŘ HZS ČR ze dne 18.12.2006, *ke sjednocení postupu při zjišťování osobnostní způsobilosti, který je předpokladem pro výkon služby v HZS ČR a při nakládání s osobními údaji*. Sbírnka interních aktů řízení, částka 14/2006. 12 s.

Příloha E (strana 1)

Výsledkový list profilů osobnosti:

Ministerstvo vnitra
generální ředitelství HZS ČR
Čj. PO-3028/IZS-2002

Praha 2. prosince 2002
Počet listů: 4

Výsledkové listy profilů osobnosti I, II, III, IV

Laboratoř:
Číslo akreditace:

Výsledkový list - PROFIL OSOBNOSTI I							
Příjmení a jméno:							
Rodné číslo:							
Funkce:							
Poř. čís.	Vlastnosti	Hodnocení					
		5	4	3	2	1	0
A INTERAKTIVITA							
1.	povahový základ	5	4	3	2	1	0
2.	vztah k blízkému okolí	5	4	3	2	1	0
3.	výstupní chování	5	4	3	2	1	0
4.	komunikativnost	5	4	3	2	1	0
5.	tendence k riziku	5	4	3	2	1	0
B INTELEKTOVÝ POTENCIÁL							
1.	kombinační schopnosti	5	4	3	2	1	0
2.	ostrost pozorování a smysl pro detail	5	4	3	2	1	0
3.	logické myšlení	5	4	3	2	1	0
C PSYCHICKÁ VÝKONNOST A ODOLNOST PROTI ZÁTĚŽI							
1.	schopnost koncentrace pozornosti	5	4	3	2	1	0
2.	psychomotorické tempo	5	4	3	2	1	0
3.	dělená pozornost	5	4	3	2	1	0
4.	odezírání kritického detailu	5	4	3	2	1	0
5.	vizuální paměť	5	4	3	2	1	0
6.	reakční pohotovost	5	4	3	2	1	0
7.	výběrová reakční pohotovost	5	4	3	2	1	0
8.	rozhodování - tempo a kvalita	5	4	3	2	1	0
9.	odolnost proti zátěži	5	4	3	2	1	0
10.	odolnost proti zátěži - speciální	5	4	3	2	1	0
dosaženo pomocných bodů							
Celkové hodnocení: QH				Celkem pomocných bodů: Norma:			
Jméno a příjmení hodnotitele:							
Datum a podpis:							

Zdroj: poskytnuto psychologickým pracovištěm a laboratoří HZS Královéhradeckého kraje za účelem zpracování této disertační práce

Příloha E (strana 2)

Výsledkový list profilů osobnosti:

Komplexní hodnocení

Záznam na výsledkovém listu psychologického vyšetření se porovná s profilem pro danou funkci. Profesionální požadavky jsou stanoveny v profilech osobnosti a funkční skupiny v pětistupňové škále třemi pásmy:

- **plná disponovanost,**
- **podmíněná disponovanost,**
- **indispozice.**

Pro celkové hodnocení, uzavírající výsledkový list psychologického vyšetření, byly stanoveny následující stupně tzv. kvocientu hasiče (QH):

Pro profil osobnosti I a II

Kvocient hasiče	Podmínky dosažení	Pomocné body
QH 5	<ul style="list-style-type: none">- posuzované vlastnosti jsou hodnoceny počtem bodů 5 nebo 4 na škále 5 až 1 výsledkového listu v pásmu plné disponovanosti- hodnoceno 5 body je nejméně 50 % vlastností <p>Dosažený výsledek je výrazně nadstandardní a napovídá velmi vý-znamnou disponovanost pro práci v HZS ČR.</p>	81 a více
QH 4	<ul style="list-style-type: none">- posuzované vlastnosti jsou hodnoceny počtem bodů 5, 4 nebo 3 na škále 5 až 1 výsledkového listu v pásmu plné disponovanosti- 3 body jsou hodnoceny maximálně 2 vlastnosti <p>Dosažený výsledek je nadstandardní a napovídá dobrou disponovanost pro práci v HZS ČR.</p>	70 a více
QH 3	<ul style="list-style-type: none">- posuzované vlastnosti jsou hodnoceny počtem bodů 5, 4, 3 nebo 2 na škále 5 až 1 výsledkového listu v pásmu plné a podmíněné disponovanosti- 3 body je hodnoceno maximálně 7 vlastností- 2 body jsou hodnoceny maximálně 2 vlastnosti a to pouze v položkách A2, A4, B1, B2 a B3 pro Profil osobnosti I a v položkách A3, B1, B2, B3 pro Profil osobnosti II <p>Dosažený výsledek je standardní a napovídá průměrnou disponovanost pro práci v HZS.</p>	61 a více
QH 2	<ul style="list-style-type: none">- posuzované vlastnosti jsou hodnoceny počtem bodů 5, 4, 3 nebo 2 na škále 5 až 1 výsledkového listu v pásmu plné a podmíněné disponovanosti- 2 body jsou hodnoceny maximálně 4 vlastnosti a to pouze v položkách A2, A4, B1, B2 a B3 pro Profil osobnosti I a v položkách A3, B1, B2, B3 pro Profil osobnosti II <p>Dosažený výsledek je nestandardní a napovídá mezní disponovanost pro práci v HZS ČR.</p>	50 a více
QH N	<ul style="list-style-type: none">- posuzované vlastnosti jsou hodnoceny počtem bodů 5, 4, 3, 2 nebo 1 na škále 5 až 1 výsledkového listu- v pásmu indispozice je hodnocena jedna a více vlastností <p>Dosažený výsledek je nevyhovující a napovídá indispozici pro práci v HZS ČR.</p>	méně než 50

Zdroj: poskytnuto psychologickým pracovištěm a laboratoří HZS Královéhradeckého kraje za účelem zpracování této disertační práce

Příloha E (strana 3)

Výsledkový list profilů osobnosti:

Pro profil osobnosti III a IV

Kvocient hasiče	Podmínky dosažení	Pomocné body
QH 5	- posuzované vlastnosti jsou hodnoceny počtem bodů 5 nebo 4 na škále 5 až 1 výsledkového listu v pásmu plné disponovanosti - hodnoceno 5 body je více než 50 % vlastností Dosažený výsledek je výrazně nadstandardní a napovídá velmi vý-znamnou disponovanost pro práci v HZS ČR.	104 a více
QH 4	- posuzované vlastnosti jsou hodnoceny počtem bodů 5, 4 nebo 3 na škále 5 až 1 výsledkového listu v pásmu plné disponovanosti - 3 body jsou hodnoceny maximálně 2 vlastností Dosažený výsledek je nadstandardní a napovídá dobrou disponova-nost pro práci v HZS ČR.	90 a více
QH 3	- posuzované vlastnosti jsou hodnoceny počtem bodů 5, 4 nebo 3 na škále 5 až 1 výsledkového listu v pásmu plné a podmíněné disponovanosti - 3 body je hodnoceno maximálně 50 % vlastností Dosažený výsledek je standardní a napovídá průměrnou disponova-nost pro práci v HZS ČR.	81 a více
QH 2	- posuzované vlastnosti jsou hodnoceny počtem bodů 5, 4, 3 nebo 2 na škále 5 až 1 výsledkového listu v pásmu plné a podmíněné disponovanosti Dosažený výsledek je nestandardní a napovídá mezní disponovanost pro práci v HZS ČR.	69 a více
QH N	- posuzované vlastnosti jsou hodnoceny počtem bodů 5, 4, 3, 2 nebo 1 na škále 5 až 1 výsledkového listu - v pásmu indispozice je hodnocena jedna a více vlastností Dosažený výsledek je nevyhovující a napovídá indispozici pro práci v HZS ČR.	méně než 69

Pomocné body:

- nejsou rozhodující pro dosažení QH;
- jsou součtem kvantifikovaných výsledků hodnocení vlastností ve výsledkovém listu;
- zpřesňují výsledek QH dosaženého podle stanovených podmínek;
- **za každou vlastnost, ve které není vyšetřovaný hodnocen ve výsledkovém listu, se od stanoveného počtu pomocných bodů v tabulkách odečtou 3 body a jejich výsledný počet je normou* pro dané vyšetření uchazeče nebo příslušníka HZS ČR.**

Zdroj: poskytnuto psychologickým pracovištěm a laboratoří HZS Královéhradeckého kraje za účelem zpracování této disertační práce

Příloha E (strana 4)

Výsledkový list profilů osobnosti:

Ministerstvo vnitra
generální ředitelství HZS ČR
Čj. PO-3028/IZS-2002

Praha 2. prosince 2002
Počet listů: 1

PODKLADY

ke konzultaci zpracovaných údajů pro budoucí/odpovídající služební zařazení uchazeče/příslušníka HZS ČR

Uchazeč/příslušník HZS ČR podpisem **SOUHLASU** (viz vzor č. 1 přílohy Pokynu generálního ředitele HZS ČR a NMV č. 44/2002) souhlasí s tím, aby výsledky psychologického vyšetření byly konzultovány s vedoucím daného pracoviště s ohledem na jeho budoucí/odpovídající služební zařazení.

**Výsledek vyšetření duševní způsobilosti k přijetí / ustanovení na funkci*.
Uchazeč / příslušník HZS ČR* byl hodnocen jako:**

Slovní hodnocení*	dosažený kvocient	dosažené pomocné body / norma ¹	celkové bodové hodnocení
vynikající	QH5	/	5
úspěšný	QH4	/	4
průměrný	QH3	/	3
přijatelný s omezením	QH2	/	2
nepřijatelný	QHN	/	0

Poznámky, popřípadě zdůvodnění klasifikace:

V _____ dne

titul, jméno, příjmení a podpis

¹ Norma je počet pomocných bodů, stanovený pro dosažení daného stupně QH - počet bodů je závislý na počtu hodnocených vlastností ve výsledkovém listu psychologického vyšetření - viz protokol č. 4.

Zdroj: poskytnuto psychologickým pracovištěm a laboratoří HZS Královéhradeckého kraje za účelem zpracování této disertační práce

Příloha F

Přehled psychologů a asistentů HZS ČR k 1. 1. 2016:

PŘEHLED PSYCHOLOGŮ A ASISTENTŮ HZS ČR K 1.1.2010

SÍDLO	HOD.	TITUL	JMÉNO	PŘÍJMENÍ	TELEFON, FAX	E-MAIL
MV-GR HZS ČR	plk.	PhDr.	Zuzana	VEBOVÁ	950 819 807 mobil: 602 705 947	zuzana.vrbova@grh.izscr.cz
	kpt.	Mgr.	Martina	ČAPKOVÁ	950 819 808 mobil: 724 178 412	martina.capkova@grh.izscr.cz
HZS hl. m. Prahy	kpt.	Mgr.	Vladimíra	KVAPILOVÁ	950 812 392 mobil: 737 277 863 Fax: 950 812 393	kvapilova@hzspraha.cz
	kpt.	PhDr.	Eva	BIEDERMANNOVÁ	950 870 271 mobil: 724 300 118 Fax: 950 870 148	zuzana.vrbova@sc.cz
HZS Jihočeského kraje	mgr.	PhDr.	Marie	MEZNIKOVÁ	950 230 315 mobil: 724 086 440	marie.meznikova@jck.izscr.cz
	por.	zjistitka	Jana	VÁCHOVÁ	950 230 316	jana.vachova@jck.izscr.cz
HZS Plzeňského kraje	kpt.	Mgr.	Blanka	NECHVÁTALOVÁ	950 330 136 mobil: 721 190 767 Fax: 950 330 201	blanka.nechvatalova@hzsplk.cz
				PROBĚHÁ VYBĚROVÉŘIZENÍ	353 371 138 mobil: Fax: 353 562 660	
HZS Karlovarského kraje	kpt.	Mgr.	Jana	MAJZLÍKOVÁ	950 430 160 mobil: 607 737 774 Fax: 475 601 711	jana.majzikova@ulk.izscr.cz
	kpt.	Mgr.	Marcela	VALACHOVÁ (t.č. na mateřské dovolené)	950 470 115 mobil: 724 184 783 Fax: 950 470 001	svandova@hzsck.cz
HZS Krasnohřeckého kraje	mgr.	Mgr.	Ondřej	SEZIMA	950 530 266 mobil: 724 178 756	ondrej.sezima@hkk.izscr.cz
	por.	Dš. zjistitka	Pavčina	HRUŠKOVÁ	950 530 241	
HZS Pardubického kraje	kpt.	Mgr.	Kateřina	OLEXOVÁ	950 570 138 mobil: 725 095 101 Fax: 466 060 350	katerina.olexova@pak.izscr.cz
	kpt.	Mgr.	Denisa	VEBOVÁ	951 270 167 mobil: 607 910 299 Fax: 950 270 152	denisa.vrbova@hasici-vysocina.cz
HZS Jihomoravského kraje	kpt.	Mgr.	Marek	ŽENATA	950 630 158 mobil: 724 590 361 Fax: 950 630 207	marek.zenata@firebrno.cz
	kpt.	Mgr.	Soňa	PANČOCHOVÁ	950 670 135 mobil: 724 054 647 Fax: 577 656 333	sonja.pancochova@zlk.izscr.cz
HZS Olomouckého kraje	mgr.	PhDr.	Svatoslav	ŠVÁB	950 780 152 domí: 585 352 084	psycholog@hzsol.cz
	por.	Mgr.	David	DOHNAL	950 780 038 mobil: 721 810 474 Fax: 585 313 712	david.dohnal@hzsol.cz
HZS Moravskoslezského kraje	mgr.	Mgr.	Marcela	KOPANÁKOVÁ	950 732 228 mobil: 724 179 006 Fax: 596 750 928	marcela.kopanakova@hzmssk.cz
	por.	zjistitka	Marie	BRABCOVÁ	974 732 227	marie.brabcova@hzmssk.cz
Záchraný útvar HZS ČR Blučín (a odlučené pracoviště Zbiroh)	kpt.	PhDr.	Dagmar	FISEROVÁ	950 749 235 mobil: 725 223 211 Fax: 950 470 001	dagmar.fiserova@zu-hbcin.izscr.cz

Zdroj: Psychosociální intervenční tým ČR. [online] [cit. 22. 1. 2016]. Dostupné z WWW:
<http://pitcr.cz/index.php?section=2>

Příloha G

Tým posttraumatické intervenční péče HZS KH kraje:

Tým posttraumatické intervenční péče HZS Královéhradeckého kraje								
Koordinační tým - psycholog HZS Královéhradeckého kraje								
Příjmení	Jméno	Hod.	Titul	Narozen/a	Uzemní odbor, stanice	Služ. poměr od	Směna	Kontakt (mob., mail)
Sezima	Ondřej	mjr.	Mgr.	29.4.1980	KŘ Hradec Králové		-	ondrej.sezima@hkk.izscr.cz mob. 724 178 756
Členové týmu								
Příjmení	Jméno	Hod.	Titul	Narozen/a	Uzemní odbor, stanice	Služ. poměr od	Směna	Kontakt (mob., mail)
Ambrož	Zdeněk	instržm.	Ing.	23.12.1956	CPS Hradec Králové		A	mob. 604 732 970
Fejfar	František	instržm.	Bc.	1.5.1955	ÚO Jičín, PS Nová Paka		C	mob. 604 706 236
Holšán	Martin	pporap.	-	22.4.1975	ÚO Jičín, CPS Jičín		A	fousmann.fire@seznam.cz mob. 602 488 564
Hrušková	Pavčina	por.	DiS.	13.2.1967	KŘ Hradec Králové		-	pavlina.hruskova@hkk.izscr.cz mob. 724 653 348
Jindra	Petr	pporap.	-	9.11.1970	ÚO Jičín, CPS Jičín		B	jindrich1@centrum.cz mob. 776 203 686
Kada	Oldřich	instržm.	-	9.11.1954	ÚO Jičín, PS Hořice		A	kada.o@seznam.cz mob. 724 095 875
Mach	Jiří	ppor.	-	31.7.1966	ÚO Rychnov, CPS Rychnov		C	JPMach@seznam.cz mob. 605 277 285
Machek	Miloš	instržm.	-	13.4.1965	ÚO Náchod, PS Broumov		C	milos.machek@centrum.cz mob. 607 707 811
Pavliček	Luboš	instržm.	-	5.10.1977	ÚO Rychnov n.K., PS Dobruška		B	pavlicek.lubos@seznam.cz mob. 774 278 630
Picka	Jaroslav	instržm.	-	10.6.1976	CPS Hradec Králové		A	picka.j@seznam.cz mob. 775 979 377
Spatenka	Petr	instržm.	-	31.10.1970	ÚO Trutnov, PS Dvůr Králové		B	spatenka.petr1@seznam.cz mob. 737 622 410
Tryzna	Pavel	pporap.	-	12.4.1986	ÚO Trutnov, PS Vrchlabí		C	tryznova@tiscali.cz mob. 602 145 270
Žimák	František	pporap.	-	5.2.1965	ÚO Trutnov, CPS Trutnov		A	fandazimnak@seznam.cz mob. 604 582 022

Zdroj: poskytnuto psychologickým pracovištěm a laboratoří HZS Královéhradeckého kraje za účelem zpracování této disertační práce

Příloha H

Zpráva o činnosti psychologického pracoviště HZS KH kraje za rok 2015:

ČINNOST V OBLASTI PSYCHOLOGICKÉ SLUŽBY V ROCE 2015

V roce 2015 bylo na psychologickém pracovišti HZS Královéhradeckého kraje realizováno 135 psychologických vyšetření, a to celkem pro pět HZS krajů (HZS Královéhradeckého, Pardubického, Ústeckého, Středočeského a Karlovarského kraje).

Kromě psychologické diagnostiky zajišťovali psycholog a asistentka psychologa v souladu s koncepcí psychologické služby HZS ČR také další oblasti, jako jsou **posttraumatická intervenční péče o příslušníky, krizová intervence a první psychická pomoc osobám zasaženým mimořádnou událostí, psychologické poradenství, školicí a osvětová činnost** atd., a to v následujícím rozsahu:

V roce 2015 byla poskytnuta **posttraumatická intervenční péče v přímé souvislosti s výkonem služby celkem 13 příslušníkům – členům výjezdových jednotek**. Posttraumatickou péčí přitom zajišťovali jak psycholog a asistentka psychologa, tak také členové Týmu posttraumatické péče HZS krajů (tj. vyškolení výjezdoví hasiči, jmenovaní do týmu pokynem ředitele HZS Královéhradeckého kraje). **Psychologicko-poradenské služby využilo 8 klientů** z řad příslušníků HZS a jeden příslušník SDH.

7x došlo k povolání psychologa či asistentky na místo mimořádné události za účelem poskytnutí psychologické intervence zasaženým osobám (např. řidiči vozidla, který srazil a usmrtil tři cyklistky, dále bratrovi utonulého muže, dále druhovi ženy, která uhořela v domě apod.). V dalších případech (celkem desetkrát) poskytovali první psychickou pomoc v souvislosti se zásahovou činností členové Týmu posttraumatické péče HZS krajů.

Psycholog ve spolupráci s asistentkou realizoval v uplynulém roce řadu odborných kurzů, školení a metodických zaměstnání pro nejrůznější cílové skupiny z řad příslušníků a občanských zaměstnanců HZS i širší veřejnosti. Formou **pravidelné odborné přípravy** (v celkovém rozsahu 32 hodin) pokračovala spolupráce krajského psychologa s Týmem posttraumatické péče. Dále probíhalo psychologicky zaměřené školení operátorů tísňové linky 112 (stres operátora, vedení náročných typů hovorů) v rámci celé ČR. Jednalo se o celkem 24 výukových hodin v kurzech operačního řízení a dalších specializačních kurzech.

Psychologické pracoviště v roce 2015 iniciovalo a zorganizovalo celkem tři mezirezortní pracovní setkání na téma „**Psychosociální pomoc obětem mimořádných událostí v Královéhradeckém kraji**“. Smyslem setkávání je mezirezortní diskuse odborníků (psychologové jiných bezpečnostních sborů, lékaři ZZS, zástupci neziskových organizací aj.) o možné spolupráci v oblasti psychologické a psychosociální pomoci v regionu a vymezení standardů koordinačních postupů při poskytování pomoci v souvislosti s mimořádnými událostmi většího rozsahu.

Psycholog spolu s asistentkou absolvovali v loňském roce tři **24-hodinové a tři 8-hodinové stáže na požárních stanicích HZS Královéhradeckého kraje**. V rámci těchto stáží byli zařazeni do výjezdových jednotek a měli tak možnost zúčastňovat se výjezdů k mimořádným událostem. Zároveň v průběhu stáží zajišťovali pro výjezdové jednotky tématicky zaměřenou odbornou přípravu.

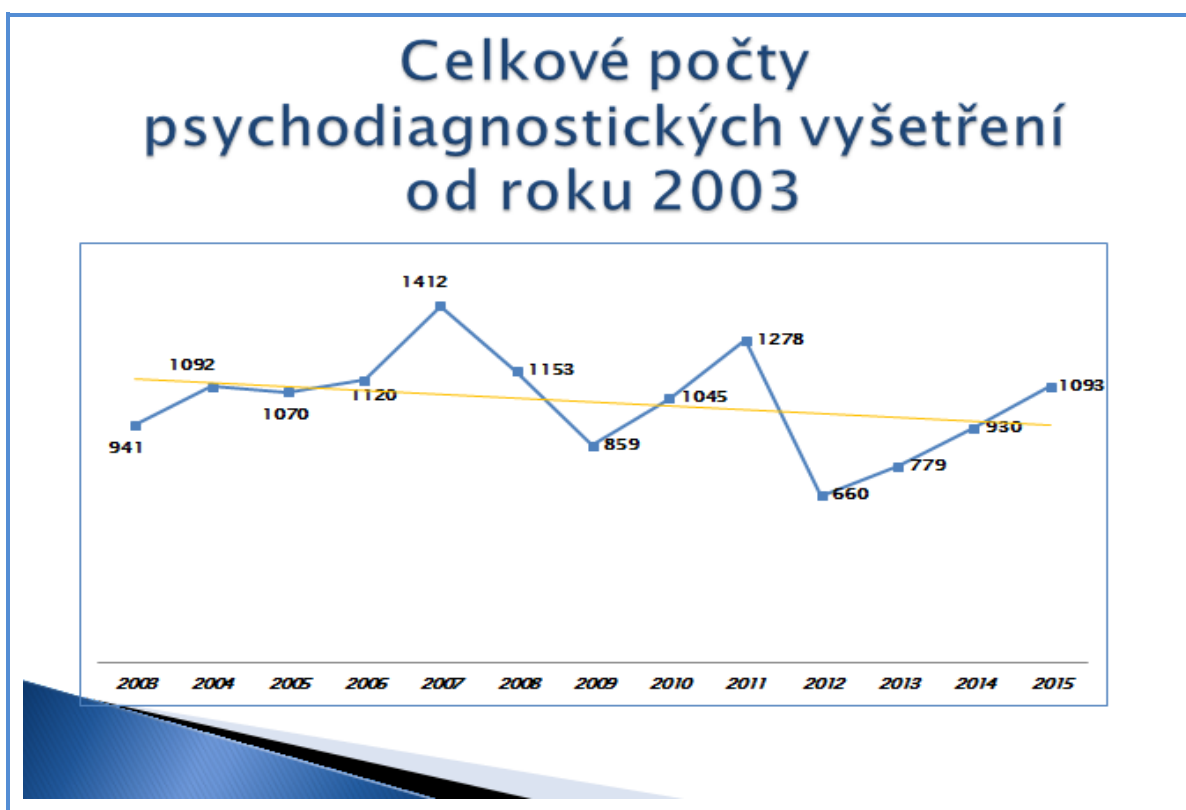
V rámci vědeckých a výzkumných činností psycholog v uplynulém roce realizoval sociometrické šetření pracovní spokojenosti na vybraných pracovištích HZS Královéhradeckého kraje. Psycholog také v průběhu roku poskytoval **metodickou pomoc v rámci realizovaného výzkumného šetření zpracovávané disertační práce PhDr. Libora Zikeše na téma „Posttraumatická intervenční péče jako součást koncepce vzdělávání příslušníků HZS ČR“ za využití psychologické laboratoře v podmínkách HZS Královéhradeckého kraje**.

Zpracoval: mjr. Mgr. Ondřej Sezima v.r.
V Hradci Králové dne 4.1.2016

Zdroj: poskytnuto psychologickým pracovištěm a laboratoří HZS Královéhradeckého kraje za účelem zpracování této disertační práce

Příloha I (strana 1)

Vyhodnocení činnosti psychologické služby HZS ČR – „Statistiky za období 2003 – 2015“:

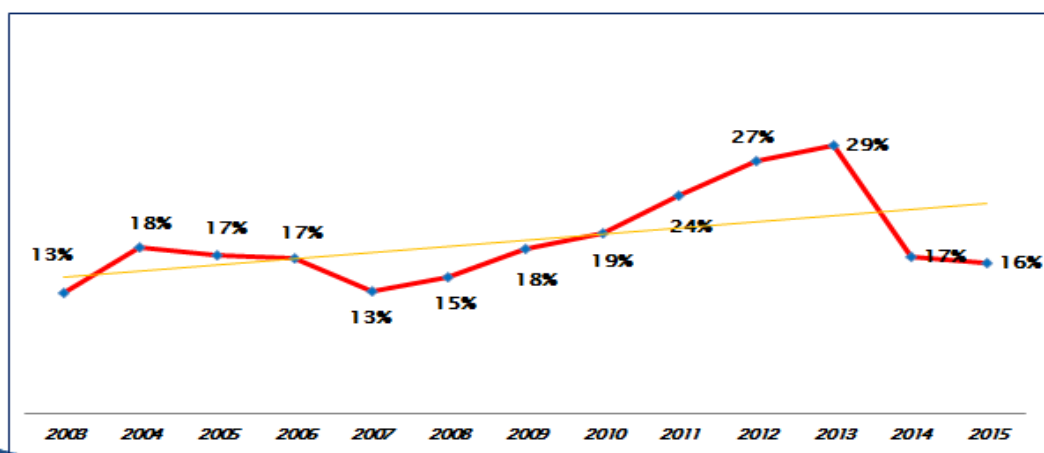

Zdroj: BALKOVÁ, B. a ČAPKOVÁ, M. *Vyhodnocení činnosti psychologické služby za rok 2015*. Praha: GŘ HZS ČR. 2015. 39 s.

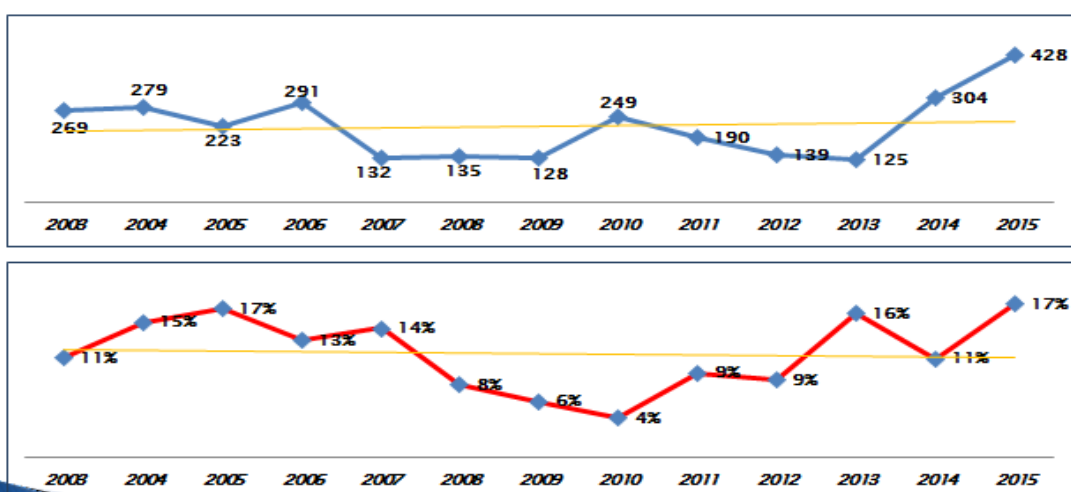
Příloha I (strana 2)

Vyhodnocení činnosti psychologické služby HZS ČR – „Statistiky za období 2003 – 2015“:

Nezpůsobilí pro přijetí do služebního poměru – vývoj od roku 2003

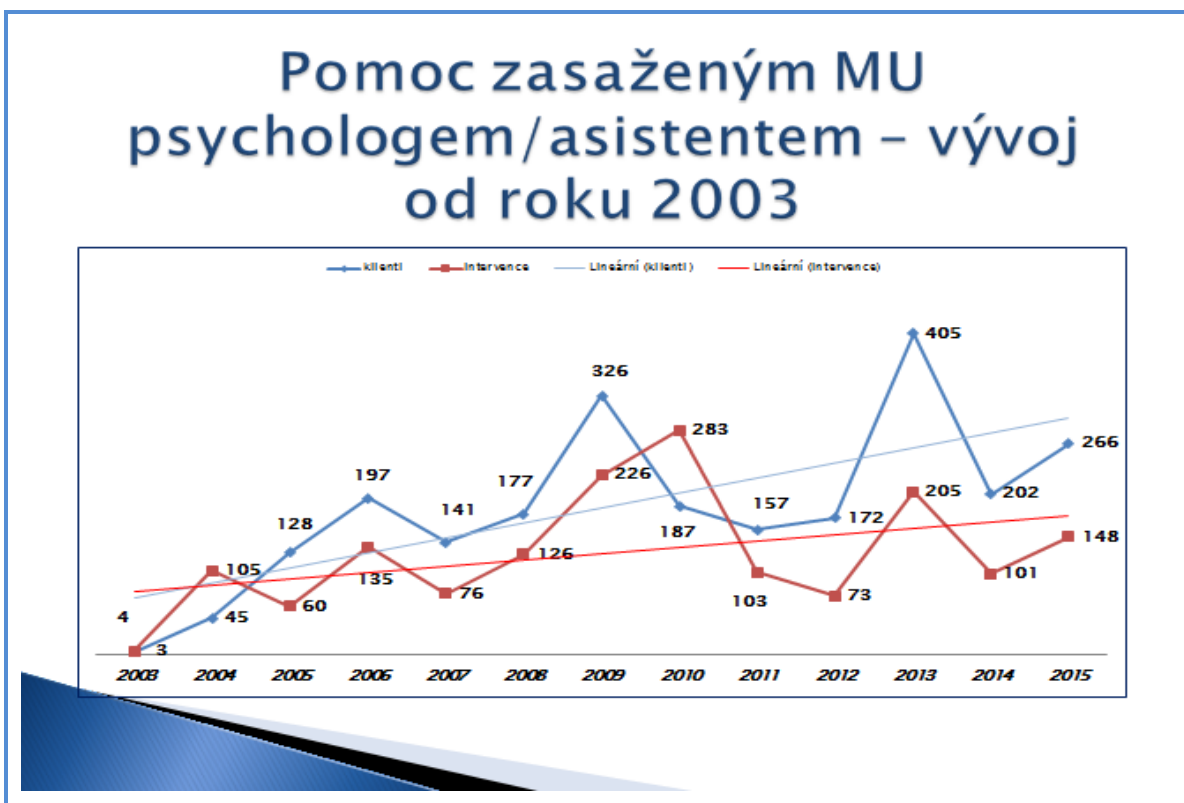
Počet vyšetření a nezpůsobilých při vyšetření na funkci hasič – strojník – vývoj od roku 2003

Zdroj: BALKOVÁ, B. a ČAPKOVÁ, M. *Vyhodnocení činnosti psychologické služby za rok 2015*. Praha: GŘ HZS ČR. 2015. 39 s.

Příloha I (strana 3)

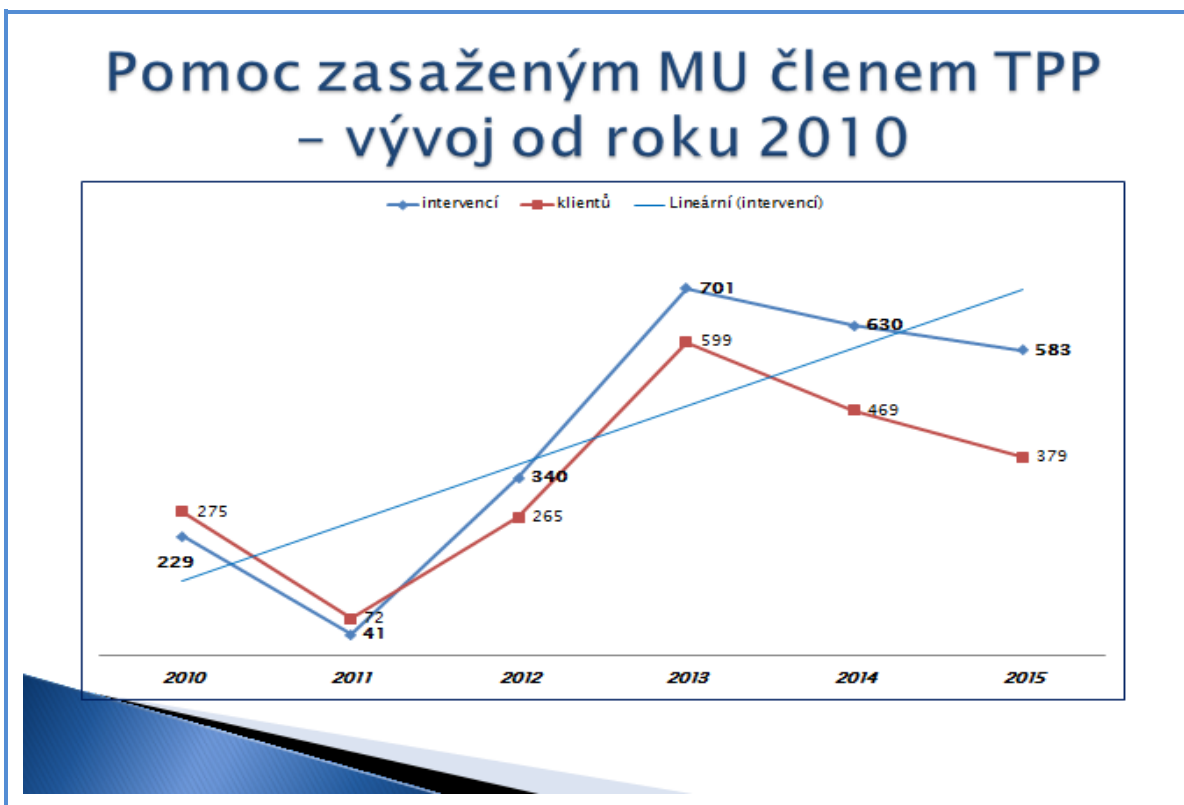
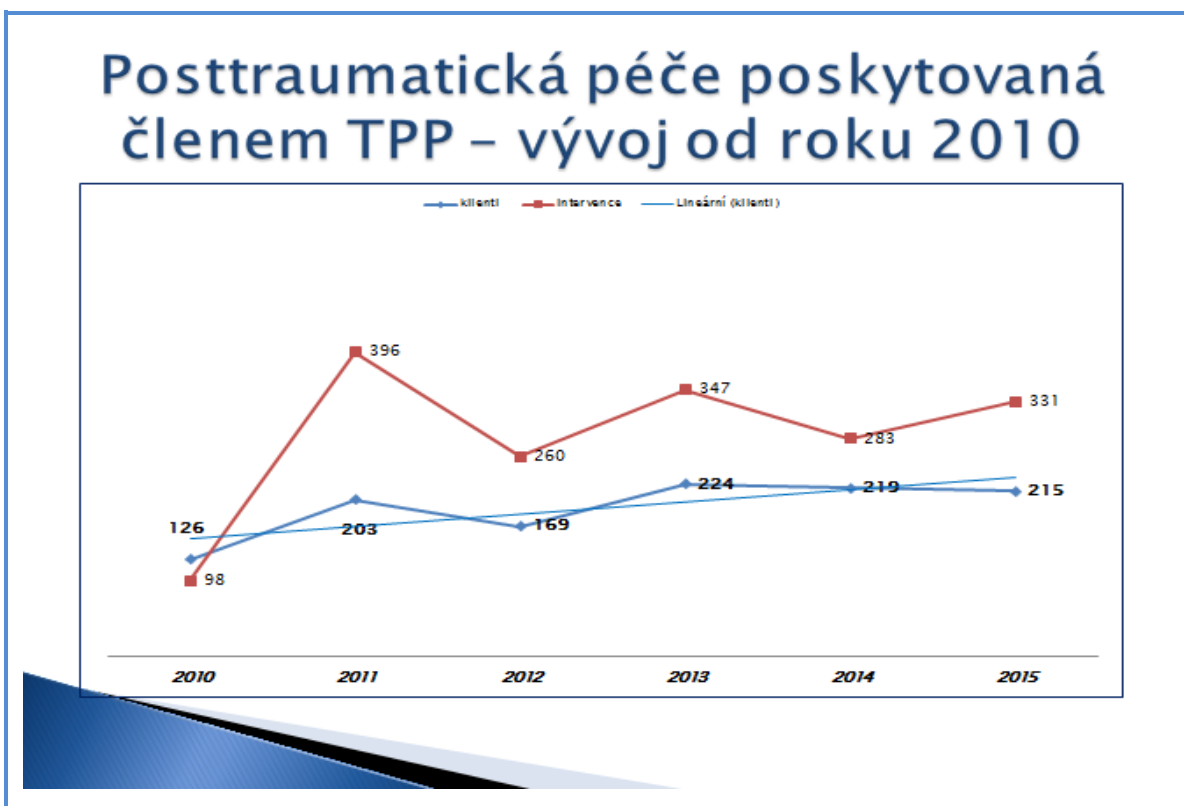
Vyhodnocení činnosti psychologické služby HZS ČR – „Statistiky za období 2003 – 2015“:

Zdroj: BALKOVÁ, B. a ČAPKOVÁ, M. *Vyhodnocení činnosti psychologické služby za rok 2015*. Praha: GŘ HZS ČR. 2015. 39 s.

Příloha I (strana 4)

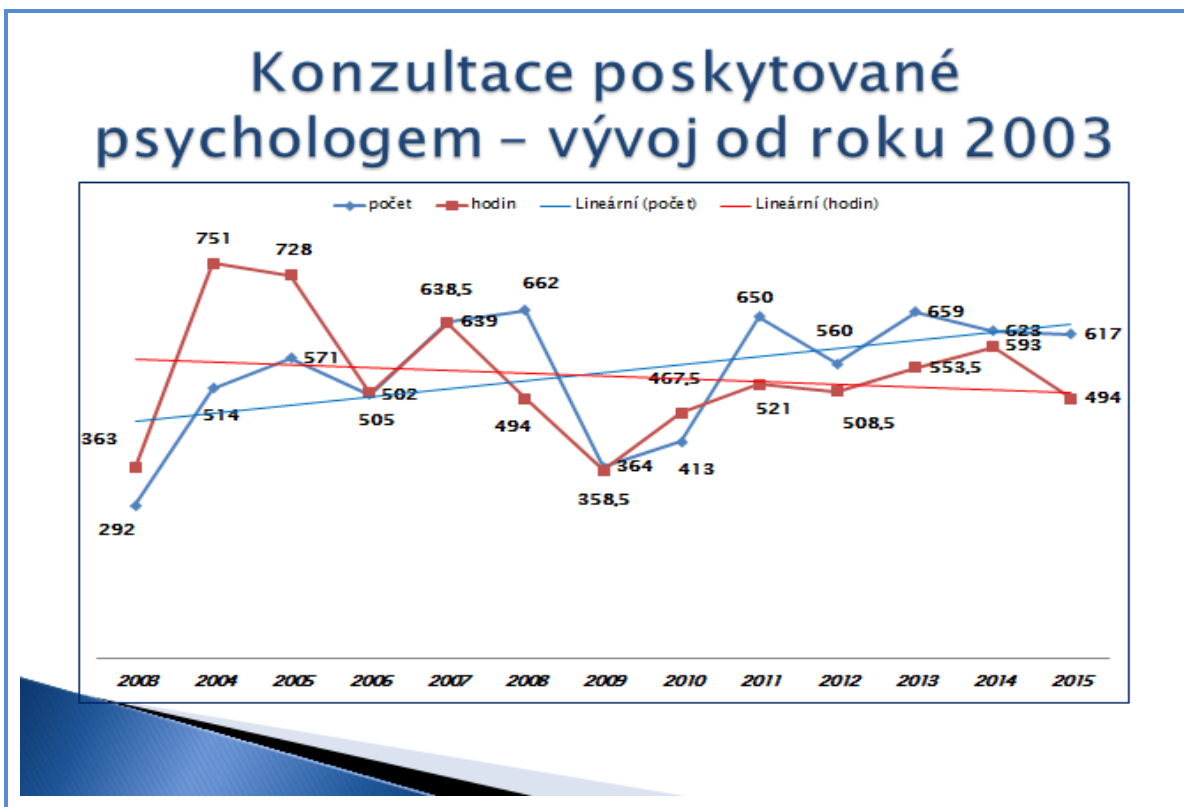
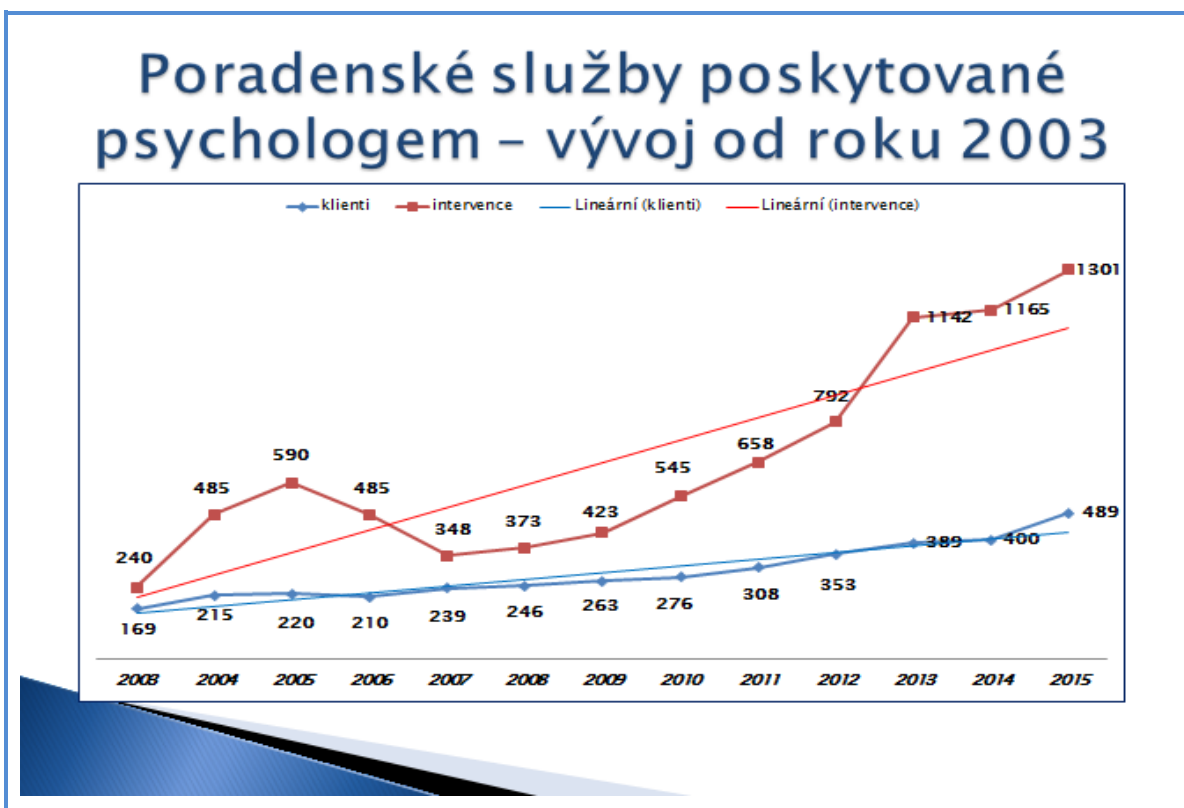
Vyhodnocení činnosti psychologické služby HZS ČR – „Statistiky za období 2003 – 2015“:

Zdroj: BALKOVÁ, B. a ČAPKOVÁ, M. *Vyhodnocení činnosti psychologické služby za rok 2015*. Praha: GŘ HZS ČR. 2015. 39 s.

Příloha I (strana 5)

Vyhodnocení činnosti psychologické služby HZS ČR – „Statistiky za období 2003 – 2015“:

Zdroj: BALKOVÁ, B. a ČAPKOVÁ, M. *Vyhodnocení činnosti psychologické služby za rok 2015*. Praha: GŘ HZS ČR. 2015. 39 s.

Příloha J (strana 1)

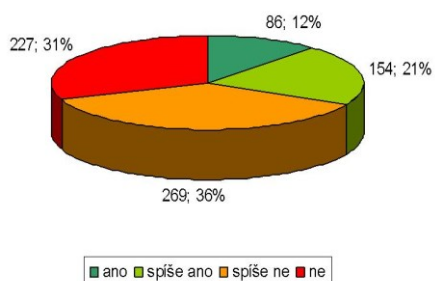
Kvantitativní a kvalitativní analýza k hodnocení koncepce psychologické služby HZS ČR:

Výsledky denních příslušníků a pracovníků

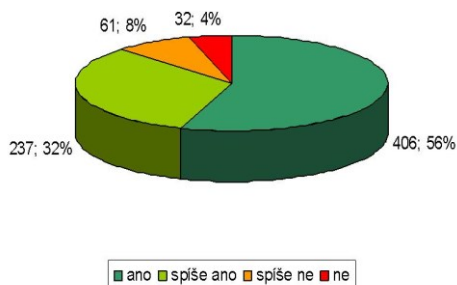
- Celkový počet vyplněných dotazníků – 742
- GR – 70
- Praha – 75
- Středočeský kraj – 0
- Ústecký kraj – 59
- Karlovarský kraj – 17
- Plzeňský kraj – 91
- Jihočeský kraj – 20
- Vysočina – 38
- Královéhradecký kraj – 21
- Liberecký kraj – 27
- Pardubický kraj – 61
- Jihomoravský – 45
- Zlínský kraj – 30
- Olomoucký kraj – 87
- Moravskoslezský kraj – 100

Oblast pořizování podkladů pro personální práci

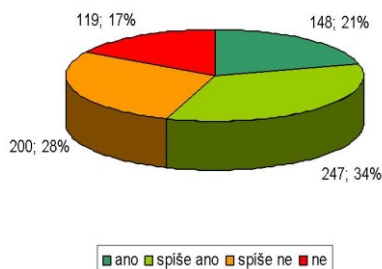
6) Myslím, že je vhodnější, když uchazeče či příslušníky vyšetřuje psycholog jiného kraje, než toho, kde budou sloužit či slouží.

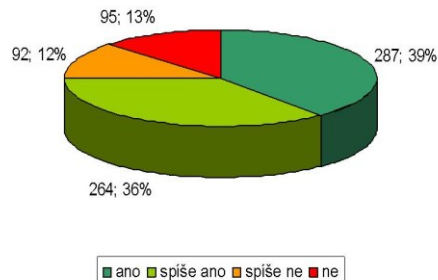
20) Považuji za přínosné, když je součástí výběrových řízení do řídicích funkcí také psychologické vyšetření.

5) Považuji za správný systém vyšetřování uchazečů v laboratořích několika krajů.

7) Doporučení vyplývající z komplexního vyšetření uchazeče má psycholog konzultovat s jeho budoucím nadřízeným.

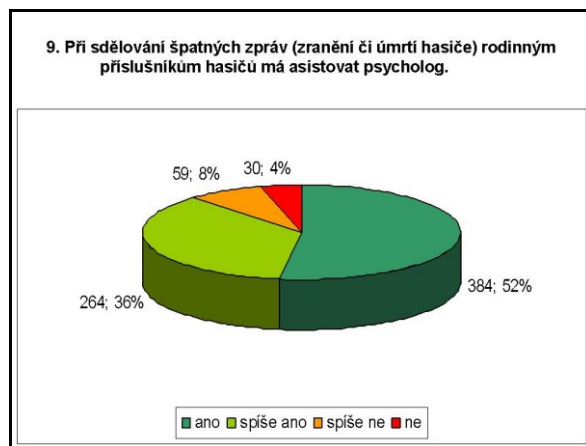
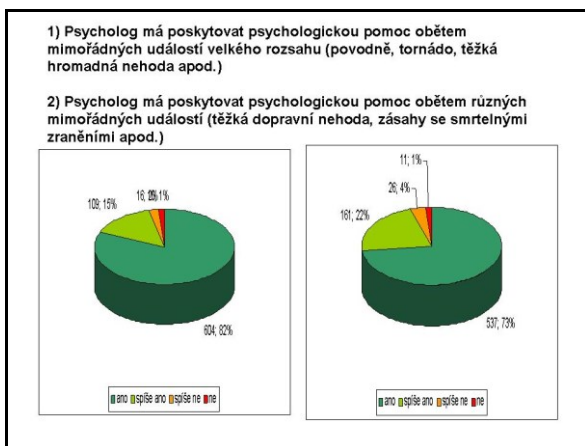

Zdroj: DOHNAL, David. Aktualizace koncepce psychologické služby HZS ČR pro roky 2010 - 2014. 1 vyd. Praha: Psychologická služba MV – GR HZS ČR, 2009. 27 s.

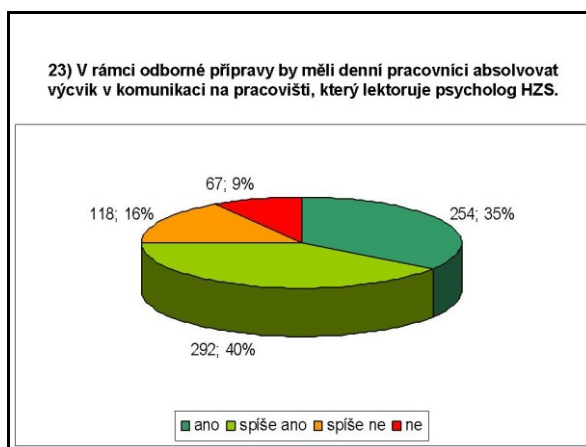
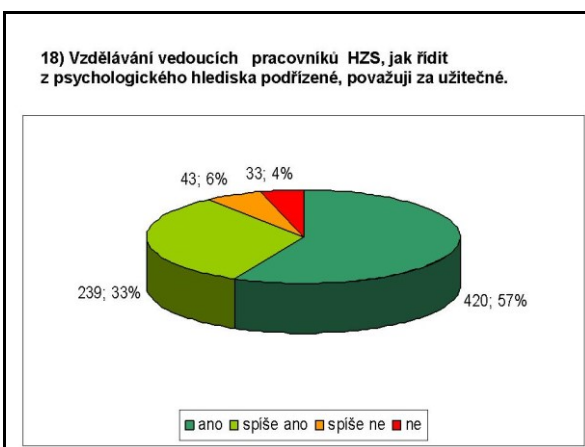
Příloha J (strana 2)

Kvantitativní a kvalitativní analýza k hodnocení koncepce psychologické služby HZS ČR:

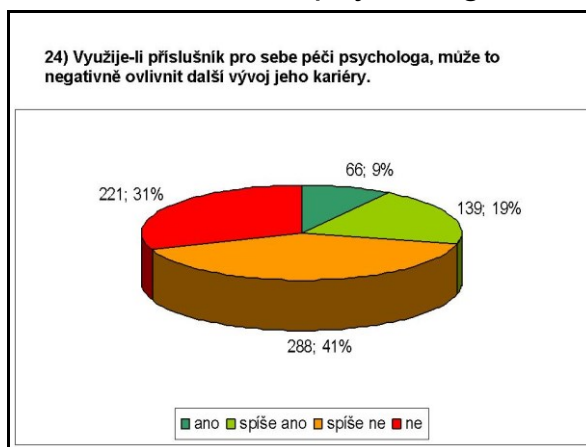
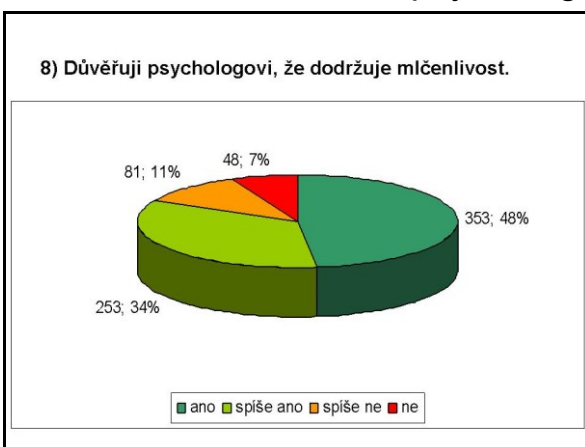
Oblast posttraumatické péče

Oblast vzdělávání

Oblast informací o psychologické službě a důvěra psychologa

Zdroj: DOHNAL, David. *Aktualizace koncepce psychologické služby HZS ČR pro roky 2010 - 2014*. 1 vyd. Praha: Psychologická služba MV – GR HZS ČR, 2009. 27 s.

Příloha J (strana 3)

Kvantitativní a kvalitativní analýza k hodnocení koncepce psychologické služby HZS ČR:

29) V čem je, s ohledem na vaše zařazení, pro Vás práce psychologa přínosem?

výběrová řízení	17
posttraumatická péče	20
ničím	69
pomoc v komunikaci s lidmi, řešení konfliktů	8
možnost pomoci v případě potřeby	38
komunikace	25
psychodiagnostika	30
odborná pomoc/spolupráce	30
manažerské dovednosti/řízení lidských zdrojů	9

30) Čím dalším by pro Vás psycholog mohl být přínosem?

pomoc při řešení problémů	14
výcvik v komunikačních dovednostech	22
odborná školení, odborná příprava	35
komunikace s veřejností	10
výcvik vedoucích pracovníků ve vedení lidí	18
pracovní vztahy	11
komunikace	8

31) Na které úkoly by se podle Vás měl psycholog HZS především zaměřit?

posttraumatická péče (hasiči i oběti)	100
výcvik vedoucích pracovníků ve vedení lidí	21
zvládání stresu	26
psychodiagnostika	30
výcvik, přednášky, školení	13
péče o výjezdové hasiče	40
komunikace	25
řešení osobních problémů příslušníků	7
pomoc při zlepšování prac. vztahů	34
prevence	8

Zdroj: DOHNAL, David. *Aktualizace koncepce psychologické služby HZS ČR pro roky 2010 - 2014*. 1 vyd. Praha: Psychologická služba MV – GR HZS ČR, 2009. 27 s.

Příloha J (strana 4)

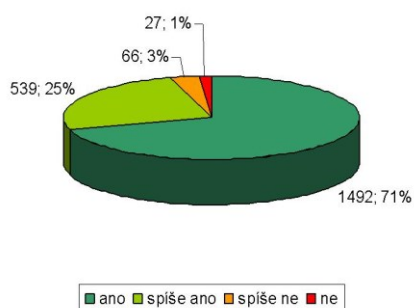
Kvantitativní a kvalitativní analýza k hodnocení koncepce psychologické služby HZS ČR:

Výsledky směnových příslušníků

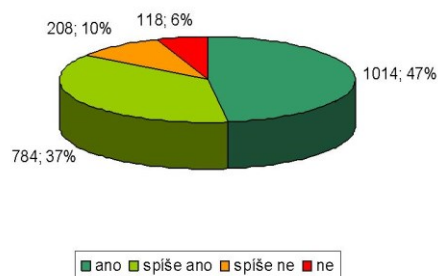
- Celkový počet vyplněných dotazníků – 2131
- GR - 0
- Praha – 122
- Středočeský kraj – 105
- Ústecký kraj – 264
- Karlovarský kraj – 19
- Plzeňský kraj – 132
- Jihočeský kraj – 235
- Vysočina – 84
- Královéhradecký kraj – 54
- Liberecký kraj – 31
- Pardubický kraj – 72
- Jihomoravský – 70
- Zlínský kraj – 72
- Olomoucký kraj – 335
- Moravskoslezský kraj - 535

Oblast posttraumatické péče

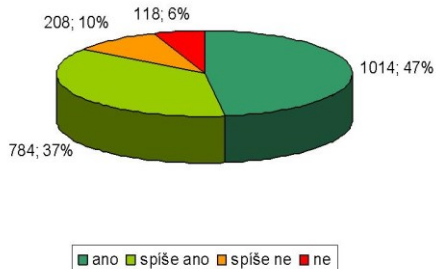
1) Psycholog má poskytovat psychologickou pomoc obětem mimořádných událostí (těžká dopravní nehoda, zásahy se smrtelnými zraněními apod.)

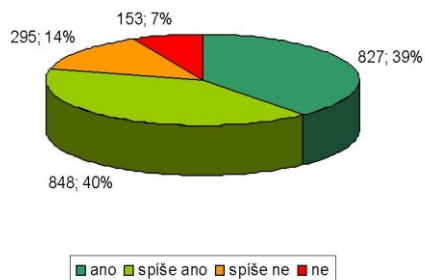
5) Při sdělování špatných zpráv (zranění či úmrtí hasiče) rodinným příslušníkům hasičů má asistovat psycholog.

5) Při sdělování špatných zpráv (zranění či úmrtí hasiče) rodinným příslušníkům hasičů má asistovat psycholog.

15) Psychologická pomoc má být nabídnuta hasičům co nejdříve po náročném zásahu.

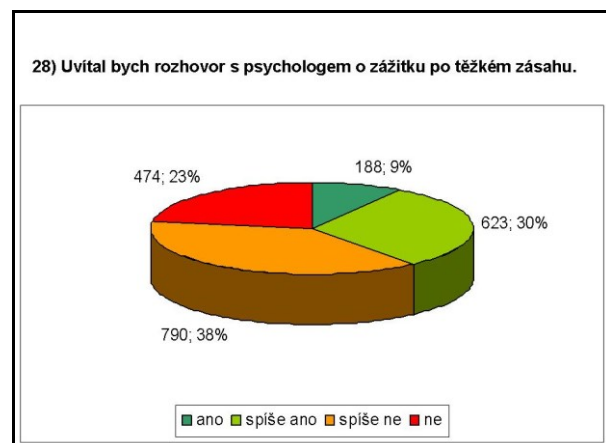
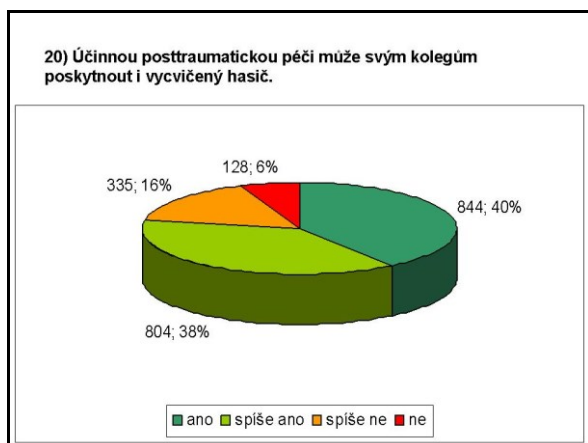
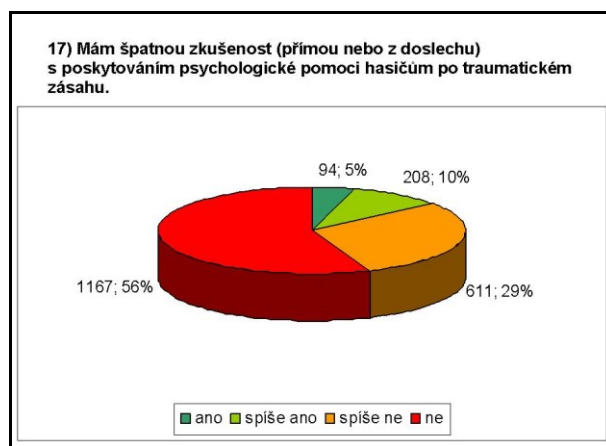
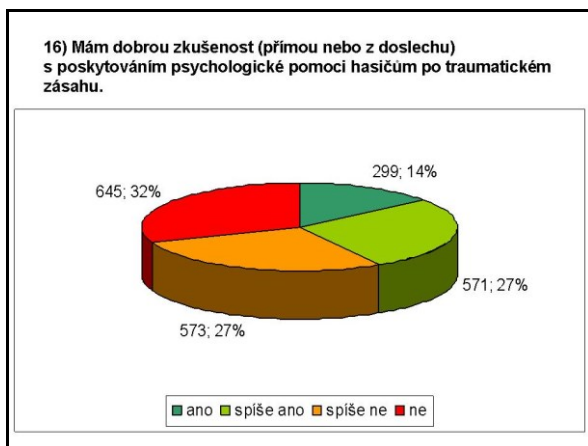

Zdroj: DOHNAL, David. Aktualizace koncepce psychologické služby HZS ČR pro roky 2010 - 2014. 1 vyd. Praha: Psychologická služba MV – GR HZS ČR, 2009. 27 s.

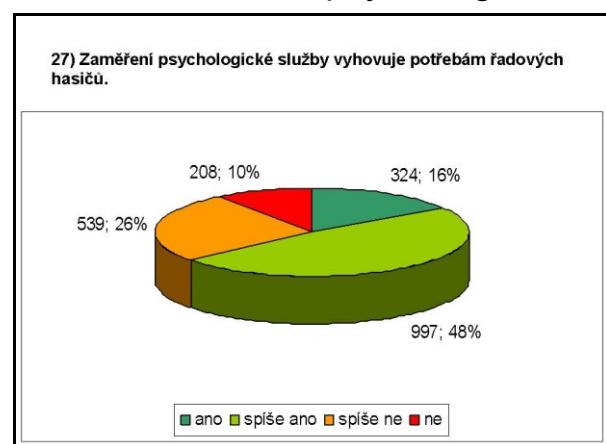
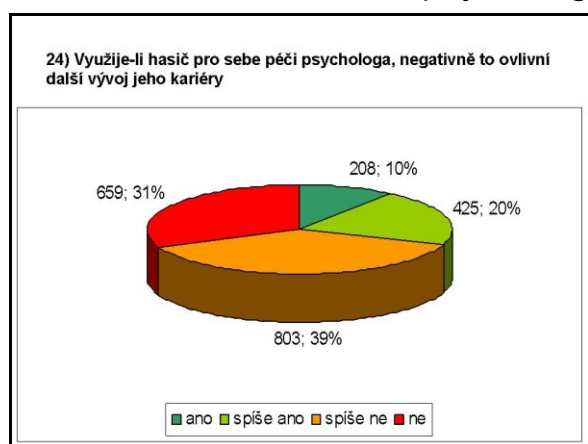
Příloha J (strana 5)

Kvantitativní a kvalitativní analýza k hodnocení koncepce psychologické služby HZS ČR:

Oblast posttraumatické péče

Oblast informací o psychologické službě a důvěra psychologa

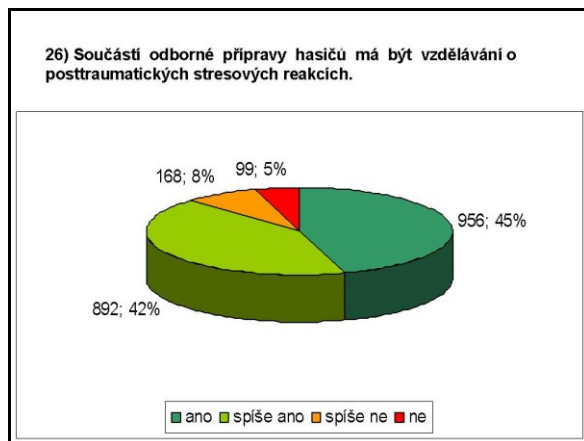
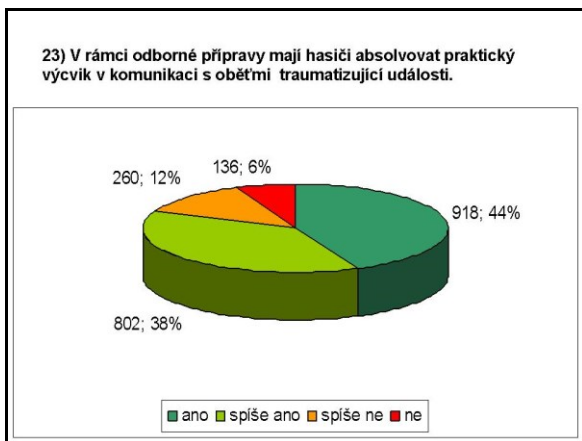

Zdroj: DOHNAL, David. *Aktualizace koncepce psychologické služby HZS ČR pro roky 2010 - 2014*. 1 vyd. Praha: Psychologická služba MV – GR HZS ČR, 2009. 27 s.

Příloha J (strana 6)

Kvantitativní a kvalitativní analýza k hodnocení koncepce psychologické služby HZS ČR:

Oblast vzdělávání

Kvalitativní vyhodnocení

28) Uvítal bych rozhovor s psychologem o zážitku po těžkém zásahu.

hromadná neštěstí	94
těžká DN	178
těžké zranění/smrt dítěte	167
zásah u člena rodiny/blízké osoby	108
zásah s více mrtvými	91
zásah s těžkým zraněním/i	15
zranění/úmrť kolegů	62
sebevrazi	12
celkem	727
ne - psycholog nerozumí/nebyl u zásahu	14
ne - nemám důvěru	25

29) Co dalšího očekávám od psychologické služby?

častější kontakt s hasiči (komunikovat s nimi)	91
zachování anonymity/diskrétnost/mlčenlivost	26
odborná příprava/výcvik/vzdělávání příslušníků	47
práce s oběťmi	11
více informací	32
profesionální přístup	10
pomoc v případě potřeby	32
zájem o práci hasičů/znalost jejich práce	13
větší aktivitu a zviditelnění se	17

Zdroj: DOHNAL, David. Aktualizace koncepce psychologické služby HZS ČR pro roky 2010 - 2014. 1 vyd. Praha: Psychologická služba MV – GR HZS ČR, 2009. 27 s.

Příloha K

Statut anonymní telefonní linky pomoci v krizi PČR a HZS ČR:

Příloha
k Pokynu GŘ HZS ČR č. 31/2008

Statut linky

1. Organizační režim linky

- 1.1. Provoz linky je nepřetržitý, včetně dnů pracovního klidu a volna.
- 1.2. Za plnění úkolů souvisejících s provozem linky odpovídá vedoucí linky.
- 1.3. Člen linky se v průběhu služby nesmí zabývat činnostmi, které ho odvádějí od práce na lince.
- 1.3. Každý člen linky vystupuje jako člen týmu linky, to znamená, že při výkonu služby na lince zůstává vůči klientovi v anonymitě.
- 1.4. Členství v týmu linky a termíny svých služeb na lince ve svém okolí nezveřejňuje.

2. Práce s klientem na lince

- 2.1. Linka umožňuje bezprostřední telefonický kontakt s klienty za účelem kvalifikované pomoci klientům nalézajícím se v tísní.
- 2.2. Člen linky klientovi aktivně naslouchá, hovoří s ním a neomezuje ho v jeho svobodě vyjadřování.
- 2.3. Pomoc člena linky spočívá především v poskytnutí podpory klientovi a v jeho zmocnění k řešení vlastních problémů a snášení starostí.
- 2.4. Člen linky klienta informuje i o možnostech následné péče, případně ji se souhlasem klienta zprostředkovává.

3. Práva a povinnosti člena linky

- 3.1. Povinností člena linky je zachovávat naprostou mlčenlivost a respektovat anonymitu klienta i člena linky.
- 3.2. Na klienta nesmí být vykonáván jakýkoli nátlak, který se týká přesvědčení, náboženství, rasy, politiky nebo ideologie.
- 3.3. Člen linky nesmí používat linku k uspokojování svých obchodních, emocionálních, náboženských a jiných potřeb či přání.
- 3.4. Člen linky prochází před započítáním služby výběrem a akreditovaným výcvikem orgány České asociace pracovníků linek důvěry, jejichž výsledkem jsou schopnosti, vlastnosti, vědomosti a dovednosti odpovídající potřebám práce na lince. Po celou dobu práce na lince má každý člen linky k dispozici supervizi a podporu.
- 3.5. Supervize práce na lince je pro každého člena týmu linky povinná.
- 3.6. Každý člen linky má právo se svého členství v týmu linky vzdát.

4. Za dodržování statutu linky zodpovídají všichni její členové.

Zdroj: Pokyn č. 31 generálního ředitele Hasičského záchranného sboru ČR ze dne 25.7.2008, kterým se zřizuje „tým Anonymní telefonní linky pomoci v krizi PČR a HZS ČR“. Sbírka interních aktů řízení, částka 44/2008. 10 s.

Příloha L (strana 1)

Osobnostní dotazník SUPSO – prázdný formulář:

SUPSO

Pohlaví: M - Ž datum a hodina vyšetření:

Jméno: datum narození:

Situační pozadí:

ZAZNAMENEJTE STUPEŇ PROŽÍVÁNÍ NÍŽE UVEDENÝCH POCITŮ A STAVŮ

OBVYKLE

ZA OBDOBÍ.....

ZA POSLEDNÍCH
24 HODIN

zakroužkováním příslušné číslice:

0 = vůbec ne | 1 = občas mírně | 2 = průměrně středně | 3 = často silně | 4 = soustavně velmi silně

0	1	2	3	4	spokojený	0	1	2	3	4	svěží
0	1	2	3	4	energický	0	1	2	3	4	činorodý
0	1	2	3	4	náladový	0	1	2	3	4	výbušný
0	1	2	3	4	rozmrzelý	0	1	2	3	4	nespokojený
0	1	2	3	4	otrávený	0	1	2	3	4	pesimistický
0	1	2	3	4	napjatý	0	1	2	3	4	nejistý
0	1	2	3	4	smutný	0	1	2	3	4	nešťastný

0	1	2	3	4	dobře naladěný	0	1	2	3	4	klidný
0	1	2	3	4	temperamentní	0	1	2	3	4	průbojný
0	1	2	3	4	těžko se ovládající	0	1	2	3	4	vzteklý
0	1	2	3	4	netrpělivý	0	1	2	3	4	neklidný
0	1	2	3	4	zmořený	0	1	2	3	4	vyčerpaný
0	1	2	3	4	úzkostně naladěný	0	1	2	3	4	prožívající obavy
0	1	2	3	4	přecitlivělý	0	1	2	3	4	osamělý

Zdroj: autor práce (vlastní)

Příloha L (strana 2)

Osobnostní dotazník SUPSO – prázdný formulář:

Hlavní činnosti:

1.
2.
3.

Objektivní potíže při jejich realizaci:

1.
2.

Příjemné zážitky:

1.
2.

Nepříjemné zážitky:

1.
2.

SUBJEKTIVNÍ POTÍŽE A DALŠÍ ÚDAJE:

0 = vůbec ne | 1 = občas mírně | 2 = průměrně středně | 3 = často silně | 4 = soustavně velmi silně

0	1	2	3	4							
0	1	2	3	4	Bolesti hlavy	Těžce se probouzím	Špatně usínám	Budím se ze spaní	Musím na WC	Mám hrůzné sny	Jsem ve dne ospalý
0	1	2	3	4	Žaludeční potíže						
0	1	2	3	4	Nechutenství						
0	1	2	3	4	Potivost						
0	1	2	3	4	Poruchy spánku	a	b	c	d	e	f
0	1	2	3	4	Nutkání na WC						
0	1	2	3	4	Tělesná únava						
0	1	2	3	4	Psychická únava						
UŽÍVÁNÍ LÁTEK					MNOŽSTVÍ A DRUH						
0	1	2	3	4	Káva						
0	1	2	3	4	Kouření						
0	1	2	3	4	Alkohol						
0	1	2	3	4	Jiná farmaka						

Jiné obtíže (jaké):

Nemoc:

Užívané léky (druh):

Zdroj: autor práce (vlastní)

Příloha M (strana 1)

Záznamový list dotazníku SUPSO – klidový stav (před zásahem):

SUPSO

Pohlaví: M - ~~Ž~~ datum a hodina vyšetření: 08:30

Jméno: [REDACTED] 44a datum narození: 4.4.1975

Situační pozadí: OBVYKLÝ KLIDOVÝ STAV - PŘED ZÁSAHEM

ZAZNAMENEJTE STUPEŇ PROŽÍVÁNÍ NÍŽE UVEDENÝCH POCITŮ A STAVŮ

OBVYKLE

ZA OBDOBÍ.....

ZA POSLEDNÍCH
24 HODIN

zakroužkováním příslušné číslice:

0 = vůbec ne	1 = občas mírně	2 = průměrně středně	3 = často silně	4 = soustavně velmi silně
--------------	--------------------	-------------------------	--------------------	------------------------------

0	1	2	☒	4	spokojený	0	1	2	☒	4	svěží
0	1	2	☒	4	energický	0	1	2	☒	4	činnorodý
0	☒	2	3	4	náladový	☒	1	2	3	4	výbušný
0	☒	2	3	4	rozmrzelý	0	☒	2	3	4	nespokojený
☒	1	2	3	4	otrávený	0	☒	2	3	4	pesimistický
0	☒	2	3	4	napjatý	0	☒	2	3	4	nejistý
0	☒	2	3	4	smutný	0	☒	2	3	4	nešťastný

0	1	2	☒	4	dobře naladěný	0	1	2	☒	4	klidný
0	1	2	☒	4	temperamentní	0	1	☒	3	4	průbojný
☒	1	2	3	4	těžko se ovládající	0	☒	2	3	4	vzteklý
0	☒	2	3	4	netrpělivý	0	☒	2	3	4	neklidný
0	☒	2	3	4	zmořený	0	☒	2	3	4	vyčerpaný
0	☒	2	3	4	úzkostně naladěný	0	☒	2	3	4	prožívající obavy
☒	1	2	3	4	přecitlivělý	☒	1	2	3	4	osamělý

Zdroj: autor práce (vlastní)

Příloha M (strana 2)

Záznamový list dotazníku SUPSO – klidový stav (před zásahem):

Hlavní činnosti:

1. ÚKOLY VYPISUJÍCÍ Z DENNÍHO ŘÁDU
2. ŠKOLENÍ – ODBORNÁ PŘÍPRAVA
3. FYZICKÁ PŘÍPRAVA

Objektivní potíže při jejich realizaci:

1. —
2. —

Příjemné zážitky:

1. SPLNĚNÍ ÚKOLŮ
2. SPORTOVNÍ AKTIVITY

Nepříjemné zážitky:

1. —
2. —

SUBJEKTIVNÍ POTÍŽE A DALŠÍ ÚDAJE:

0 = vůbec ne | 1 = občas mírně | 2 = průměrně středně | 3 = často silně | 4 = soustavně velmi silně

	0	1	2	3	4		Těžce se probouzím	Špatně usínám	Budím se ze spaní	Musím na WC	Mám hrůzné sny	Jsem ve dne ospalý
☒	☒	☒	☒	☒	☒	Bolesti hlavy						
☒	☒	☒	☒	☒	☒	Žaludeční potíže						
☒	☒	☒	☒	☒	☒	Nechutenství						
☒	☒	☒	☒	☒	☒	Potivost						
☒	☒	☒	☒	☒	☒	Poruchy spánku	a	b	c	d	e	f
☒	☒	☒	☒	☒	☒	Nutkání na WC						
☒	☒	☒	☒	☒	☒	Tělesná únava						
☒	☒	☒	☒	☒	☒	Psychická únava						

UŽÍVÁNÍ LÁTEK						MNOŽSTVÍ A DRUH	
☒	☒	☒	☒	☒	☒	Káva	TURECKÁ KÁVA
☒	☒	☒	☒	☒	☒	Kouření	
☒	☒	☒	☒	☒	☒	Alkohol	
☒	☒	☒	☒	☒	☒	Jiná farmaka	

Jiné obtíže (jaké): ŽADNE

Nemoc: ŽADNA

Užívané léky (druh): ŽADNE

Zdroj: autor práce (vlastní)

Příloha N (strana 1)

Záznamový list dotazníku SUPSO – výkon práce (po zásahu):

SUPSO

Pohlaví: M - ~~Ž~~ datum a hodina vyšetření: 21:35

Jméno: 446 datum narození: 4.4.1991

Situační pozadí: AKTUÁLNÍ PSYCHICKÝ STAV - HODINA PO ZÁSAHU

ZAZNAMENEJTE STUPEŇ PROŽÍVÁNÍ NÍŽE UVEDENÝCH POCITŮ A STAVŮ

OBVYKLE

ZA OBDOBÍ.....
60 min. po zásahu

ZA POSLEDNÍCH
24 HODIN

zakroužkováním příslušné číslice:

0 = vůbec ne	1 = občas mírně	2 = průměrně středně	3 = často silně	4 = soustavně velmi silně
--------------	--------------------	-------------------------	--------------------	------------------------------

0	1	☒	3	4	spokojený	0	☒	2	3	4	svěží
0	1	☒	3	4	energický	0	1	☒	3	4	činnorodý
0	1	☒	3	4	náladový	0	1	☒	3	4	výbušný
0	1	☒	3	4	rozmrzelý	0	1	2	☒	4	nespokojený
0	1	☒	3	4	otrávený	0	1	☒	3	4	pesimistický
0	1	2	☒	4	napjatý	0	1	☒	3	4	nejistý
0	☒	2	3	4	smutný	0	☒	2	3	4	nešťastný

0	☒	2	3	4	dobře naladěný	0	☒	2	3	4	klidný
0	☒	2	3	4	temperamentní	0	1	☒	3	4	průbojný
☒	1	2	3	4	těžko se ovládající	☒	1	2	3	4	vzteklý
0	1	☒	3	4	netrpělivý	0	1	2	☒	4	neklidný
0	1	2	☒	4	zmořený	0	1	2	☒	4	vyčerpaný
0	☒	2	3	4	úzkostně naladěný	0	1	2	☒	4	prožívající obavy
0	1	☒	3	4	přecitlivělý	0	☒	2	3	4	osamělý

Zdroj: autor práce (vlastní)

Příloha N (strana 2)

Záznamový list dotazníku SUPSO – výkon práce (po zásahu):

Hlavní činnosti:

1. ŘÍZENÍ ZÁSAHU
2. VYPROSTĚNÍ ZRANĚNÝCH OSOB
3. ZPRACOVÁNÍ DOKUMENTACE

Objektivní potíže při jejich realizaci:

1. ČASOVÁ TĚŽKOST – STUPEŇ 2,2
2. NEDOSTATEK ZAOPRAVDĚNÝCH JELIČŮ

Příjemné zážitky:

1. —
2. —

Nepříjemné zážitky:

1. PRŮVAŤ OPOBA
2. MANIPULACE SE ZRANĚNÝMI OSOBAMI

SUBJEKTIVNÍ POTÍŽE A DALŠÍ ÚDAJE:

0 = vůbec ne | 1 = občas mírně | 2 = průměrně středně | 3 = často silně | 4 = soustavně velmi silně

	0	1	2	3	4													
☒ 0 ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	☒ 0 ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	Bolesti hlavy					Těžce se probouzím	Špatně usínám	Budím se ze spaní	Musím na WC	Mám hrůzné sny	Jsem ve dne ospalý						
☒ 0 ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	☒ 0 ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	Žaludeční potíže																
☒ 0 ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	☒ 0 ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	Nechutenství																
☒ 0 ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	☒ 0 ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	Potivost																
☒ 0 ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	☒ 0 ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	Poruchy spánku											a	b	c	d	e	f
☒ 0 ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	☒ 0 ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	Nutkání na WC																
☐ 0 ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	☐ 0 ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	Tělesná únava																
☐ 0 ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	☐ 0 ☐ 1 ☐ 2 ☒ 3 ☐ 4	Psychická únava																
UŽÍVÁNÍ LÁTEK						MNOŽSTVÍ A DRUH												
☒ 0 ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	☒ 0 ☐ 1 ☒ 2 ☐ 3 ☐ 4	Káva					TYREK, ROZPUŠTINA											
☒ 0 ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	☒ 0 ☒ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	Kouření					CIGARETA											
☒ 0 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	☒ 0 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	Alkohol																
☒ 0 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	☒ 0 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4	Jiná farmaka																

Jiné obtíže (jaké): ŽÁDNÉ

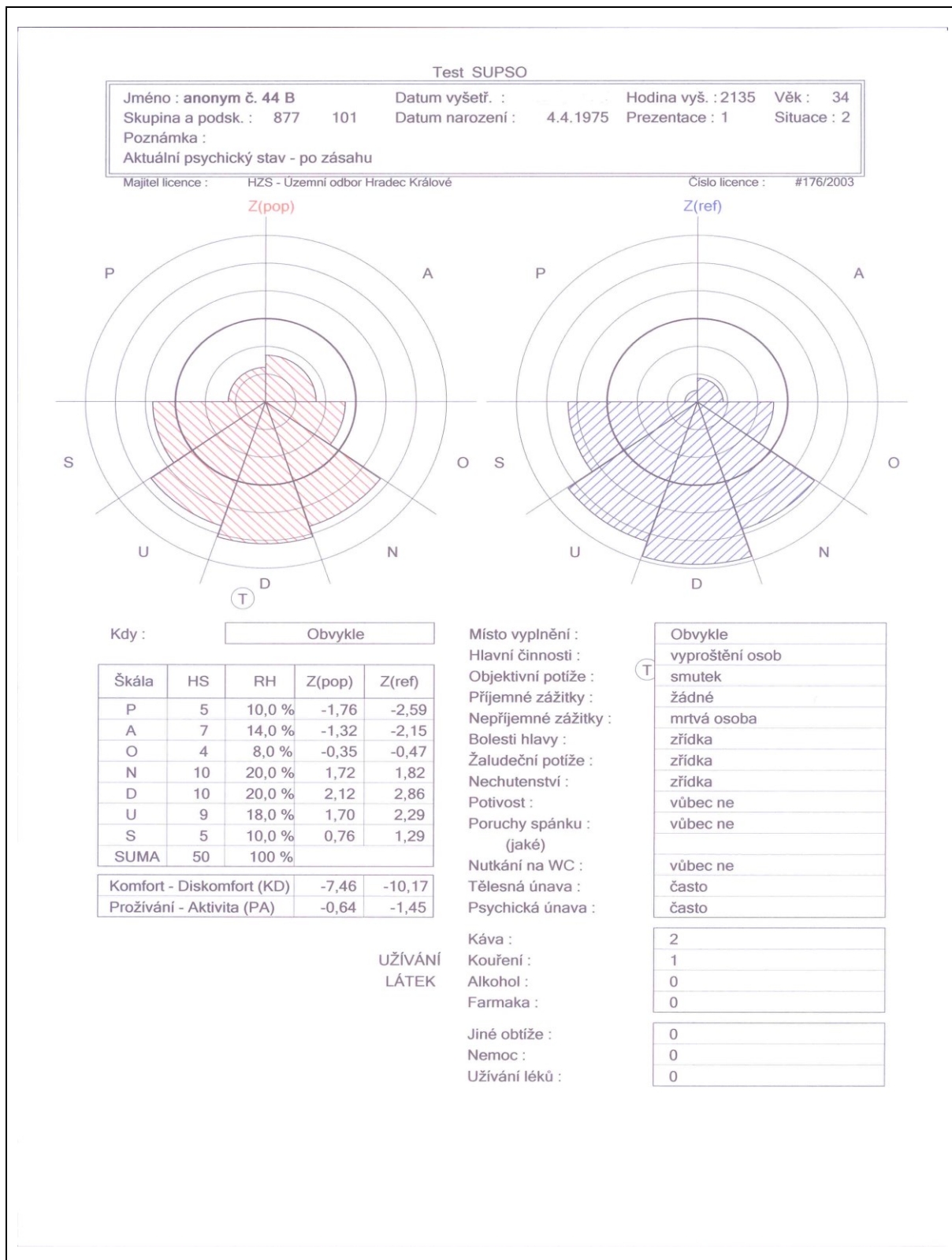
Nemoc: ŽÁDNÁ

Užívané léky (druh): ŽÁDNÉ

Zdroj: autor práce (vlastní)

Příloha P

Test SUPSO – elektronické zpracování výsledků šetření – výkon práce (po zásahu):

Zdroj: autor práce (vlastní)

Příloha R (strana 1)

Učební osnovy manažerského kurzu „Psychologické aspekty řízení lidských zdrojů v Hasičském záchranném sboru ČR“:

MINISTERSTVO VNITRA
generální ředitelství hasičského záchranného sboru ČR

Č.j. PO-1142/IZS-2006

Praha 24. dubna 2006

Schvaluje:

.....
Generální ředitel HZS ČR
a náměstek ministra vnitra, v.r.

V Z O R O V É U Č E B N Í O S N O V Y

PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY ŘÍZENÍ LIDSKÝCH ZDROJŮ V HASIČSKÉM ZÁCHRANNÉM SBORU ČR

2006

Zdroj: poskytnuto psychologickým pracovištěm a laboratoří HZS Královéhradeckého kraje
za účelem zpracování této disertační práce

Příloha R (strana 2)

Učební osnovy manažerského kurzu „Psychologické aspekty řízení lidských zdrojů v Hasičském záchranném sboru ČR“:

Kurz je určen k pravidelné odborné přípravě příslušníků HZS ČR, stanovené zvláštním předpisem¹⁾.

Charakteristika výcvikového kurzu:

Základní údaje:

Provedení kurzu:

Kurz má převážně výcvikový charakter a je založen na práci s dynamikou skupiny. Z uvedeného důvodu by neměl mít více než 16 frekventantů a měl by proběhnout v celkovém počtu předepsaných hodin. V mimořádných případech může být rozložen na 6-ti hodinové učební celky.

Cíl kurzu:

Absolvent si osvojí specifické znalosti a dovednosti z oblasti aplikace psychologie řízení lidských zdrojů v HZS ČR:

- získá teoretické znalosti o lidském faktoru v řízení;
- pozná potřebu práce na sobě samém;
- zvládne základní dovednosti mezilidské komunikace;
- rozezná stres v pracovním kontextu a možné způsoby reakcí na něj;
- seznámí se s dynamikou vzniku a zvládnutí konfliktů na pracovišti;
- je připraven k plnění úkolů na úseku kritických stresových situací;
- bude umět využít další odborníky na řešení problémů v mezilidských vztazích.

Podmínky pro zařazení do kurzu:

příslušník HZS ČR je zařazen na funkci vedoucího pracovníka.

Provedení kurzu:

výcvikový kurz s interaktivní a zážitkovou formou vzdělávání v nejméně 6 hodinových blocích a je zpravidla garantován psychologem HZS ČR.

Učební texty:

obdrží účastníci v průběhu kurzu a budou následně sloužit jako pomůcka ke zdokonalování dovedností při řízení lidských zdrojů.

Pomůcky:

dataprojektor, notebook, zpětný projektor, kamera, flipchart, fixy.

Doklad o ukončení kurzu:

potvrzení o absolvování výcvikového kurzu.

Účinnost:

vzorové učební osnovy nabývají účinnosti dnem vydání.

¹⁾ Pokyn generálního ředitele HZS ČR a náměstka ministra vnitra č. 47/2005, kterým se stanoví základní zaměření pravidelné odborné přípravy jednotek požární ochrany a příslušníků HZS ČR, příloha č. 1, bod 2.

Zdroj: poskytnuto psychologickým pracovištěm a laboratoří HZS Královéhradeckého kraje za účelem zpracování této disertační práce

Příloha R (strana 3)

Učební osnovy manažerského kurzu „Psychologické aspekty řízení lidských zdrojů v Hasičském záchranném sboru ČR“:

MV-generální ředitelství HZS ČR				Vzorové učební osnovy kurzu	
Psychologické aspekty řízení lidských zdrojů v HZS ČR kurz pro velitele družstev, velitele čet, velitele stanic, vedoucí oddělení, pracovišť					
				Počet hodin:	24
Téma číslo	Počet hodin	Místo výuky	Způsob výuky	Téma výuky	Poznámky
1	2	U		Zahájení, organizace kurzu, smysl kurzu a podmínky jeho absolvování	úvodní slovo lektora skupinová diskuse
2	6	U		Sebeznalost jako základní předpoklad vedení lidí <ul style="list-style-type: none"> - osobnostní předpoklady vedoucího pracovníka - práce s autoritou přiřazenou a přirozenou (formální, neformální) - styly a etika řízení - jak poznat svůj styl 	výklad vedení skupinové diskuse modelování technikou hraní rolí
3	7	U		Základní komunikační dovednosti <ul style="list-style-type: none"> - síla řeči těla, slov i kontextu situace, rozdíly a shody, komunikační bariéry - techniky jak číst druhé a jak jim lépe porozumět - žádoucí výsledky v komunikaci 	výklad vedení skupinové diskuse modelování technikou hraní rolí
4	7	U		Konflikty na pracovišti <ul style="list-style-type: none"> - práce v týmu, sociální klima na pracovišti - rozpoznání narušeného sociálního klimatu - druhy mezilidských konfliktů, možnosti jejich řešení 	výklad vedení skupinové diskuse modelování technikou hraní rolí
5	2	U		Shrnutí a závěr kurzu	zhodnocení kurzu jejich účastnky závěrečné slovo lektora

Zdroj: poskytnuto psychologickým pracovištěm a laboratoří HZS Královéhradeckého kraje za účelem zpracování této disertační práce

Příloha R (strana 4)

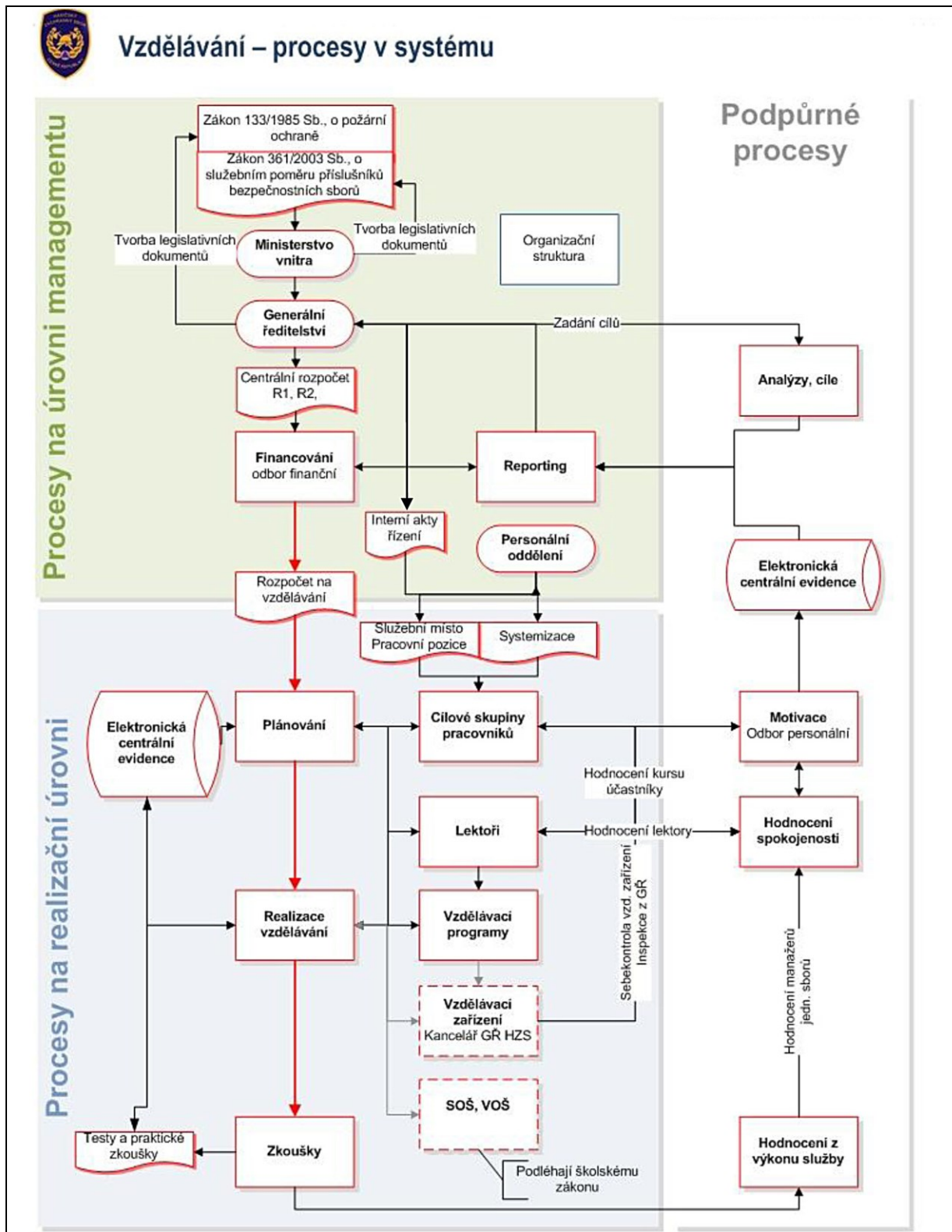
Učební osnovy manažerského kurzu „Psychologické aspekty řízení lidských zdrojů v Hasičském záchranném sboru ČR“:

MV-generální ředitelství HZS ČR				Vzorové učební osnovy kurzu	
Psychologické aspekty řízení lidských zdrojů v HZS ČR kurz pro ředitele územních odborů, ředitele odborů a náměstky úseků					
				Počet hodin:	18
Téma číslo	Počet hodin	Místo výuky	Způsob výuky	Téma výuky	Poznámky
1	1	U		Zahájení, organizace kurzu, smysl kurzu a podmínky jeho absolvování	úvodní slovo lektora skupinová diskuse
2	6	U		Styl práce vedoucího pracovníka - silné a slabé stránky osobnosti - zda a jak změnit postoje či stereotypy chování - manažerský styl práce	výklad práce ve skupinách modelování technikou hraní rolí
3	6	U		Komunikace v organizaci, komunikační strategie - překážky, předsudky - řešení konfliktů - komunikace v organizaci i mimo ni	výklad práce ve skupinách modelování technikou hraní rolí
4	4	U		Zvládání a řízení stresu mimořádných událostí - stres v pracovním kontextu, jeho minimalizace - normy a vzdělávání v uvedené oblasti - individuální krizová intervence - defusing, debriefing, následná péče - psychosociální podpora	výklad vedení skupinové diskuse modelování technikou hraní rolí
5	1	U		Shrnutí a závěr kurzu	zhodnocení kurzu jejich účastí závěrečné slovo lektora

Zdroj: poskytnuto psychologickým pracovištěm a laboratoří HZS Královéhradeckého kraje za účelem zpracování této disertační práce

Příloha S

Procesy v systému vzdělávání v rámci Hasičského záchranného sboru ČR:

Zdroj: Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. 37 s.

Příloha T

Vstupní příprava příslušníků HZS ČR – modulový systém:

Typ modulu	Účastníci vzdělávání	Obsah modulu
modul I - úvodní modul	bez ohledu na zařazení na konkrétní služební místo v HZS ČR	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nezbytný základní přehled o právních normách a interních aktech řízení GR HZS ČR ▪ pořadová příprava ▪ zdravotní a psychologická příprava ▪ topografická příprava
modul II - obecný modul	bez ohledu na zařazení na konkrétní služební místo v HZS ČR	<ul style="list-style-type: none"> ▪ přehled o fungování sboru ve všech oblastech jeho působnosti ▪ základní orientace v oblastech, které budou později rozvíjeny v rámci profilačních modulů stanovených jednotlivým odbornostem
modul III - profilační modul	Moduly dle zařazení na konkrétní služební místo v HZS ČR: Modul III – IZS Modul III – OPŘ Modul III – PRE Modul III – OOB a KŘ Modul III – ADMIN Modul III – KIS	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zaměření na vymezené odbornosti profilace nových příslušníků HZS ČR dle jejich služebního zařazení ▪ příprava příslušníků HZS ČR v případech změny služebního zařazení – nová profilace*)
modul IV – praxe	dle zařazení na konkrétní služební místo v HZS ČR Modul IV – IZS Modul IV – OPŘ Modul IV – PRE Modul IV – OOB a KŘ Modul IV – ADMIN Modul IV – KIS	<ul style="list-style-type: none"> ▪ komplexní přehled o činnostech vykonávaných v HZS kraje nebo na MV-GR HZS ČR získaný v reálné situaci ▪ rozšíření teoretických znalostí, praktických dovedností a zkušeností ve vlastní profilaci (rozsah přizpůsoben potřebám cílových skupin)

*) Řešení změny profilace příslušníků HZS ČR formou absolvování profilačních modulů VPP je výhodné z hlediska obsazování vzdělávacích akcí. Umožňuje zkrátit čekací doby na zařazení do přípravy k získání odborné způsobilosti a zároveň nabízí možnost setkání nových příslušníků s příslušníky se zkušenostmi z výkonu služby v rámci jedné vzdělávací akce.

Zdroj: Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. 37 s.

Příloha U

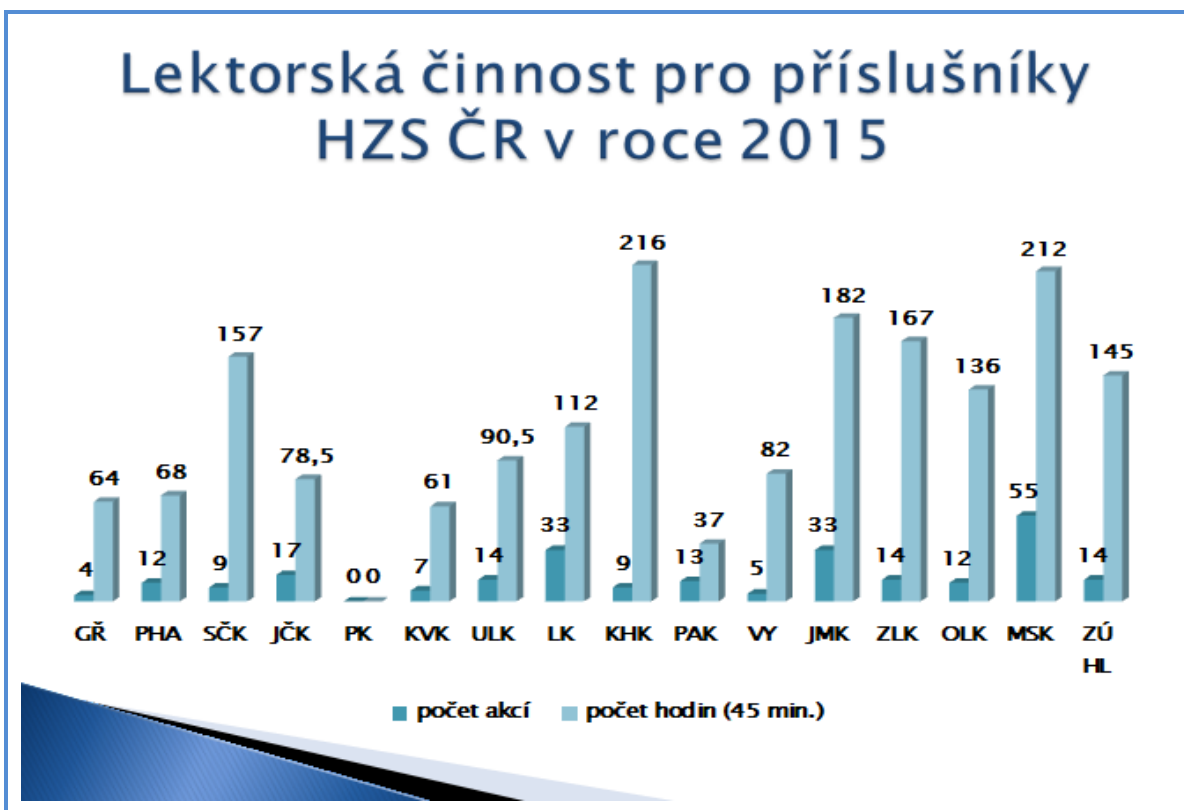
Přehled kurzů k získání odborné způsobilosti v rámci HZS ČR:

Vzdělávací program k získání odborné způsobilosti	Vzdělávací program k prodloužení platnosti osvědčení o odborné způsobilosti
Vstupní příprava příslušníků HZS ČR - Modul III - IZS	-
Vstupní příprava příslušníků HZS ČR - Modul III- OPERAČNÍ ŘÍZENÍ nebo Operační řízení I - Z	Operační řízení I P
Vstupní příprava příslušníků HZS ČR - Modul III- POŽÁRNÍ PREVENCE	Požární prevence P
Vstupní příprava příslušníků HZS ČR - Modul III- OCHRANA OBYVATELSTVA A KRIZOVÉ ŘÍZENÍ	Ochrana obyvatelstva a krizového řízení P
Vstupní příprava příslušníků HZS ČR - Modul III- ADMINISTRATIVA	Vstupní příprava příslušníků HZS ČR B
Vstupní příprava příslušníků HZS ČR - Modul III- KOMUNIKAČNÍ A INFORMAČNÍ SYSTÉMY	Komunikační a informační systémy P
Základní odborná příprava k ověřovacímu programu	-
Strojníků Z	Strojníků P
Strojní služba Z	Strojní služba P
Chemická služba Z	Chemická služba P
Technická služba Z	Technická služba P
Spojová služba Z	Spojová služba P
Operační řízení II Z	Operační řízení II P
Taktické řízení Z	Taktické řízení P
Takticko-strategické řízení Z	Takticko-strategické řízení P
Ředitelů Z	Ředitelů P
Strategické řízení Z	Strategické řízení P

Zdroj: Kol. autorů. *Koncepce vzdělávání HZS ČR na roky 2011 – 2016 s výhledem do roku 2020 – Efektivní vzdělávání k zvyšování profesionality pro účinnější ochranu společnosti*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství HZS ČR, 2010. 37 s.

Příloha V (strana 1)

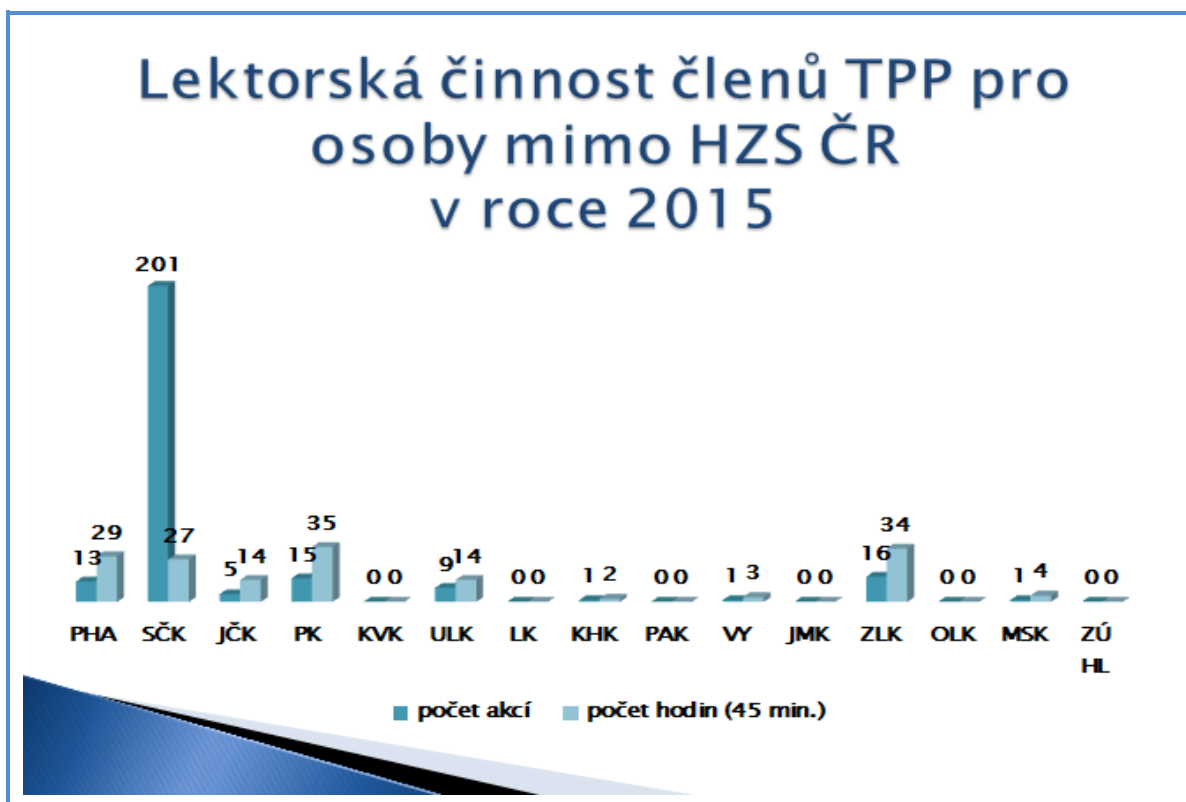
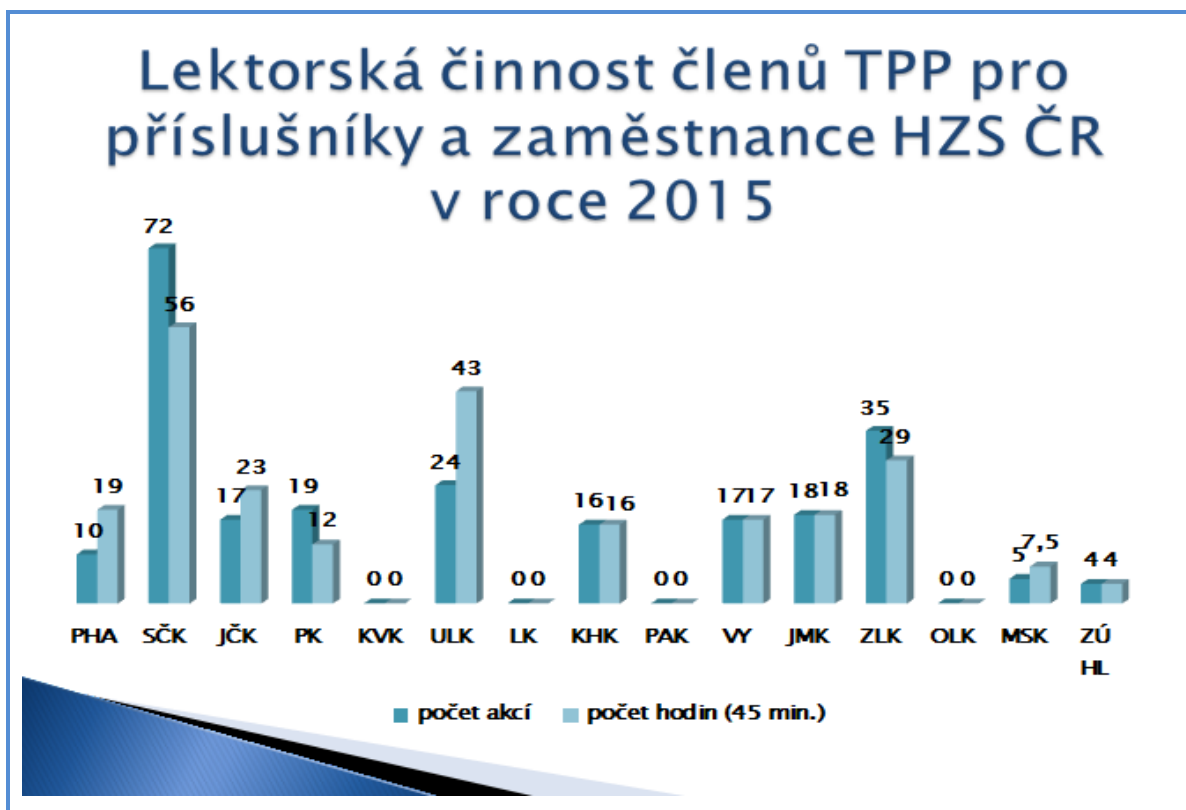
Vzdělávací aktivity v oblasti psychologické služby HZS ČR v roce 2015:

Zdroj: BALKOVÁ, B. a ČAPKOVÁ, M. *Vyhodnocení činností psychologické služby za rok 2015*. Praha: GŘ HZS ČR. 2015. 39 s.

Příloha V (strana 2)

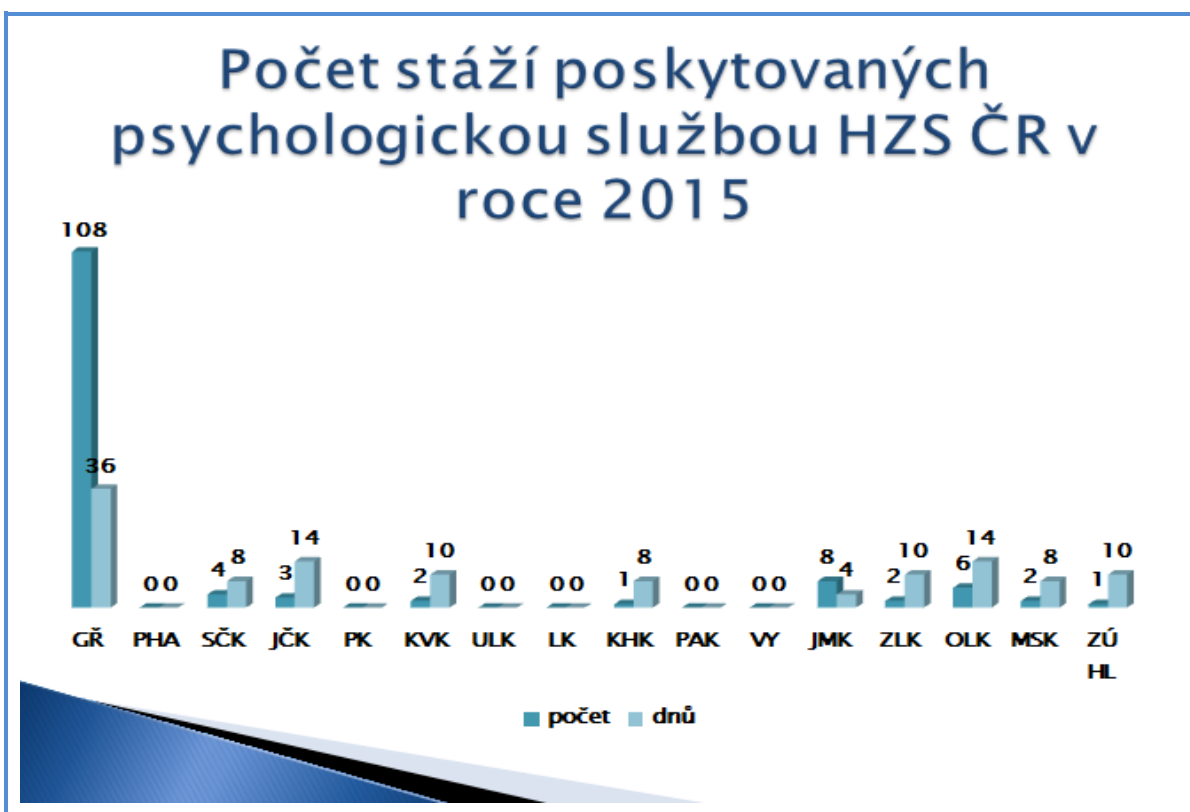
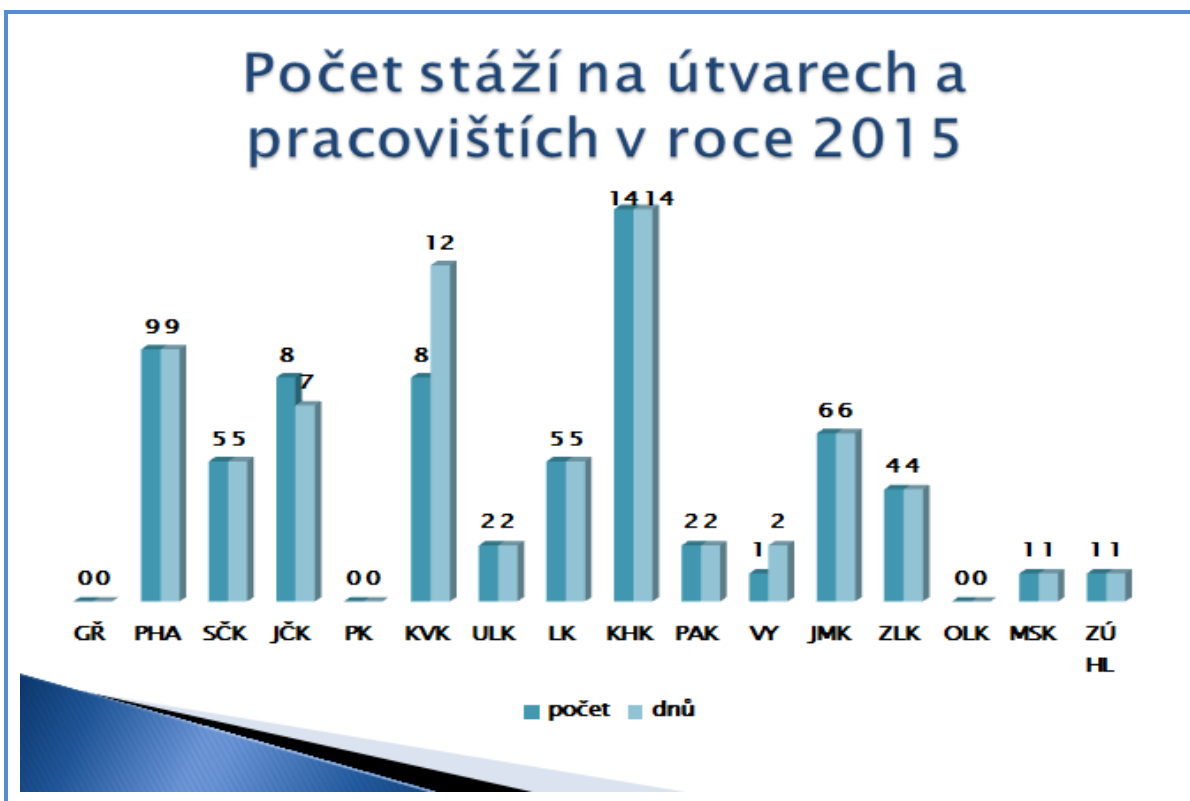
Vzdělávací aktivity v oblasti psychologické služby HZS ČR v roce 2015:

Zdroj: BALKOVÁ, B. a ČAPKOVÁ, M. *Vyhodnocení činnosti psychologické služby za rok 2015*. Praha: GŘ HZS ČR. 2015. 39 s.

Příloha V (strana 3)

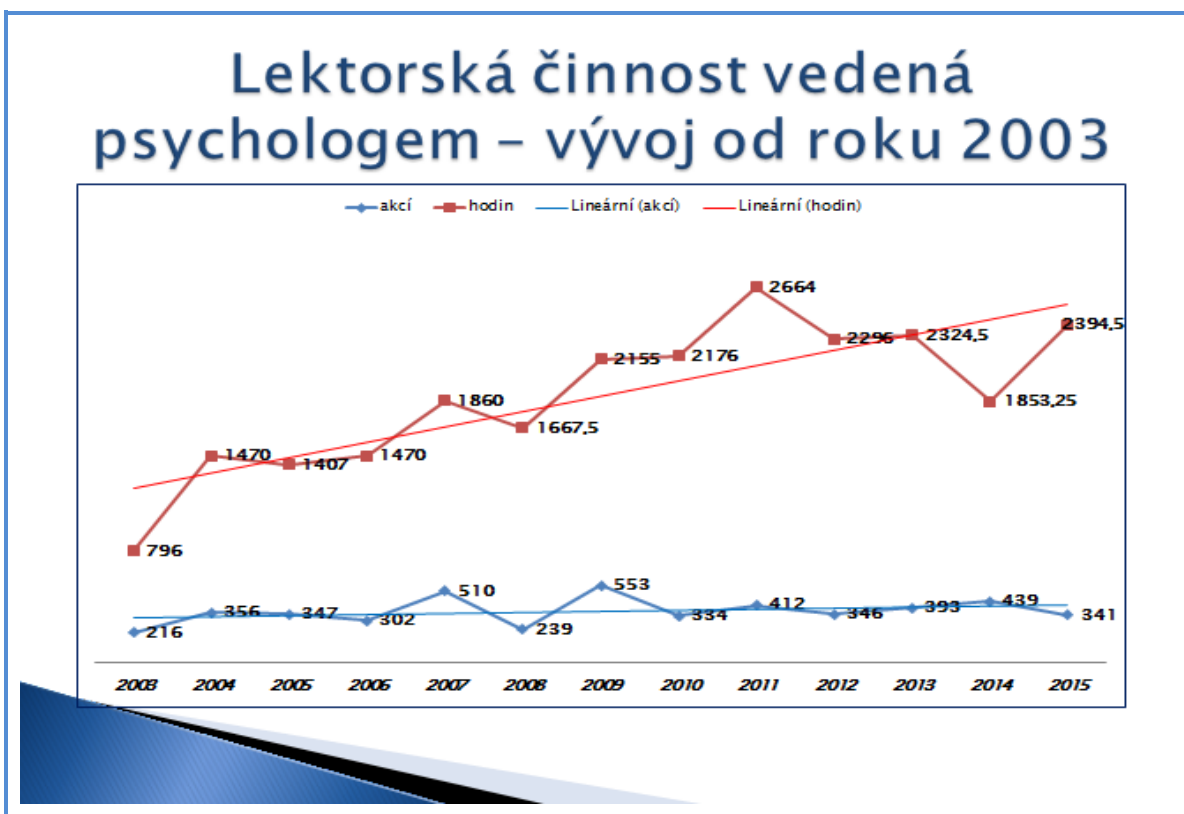
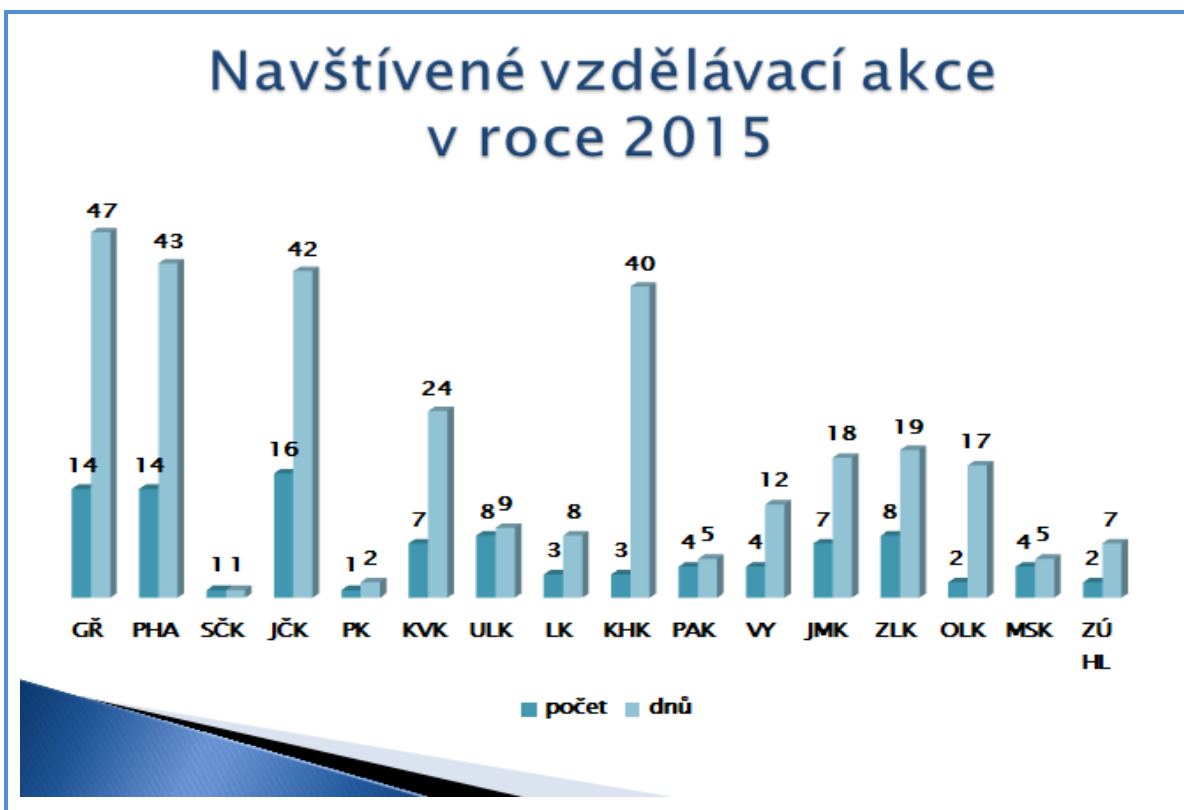
Vzdělávací aktivity v oblasti psychologické služby HZS ČR v roce 2015:

Zdroj: BALKOVÁ, B. a ČAPKOVÁ, M. *Vyhodnocení činností psychologické služby za rok 2015*. Praha: GŘ HZS ČR. 2015. 39 s.

Příloha V (strana 4)

Vzdělávací aktivity v oblasti psychologické služby HZS ČR v roce 2015:

Zdroj: BALKOVÁ, B. a ČAPKOVÁ, M. *Vyhodnocení činností psychologické služby za rok 2015*. Praha: GR HZS ČR. 2015. 39 s.

Příloha W (strana 1)

Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

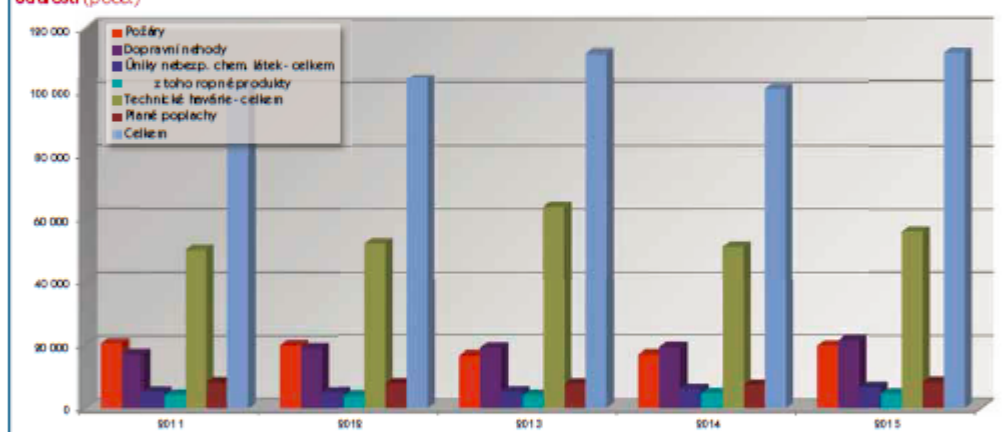
Činnost JPO

Jednotlivé druhy událostí se zásahy JPO (počet)

Druh události	Počet událostí					Podíl v % na celk. počtu	Index %
	2011	2012	2013	2014	2015		
požáry	20 511	19 908	16 563	16 851	19 685	18,0	117
dopravní nehody	17 061	18 910	19 023	19 219	21 330	19,0	111
úniky nebezpečných chemických látek a lemm	5 285	5 106	5 253	6 161	6 693	6,0	109
z toho ropné produkty	4 251	3 990	4 107	4 793	4 675	4,2	98
technické havárie celkem	50 035	52 084	63 596	50 965	55 928	50,0	110
z toho technické havárie	17	13	4	9	7	0,0	78
technické pomoci	45 736	46 648	57 103	44 967	49 525	44,2	110
technologické pomoci	652	780	860	617	747	0,7	121
ostatní pomoci	3 630	4 643	5 629	5 372	5 649	5,0	105
radlační nehody a havárie	1	1	1	1	0	0,0	0
ostatní mimořádné události	6	67	8	52	75	0,1	144
pláně poplachy	8 202	7 909	7 837	7 527	8 273	7,4	110
Celkem	101 101	103 985	112 281	100 776	111 984	100,0	111

Poznámka: Do celkového počtu je zahrnuto 24 událostí (z toho 17 požárů), k nimž došlo v zahraničí a byly k nim JPO z ČR povolány.

Události (počet)

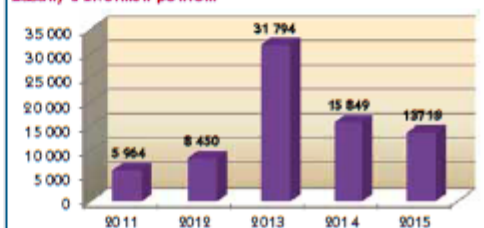

V roce 2015 JPO při zásazích bezprostředně zachránily 18 416 osob a dalších 45 052 před hrozícím nebezpečím evakuovaly.

Zásahy u živelních požárů (počet)

Druh události	2011	2012	2013	2014	2015
požáry	37	125	102	137	208
dopravní nehody	82	397	641	406	613
úniky nebezpečných chemických látek	1	5	44	9	4
technické havárie a ostatní	5 844	7 923	31 007	15 297	12 885
CELKEM	5 964	8 450	31 794	15 849	13 710

Zásahy u živelních požárů

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzsr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

Příloha W (strana 2)

Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

Zásahy (včetně vícenásobných) u jednotlivých druhů událostí podle druhu JPO (počet)

Druh události	Zásahy HZS ČR			Zásahy JSDH obcí		
	2014	2015	Index %	2014	2015	Index %
požáry	18 551	22 360	121	13 735	20 012	146
dopravní nehody	21 306	23 774	112	3 849	4 576	119
úniky nebezpečných chemických látek celkem	5 779	6 379	110	1 979	1 399	104
z toho ropné produkty	4 203	4 088	97	1 031	954	93
technické havárie celkem	42 668	45 656	107	16 957	17 314	102
z toho technické havárie	4 68	10	2	117	4	3
technické pomoci	37 314	40 428	108	15 438	15 852	102
technologické pomoci	415	523	126	155	397	111
ostatní pomoci	4 471	4 695	105	1 947	1 131	91
razační nehody a havárie	2	0	0	0	0	0
ostatní mimořádné události	108	161	149	10	23	230
plané poplachu	6 027	6 553	109	1 982	2 337	118
Celkem	94 441	104 883	111	37 805	45 591	121

Základní informace o JPO

Základní informace	Požáry					
	2011	2012	2013	2014	2015	Index %
počet zásahů	37 977	39 505	31 799	33 514	43 943	131
z toho zásahů v jiných krajích	18	26	12	19	40	210
počet událostí s vícenásobným zásahem	x	x	x	x	x	x
celkový počet vícenásobných zásahů	x	x	x	x	x	x
počet událostí ve 3. a zvláštním stupni poplachu	22	21	15	17	49	228
počet zasahujících hasičů	209 921	218 661	175 073	183 330	236 877	129
průměrný počet hasičů na jeden zásah	5,53	5,53	5,51	5,47	5,39	99
průměrná vzdálenost k události v km	7,33	8,07	7,39	7,46	8,33	112
průměrná doba zásahu v minutách	93	131	103	124	133	107
počet událostí s použitím ochranných prostředků	3 494	3 706	3 414	3 603	4 030	112
počet zásahů s obleky proti sálevému teplu	10	9	12	1	1	100
s obleky protichemickými	14	9	2	2	0	0
s dýchacími přístroji vzduchovými	5 136	5 681	5 098	6 264	6 164	98
s dýchacími přístroji kyslíkovými	5	2	3	6	7	117

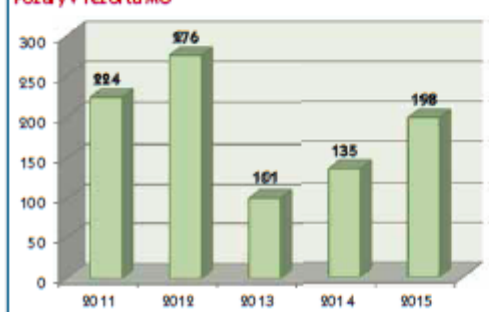
Události se zásahem v vojenských hasičských jednotkách

	2011	2012	2013	2014	2015	Index %
požár v rezortu MO	224	276	101	135	198	139
vzniklá škoda celkem (tis. Kč)	2 684,5	2 470,0	798,0	9 132,0	2 794,0	31
uchráněné hodnoty (tis. Kč)	27 673,0	92 300,0	128 425,0	13 237,0	125 429,0	948
požár mimo rezort MO	17	12	9	6	19	317
ostatní události (technické zásahy) v rezortu MO	3 622	4 451	4 234	5 244	5 703	109
ostatní události (technické zásahy) mimo rezort MO	8	7	18	23	18	78

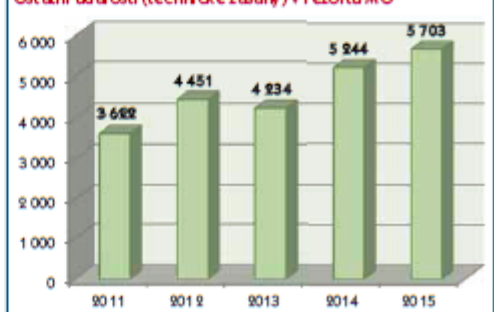
Na základě zákona č. 133/1985 Sb. výkon požárního dozoru v rezortu obrany v souladu s § 85a provádí MO vlastními orgány požární ochrany. K výkonu požárního dozoru v rezortu obrany byl vytvořen Vojenský požární dozor, který vykonává požární dozor ve vojenských objektech, vojenských útvarech, vojenských zařízeních a u právnických osob záložních nebo zřízených MO, v rozsahu § 31 zákona č. 133/1985 Sb. V současnosti tvoří Vojenský požární dozor pod MO 7 pracovníků.

Vojenské hasičské jednotky fungují na základě § 65a zákona č. 133/1985 Sb. jako JPO podniku. Počet stanic vojenských hasičských jednotek v ČR je celkem 17 a vzhledem ke specifickým podmínkám působí ve čtyřech druzích JPO spolu se šesti družstvy o sníženém stavu, které jsou určeny pro výpomoc při mimořádných událostech na podporu IZS. Počet hasičů u vojenských hasičských jednotek je 452.

Požáry v rezortu MO

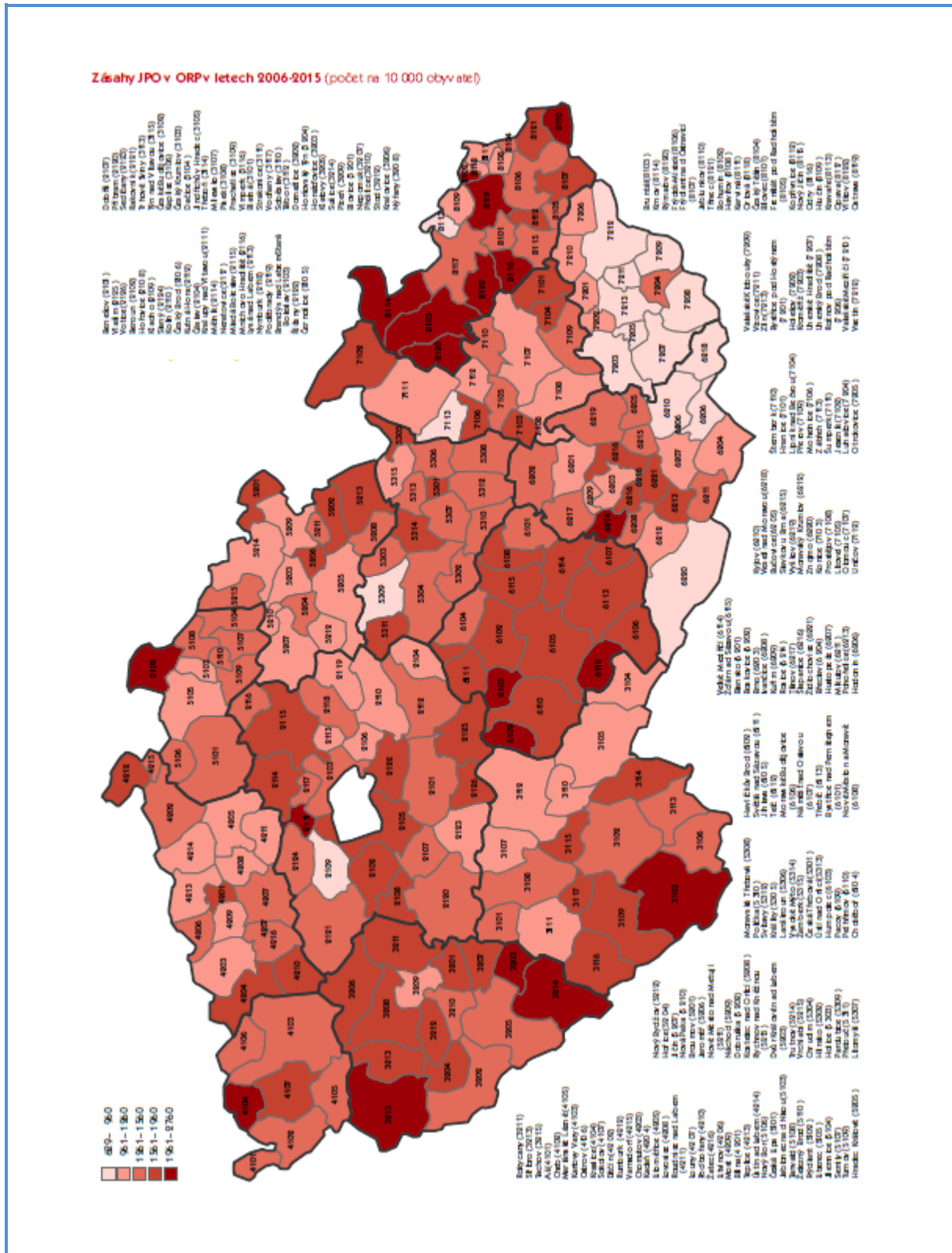
Ostatní události (technické zásahy) v rezortu MO

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzsr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

Příloha W (strana 3)

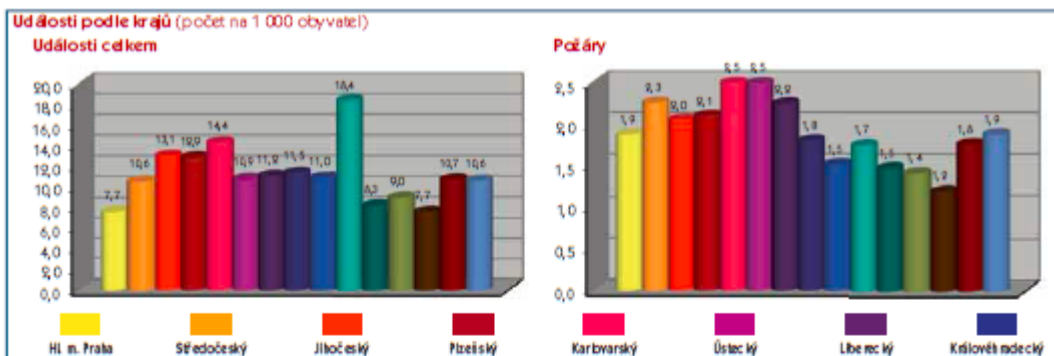
Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

Příloha W (strana 4)

Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

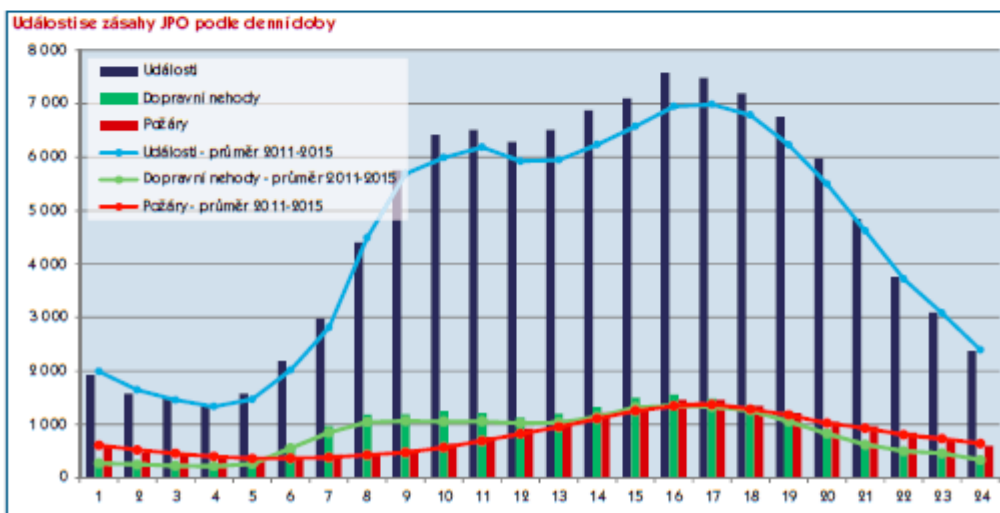

Souhrnné informace o událostech v krajích

Druh události	Hl. m. Praha	Středočeský	Jihočeský	Plzeňský	Karlovarský	Ústecký
požáry	2 349	2 961	1 304	1 204	746	2 051
dopravní nehody	984	3 500	1 384	1 521	653	1 304
úniky nebezpečných chemických látek celkem	786	999	324	511	350	667
z toho ropné produkty	644	699	287	353	266	499
technické havárie celkem	4 310	5 827	4 829	3 746	2 280	4 167
z toho technické havárie	0	0	0	0	0	1
technické pomoci	4 200	5 044	4 296	3 217	1 947	3 600
technologické pomoci	2	60	60	49	167	110
ostatní pomoci	108	723	473	480	166	456
osobní nehody a havárie	0	0	0	0	0	0
ostatní mimořádné události	44	1	0	0	0	5
pláně poplachy	1 195	774	498	460	265	762
Celkem	9 669	13 992	8 339	7 442	4 295	8 256
Index %	100	117	126	121	112	109

Usmrcení zranění hasičů při zásazích (počet)

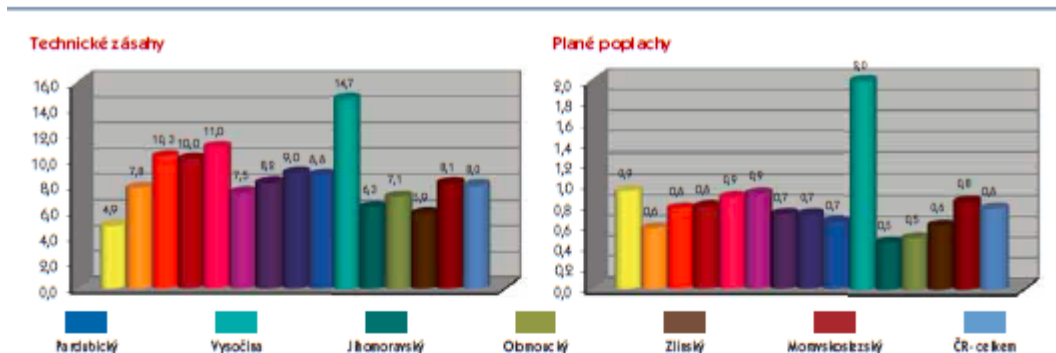
Kategorie	2011		2012		2013		2014		2015		Index %	
	U	Z	U	Z	U	Z	U	Z	U	Z	U	Z
profesionální	0	303	0	332	0	316	0	307	0	324	0	106
dobrovolní	0	102	1	122	0	119	0	121	0	137	0	113
Celkem	0	405	1	454	0	435	0	428	0	461	0	108

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzsr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

Příloha W (strana 5)

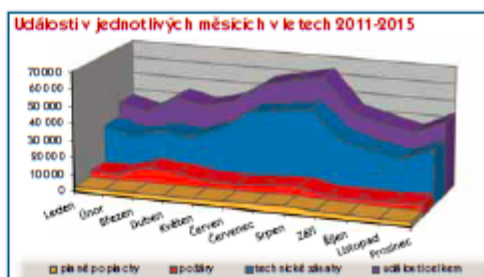
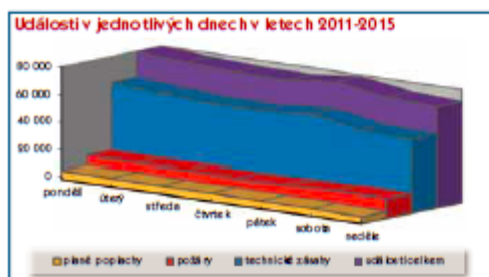
Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

Liberecký	Královéhradecký	Pardubický	Ysocoína	Jihomoravský	Olomoucký	Zlínský	Moravskoslezský	ČR
984	989	780	885	1 715	890	695	2 152	19 685
1 234	1 697	1 482	1 363	1 937	1 277	869	2 121	21 326
420	334	250	368	599	287	261	607	6 693
331	256	174	269	286	155	150	306	4 675
1 944	2 913	2 818	5 762	4 888	2 967	2 293	7 189	55 933
0	3	2	0	1	0	0	0	7
1 820	2 660	2 245	5 239	4 325	2 718	1 864	6 356	49 531
1	13	32	134	51	15	32	21	747
123	237	539	389	511	234	397	812	5 648
0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	4	0	2	6	8	1	0	74
318	398	336	1016	534	318	363	1 034	8 273
4 903	6 335	5 666	9 396	9 679	5 747	4 482	13 083	111 984
114	125	111	115	100	97	109	104	111

Události se zásahem chemické laboratoře HZS ČR a letecké techniky jiných služeb (počet)

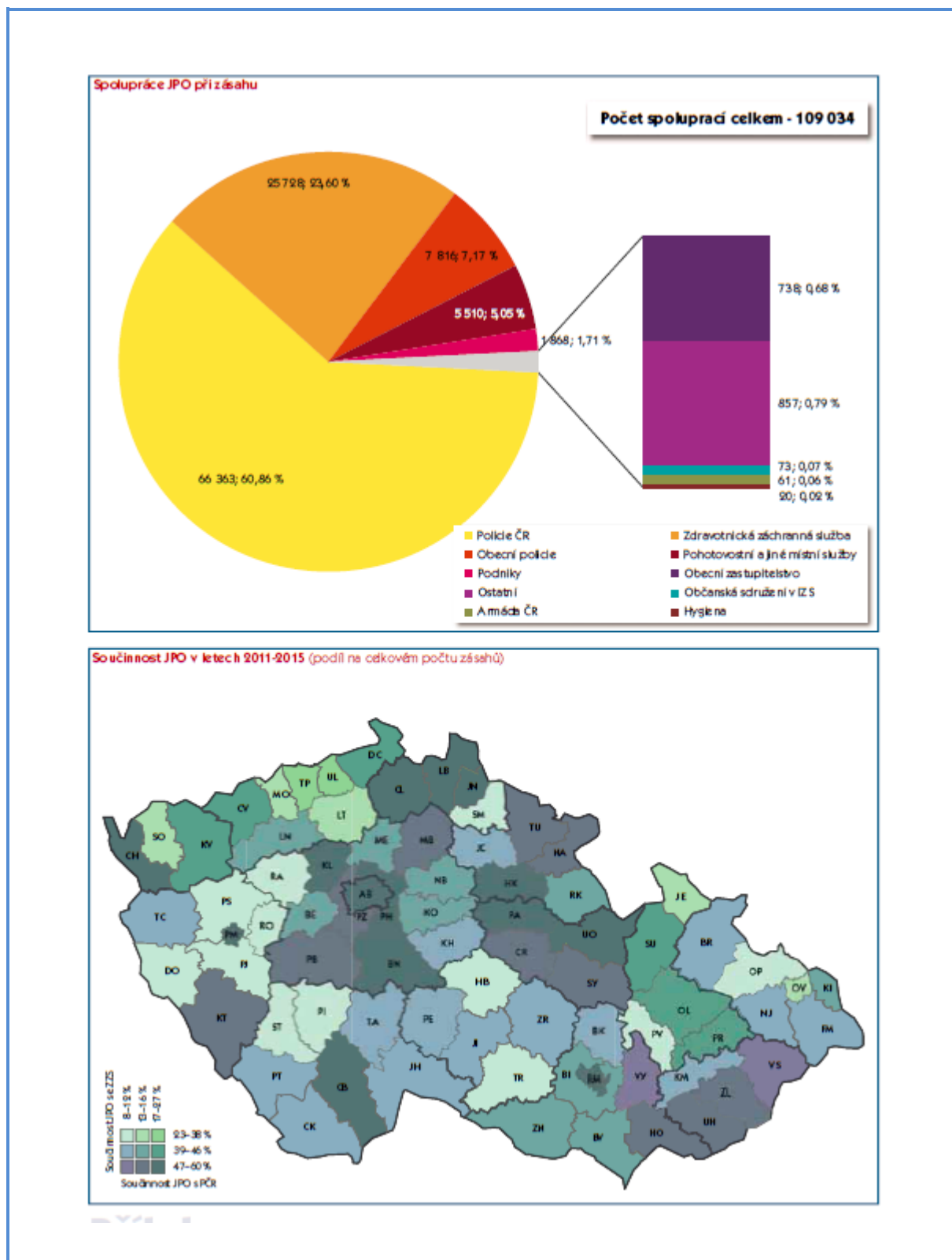
kraje	chemická laboratoř HZS ČR			letecká technika jiných služeb		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Praha	7	4	7	5	1	3
Středočeský	24	36	31	14	99	225
Jihočeský	2	3	1	0	2	1
Plzeňský	12	10	29	1	5	3
Karlovarský	2	0	3	0	1	1
Ústecký	1	0	3	10	7	10
Liberecký	0	1	2	34	71	115
Královéhradecký	4	0	6	14	10	14
Pardubický	14	13	12	75	73	78
Ysocoína	9	7	7	1	2	5
Jihomoravský	45	48	51	24	20	35
Olomoucký	3	3	2	1	0	0
Zlínský	4	1	2	1	0	3
Moravskoslezský	1	3	3	1	2	1
Celkem	198	129	159	181	293	504

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzsr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

Příloha W (strana 6)

Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasicskeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

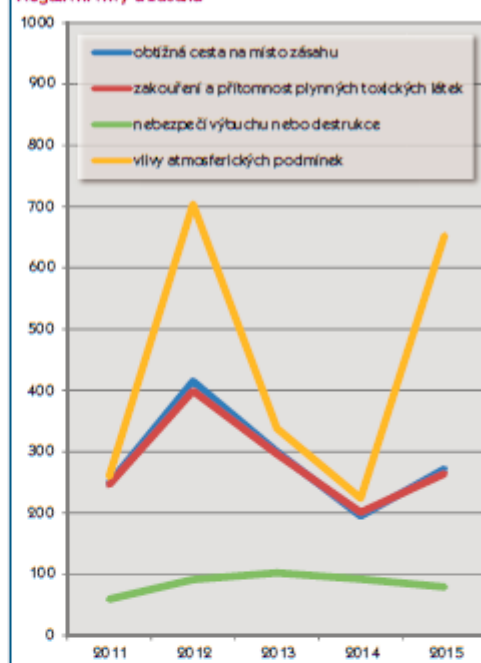
Příloha W (strana 7)

Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

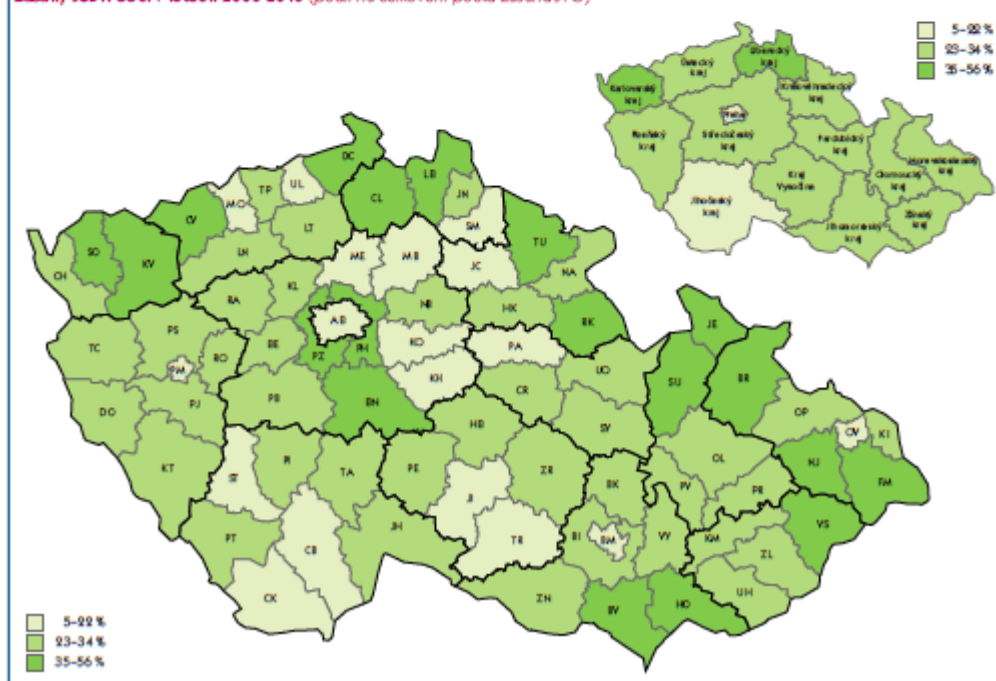
Negativní vlivy uzásahů

Druh	Počet	Index %
Pozdní příjezd JPO		
špatná funkce ohlašovy požárů	17	121
selhání spojovacích prostředků	248	173
pozdní ohlášení oproti zpozorování	15	107
pozdní vyhlášení poplachu oproti ohlášení	20	222
pozdní výjezd oproti vyhlášení poplachu	210	2333
obtížná cesta na místo zásahu	272	139
selhání vozidla na cestě	14	156
přivolaná místní jednotka nevyježdí k požáru	57	119
pozdní přivolání dalších jednotek PO	11	550
jiné	77	193
Hasební podmínky JPO		
nedostatek sil	18	45
nedostatek základní techniky a věc. prostředků PO	20	200
nedostatek speciální techniky	15	150
nedostatek vody	23	192
nedostatek ostatních hasebních prostředků	1	x
nedostatek ochranných prostředků	3	300
selhání požární techniky	65	203
nesprávné nasazení sil a prostředků	5	62
špatná spolupráce s majitelem (uživatelem)	37	109
jiné	11	183
Okolnosti nesnadňující zásah		
zakouření a přítomnost plyných toxických látek	264	131
sálání tepla, rozlékání hořlavých hmot	63	180
nevypnutý elektrický proud	31	119
nebezpečí výbuchu nebo destrukce	79	86
nevýhovující nástupní plocha	31	107
nevýhovující zásahové nebo evakuační cesty	49	132
teplota pod -10 °C	3	25
jiné vlivy atmosférických podmínek	650	307
negativní vlivy technologické dispozice	9	90
jiné	40	182

Negativní vlivy uzásahů

Zásahy JSDH obcí letech 2006-2015 (podíl na celkovém počtu zásahů JPO)

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasicskeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

Příloha W (strana 8)

Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

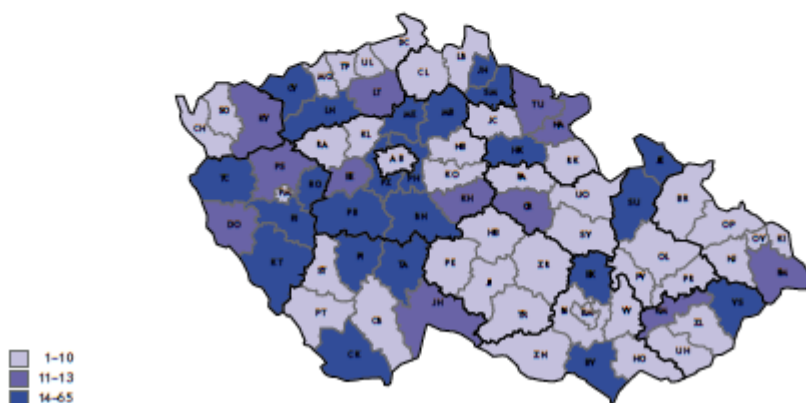
Vyprošťování osob z havarovaných vozidel v letech 2011-2015 (počet zásahů všech JPO na 100 000 obyvatel)

Vyprošťování osob z výtahů v letech 2011-2015 (počet zásahů všech JPO na 100 000 obyvatel)

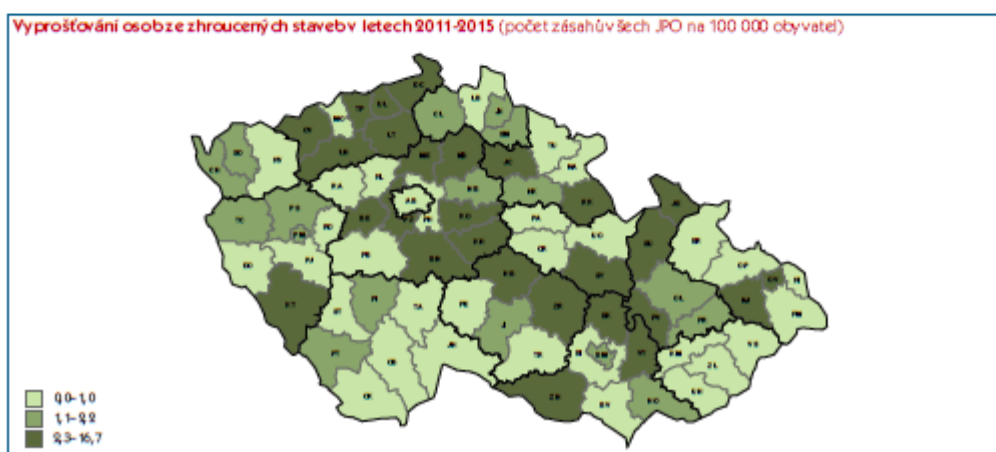
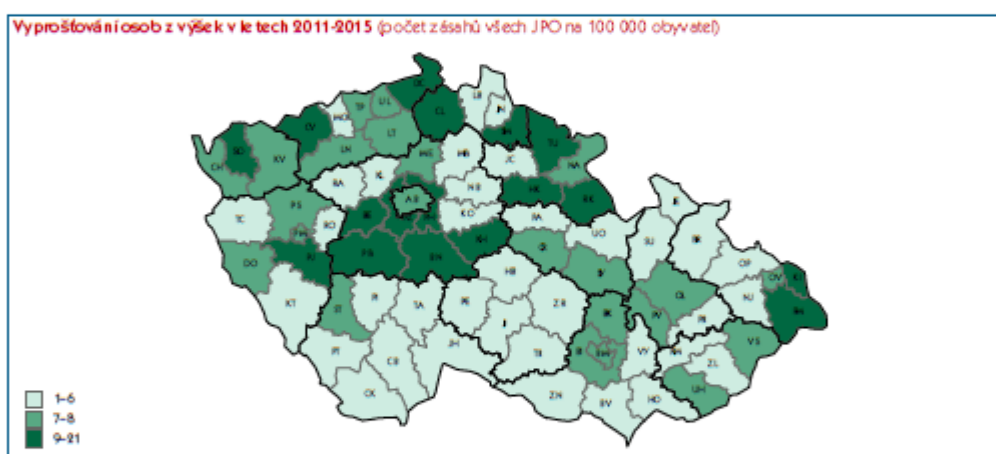
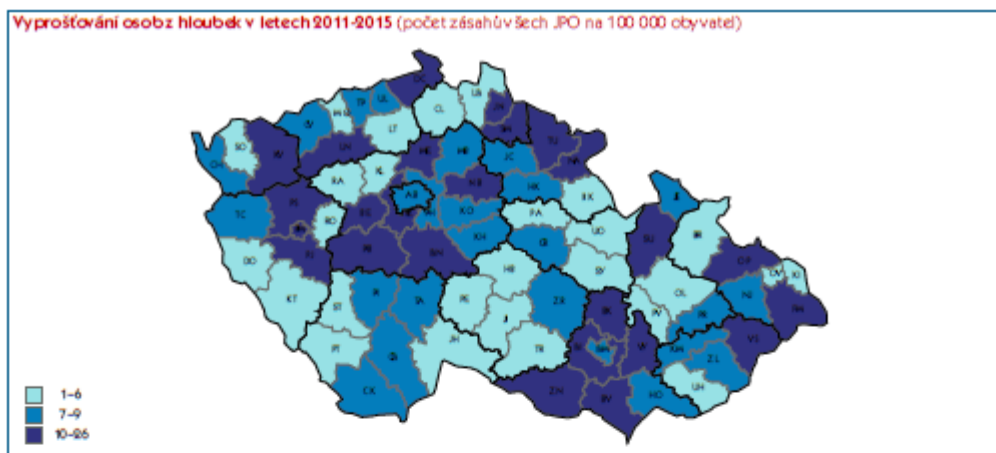
Vyhledávání, záchrana osob z vody v letech 2011-2015 (počet zásahů všech JPO na 100 000 obyvatel)

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasicskeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

Příloha W (strana 9)

Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

Příloha W (strana 11)

Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

Požáry

Základní ukazatele

Druh	Hodnota
počet požárů	90 232
přímé škody (Kč)	2 495 902 900
uchráněné hodnoty (Kč)	11 093 236 000
usmrčeno osob	115
zraněno osob	1 449

V porovnání s rokem 2014 vzniklo o 16,7 % požárů více, škody jsou vyšší o 13,5 %. Přitom 376 velkými požáry (se škodou 1 mil. Kč a více), tzn. 1,9 % z celkového počtu, vzniklo 71 % z celkových škod. Usmrčených osob bylo v roce 2015 o 0,9 % více a zraněných o 22,9 % více.

Hasiči bezprostředně zachránili při požárech 730 osob a dalších 5963 osob bylo před požáry evakuováno.

V celkovém počtu usmrčených osob jsou zahrnuty také osoby, které byly nalezeny mrtvé na místě požáru, nicméně se následným šetřením zjistilo, že nezemřely v důsledku účinku požáru. Jednalo se celkem o 52 osob.

Z uvedeného přehledu vyplývá, že v roce 2015 vzniklo na území ČR v průměru denně 48 požárů, škoda 6,0 mil. Kč a včasným zásahem byly uchráněny hodnoty za 31,6 mil. Kč denně.

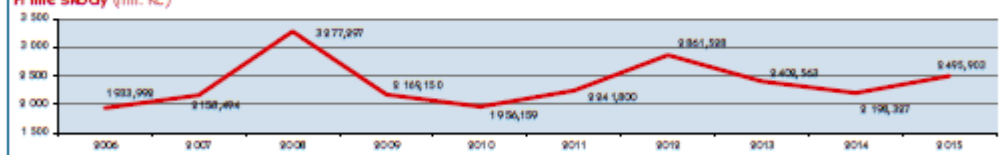
Uchráněné hodnoty včasným zásahem jednotek PO 5,2x převyšují škody přímé.

Poznámka - v celkovém počtu požárů je zahrnuto i 17 požárů v zahraničí (porosty, obytné budovy, dopravní prostředky).

Požáry - přehled

Rok	Počet požárů	Škoda (Kč)	Uchráněné hodnoty (Kč)	Usmrčeno osob	Zraněno osob
2001	17 285	2 054 670 000	6 230 121 000	99	881
2002	19 132	3 731 915 000	6 251 751 000	109	942
2003	28 937	1 836 614 900	7 646 975 000	141	1 112
2004	21 191	1 669 305 100	6 977 363 000	126	918
2005	20 183	1 634 371 000	7 110 116 000	139	914
2001-2005	106 728	10 926 876 000	34 216 326 000	614	4 767
2006	20 262	1 933 991 700	9 182 541 000	144	919
2007	22 394	2 158 494 200	8 974 428 000	130	1 023
2008	20 946	3 277 297 400	14 545 693 000	142	1 109
2009	20 177	2 169 150 200	9 074 906 000	117	980
2010	17 937	1 956 159 200	11 115 762 000	131	1 060
2006-2010	101 716	11 495 092 700	52 893 330 000	664	5 091
2011	21 125	2 241 800 100	8 078 932 000	129	1 152
2012	20 492	2 861 527 700	10 637 936 000	125	1 286
2013	17 105	2 402 562 900	13 342 294 000	111	1 189
2014	17 388	2 198 327 400	11 533 643 000	114	1 179
2015	20 232	2 495 902 500	11 093 236 000	115	1 449
2011-2015	96 342	12 200 120 600	54 686 041 000	594	6 255

Přímé škody (mil. Kč)

Podíl požárů se škodou jeden milion Kč a vyšší na celkových škodách

Rok	Počet			Škoda v tis. Kč		
	Celkem v ČR	Velké požáry	Podíl v %	Celkem v ČR	Velké požáry	Podíl v %
2011	21 125	358	1,7	2 241 800,10	1 596 073,10	71,2
2012	20 492	399	1,9	2 861 527,70	2 217 238,90	77,5
2013	17 105	338	2,0	2 402 562,90	1 849 974,00	77,0
2014	17 388	285	1,6	2 198 327,40	1 590 068,00	72,3
2015	20 232	376	1,9	2 495 902,90	1 840 333,00	73,7

Usmrčené a zraněné osoby při požárech

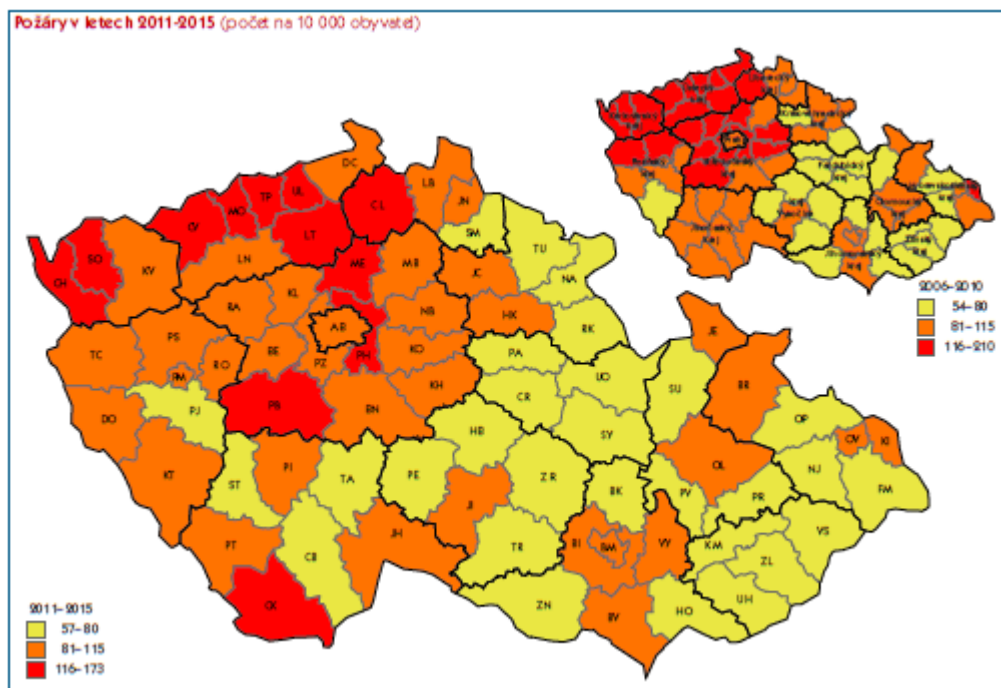
Kategorie	2011		2012		2013		2014		2015		Index %	
	U	Z	U	Z	U	Z	U	Z	U	Z	U	Z
děti do 15 let	2	72	0	74	3	62	1	87	4	98	400	113
osoby od 15 do 60 let	97	795	85	877	81	832	78	748	84	937	108	125
osoby nad 60 let	30	105	39	103	27	127	35	141	27	172	77	122
hasiči profesionální	0	127	0	148	0	124	0	123	0	153	0	124
hasiči dobrovolní	0	53	1	77	0	44	0	80	0	89	0	111
Celkem	129	1 152	125	1 286	111	1 189	114	1 179	115	1 449	101	123

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

Příloha W (strana 12)

Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

Olesek (kraj)	Počet pozápná (sáde ne dáse-čřovaná v %)	Poáíl v %	Indox %	Poáet pozápná ne 1 000 obyvatel	Přímá škoda v tš. Kč	Poáíl v %	Uchráná ná hodnota v tš. Kč	Poáíl v %	Uamceno	Zraná no
Blansko	125	0,62	115	1,2	8 945,9	0,36	5 433 0,00	0,49	1	14
Brno-másto	624	3,09	115	1,7	110 357,5	4,42	164 758,60	1,49	5	56
Brno-ve nkov	300	1,48	88	1,4	37 136,8	1,49	184 145,00	1,66	2	12
Břeclov	182	0,90	91	1,6	11 966,8	0,48	77 201,60	0,70	2	15
Hodonín	249	1,23	114	1,6	23 206,6	0,93	71 759,00	0,65	0	6
Vyškov	123	0,61	88	1,4	6 159,8	0,25	28 880,30	0,26	0	18
Znojmo	157	0,77	104	1,4	17 456,5	0,70	7 532,20	0,68	7	13
Jihomoravský	1 759	8,70	103	1,5	215 229,9	8,63	656 401,70	5,93	17	134
Jeseník	79	0,39	115	2,0	2 448,1	0,10	75 741,50	0,68	0	3
Olomouc	347	1,72	84	1,5	32 567,6	1,30	163 134,00	1,47	2	5
Prostějov	138	0,68	90	1,3	12 637,5	0,51	98 215,00	0,89	1	13
Přerov	189	0,93	118	1,4	28 963,8	1,16	105 298,90	0,95	0	8
Šumperk	165	0,82	96	1,4	18 792,5	0,75	64 990,00	0,59	0	16
Olomoucký	918	4,54	95	1,4	95 409,5	3,82	507 379,40	4,58	3	45
Kroměříž	132	0,65	100	1,2	8 885,8	0,36	12 872,00	0,12	0	6
Uherské Hradičá	164	0,81	104	1,1	26 626,5	1,07	90 344,00	0,81	3	13
Vsetín	188	0,93	127	1,3	29 861,3	1,20	197 240,00	1,78	1	44
Zlín	239	1,18	118	1,2	30 934,5	1,24	402 392,50	3,63	1	13
Zlínský	793	3,57	113	1,2	94 308,1	3,87	702 855,50	6,34	5	76
Bruntál	221	1,07	147	2,3	22 453,2	0,90	157 422,00	1,42	1	15
Přáde km lsteek	327	1,61	106	1,5	24 785,8	0,99	48 570,00	0,44	0	34
Karviná	468	2,32	94	1,8	15 030,5	0,60	35 322,50	0,32	2	40
Nový Jičín	206	1,02	101	1,4	35 344,3	1,42	134 204,00	1,21	7	37
Opava	220	1,09	108	1,2	9 318,7	0,37	47 255,00	0,43	2	19
Ostrava	765	3,78	110	2,3	33 328,7	1,34	94 362,80	0,85	1	31
Moravskoslezský	2 207	10,89	121	1,8	140 322,2	5,62	517 136,30	4,67	13	176
Česká republika	20 232	100,00	116	1,9	2 495 902,2	100,00	11 093 235,50	100,00	115	1 449

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzsr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasicskeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

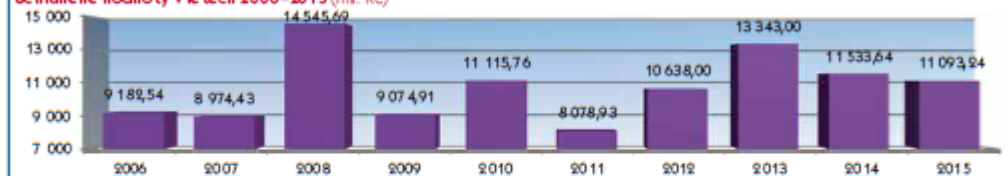
Příloha W (strana 13)

Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

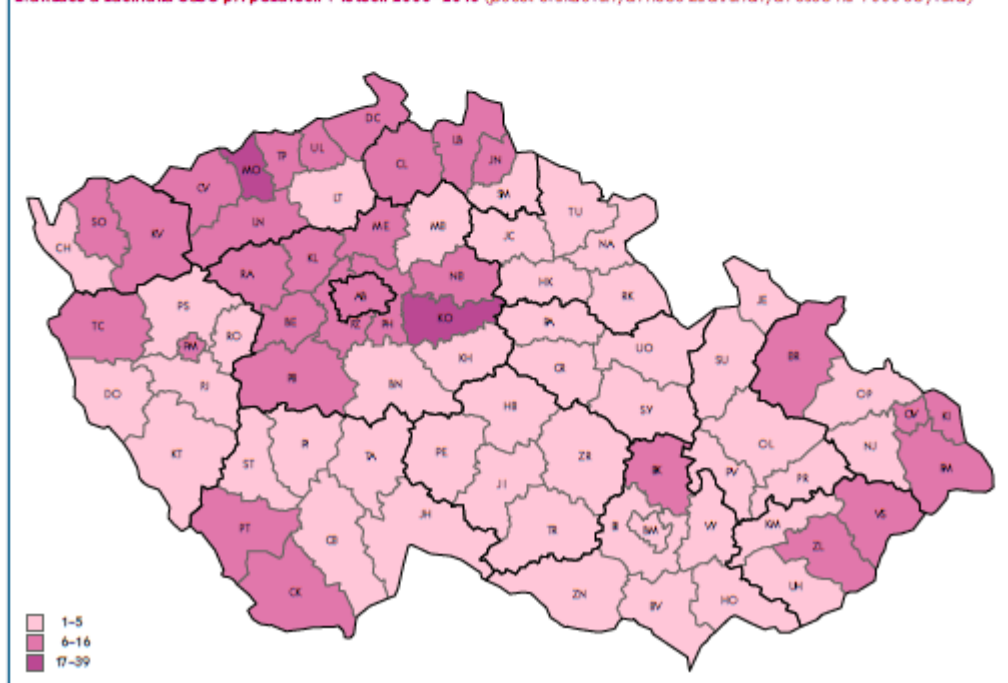
Požáry a škody podle místa vzniku

Budova, objekt	Počet	Index %	Škoda v tis. Kč	Index %	Uchráněné hodnoty v mil. Kč	U	Z
budovy občanské výstavby, včetně budov pro dopravu a spoje	551	115	918,4	86	738,5	6	108
bytový domovní fond	1 619	102	118,1	101	1 019,4	14	468
rodinné domky a ostatní budovy pro bydlení	1 524	94	247,9	94	1 182,4	31	233
budovy a haly pro výrobu a služby	373	115	189,9	25	2 238,2	1	44
energetické výrobní budovy	83	97	87,3	192	543,1	2	13
budovy a objekty pro garážování	116	98	48,7	68	142,9	1	92
budovy pro skladování (bez zemědělských)	56	108	91,2	102	188,7	0	7
budovy pro skladování (ze zemědělských produktů)	52	158	99,8	142	87,9	0	5
budovy pro rostlinou a živočišnou výrobu	31	55	24,2	43	73,4	0	1
objekty v zemědělství	19	79	4,1	44	11,4	0	0
objekty mimo budovy (bez zemědělských)	175	117	693,7	2 867	2 179,6	0	47
objekty ve výstavbě a rekonstrukci	40	121	7,7	46	13,5	0	2
provizoria a účelové objekty u budov	563	106	51,3	123	224,6	3	54
dopravní prostředky a pracovní stroje	2 181	111	431,7	134	1 192,8	40	250
zemědělské plochy a přírodní prostředí	1 092	188	43,0	150	369,3	0	31
lesy	1 748	199	18,7	312	616,6	1	33
volné skladovací plochy	3 372	112	9,2	131	137,3	0	34
děmolice, skládky odpadu	5 266	100	34,4	55	133,6	4	23
ostatní	1 371	143	83,6	292	11 093,2	12	74

Uchráněné hodnoty v letech 2006–2015 (mil. Kč)

Evakuace a záchrana osob při požárech v letech 2006–2015 (počet evakuovaných nebo záchráněných osob na 1 000 obyvatel)

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzsr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

Příloha W (strana 14)

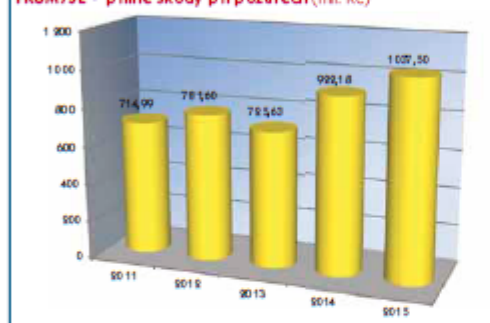
Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

Požáry - přehled v odvětvích

Odvětví hospodářství	Počet požárů	Podíl v %	Index %	Přímé škody v tis. Kč	Podíl v %	Index %	Usmrceno	Zraněno
Zemědělství	3 424	16,92	576	274 893,10	11,01	156	1	64
Lesnictví ²⁾	1 901	9,40	717	33 857,70	1,36	235	1	33
Dobývání nerostných surovin	50	0,25	357	22 849,00	0,92	43	1	2
Zpracovatelský průmysl	861	4,25	147	964 027,00	38,62	116	4	110
Výroba, rozvod el. a plynu	221	1,09	141	50 626,30	2,03	134	0	7
Stavebnictví	116	0,57	190	20 794,30	0,83	101	0	7
Obchod, opravy zboží	196	0,97	137	146 731,50	5,88	212	0	28
Pohostinství a ubytování	444	2,19	118	79 425,10	3,18	55	7	83
Doprava	2 048	10,12	115	240 080,90	9,62	90	32	209
Pořít, telekomunikace	40	0,20	500	2 541,60	0,10	2718	0	0
Peněžnictví a pojišťovnictví	7	0,03	70	1 127,00	0,05	34	0	0
Výzkum, služby podnikům, realty	326	1,61	139	62 077,90	2,49	76	0	59
Veřejná správa, bezpečnost	127	0,63	343	3 271,20	0,13	41	1	14
Školství	52	0,26	118	3 697,50	0,15	168	0	1
Zdravotnictví, soc. činnost	60	0,30	125	5 353,60	0,21	16	1	12
Ostatní veřejné a osob. služby	5 043	24,93	240	127 236,80	5,10	125	6	80
Domácnost, obytné domy	5 279	26,09	199	451 236,90	18,08	130	61	737
Ostatní ²⁾	37	0,18	1	6 075,50	0,24	177	0	3
CELKEM	20 232	100,00	116	2 495 902,90	100,00	114	115	1 449

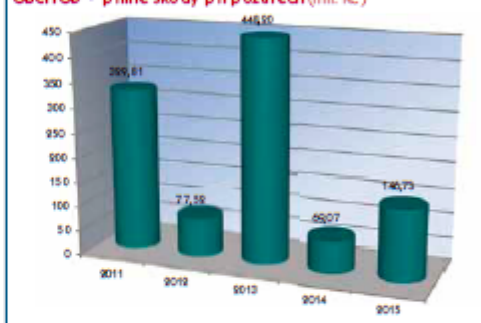
²⁾ v letech 2010-2014 nebyly do odvětví lesnictví zahrnuty požáry trávníků a porostů, hřebanky, jehličí, lási čiméřky bez škod, roštilů, bez usmrcení a zranění osob, byly zahrnuty v odvětví Ostatní

PRŮMYSL - přímé škody při požárech (mil. Kč)

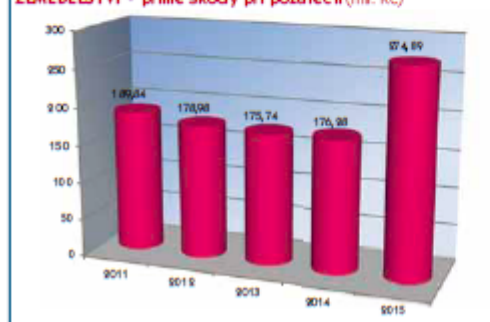
V roce 2015 vzniklo v průmyslu 1 136 požárů se škodou 1 037 502 300 Kč, 5 osob bylo usmrceno a dalších 119 osob bylo zraněno. Přitom 64 velkých požárů (se škodou 1 milion Kč a vyšší) způsobilo škodu 901 mil. Kč, tj. 6 % požárů způsobilo 87 % škod. Ve srovnání s rokem 2014 došlo ke zvýšení počtu požárů o 13,7 %, škody jsou vyšší o 12,5 %.

OBCHOD - přímé škody při požárech (mil. Kč)

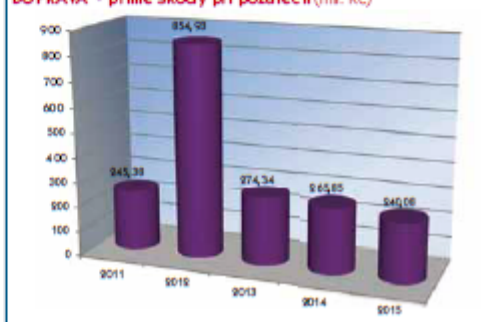
V roce 2015 vzniklo v obchodních činnostech 196 požárů se škodou 146 731 500 Kč, 28 osob bylo zraněno. Přitom 11 velkých požárů (se škodou 1 milion Kč a vyšší), tj. 5,6 % požárů, způsobilo škodu 86 mil. Kč, tj. 59 % z celkových škod. Ve srovnání s rokem 2014 došlo ke zvýšení počtu požárů o 37 %, škody jsou vyšší o 112 %.

ZEMĚDĚLSTVÍ - přímé škody při požárech (mil. Kč)

V roce 2015 vzniklo v zemědělství 3 424 požárů se škodou 274 893 100 Kč, 1 osoba byla usmrcena a 64 osob bylo zraněno. Přitom 58 velkých požárů (se škodou 1 milion Kč a vyšší) způsobilo škodu 139 mil. Kč, tj. 1,7 % požárů způsobilo 51 % škod. Ve srovnání s rokem 2014 došlo ke zvýšení počtu požárů o 576 %, škody jsou vyšší o 56 %.

DOPRAVA - přímé škody při požárech (mil. Kč)

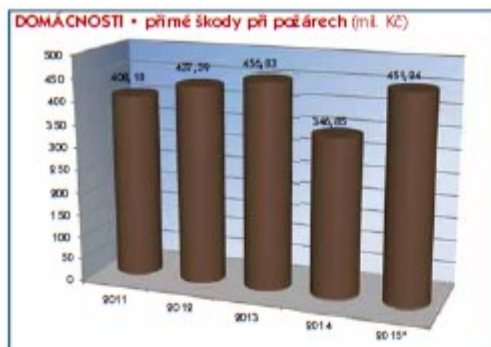

V roce 2015 vzniklo v dopravě 2 048 požárů se škodou 240 080 900 Kč, 32 osob bylo usmrceno a dalších 209 osob zraněno. Přitom 37 velkých požárů (se škodou 1 milion Kč a vyšší), tj. 1,8 % požárů, způsobilo škodu 162 mil. Kč, tj. 68 % z celkových škod. Ve srovnání s rokem 2014 je počet požárů vyšší o 15 %, škody jsou nižší o 10 %.

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

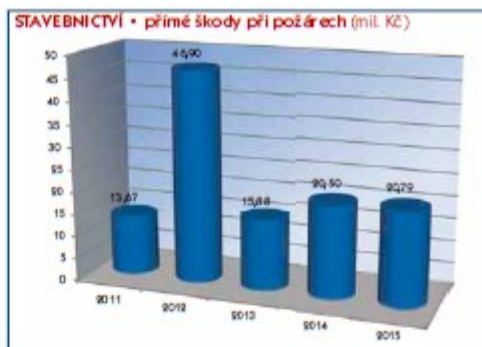
Příloha W (strana 15)

Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

* zahrnují požáry do 2014 dle neobdobně uvozené v odvětví než jiné a nezřídko

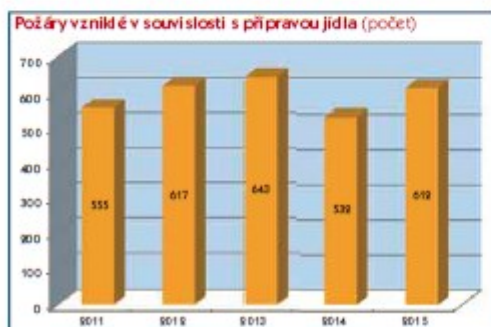
V roce 2015 došlo v domácnostech k 5279 požárům se škodou 451236900 Kč, 61 osob bylo usmrceno a dalších 737 osob bylo zraněno. Přitom 86 velkých požárů (se škodou 1 milion Kč a vyšší), tj. 1,6 % požárů, způsobil škodu 112 mil. Kč, tj. 25 % z celkových škod.

V roce 2015 vzniklo ve stavebnictví 116 požárů se škodou 20794300 Kč, 7 osob bylo zraněno. Ve srovnání s rokem 2014 došlo ke zvýšení počtu požárů o 90,2 %, škody jsou vyšší o 1 %.

V roce 2015 zasahovali občané ještě před příjezdem JPO u 20,4 % požárů a podíleli se tak na uchráněných hodnotách majetku v celkové výši 3,5 mld. Kč. Ve 33 % těchto požárů byl zásah občanů zcela efektivní a nedošlo k významné přímé škodě na majetku. Průměrná výše uchráněných hodnot uvedená v grafu se vztahuje k 67 % požárů, u kterých byl naprosto nezbytný profesionální zásah JPO. Zásahem občanů se rozumi jakýkoliv hasební zásah civilní osoby bezprostředně předcházející příjezdu JPO. Včasný hasební zásah má významný dopad na vyšší uchráněných hodnot.

V roce 2015 vzniklo celkem 612 požárů, které byly způsobeny nedbalostí při přípravě vaření. U 361 těchto požárů včasný a rychlý dojezd jednotky požární ochrany zabránil dalšímu rozšíření požáru. Ve 251 případech však požár způsobil škodu v celkové výši 14,7 mil. Kč a usmrtil dvě osoby.

V roce 2015 vzniklo celkem 881 požárů způsobených nevhovujícím technickým stavem kominů. V 64,2 % případů se jednalo o požáry, které vznikly v důsledku vznícení sazí a omezily se pouze na prostor kominu. Ve 28,2 % případů došlo k rozšíření požáru a přímým škodám ve výši 54,4 mil. Kč.

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

Příloha W (strana 16)

Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

Poáary podle příčiny a činnosti při vzniku

Příčina	Počet poáarů	Podíl %	Index %	Přímí škode v tis. Kč	Podíl %	Usmrceno	Zraněno
úmyslné zapálení	1 738	8,59	119	200 458,6	8,04	5	67
sebevražedný úmysl	19	0,09	83	6 179,5	0,25	8	9
děti do 15 let	918	1,08	147	12 618,2	0,51	0	46
neprokázané zavinění ¹⁾	4 578	22,63	x	48 679,4	1,95	5	61
kouření	1 728	8,54	320	47 890,4	1,92	15	103
zakládání ohně, vypalování	1 390	6,87	764	7 408,1	0,30	1	21
nesprávná obsluha topidla	135	0,67	153	22 396,5	0,90	4	31
hořlaviny u topidla	68	0,31	151	5 908,2	0,24	1	14
používání zápalných látek, plynů	31	0,15	74	9 821,0	0,39	0	24
používání otevřeného ohně	283	1,40	127	29 882,5	1,20	8	83
manipulace se žhavým popelem	315	1,56	197	16 444,5	0,66	0	12
svařování, řezání, rozmrazování	151	0,75	144	76 819,4	3,08	0	24
vznícení potravin při vaření ²⁾	618	3,02	x	14 744,0	0,59	2	98
zanedbání bezpečnostních předpisů	439	2,17	85	51 659,2	2,07	3	27
nedbalost, omyl	518	2,56	101	15 581,9	0,62	0	27
nespecifikovaná nedbalost							
nedbalost – celkem	5 664	28,00	x	298 548,7	11,97	34	234
nehodná konstrukce komínu	74	0,37	123	28 963,5	1,16	0	11
zastřený trám v komině	23	0,11	70	10 016,0	0,40	0	1
spáry v komině	26	0,13	173	4 860,0	0,19	0	6
hluk z kominy, vznícení sazí	758	3,75	x	10 622,0	0,43	0	9
kominy – celkem	881	4,36	x	54 461,5	2,18	0	27
technická závada topidla	35	0,17	122	3 867,3	0,15	0	1
špatný stav topidla, kouřovodu	16	0,08	70	1 056,0	0,04	0	1
nesprávné umístění nebo instalace topidla	56	0,28	114	11 400,0	0,46	0	3
jiná závada topidla	13	0,06	144	812,0	0,03	0	1
topidla – celkem	120	0,59	115	17 135,3	0,68	0	6
technické závady	2 549	12,60	119	64 556,2	2,57	6	229
nesprávná instalace	13	0,06	72	2 563,0	0,10	0	0
nesprávná údržba	9	0,04	100	880,0	0,04	0	1
žhavé materiály, výrobky	54	0,27	142	15 586,0	0,62	0	5
cizí předmět ve strži	295	1,46	670	41 735,4	1,67	0	20
výboje statické elektřiny	11	0,05	275	879,8	0,04	0	0
hluk z výfuků brzd	140	0,69	700	6 143,7	0,25	0	1
tření, přehřátí	150	0,74	231	23 366,2	0,94	0	7
ostatní změny provozních parametrů	681	3,37	167	104 383,8	4,18	0	42
technické závady – celkem	3 902	19,28	142	841 107,1	33,71	6	305
samovznícení zemědělských plodin	139	0,69	515	12 729,8	0,51	0	0
samovznícení uhlí	20	0,10	286	60,0	0,00	0	0
samovznícení olejů, tuků	11	0,05	110	345,0	0,01	0	4
samovznícení chemických látek	16	0,08	320	6 303,0	0,25	0	2
samovznícení chemických výrobků	15	0,07	150	1 552,0	0,06	0	5
jiné samovznícení (např. odpady)	85	0,42	315	6 746,5	0,27	0	4
samovznícení – celkem	286	1,41	333	27 736,3	1,10	0	15
výbuchy plynů	8	0,04	89	643 260,0	2,57	1	36
výbuchy hořlavých kapalin	3	0,01	150	2 480,0	0,10	0	4
výbuchy prachů	4	0,02	x	13 051,0	0,52	0	0
výbuchy výbušnin	1	0,00	x	0,0	0,00	0	0
výbuchy tlakových nádob, kotlů	1	0,00	100	1,0	0,00	0	0
výbuchy – celkem	17	0,07	142	658 732,0	26,39	1	40
manipulace s hořlavými látkami	16	0,07	226	23 524,0	0,94	0	16
blesk - objekty s hromosvodem	4	0,02	44	3 743,0	0,15	0	0
blesk - objekty bez hromosvodu	14	0,07	67	6 606,0	0,26	0	7
blesk - ostatní	101	0,50	348	1 217,9	0,05	0	2
železní pohroma	12	0,06	1300	14,0	0,00	0	0
dopravní nehoda	160	0,79	122	21 204,0	0,85	3,6	160
vojenské ovičení, ohňostroj	45	0,22	450	653,0	0,03	0	4
mimořádné příčiny – celkem	336	1,66	167	33 437,9	1,34	3,6	173
neobjasněno ²⁾	2 918	10,96	x	105 091,7	4,21	8	47
všestření ²⁾	239	1,18	x	16 819,2	0,74	12	103
příčiny – celkem	20 232	100,00	116	2 495 922,9	100,00	115	1 446

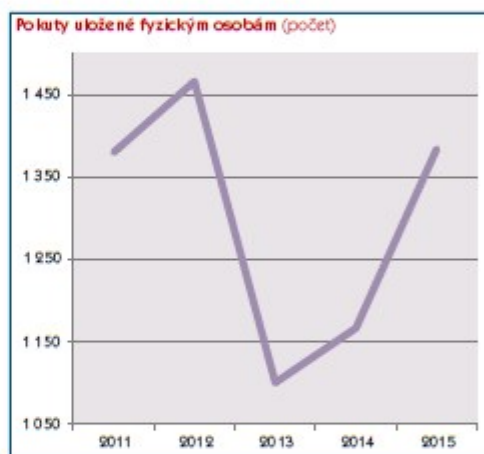
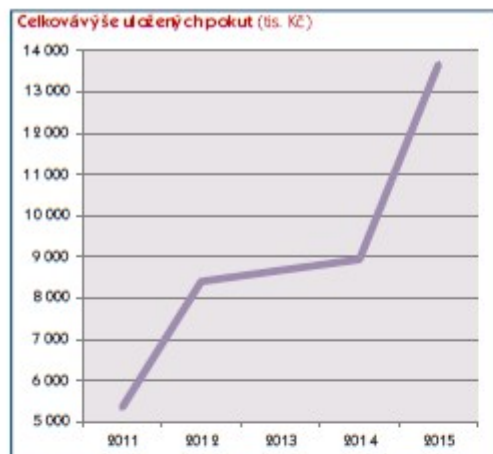
¹⁾ nová kategorie

²⁾ kategorie byla v předchozích letech sloučena do Neobjasněný důle v šetření

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

Příloha W (strana 19)

Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

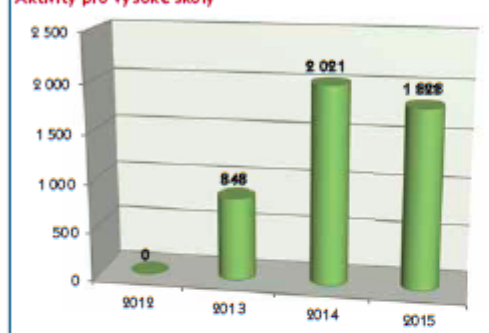
Příloha W (strana 20)

Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

Preventivně výchovná činnost

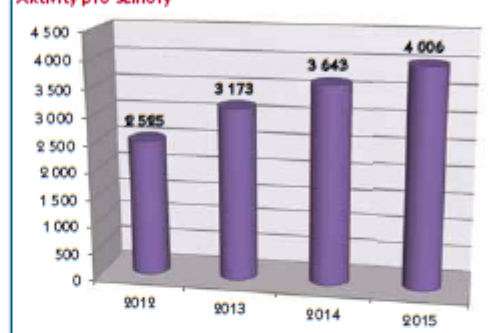
	2012		2013		2014		2015	
	počet aktivit	počet osob	počet aktivit	počet osob	počet aktivit	počet osob	počet aktivit	počet osob
pro předškolní zařízení (mimo projektu Hasik CZ a pohybově-vědomostních soutěží)	136	5 181	173	10 973	221	10 709	272	12 246
pro základní a střední školy (mimo projektu Hasik CZ a pohybově-vědomostních soutěží)	355	32 249	363	40 357	404	34 444	578	43 432
pro vysoké školy	-	-	33	848	70	2 021	34	1 828
pro aktivní populaci (mimo přípravu učitelů)	-	-	266	59 303	182	46 265	238	43 526
pro seniory	58	2 525	101	3 173	104	3 643	133	4 006
pro osoby invalidní a se zdravotním postižením	37	1 294	31	858	96	677	35	801
příprava učitelů	45	830	99	3 558	76	1 304	56	1 822
pohybově-vědomostní soutěže	53	10 009	66	10 906	61	18 958	76	13 374
exkurze na stanicích	3 348	88 362	4 121	110 154	3 986	102 972	3 584	107 124
projekt Hasik CZ	2 282	47 578	1 980	43 394	2 084	44 642	2 003	53 315

Aktivity pro vysoké školy

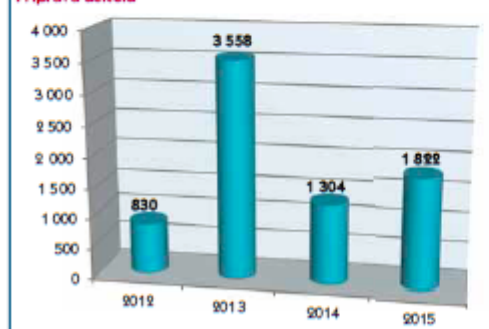
V roce 2015 uskutečnili příslušníci HZS ČR 34 přednáškových akcí, kterých se zúčastnilo 1 828 studentů vysokých škol. Přednášky jsou zaměřeny na přípravu v oblasti ochrany obyvatelstva v souladu s usnesením vlády č. 734/2011 a Koncepti vzdělávání v oblasti krizového řízení.

Aktivity pro seniory

Je dním z hlavních úkolů preventivně výchovné činnosti na rok 2015 byla obdobně jako v roce 2014 i příprava seniorů, která probíhala nejčastěji ve spolupráci s kluby seniorů a v rámci Senio rakademii. Příslušníci HZS ČR tak proškolili 4 006 seniorů ve 133 akcích, což je ve srovnání s rokem 2014 nárůst počtu účastníků o 9,96 %.

Příprava učitelů

V roce 2015 bylo příslušníky HZS ČR proškoleny 1 822 učitelů mateřských, základních a středních škol. Oproti roku 2014 příslušníci proškolili o 39,72 % více učitelů. Vysoký počet proškolených učitelů v roce 2013 je dán především organizací plošných školení v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (HZS ČR působil lektorský), která reagovala na platnost aktualizovaného Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.

Pohybově vědomostní soutěže

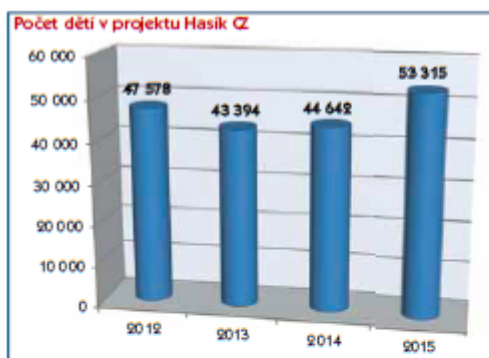

V roce 2015 došlo k poklesu počtu účastníků pohybově vědomostních soutěží, kdy se v porovnání s rokem 2014 zúčastnilo 13 374 soutěžících, což je pokles o 29,45 %. Vysoký počet účastníků v roce 2014 je však značně ovlivněn pořádáním interaktivní vědomostní soutěže „Staň se záchranářem“, které se zúčastnilo 11 724 účastníků.

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

Příloha W (strana 22)

Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

V roce 2015 bylo v rámci projektu Hasič CZ proškoleno 53 315 dětí. Oproti roku 2014 je to nárůst o 19,4 %. Jedním z důvodů navýšení je i fakt, že se k projektu připojily HZS Ústeckého kraje a HZS Královéhradeckého kraje. Projekt se tak již realizuje u 10 HZS krajů.

V roce 2015 příslušníci HZS ČR realizovali 850 aktivit, kterých se zúčastnilo 55 678 žáků. Oproti roku 2014 je to navýšení o 23,3 %.

V souladu s Konceptem vzdělávání v oblasti krizového řízení, schválenou usnesením Bezpečnostní rady státu ze dne 16. listopadu 2004 č. 14, a § 10 odst. 1 písm. b), zákona č. 240/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů, se v roce 2015 uskutečnilo vzdělávání starostů obcí zaměřené na přípravu na mimořádné události a krizové situace a jejich řešení.

MV-GR HZS ČR zajišťovalo přípravu primátorů statutárních měst a starostů ORP. Bylo osloveno všech 227 starostů ORP. Zaměstnaní se osobně účastnilo 79 starostů ORP, což představuje 34,8 % z celkového počtu oslovených. Daleko častěji než samotní starostové ORP se kurzů zúčastňovali jejich zástupci, kteří na úřadu řeší problematiku bezpečnosti (62,9 %). Oproti poslednímu vzdělávání, které probíhalo v roce 2011, počet zúčastněných starostů klesl téměř o polovinu. Nejnižší zájem o toto vzdělávání byl v krajích Jihomoravském, Moravskoslezském, Olomouckém a Zlínském (pouze 27,5 % starostů ORP).

Vzdělávání starostů obcí probíhalo od února do května 2015 a zajišťovaly jej ve své územní působnosti HZS krajů v součinnosti s krajskými úřady nebo obecními úřady ORP, složkami IZS a dotčenými správními úřady na úrovni kraje.

Příprava primátorů statutárních měst a starostů ORP

Termín konání	Místo konání	Počet ORP	Počet zúčastněných			
			zástupců ORP	ú. %	starostů ORP	ú. %
3. 3. 2015	IVS Praha - Benešov	113	79	69,9	40	35,4
10. 3. 2015	IOO Lázně Bohdaneč	45	35	77,8	20	44,4
17. 3. 2015	ŠVZ HZS ČR	69	29	42	19	27,5
CELKEM		227	143	62,9	79	34,8

Vzdělávání starostů obcí

Kraj	Počet obcí	Počet zúčastněných			
		Zástupců	ú. %	Starostů	ú. %
Hl. m. Praha	35	24	68,6	18	51,4
Jihočeský	623	355	57,0	322	51,7
Jihomoravský	681	465	68,3	407	59,8
Karlovarský	132	85	64,4	77	58,3
Královéhradecký	433	288	66,5	239	55,2
Liberecký	216	191	88,4	164	75,9
Moravskoslezský	301	197	65,4	160	53,2
Olomoucký	399	305	76,4	258	64,7
Pardubický	451	274	60,8	255	56,5
Plzeňský	486	215	44,2	195	40,1
Středočeský	1 119	677	60,5	555	49,6
Ústecký	358	297	83,0	207	57,8
Vysočina	689	342	49,6	296	43,0
Zlínský	307	196	63,8	190	61,9
CELKEM	6 230	3 911	62,8	3 343	53,7

Přehled dalších vybraných údajů z činnosti HZS ČR

	2013	2014	2015
Prověřovací a taktická cvičení	1 397	1 269	1 271
Kontroly na úseku IZS	375	375	374

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasickeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

Příloha W (strana 23)

Statistiky zásahové činnosti JPO za rok 2015:

Ekonomické a personální ukazatele

HZS ČR plnil úkoly v rozsahu a za podmínek stanovených zákonem č. 238/2000 Sb., zákonem č. 133/1985 Sb., zákonem č. 239/2000 Sb. a zákonem č. 240/2000 Sb. HZS ČR plnil prostřednictvím 241 stanic také úkoly JPO. JPO plnily úkoly v oblasti požární ochrany, IZS a také v oblasti ochrany obyvatelstva.

O efektivnosti vypovídaly i relace mezi výdaji ze státního rozpočtu na zajištění činnosti HZS ČR, JPO zařazených do kategorií JPO II a JPO III, škodami a uchráněnými hodnotami při požárech, uvedeny v tabulce.

• Ve srovnání se zahraničím představovaly škody v ČR jedny z nejnižších hodnot vzhledem k HDP. Tento efekt spočívá především v tom, že místo dislokace nejbližší JPO bylo ve více než 60 % případů vzdáleno do 5 km od místa mimořádné události.

• V tabulce nejsou uvedeny uchráněné hodnoty při zásazích JPO u dalších druhů mimořádných událostí, neboť oproti požárům neexistuje spolehlivá metodika pro ohodnocení efektu těchto ostatních zásahů.

Ekonomické ukazatele

Ekonomické ukazatele	2011	2012	2013	2014	2015
HDP v běžných cenách ¹	mid. Kč 4 022,4	4 047,7	4 086,3	4 962,2	4 445,5
skutečné výdaje HZS ČR ²	mid. Kč 7,195	6,851	7,860	7,648	8,049
dotace ze státního rozpočtu na zabezpečení činnosti JPO II a JPO III	mid. Kč 0,060	0,054	0,346	0,080	0,061
podíl skutečných výdajů HZS ČR k HDP	% 0,18	0,17	0,19	0,18	0,18
přímé škody způsobené požáry	mid. Kč 2,942	2,862	2,402	2,198	2,496
přímé škody k HDP	% 0,06	0,07	0,06	0,05	0,06
uchráněné hodnoty u požárů	mid. Kč 8,079	10,638	13,343	11,534	11,093
uchráněné hodnoty k HDP	% 0,20	0,26	0,33	0,27	0,26

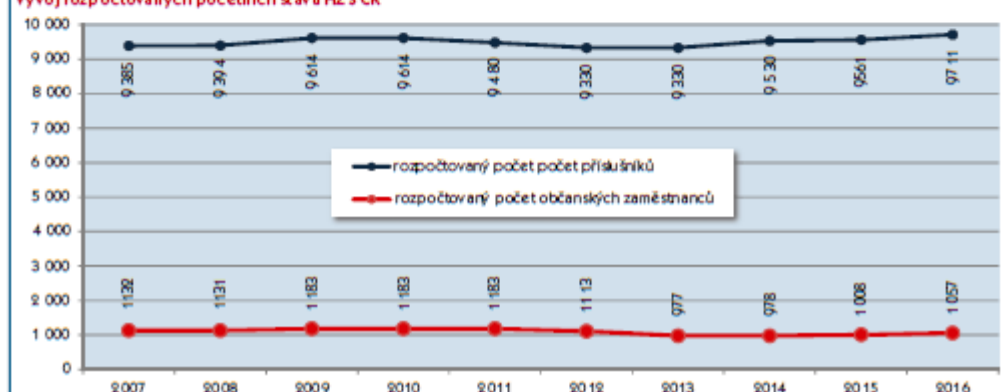
¹ Hodnota HDP za rok 2015 je stanovena podle předběžného odhadu Českého statistického úřadu.

² Skutečné výdaje zahrnují čerpání v všech rozpočtových zdrojích i mimo rozpočtových zdrojích na činnost HZS ČR.

Počet hasičů (stav k 31. 12. 2015)

HZS ČR – celkem (z toho 15 % žen)	10 569
z toho ve služebním poměru (z toho směnoví příslušníci zařazení v jednotkách HZS krajů)	9 561 (6 441)
občanští zaměstnanci	1 008
HZS podniků – profesionální hasiči zařazení v jednotkách	2 936
z toho vojenští hasiči	452
SDH obcí a SDH podniků – členů jednotek	70 503

Vývoj rozpočtovaných početních stavů HZS ČR

Zdroj: Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. *Statistická ročenka Hasičského záchranného sboru ČR 2015*. [online] [cit. 15. 1. 2016]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/statisticke-rocenky-hasicskeho-zachranneho-sboru-cr.aspx>

Obrazová příloha 1:

obrázek 1 a) – Požár chalupy, kde hrozí rozšíření plamenného hoření na okolní objekty:

Zdroj: autor práce (vlastní)

obrázek 1 b) – Požár zemědělského objektu v pozdních večerních hodinách:

Zdroj: autor práce (vlastní)

Obrazová příloha 2:

obrázek 2 a) – Dopravní nehoda, spolupráce se ZZS a PČR:

Zdroj: autor práce (vlastní)

obrázek 2 b) – Dopravní nehoda osobního vozidla s požárem a vyproštěním mrtvé osoby:

Zdroj: autor práce (vlastní)

Obrazová příloha 3:

obrázek 3 a) – Likvidace následků technologické havárie se zásahem na nebezpečnou látku:

Zdroj: autor práce (vlastní)

obrázek 3 b) – Zásah jednotek IZS při vyproštění utonulé osoby z rybníka:

Zdroj: autor práce (vlastní)

Obrazová příloha 4:

obrázek 4 a) – Dopravní nehoda, vyproštění zohavených lidských těl z havarovaného vozidla:

Zdroj: autor práce (vlastní)

obrázek 4 b) – Ohořelé torzo lidského těla bývá při požárech častým jevem:

Zdroj: autor práce (vlastní)

Obrazová příloha 5:

obrázek 5 a) – I záchrana zvířat patří k náročné činnosti záchranářů:

Zdroj: autor práce (vlastní)

obrázek 5 b) – Náročné zásahy při likvidaci následků po povodních:

Zdroj: autor práce (vlastní)

Obrazová příloha 6:

obrázek 6 a) – Likvidace následků havárie s velkým počtem zraněných osob:

Zdroj: autor práce (vlastní)

obrázek 6 b) – Náročný zásah při zdolávání následků po dopravní nehodě na železnici:

Zdroj: autor práce (vlastní)

Obrazová příloha 7:

obrázek 7 a) – Při jízdě k mimořádné události se mohou stát ze záchranářů zachraňovaní:

Zdroj: autor práce (vlastní)

obrázek 7 b) – Snad nejhorší okamžik v životě, když je záchranář přítomen zranění či úmrtím rodinného příslušníka nebo kolegy:

Zdroj: autor práce (vlastní)

Obrazová příloha 8:

obrázek 8 a) - Psychologická laboratoř HZS KH kraje v Hradci Králové, Malšovicích:

Zdroj: autor práce (vlastní)

obrázek 8 b) - Psychologická laboratoř HZS KH kraje v HK, Malšovicích:

Zdroj: autor práce (vlastní)

Obrazová příloha 9:

obrázek 9 a) - Psychologická intervence na místě události:

Zdroj: autor práce (vlastní)

obrázek 9 b) – Výcvik členů týmu posttraumatické intervenční péče HZS KH kraje:

Zdroj: autor práce (vlastní)

Obrazová příloha 10:

obrázek 10 a) – „HASÍK“ v podmínkách HZS Královéhradeckého kraje:

Zdroj: autor práce (vlastní)

obrázek 10 b) – Besedy a ukázky zaměřené na vzdělávání různých cílových skupin obyvatelstva:

Zdroj: autor práce (vlastní)

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Libor Zikeš

Obor: Andragogika

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Posttraumatická intervenční péče jako součást koncepce vzdělávání příslušníků Hasičského záchranného sboru České republiky

Rok: 2016

Počet stran textu bez příloh: 230

Celkový počet stran příloh: 75

Počet titulů českých použitých zdrojů: 83

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 5

Počet internetových zdrojů: 25

Počet ostatních zdrojů: 31

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D.